

วิทยานิพนธ์

ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทาง
เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว
อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

FACTORS AFFECTING LAND USE NEEDS TOWARDS
SELF SUFFICIENT ECONOMIC CONCEPT OF FARMERS
IN LAND

REFORM AREA, WANG NUM KHIAO SUB-DISTRICT,
WANG NUM KHIAO DISTRICT,
NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

นายทินกร เพ็ญเขียว

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. ๒๕๕๐

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร)
ปริญญา

ส่งเสริมการเกษตร

ส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

Factors Affecting Land Use Needs Towards Self Sufficient Economic Concept of Farmers in Land Reform Area, Wang Nam Khiao Sub-district, Wang Nam Khiao Nakhon Ratchasima Province

นามผู้วิจัย นายทินกร เพ็ญภูเขียว

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

เอมอร อังสุรัตน์

(รองศาสตราจารย์เอมอร อังสุรัตน์, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

รองศาสตราจารย์วัชร เลิศมงคล

(รองศาสตราจารย์วัชร เลิศมงคล, M.S.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

รองศาสตราจารย์วิจารณ์ วิชชกิจ

(รองศาสตราจารย์วิจารณ์ วิชชกิจ, Dr.sc.agr.)

หัวหน้าภาควิชา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประเดิม คำใจ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประเดิม คำใจ, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

รองศาสตราจารย์วินัย อางคหาญ

(รองศาสตราจารย์วินัย อางคหาญ, M.A.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของ
เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

**Factors Affecting Land Use Needs Towards Self Sufficient Economic Concept of Farmers in
Land Reform Area, Wang Nam Khiao Sub-district, Wang Nam Khiao District,
Nakhon Ratchasima Province**

โดย

นายทินกร เพ็ญเขียว

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร)

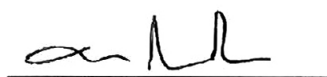
พ.ศ. 2550

ทินกร เพ็ญเขียว 2550: ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) สาขาส่งเสริมการเกษตร ภาควิชาส่งเสริมและ

นิเทศศาสตร์เกษตร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์เอมอร อังสุรัตน์, Ph.D. 224 หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง 1) ภูมิหลังบางประการของเกษตรกร 2) สภาพการประกอบอาชีพเกษตรกร
ของเกษตรกร 3) ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา 4) ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังบางประการของเกษตรกร
กับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และ 5) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการใช้ประโยชน์
ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว
อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 120 คน ที่ได้จากการคัดเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน สถิติเชิงพรรณนาที่ใช้ คือ
ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนสถิติเชิงอนุมานที่ใช้หาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัว
แปรอิสระกับตัวแปรตาม คือ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ไครด์ัล โมเมนต์ ผลการวิจัยพบว่าอาชีพหลักที่พบมากที่สุด
คือ ทำไร่ อาชีพรองที่พบมากที่สุด คือ ปลูกไม้ผล ในครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้ทั้งหมดเฉลี่ย 299,588 บาทต่อปี ค่าใช้จ่าย
ทั้งหมดเฉลี่ย 135,127 บาทต่อปี เกษตรกรกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านมากที่สุด มีหนี้สินเฉลี่ย 65,068 บาทต่อปี องค์กรที่เป็น
สมาชิกส่วนใหญ่ คือ ธ.ก.ส. และกองทุนหมู่บ้าน แหล่งข่าวสารการเกษตรที่ได้รับมากที่สุดคือ โทรทัศน์ มีแรงงานทางการเกษตร
เฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน มีการจ้างแรงงานการเกษตรเฉลี่ย 10 คนต่อครัวเรือน พื้นที่ต่อครัวเรือนของตนเองเฉลี่ย 31.9 ไร่
พื้นที่เช่าเฉลี่ย 125.5 ไร่ พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าเฉลี่ย 19.8 ไร่ พื้นที่ได้รับจาก ส.ป.ก. เฉลี่ย 26.7 ไร่ พื้นที่ได้รับจากแหล่งอื่นเฉลี่ย
40.8 ไร่ ระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรมเฉลี่ย 1.7 กิโลเมตร เกษตรกรขายผลผลิตส่วนใหญ่ให้พ่อค้าคนกลาง
ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินครึ่งหนึ่งของพื้นที่ มี 1 รูปแบบ 2 ประเด็นหลัก 4 ประเด็นย่อย ส่วนความต้องการใช้ประโยชน์
ที่ดินน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ มี 4 รูปแบบ 13 ประเด็นหลัก 9 ประเด็นย่อย เกษตรกรไม่ต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน 3
รูปแบบ 7 ประเด็นหลัก 5 ประเด็นย่อย ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความต้องการ
ใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ ความเพียงพอของแหล่งน้ำทางการเกษตร ระดับการศึกษา และการมีหนี้สิน ส่วนปัจจัยที่มีความ
สัมพันธ์ทางลบ คือ การเปิดรับข่าวสารการเกษตร ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ข้อเสนอแนะในการ
วิจัยครั้งนี้ คือ 1) ควรมีวิธีการผลักดันและใช้วิธีการส่งเสริมวิธีต่าง ๆ เพื่อให้เกษตรกรสามารถดำเนินการใช้ประโยชน์
ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบทั้ง 4 รูปแบบ คือ รูปแบบเกษตรยั่งยืน ระบบการปลูกพืชตามการดำเนินการ
ส.ป.ก. และตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง 2) ควรมีกฤษฎีดำเนินการขับเคลื่อน เพื่อสนับสนุนการใช้
ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ครบทั้ง 3 กลยุทธ์ 3) สนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพของปัจจัยเสริม เพื่อ
สนับสนุนความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านสังคม 4) ควร
พัฒนาการเรียนรู้ของเกษตรกร โดยใช้สื่อโทรทัศน์ สื่อในชุมชน และพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่
และ 5) ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความเพียงพอของ
แหล่งน้ำทางการเกษตร การเปิดรับข่าวสารการเกษตร ระดับการศึกษา และการมีหนี้สินของเกษตรกร

ลายมือชื่อนิสิต

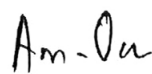

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

Tinnakorn Pepukiew 2007: Factors Affecting Land Use Needs Towards Self Sufficient Economic Concept of Farmers in Land Reform Area, Wang Nam Khiao Sub-district, Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province. Master of Science (Agricultural Extension), Major Field: Agricultural Extension, Department of Agricultural Extension and Communication.
Thesis Advisor: Associate Professor Am-on Angsuratana, Ph.D. 224 pages.

The objectives of the study were to determine 1) some background of farmers, 2) existing farming pattern in the study area, 3) their land use needed towards self-sufficient economic concept, 4) relationship between some background of farmers with their needed towards self-sufficient economic concept, and 5) constraints and recommendations in order to improve their land use needed towards self-sufficient economic concept. Data collection was obtained through interview schedule form 120 farmers resided in land reform area, Wang Nam Khiao sub-district, Wang Nam Khiao district, Nakhon Ratchasima province. The studied sample were selected by multi-stage sampling technique. Descriptive statistics were frequency, percentage, arithmetic means, and standard deviation. Inferential statistics for testing hypothesis was obtained by Pearson product moment correlation coefficient. The findings revealed that major occupation was field crop cultivation while most found minor occupation was fruit crops. Average total income per household was 299,588 baht per year while average total expense was 135,127 baht per year. Most found loan was village foundation bank. Average debts was 65,068 baht per household per year. Most found organization belonging were farmers bank and village foundation bank. Most found farm media perception was television. Average family labor force was 2 persons per household while average hired farm labor force was 10 persons per household. Average land tenure per household in terms of owner was 31.9 rai (5.1 hectares), rented land was 125.5 rai (20.0 hectares), leased land was 19.8 rai (3.2 hectares), land reformed was 26.7 rai (4.3 hectares), and out-source land was 40.8 rai (6.5 hectares). Average distance from farm to home was 1.7 kilometers. Most of them sold farm products to middle man who came to household. Their needed in land use towards self-sufficient economic concept including by using 50 % of total land was found in 1 pattern with 2 major items, and 4 minor items, by using less than 50 % of total land was found in 4 patterns with 13 major items, and 9 minor items. On the other hand, there were 3 patterns with 7 major items, and 5 minor items rejected by farmers. Testing hypothesis indicated that positive factors affecting their land use needed were water sources for farming sufficiency, level of education, and debts, while negative factors were farm media perception. Most found concern was high cost of farm input. Recommendations were 1) Approaches and methods to promoted land use towards 4 types of self-sufficient economic concept including sustainable agriculture , cropping pattern, land reform missions, and appropriate cultivation should be provided. 2) Three categories of land use towards self-sufficient economic concept should be promoted. 3) All factors including physical factors, farm production, farm marketing, and social concerns should be facilitated. 4) Farmers learning process under participation approach , television program, and existing community media should be utility. 5) Factors affecting land use towards self-sufficient economic concept including water sources for farming sufficiency, farm media perception, level of education, and debts should be concerned.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

17 05 2007

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงโดยสมบูรณ์ได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์ ประธานกรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์วัชร เลิศมงคล รองศาสตราจารย์ ดร.วิจารณ์ วิชชกิจ กรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ผ่องพรรณ จิตต์อนันต์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัตรา ศรีสุวรรณ ประธานการสอบ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ และ ถ่ายทอดความรู้ตลอดจนตรวจแก้ไขให้วิทยานิพนธ์นี้ถูกต้องสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้กล่าวนามมาแล้วไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณคุณคุณอนันต์ ภูสิทธิกุล (เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) ดร.วีระชัย นาควิบูลย์ (ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัย) ที่ได้ให้การสนับสนุนในการวิจัยตลอดจนปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ และเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.ชัยภูมิ ทุกท่านที่ได้ปฏิบัติหน้าที่มากขึ้น ในช่วงเวลาที่ข้าพเจ้าเข้ารับการศึกษ

ขอขอบคุณสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ที่ได้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเงิน 10,000 บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน)

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ-คุณแม่ ที่เป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนตลอดระยะเวลา การศึกษา ขอขอบคุณ คุณปริญญารัตน์ ภูศิริ คุณกัญญาณัฐ ผมหอม คุณนิชานันท์ สามหมอ คุณ จินตนา เพ็ญเขียว และเพื่อน ๆ นิสิตปริญญาโทสาขาส่งเสริมการเกษตร ที่ช่วยเหลือและเป็น กำลังใจในการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอมอบแด่ บิดา มารดา ครูอาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนและเป็นกำลังใจในการศึกษาครั้งนี้ จนประสบความสำเร็จ

ทินกร เพ็ญเขียว

เมษายน 2550

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(4)
สารบัญภาพ	(6)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	3
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	8
แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรยั่งยืน	8
แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการ	23
แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน	28
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	48
โครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียง	65
กรณีตัวอย่างเกษตรกรในโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงใน	
เขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดพะเยา	68
เขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว	69
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	74
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย	81
สมมติฐานการวิจัย	82
บทที่ 3 วิธีวิจัย	85
ขั้นตอนการวิจัย	88
การวิเคราะห์ข้อมูล	90
บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์	92
ตอนที่ 1 ภูมิหลังบางประการของเกษตรกร	92

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ตอนที่ 2 สภาพการประกอบอาชีพเกษตรกรรม	115
ตอนที่ 3 ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	142
ตอนที่ 4 ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	163
ตอนที่ 5 การทดสอบสมมติฐาน	177
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	182
สรุปผลการวิจัย	182
ข้อเสนอแนะ	189
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	195
ภาคผนวก	204
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	224

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	กลุ่มตัวอย่าง ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	86
2	สภาพทั่วไปของเกษตรกร	94
3	รายได้ทั้งหมดในครัวเรือน	97
4	รายจ่ายในการประกอบอาชีพ	102
5	แหล่งเงินทุนในการทำการเกษตร	103
6	การใช้สินเชื่อของครัวเรือน	106
7	จำนวนหนี้สิน	107
8	การเป็นสมาชิกกลุ่มในท้องถิ่น	110
9	แหล่งข่าวสารทางการเกษตร	114
10	อาชีพ	117
11	สมาชิกในครัวเรือน	121
12	สภาพการถือครองที่ดิน	125
13	สภาพการได้รับเอกสารสิทธิจาก ส.ป.ก.	127
14	สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินตามชนิดกิจกรรม	132

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
15	ความเพียงพอของแหล่งน้ำทางการเกษตร	135
16	ระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรม	136
17	แหล่งขายผลผลิตทางการเกษตร	137
18	การแปรรูปผลผลิต	138
19	แหล่งปรึกษาด้านการผลิตทางการเกษตร	139
20	การมีส่วนร่วมวางแผนในชุมชน	141
21	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน	146
22	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตามระบบการปลูกพืช	151
23	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตามการดำเนินการ ส.ป.ก.	154
24	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม	157
25	การบูรณาการความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง	161

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
26	ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	170
27	ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	176
28	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	181

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	สรุปหลักการเศรษฐกิจพอเพียง	64
2	แผนที่ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	73
3	เค้าโครงการทดสอบสมมติฐาน	84
4	ขั้นตอนการวิจัย	89

บทที่ 1

ความสำคัญของปัญหา

ที่ดินนับได้ว่าเป็นความสำคัญกับมนุษย์เราอย่างมาก ในแง่ปัจจัย 4 เป็นที่อยู่อาศัย ทั้งยังมีความสำคัญในแง่เศรษฐกิจเป็นที่มาของรายได้ให้กับมนุษย์ นอกจากนั้นยังรองรับอีกหลากหลายกิจกรรม ทั้งในภาคอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และโดยเฉพาะด้านเกษตรกรรมที่ดินนับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการประกอบกิจกรรมด้านการเกษตรเป็นอย่างยิ่ง (พินิต สุวรรณะชญ, 2528) โดยมีเนื้อที่ในภาคการเกษตร

ในประเทศ สูงถึง 132.5 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 40 จากพื้นที่ทั้งประเทศ 321 ล้านไร่ (วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์ และคณะ, 2543)

มูลนิธิสถาบันที่ดิน (2545) ได้รายงานการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนโดยรวมของประเทศไม่เต็มที่มีมากถึงร้อยละ 50 ของพื้นที่ถือครองทั่วประเทศ นอกจากนี้ปกรณ์ จันทศิริ (2547: 15) ได้ประมาณการความสูญเสียอันเกิดจากการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เต็มที่นี้ทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียทางเศรษฐกิจโดยประเมินขั้นต่ำไม่น้อยกว่า 127,384 ล้านบาทต่อปี ซึ่งมูลค่าดังกล่าวนี้หากสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จะช่วยแก้ไขปัญหาค่าความยากจนได้อีกหนทางหนึ่ง ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินนั้น ชนิทร จารุจันทร์ และสุรเชษฐ์ แพทยากุล (2548) ระบุว่า สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ได้มอบหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงเดือนพฤษภาคม 2546 ไปแล้วกว่า 1.65 ล้านแปลง 1.32 ล้านราย รวมเนื้อที่ 22.11 ล้านไร่ มีผู้ไม่ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองมากถึง 132,000 แปลงโดยประมาณ ซึ่งเป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจของ เกษตรกรอย่างมากทางหนึ่ง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเกษตรกรในระดับรากหญ้าในเขตปฏิรูปที่ดินโดยตรง กับปัญหาค่าความยากจน

จากปัญหาเกี่ยวกับความยากจนของประชาชนในระดับรากหญ้า รัฐบาลจึงได้นำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งฉบับที่ 9 และ 10 เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนของประเทศ ในภาคเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้หาแนวทางแก้ไขปัญหามาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศดังกล่าว โดยได้จัดทำแผนแก้ไขปัญหาค่าความยากจนตามกรอบแผนบริหารราชการแผ่นดิน 4 ปี (พ.ศ. 2548- 2551) โดยมอบหมายให้สำนักงาน การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ดำเนินการจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ตามมติการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2548 ดำเนินการจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน ร่อง จำนวน 10 จังหวัด คือ กาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ศรีสะเกษ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ปัตตานี

และนครราชสีมา โดยให้ ส.ป.ก. ดำเนินการจัดหาที่ดินให้แก่เกษตรกรผู้ยากจนได้เข้าทำกินถาวรในที่ดินของ ส.ป.ก. ที่ยังไม่ได้ออกหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินและดำเนินกิจกรรมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งช่วยเหลือตนเองได้(สำนักงานการปฏิรูปที่ดินนครราชสีมา (ส.ป.ก.นครราชสีมา), 2549)

จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทั้งในแง่เศรษฐกิจและสังคมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประกอบกับเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครราชสีมามีเนื้อที่มากเป็นอันดับหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นที่ตั้งโครงการนำร่องนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ในท้องที่ ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นโครงการ นำร่องที่อยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาภูหลวง(โซนอี) ที่กรมป่าไม้มอบให้ ส.ป.ก. เมื่อปี พ.ศ. 2533 มีเนื้อที่ประมาณ 3,798 ไร่ ได้มอบหนังสือ อนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดิน (ส.ป.ก. 4-01) ให้เกษตรกรถือครองแล้ว 1,335 ราย 1,616 แปลง และเนื่องจากพื้นที่บางส่วนที่ยังมิได้ทำการมอบเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 มีศักยภาพตรงตามความต้องการ ของโครงการฯ โดยพื้นที่ดังกล่าว ส.ป.ก. ยังมิได้จัดการมอบเอกสารสิทธิให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ ในที่ดินโดยถาวรแก่ผู้ใด อีกทั้งยังมีความพร้อมในด้านที่ตั้งของที่ทำโครงการฯ ดังนั้น เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและพัฒนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินสูงสุดตรงตามความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่วิจัยและพื้นที่อื่นที่มีสภาพใกล้เคียงกัน อีกทั้งเป็นแหล่งข้อมูลพื้นฐานงานวิจัยให้กับผู้สนใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนี้ขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ดังนี้

1. ภูมิหลังบางประการของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว
2. สภาพการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา
3. ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา

4. ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังบางประการของเกษตรกรกับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

5. ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการวางแผนและพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพื้นที่ศึกษา และในพื้นที่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน
2. เป็นแนวทางในการวางแผนและพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อความยั่งยืนรูปแบบอื่นในพื้นที่ศึกษา
3. เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอดำรงน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2549

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

เกษตรกร หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ได้รับสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอดำรงน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

เขตปฏิรูปที่ดิน หมายถึง ขอบเขตที่ดินที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม(ส.ป.ก.) ได้รับมอบจากกรมป่าไม้ให้เข้าดำเนินการปฏิรูปที่ดิน เพื่อมอบสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกษตรกรใช้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมตำบลวังน้ำเขียว อำเภอดำรงน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรตำบลวังน้ำเขียว อำเภอดำรงน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ที่ได้จากการรวบรวมองค์ความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่

เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 4 รูปแบบ 17 ประเด็นหลัก 18 ประเด็นย่อย ประกอบด้วย ตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน ตามระบบการปลูกพืช ตามการดำเนินงาน ศ.ป.ก. และตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม

แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน หมายถึง การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการผลิตทางการเกษตรที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก 18 ประเด็นย่อย คือ 1) การผลิตที่อนุรักษ์ธรรมชาติ 2) การผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 3) การผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเองได้ และ 4) การผลิตในรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือก (เกษตรผสมผสาน/ไร่นาสวนผสม เกษตรอินทรีย์ วนเกษตร เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรธรรมชาติ)

แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามระบบการปลูกพืช หมายถึง การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการปลูกพืชมากกว่าหนึ่งชนิดในพื้นที่เดียวกัน ประกอบด้วย 5 รูปแบบ คือ การปลูกพืชยืนต้นสลับกับพืชล้มลุก การปลูกพืชล้มลุกสลับกัน การปลูกพืชยืนต้นสลับกัน การปลูกพืชต่างระดับ และการปลูกพืชสลับไม้โตเร็ว โดยกำหนดพืชตามสภาพที่เกษตรกรปลูกพืชจริงในพื้นที่

แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามการดำเนินงานของ ศ.ป.ก. หมายถึง การใช้ประโยชน์ที่ดินตามวิธีการที่ ศ.ป.ก. ดำเนินงานอยู่ ประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ การนำที่ดินรกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ การฟื้นฟูดิน (การจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินและการอนุรักษ์ดิน) การผลิตที่สามารถใช้บริโภคในครัวเรือน และการจัดรูปแบบการปลูกพืชชนิดเดียวกันในพื้นที่เพื่อเพิ่มความสามารถในการต่อรอราคา

แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม หมายถึง การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตามวิธีการผลิตในโครงการพัฒนาการเกษตร เพื่อความยั่งยืนที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แนะนำให้เกษตรกรดำเนินการในพื้นที่ ประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ ปลูกพืชสวนครัวลดรายจ่าย การทำปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยคอกไว้ใช้เอง ใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกัน และการปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความต้องการใช้ที่ดินในการประกอบกิจกรรมทางการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงด้วยตนเองบนที่ดินของตนเองที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การประมง แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ 1) การใช้ประโยชน์เต็มแปลง 2) การใช้ประโยชน์มากกว่าครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ทั้งหมด 3) การใช้ประโยชน์ครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ทั้งหมด 4) การใช้ประโยชน์น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ทั้งหมด และ 5) ไม่ต้องการใช้เลย

ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปัจจัยบางประการของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ปีเพาะปลูก 2548/2549 (เมษายน 2548- มีนาคม 2549) ที่คาดว่าจะมีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยเฉพาะบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคม

ปัจจัยด้านกายภาพ หมายถึง สภาพทั่วไปของสภาพแวดล้อมของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว ประกอบด้วย ความเพียงพอของแหล่งน้ำ และระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม

ความเพียงพอของแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร หมายถึง ความเพียงพอของแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว โดยแหล่งน้ำสาธารณะ ได้แก่ สระน้ำสาธารณะ แหล่งน้ำผิวดิน(ห้วย หนอง คลอง บึง) บ่อน้ำตื้น บ่อน้ำบาดาล และน้ำคลองชลประทาน เป็นต้น วัดจากความเพียงพอตามจำนวนแหล่งน้ำที่เพียงพอในการทำการเกษตร โดยแบ่งเกณฑ์วัดเป็น 2 ระดับ คือ มีน้ำเพียงพอและขาดแคลน

ภาวะแหล่งน้ำที่มีน้ำเพียงพอ หมายถึง เกษตรกรมีน้ำฝนหรือน้ำจากแหล่งอื่น เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรตลอดปี

ภาวะแหล่งน้ำที่ขาดแคลนน้ำ หมายถึง เกษตรกรมีสภาพขาดแคลนน้ำที่จะใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร โดยไม่มีแหล่งน้ำที่จะสูบน้ำขึ้นมาใช้งานได้โดยตรงทันที และให้รวมถึงสภาพที่มีน้ำในแหล่งน้ำ แต่อยู่ไกลและต้องสูบน้ำเก็บในบ่อนก่อนนำไปใช้งาน ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น

ระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม หมายถึง ระยะทางในการเดินทางจากบ้านของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียวไปยังแปลงเกษตรกรรมที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน

ปัจจัยด้านบุคคล หมายถึง สถานภาพส่วนบุคคลของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย อายุ และระดับการศึกษา

อายุ หมายถึง อายุจริงของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาขณะตอบแบบสัมภาษณ์ในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล หากมีเศษเกิน 6 เดือนให้ถือเป็น 1 ปี

ระดับการศึกษา หมายถึง จำนวนปีในการได้รับการศึกษาขั้นสูงสุดของเกษตรกรในโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลวังน้ำเขียว

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ หมายถึง องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว ประกอบด้วย รายได้ ขนาดพื้นที่ที่ถือครอง จำนวนแรงงานทางการเกษตร และหนี้สิน

รายได้ หมายถึง รายรับทั้งหมด ที่ได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรายรับจากส่วนอื่นนอกภาคเกษตรกรรมโดยไม่ได้หักค่าใช้จ่ายใด ๆ ในปีที่ผ่านมา

ขนาดพื้นที่ที่ถือครอง หมายถึง จำนวนพื้นที่ที่ครอบครองทั้งหมด รวมถึงที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ และไม่มีเอกสารสิทธิ์

จำนวนแรงงานทางการเกษตร หมายถึง แรงงานทั้งหมดในครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ในวัยทำงานภาคเกษตร (15-64 ปี) ซึ่งรวมถึงผู้ซึ่งบรรลุนิติภาวะในครัวเรือนเดียวกัน

หนี้สิน หมายถึง จำนวนเงินต้นที่ได้กู้ยืมทั้งหมดในครัวเรือน ทั้งในและนอกระบบสถาบันการเงิน รวมถึงค่าปัจจัยการผลิตที่มีได้รับเป็นต้นทุน

ปัจจัยด้านสังคม หมายถึง องค์ประกอบทางด้านสังคมของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว ประกอบด้วย การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น

การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน หมายถึง จำนวนกลุ่มที่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียวเป็นสมาชิกอยู่ โดยเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่มก็ได้

การเปิดรับข่าวสาร หมายถึง จำนวนแหล่งและช่องทางการรับข่าวสารด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว สื่อบุคคล เช่น เพื่อนบ้าน ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ

และพนักงานบริษัท เป็นต้น สื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หอกระจายข่าว เป็นต้น สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสารทางการเกษตร และเอกสารเผยแพร่ความรู้ทางเกษตร เป็นต้น

การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน หมายถึง การที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิตทางการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินให้ตรงกับความต้องการของตลาด

การมีส่วนร่วมวางแผนในการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น หมายถึง การที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดการใช้งานทรัพยากรในท้องถิ่นของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว เช่น การใช้ทรัพยากรน้ำ การใช้ทรัพยากรป่าไม้ และการใช้ทรัพยากรดิน เป็นต้น

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืน
2. แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการ
3. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน
4. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
5. กรณีตัวอย่างการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
6. โครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียง
7. เขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืน

เกษตรยั่งยืน กำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางทั้งจากนักวิชาการ ประชาชน และเกษตรกรต่าง ๆ มากมาย รัฐบาลให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณดำเนินการ การวิจัยเพื่อพัฒนาให้ประเทศไทยสามารถก้าวไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงได้มีนักวิชาการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืน อันประกอบไปด้วย ความหมายเกษตรยั่งยืน หลักการทั่วไปของเกษตรยั่งยืน รูปแบบเกษตรยั่งยืน วิธีการในการทำเกษตรแบบยั่งยืน ปัญหาของเกษตรยั่งยืน และปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเกษตรแบบยั่งยืน

ความหมายเกษตรยั่งยืน

เกี่ยวกับเกษตรยั่งยืนมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของเกษตรยั่งยืน ไว้ดังนี้

ชนวน รัตนวราหะ (2534: 2) กล่าวว่า เกษตรยั่งยืน หมายถึง การเกษตรที่ให้ผลผลิตที่ดีไปพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์ และปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

ผลผลิตที่เกิดขึ้นจะต้องปลอดภัยต่อสุขภาพพลานามัยของมนุษย์ และเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีพของประชาชนในท้องถิ่นเป็นลำดับแรก

พัฒนา สุขประเสริฐ (2541: 104) กล่าวสรุปไว้ว่า เกษตรยั่งยืน หมายถึง ระบบการเกษตรที่มีการบริหารและจัดการการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างประหยัดและเหมาะสมก่อให้เกิดผลผลิตที่มีทั้งคุณภาพและปริมาณได้เพียงพอกับความต้องการของมนุษย์โดยการผลิตพืชและสัตว์นั้นจะต้องสมดุลกับสภาพแวดล้อมและไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เป็นรูปแบบการเกษตรที่มีความเหมาะสมสอดคล้องไม่ขัดแย้งกันทั้งในแง่เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคม เป็นรูปแบบของการเกษตรที่สามารถรับประกันได้ว่าความสามารถในการผลิตทางการเกษตรได้รับการรักษาไว้ให้คงอยู่ถึงชั่วลูกชั่วหลาน

อภิพรธ พุกภักดี (2542: 30) ได้ให้ความหมายของ เกษตรยั่งยืนว่า เป็นแนวทางการใช้วิชาการเกษตร เพื่อสามารถที่จะจัดการตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาเทคโนโลยีตลอดจนการปรับปรุงนโยบายของรัฐหรือสถาบันในลักษณะที่จะทำให้เกิดการคงไว้ และสามารถนำมาใช้ต่อไปได้เรื่อยๆ ตามความต้องการของมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2544) กล่าวว่า การเกษตรยั่งยืน คือ ระบบเกษตรกรรมที่มีความสัมพันธ์และเกื้อกูลกับสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแต่ละระบบนิเวศ สามารถให้ผลผลิตที่ปลอดภัยและหลากหลายเพื่อลดความเสี่ยงภัยทางเศรษฐกิจและการพึ่งพาปัจจัยภายนอก โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกร จนมีความมั่นใจที่ส่งผ่านแนวทางดังกล่าวไปสู่อนาคต

จริญ จันทลักษณ์ และ ผกาพรธ สกุลมั่น (2546: 7-8) ได้สรุปความหมายของเกษตรยั่งยืนว่าเป็นหลักการการจัดการทรัพยากรเพื่อการผลิตทางการเกษตรที่ประสบความสำเร็จ เพื่อสนองความจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ โดยสามารถดำรงหรือบำรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นันธิยา หุตานูวัตร และณรงค์ หุตานูวัตร (2547) ได้ให้ความหมาย เกษตรยั่งยืน หมายถึง การทำการเกษตรทางเลือกหรือการทำเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบเกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่ และวนเกษตร รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือผสมผสานกันระหว่างรูปแบบต่างๆ

จากความหมายของเกษตรยั่งยืนที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เกษตรยั่งยืน หมายถึง การผลิตทางการเกษตรที่อาศัยวิชาการและเทคโนโลยีร่วมกับองค์ความรู้ภายในชุมชนจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ ในท้องถิ่นที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลดการพึ่งพาภายนอก เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ โดยดำรงรักษาไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของ ทรัพยากรธรรมชาติไม่ให้เสื่อมโทรมไป

หลักการทั่วไปของเกษตรยั่งยืน

ในส่วนของหลักการทั่วไปของเกษตรยั่งยืนนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงหลักการทั่วไปของเกษตรยั่งยืนไว้ ดังนี้

ชนวน รัตนวราหะ (2534: 21-25) กล่าวว่า หลักการทั่วไปของเกษตรยั่งยืนมี ดังนี้

1. ใช้ประโยชน์ของการสร้างความหลากหลาย ได้แก่ การป้องกันกำจัดศัตรูพืชการปรับปรุงบำรุงดิน การสร้างความมั่นคงในรายได้และสภาพแวดล้อม สร้างความร่มรื่นชุ่มชื้นขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของเกษตรกร
2. ใช้ประโยชน์ของการคัดเลือกตามธรรมชาติ ได้พันธุ์พืชและสัตว์ที่เหมาะสมกับพื้นที่และสภาพธรรมชาติ ไม่ทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนไป
3. การใช้ประโยชน์ของหลักการปฏิสัมพันธ์ในระบบนิเวศ ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์เชิงเกื้อกูลระหว่างพืชกับพืชหรือพืชกับสัตว์ และปฏิสัมพันธ์เชิงทำลายทั้งพืชกับพืชและพืชกับสัตว์

วิฑูรย์ ปัญญากุล (2544: 83) กล่าวว่าหลักการนิเวศของเกษตรยั่งยืน ประกอบด้วยหลัก 5 ประการสำคัญ คือ

1. การปรับปรุงบำรุงดิน ให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่อให้พืชสามารถเจริญเติบโต และมีความแข็งแรง โดยเน้นการจัดการอินทรีย์วัตถุในดินและการส่งเสริมสิ่งมีชีวิตในดิน
2. การรักษาธาตุอาหาร และสร้างสมดุลของวงจรธาตุอาหารโดยการตรึงไนโตรเจน การดึงธาตุอาหารจากดินชั้นล่างและการใช้ปุ๋ยอย่างหมุนเวียน
3. การลดการสูญเสียอันเนื่องมาจากรังสีแสงอาทิตย์ อากาศ และน้ำ โดยการจัดการ

ภูมิอากาศย่อย การจัดการน้ำและการควบคุมการชะล้างพังทลายของดิน

4. การลดการสูญเสียอันเนื่องมาจากศัตรูพืช โดยการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ปลอดภัย

5. ส่งเสริมการเกื้อกูลกันระหว่างสิ่งมีชีวิตในฟาร์ม โดยเพิ่มความหลากหลายทางพันธุกรรมซึ่งเป็นวิธีการเกษตรที่ผสมผสานและความหลากหลายของลำดับชั้นทางนิเวศน์

จรัญ จันทลักษณ์ และ ศกาศพรณ สกุลมัน (2546 : 8-13) ได้เสนอหลักสำคัญของเกษตรยั่งยืนไว้ดังนี้

1. การใช้หลักการจัดการทรัพยากรแบบเกษตรทางเลือก ในการใช้ปัจจัยหรือทรัพยากร ในระบบการผลิตทางเกษตร เช่น การใช้พันธุ์พืชที่ต้านทานการทำลายของแมลง การใช้สารเคมีพ่นกำจัดแมลง ในกรณีที่จำเป็นเท่านั้น และการใช้พืชสมุนไพรในการกำจัดหรือป้องกันศัตรูพืช เป็นต้น

2. มีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีในการผลิตให้เหมาะสมกับความต้องการและสร้างความยั่งยืนให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ตั้งแต่ความจำเป็นพื้นฐาน(need) ได้แก่ ปัจจัย 4 จนไปถึงความต้องการ(want) ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

3. มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ป่าไม้ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน แหล่งน้ำธรรมชาติ และอากาศไร้มลพิษ เป็นต้น โดยหาวิธีในการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การงดหรือลดการใช้สารเคมีในการทำฟาร์ม การใช้ระบบเกษตรธรรมชาติ เป็นต้น

จากหลักการข้างต้นสรุปได้ว่า หลักการทั่วไปของเกษตรยั่งยืน เป็นกระบวนการหรือแนวคิด เพื่อความอยู่รอดของคนและสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยการจัดการทรัพยากรอันมีจำกัด ใช้ระบบการผลิตที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ผสมผสานความรู้ท้องถิ่นให้เกิดความลงตัวกับธรรมชาติอย่างเหมาะสมอาศัยความหลากหลายทางชีวภาพจัดให้เกิดการเชื่อมโยงมีปฏิสัมพันธ์ให้เกิดความเกื้อกูลกัน เพื่อตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงของมนุษย์

รูปแบบเกษตรยั่งยืน

เกี่ยวกับรูปแบบเกษตรยั่งยืนได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงรูปแบบของ เกษตรยั่งยืนไว้ ดังนี้

ชนวน รัตนวราหะ (2534: 27) กล่าวถึง รูปแบบของการเกษตรยั่งยืนแบ่งได้ 2 รูปแบบ คือ การทำการเกษตรยั่งยืนแบบพหุกรรม (multiple cropping) และระบบเกษตรผสมผสาน (integrated farming) ทั้งนี้ได้มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 การทำการเกษตรยั่งยืนแบบพหุกรรม

ในส่วนการทำการเกษตรยั่งยืนแบบพหุกรรมนั้นเป็นการปลูกพืชมากกว่า หนึ่งชนิดในพื้นที่เดียวกัน จุดประสงค์เพื่อเพิ่มพูนผลผลิตและรายได้จากการเพาะปลูก แบ่งได้เป็น 5 ระบบย่อย คือ

1. ระบบการปลูกพืชร่วม (intercropping)

เกี่ยวกับระบบการปลูกพืชร่วมนั้น หมายถึง ระบบพหุกรรมที่ปลูกพืชตั้งแต่สองชนิดร่วมกันในเวลาเดียวกัน ซึ่งอาจจะเป็นรูปแบบใดก็ได้ใน 2 รูปแบบ คือการปลูกแบบผสม (mixed intercropping) หมายถึง การปลูกพืชร่วมที่ไม่เป็นแถวเป็นแนว แต่หากจะปลูกผสมกันไปตามความเหมาะสมของสภาพที่ต้องการตามธรรมชาติ และการปลูกแบบเป็นแถว (row intercropping) หมายถึง ระบบการปลูกพืชร่วมที่มีอย่างน้อยหนึ่งชนิดที่ปลูกเป็นแถว ที่เหลือนอกจากนั้นอาจจะปลูกเป็นแถว สลับกับพืชแรกหรือปลูกไม่เป็นแถวอยู่ในระหว่างแถวของพืชแรกก็ได้

2. ระบบการปลูกแบบรับช่วง (relay cropping)

ในส่วนของการปลูกแบบรับช่วงนั้น หมายถึง ระบบการปลูกพืชแรกปลูกก่อนแต่ยังไม่ถึงวันเก็บเกี่ยวก็จะมีปลูกพืชที่สองในพื้นที่เดียวกันซึ่งอาจจะเป็นการปลูกระหว่างแถว (inter-row) หรือปลูกผสม (mixed) ก็ได้

3. ระบบการปลูกแบบทวิภังคกรรมหรือแบบปลูกตาม (double or sequential cropping)

เป็นระบบการปลูกพืชที่จะปลูกพืชชนิดแรกและเก็บเกี่ยวแล้วจึงปลูกพืชชนิดที่สองตามทันที หรือเว้นช่วงที่ไม่นานนักโดยเฉพาะในสภาพของพื้นที่ที่ยังมีความชื้นและน้ำในดินเหลือจากการปลูกพืชแรกยังเพียงพอต่อการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตของพืชชนิดที่สอง

4. ระบบการปลูกพืชต่างระดับ (multi-storeyed cropping)

ระบบการปลูกพืชต่างระดับ หมายถึง การให้มีพืชหลายๆ ชนิดที่สามารถจะปลูกร่วมกันโดยไม่แย่งแสงแดด ธาตุอาหารในดิน แหล่งน้ำ และอากาศ เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องทำการศึกษาลักษณะของพืชที่เหมาะสม

5. ระบบการปลูกพืชแบบราวน (ratoon cropping)

ระบบการปลูกพืชแบบราวน หมายถึงการใช้พืชที่สามารถจะยืดระยะเวลาของการให้ผลผลิตได้มากกว่าหนึ่งฤดูกาลโดยไม่ต้องมีการปลูกใหม่ซึ่งโดยใช้วิธีการตัดให้เหลือตอซึ่งจะแตกกิ่งก้านและให้ผลได้ใหม่ เช่น ฝ้าย อ้อย ข้าวฟ่าง สับปะรด และละมุน เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 ระบบการเกษตรผสมผสาน

สำหรับระบบการเกษตรผสมผสาน คือ การจัดระบบของกิจกรรมการผลิตในไร่นาได้แก่ พืช สัตว์ ประมง ป่าไม้ ให้มีการผสมผสานต่อเนื่องและเกื้อกูลในการผลิตซึ่งกันและกันโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่นา เช่น ดิน น้ำ แสงแดด และอากาศอย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลของสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เกิดผลในการเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตและทรัพยากรธรรมชาติปราศจากมลภาวะที่จะเกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อม

นอกจากนี้ กรมวิชาการเกษตร (2536) กล่าวว่าระบบการเกษตรยั่งยืนสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ประกอบด้วย ระบบการปลูกพืช(cropping system) ระบบการเกษตรผสมผสาน (integrated farming system) ระบบวนเกษตร (agroforestry) และ ระบบเกษตรธรรมชาติ (natural farming system) ดังนี้

ระบบการปลูกพืช

ในส่วนของระบบการปลูกพืช แยกได้ 5 ประเภท คือ

1. การปลูกพืชแซม (intercropping) เป็นการปลูกพืช 2 ชนิด หรือมากกว่า 2 ชนิด พร้อมกัน หรือในเวลาใกล้เคียงกัน
2. การปลูกพืชเลื่อนฤดู (relay cropping) เป็นการจากระบบการปลูกพืชที่สอง ขณะที่พืชแรกยังไม่เก็บเกี่ยว เช่น ข้าวโพดเลื่อนกับมันเทศ ฝ้ายเลื่อนกับข้าวโพด เป็นต้น
3. การปลูกพืชหมุนเวียน (crop rotation) เป็นการปลูกพืชสองชนิดหรือมากกว่า ไม่พร้อมกันลงบนพื้นที่เดียวกัน โดยเก็บเกี่ยวพืชหนึ่งก่อนจึงปลูกพืชชนิดที่สองลงไป เช่น ข้าวตามด้วยถั่วเขียว ข้าวโพดตามด้วยพริก เป็นต้น
4. การปลูกพืชผสม (mixed cropping) เป็นการปลูกพืชสองชนิดหรือมากกว่า พร้อมกันลงในพื้นที่เดียวกัน โดยไม่เป็นแถวเป็นแนว
5. การปลูกพืชแบบผสมผสานต่างระดับ (multistorey tree-crop garden) เป็นการปลูกพืชหลายชนิดลงในพื้นที่เดียวกันโดยมีการจัดให้พืชแต่ละชนิดให้เหมาะสมกับชนิดของพืช ความต้องการของแสง ระบบราก เช่น หมากหรือมะพร้าว กับไม้ผล เช่น มะม่วง ทุเรียน เป็นต้น จากนั้นปลูกไม้ที่ต้องการร่มเงา เช่น กล้าย กาแฟ เป็นต้น ส่วนที่ต่ำลงมาและต้องการแสงแดดไม่มาก เช่น จิง ข่า เป็นต้น

ระบบการเกษตรผสมผสาน

เป็นระบบการผลิตการเกษตรในระดับไร่นาที่มีกิจกรรมการผลิตตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปและ กิจกรรมเหล่านี้ จะสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน คือ พืช – พืช, พืช – สัตว์, สัตว์ – ปลา, พืช – ปลา และพืช – สัตว์ – ปลา ซึ่งมีรูปแบบกิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรม พืช – พืช เช่น โกโก้ในสวนมะพร้าว ถั่วเลียบมีอนางแซมในแถวข้าวโพด เป็นต้น

2. กิจกรรมพืช – สัตว์ เช่น ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนกับการเลี้ยงโค และการเลี้ยงโคในสวนมะพร้าว เป็นต้น

3. กิจกรรม พืช – ปลา เช่น ปลูกอินทผลุ้งกับไม้ผลและผัก และการเลี้ยงปลาในนาข้าว เป็นต้น

4. กิจกรรม สัตว์ – ปลา เช่น ไก่กับปลาดุก และสุกรกับปลาสวาย เป็นต้น

5. กิจกรรม พืช – สัตว์ – ปลา เช่น การใช้น้ำในบ่อปลาคน้ำให้กับพืช พืชบางชนิดเป็นอาหารสัตว์ และมูลสัตว์เป็นอาหารปลาและปุย เป็นต้น

ระบบวนเกษตร

เป็นระบบการปลูกพืชร่วมกับการดูแลรักษาต้นไม้ ประกอบการเลี้ยงสัตว์ ในบริเวณเดียวกัน สามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ปลูกต้นไม้ควบคู่กับพืชเกษตร (agrosilvicultural systems) เช่น ปลูกข้าวสลับกับแนวไม้บังลมที่นำมาเป็นเชื้อเพลิงไม้

2. ปลูกไม้ยืนต้นควบคู่กับพืชอาหารสัตว์ และเลี้ยงสัตว์ (sylvopastoral systems) เช่น เลี้ยงวัวควาย แพะ แกะ ในทุ่งหญ้าที่มีไม้ยืนต้นเป็นรั้ว เป็นต้น

3. ปลูกไม้ยืนต้น ควบคู่กับพืชเกษตรและสัตว์เลี้ยง (agrosylvopastoral systems) มีการปลูกไม้ยืนต้นเป็นรั้ว เลี้ยงสัตว์ระหว่างรั้ว และมีการปลูกพืชเพื่อเป็นอาหารสัตว์

ระบบเกษตรธรรมชาติ

เป็นระบบการผลิตพืชและสัตว์ที่อาศัยหลักการของธรรมชาติอย่างสอดคล้องและเกื้อกูลประโยชน์ซึ่งกันและกัน จดเว้นกิจกรรมที่ไม่จำเป็น ใช้แรงงานที่มีอยู่ โดยมีแนวทางการดำเนินการได้ ดังนี้

1. ระบบการเกษตรอินทรีย์ (organic farming) เป็นระบบเกษตรกรรมที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด คำนึงถึงการรักษาไว้ซึ่งอินทรีย์วัตถุในดิน ด้วยการปลูกพืชหมุนเวียน

การปลูกพืชคลุมดิน การใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมัก ใช้เศษอินทรีย์วัตถุจากในและนอกไร่นา บำรุงดินให้อุดมสมบูรณ์

2. เกษตรธรรมชาติตามหลักการของ มาซาโนบุ ฟูกูโอกะ เป็นระบบเกษตรกรรมที่ไม่มีการไถพรวน ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่กำจัดวัชพืช ไม่ใช้สารเคมีกำจัดโรคและแมลง อาศัยการควบคุมโรคและแมลงด้วยกลไกการควบคุมกันเองของสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ

3. เกษตรธรรมชาติตามหลักการของ MOA international เป็นระบบเกษตรกรรมที่อาศัยแนวทางการเกษตรที่จะทำให้ดินกลับมามีศักยภาพตามธรรมชาติและมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอันจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยใช้พืชเป็นตัวปรับปรุงดินให้ดีขึ้น

4. เกษตรธรรมชาติแบบคิวเซ ใช้หลักการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินให้ดีขึ้น โดยใช้จุลินทรีย์ช่วยในการเพิ่มประสิทธิภาพของดินให้ดีขึ้นร่วมกับการใช้ปุ๋ยหมักจำนวนน้อย

เกี่ยวกับรูปแบบเกษตรยั่งยืนที่เป็นเกษตรทางเลือกนั้น พูลสวัสดิ์ อาจละกะ สมพร อิศรานุรักษ์ และ รัชมี ศิริประทีป (2536) อ้างถึง พัฒนา สุขประเสริฐ (2541) กล่าวว่าไว้ว่า รูปแบบของเกษตรทางเลือกมี 5 รูปแบบ คือ เกษตรต้นทุนต่ำ (low input farming system) ไร่นาสวนผสม (mixed farming system) เกษตรผสมผสาน (integrated farming system) เกษตรธรรมชาติ (nature farming system) และเกษตรทฤษฎีใหม่ (new theory of agricultural development) ดังมีรายละเอียด คือ

เกษตรต้นทุนต่ำ

ในส่วนของเกษตรต้นทุนต่ำ เป็นระบบเกษตรกรรมที่เน้นในเรื่องการประหยัดทรัพยากรในการผลิตเพื่อให้ได้เพียงผลผลิตที่เหมาะสมพอดี (optimum production) มากกว่าการให้ความสำคัญกับผลผลิตสูงสุด (maximum production) โดยมุ่งเน้นความอยู่รอดของระบบการเกษตรในระยะยาว และไม่ทำให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ขอมให้มีการใช้ปฏิกิริยาวิทยาศาสตร์หรือสารเคมีที่ใช้ในการควบคุมหรือกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืชได้เพียงแต่ใช้อย่าง “ประหยัด” และใช้ “เท่าที่จำเป็น” ใช้ปัจจัยการผลิตที่สามารถจะผลิตได้เองภายในฟาร์มก่อน แล้วจึงใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอกช่วยเสริม เป็นวิธีที่เข้าใจธรรมชาติ เช่น ใช้พืชสมุนไพรกำจัดแมลง ใช้อุปกรณ์หรือวิธีกลดักจับแมลง ใช้พันธุ์พืชต้านทาน ใช้การถักน้ำเพื่อป้องกันเพลี้ยไฟและไรแดง ใช้วิธีการเกษตรกรรมต่างๆ นิยมใช้การควบคุม

โดยวิธีการทางชีวภาพ (biological control) หรือทางกายภาพ (physical control) มากกว่าการใช้สารเคมีควบคุม (chemical control)

ไร่นาสวนผสม

เกี่ยวกับไร่นาสวนผสม เป็นระบบการผลิตที่มีกิจกรรมหลายๆ อย่างในบริเวณพื้นที่เดียวกัน แต่กิจกรรมเหล่านั้นไม่ได้ให้ประโยชน์เกื้อกูลกันมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อลดความเสี่ยงจากราคาผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่แน่นอนหรือเพื่อตอบสนองต่อการบริโภคเท่านั้น

เกษตรผสมผสาน

เกี่ยวกับเกษตรผสมผสานนั้น เป็นระบบการเกษตรที่มีการเพาะปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์หลายๆ ชนิด อยู่ในพื้นที่เดียวกันโดยสิ่งมีชีวิตทั้งหมดที่อาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณนั้นจะอยู่ภายใต้การเกื้อกูลประโยชน์ซึ่งกันและกันโดยเฉพาะในเรื่องของการหมุนเวียนการใช้ทรัพยากร ดังนั้นแนวความคิดนี้จะประสบความสำเร็จได้ก็จำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนล่วงหน้าถึงรูปแบบของการดำเนินกิจกรรมในรูปความสัมพันธ์ระหว่างพืชต่างชนิดพืชกับสัตว์ พืชกับพืช หรือสัตว์กับสัตว์ก็ได้ เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรในไร่นา และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

เกษตรธรรมชาติ

ในส่วนของเกษตรธรรมชาติ เป็นระบบการปลูกพืชที่ไม่ต้องทำอะไร นอกจากหยอดเมล็ดพันธุ์พืชปลูกลงในแปลงปลูกไม่มีการกำจัดวัชพืชหรือให้น้ำให้ปุ๋ยหรือทำกิจกรรมใดๆ ในแปลงปลูกที่อาจไปรบกวนระบบนิเวศวิทยาในบริเวณนั้น เพียงแต่เก็บเกี่ยวผลผลิตเมื่อถึงเวลา เป็นรูปแบบของเกษตรกรรมทางเลือกที่ใกล้เคียงกับสภาพของธรรมชาติมากที่สุด

เกษตรทฤษฎีใหม่

เกี่ยวกับ เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นการเกษตรที่ให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำขนาดเล็กในไร่นา ถือเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ มีวิธีการใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการจัดสรรพื้นที่เพื่อกิจกรรมที่จำเป็นให้เพียงพอแก่การครองชีพในครัวเรือน

อภิพรรณ (2542:36-41) กล่าวถึง รูปแบบของเกษตรยั่งยืน ดังนี้

1. การปลูกพืชตามลำดับ (sequential cropping) เป็นการปลูกพืชชนิดหนึ่งตามหลังพืชอีกชนิดหนึ่ง เช่น การปลูกข้าวตามด้วยถั่วเหลือง เป็นต้น
2. การปลูกพืชสลับ หรือการปลูกพืชแซม (intercropping) เป็นการปลูกพืชมากกว่าหนึ่งชนิดลงไปพร้อม ๆ กันอาจเป็นสอง สาม หรือสี่ชนิด การปลูกผักสลัดกับไม้ผลและพืชไร่ เช่น ข้าว และข้าวโพดหวาน เป็นต้น
3. การปลูกพืชคาบเกี่ยว (relay cropping) เป็นการปลูกพืชชนิดที่สองลงไปในช่วงแถวของพืชที่หนึ่ง ในขณะที่พืชชนิดที่หนึ่งยังไม่สุกแก่หรือเก็บเกี่ยวได้
4. การปลูกพืชแบบผสมกัน (mixed farming) เป็นการปลูกพืชหลายชนิดทั้งพืชไร่แซมกับไม้ผล ไม้ยืนต้น บางส่วนปลูกไม้ดอกและพืชผัก หรือรวมถึงปลูกพืชน้ำในร่องน้ำ
5. การเกษตรผสมผสาน (integrated farming) เป็นการปลูกพืชผัก ไม้ผล หรือ ไม้ยืนต้นผสมกับการเลี้ยงสัตว์และเลี้ยงปลาเจริญเติบโตอยู่ร่วมกัน โดยจัดให้มีการพึ่งพาประโยชน์ซึ่งกันและกัน เช่น มูลสัตว์เป็นอาหารปลา เป็นปุ๋ยแก่พืช พืชเป็นอาหารให้แก่สัตว์และมนุษย์
6. วนเกษตร (agro-forestry) เป็นการนำเอาพืชเกษตรปลูกในพื้นที่ป่าซึ่งมีต้นไม้ป่าขึ้นอยู่ป่าที่ไม่ทึบเกินไป มีแสงสว่างส่องจนสามารถปลูกพืชเกษตรผสมรวมอยู่กับต้นไม้ป่าได้ ไม่จำเป็นต้องตัดไม้ทำลายป่า
7. ไร่นาผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ (new theory farming) เป็นการแบ่งพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรออกเป็น 4 ส่วน ส่วนแรก 30 เปอร์เซ็นต์ เพื่อเป็นแหล่งน้ำโดยการขุดบ่อพักเก็บกักน้ำไว้เพื่อการเกษตร เลี้ยงปลา และปลูกผักที่เจริญเติบโต 30 เปอร์เซ็นต์ที่สองเพื่อใช้ปลูกข้าวโดยอาศัยน้ำฝนและน้ำที่ได้เก็บกักไว้ 30 เปอร์เซ็นต์ที่สามเพื่อการปลูกไม้ผลและพืชไร่อื่นโดยการปลูกแซมสลับกันเพื่อให้เป็นรายได้แก่เกษตรกรตลอดปี ส่วน 10 เปอร์เซ็นต์ที่เหลือใช้เพื่อการปลูกบ้านที่อยู่อาศัย ถนน แปลงผักสวนครัวเพื่อการบริโภค หากเหลือจึงขาย และใช้เป็นคอกปศุสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด โค และกระบือ เป็นต้น

จากรูปแบบของเกษตรยั่งยืนที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่ามีรูปแบบ คือ พหุกรรม หรือไร่นาสวนผสมที่รวมการปลูกพืชหลายชนิดไว้ด้วยกัน ได้แก่ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรธรรมชาติ วนเกษตร และเกษตรอินทรีย์

วิธีการทำเกษตรแบบยั่งยืน

สำหรับวิธีการในการทำการเกษตรแบบยั่งยืนนั้น ได้มีนักวิชาการที่เกี่ยวข้องระบุไว้ มีรายละเอียดดังนี้

ชนวน รัตนวราหะ (2534) กล่าวว่า วิธีการในการทำเกษตรยั่งยืน ได้แก่

1. การปรับปรุงบำรุงดินโดยอินทรีย์วัตถุ ที่ได้จากพืช สัตว์ และจุลินทรีย์ในดิน เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยพืชสด เป็นต้น
2. การใช้ปุ๋ยชีวภาพ หมายถึง วัสดุที่มีเชื้อจุลินทรีย์เป็นตัวออกฤทธิ์ในการก่อให้เกิดปฏิกิริยาเพื่อทำให้พืชได้รับธาตุอาหารที่ต้องการ เช่น เชื้อไรโซเบียม และเชื้อราไมโคไรซา เป็นต้น
3. การปลูกพืชโดยไม่มีการไถพรวน ลดการพังทลายของหน้าดิน ช่วยให้น้ำซึมลงดินได้เร็วกว่าการไถพรวน
4. การควบคุมศัตรูพืชโดยชีววิธี โดยการใช้สิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มีมนุษย์ส่งเสริม เพาะเลี้ยงเพิ่มจำนวนมากขึ้นช่วยในการควบคุมไม่ให้เกิดการระบาดของผลที่มนุษย์ต้องการ เช่น ตัวห้ำ (predator) ตัวเบียน (parasite) สัตว์อื่น ๆ เช่น นก เป็นต้น
5. การใช้สารสกัดจากพืชควบคุมแมลงศัตรูพืช เช่น ใบยาสูบ ตะไคร้หอม หางไหล และสะเดา เป็นต้น

จากวิธีในการทำการเกษตรยั่งยืนดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า วิธีในการทำการเกษตรยั่งยืนทำได้ด้วยการปรับปรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ การใช้ปุ๋ยชีวภาพ การปลูกพืชโดยไม่ไถพรวน การควบคุมศัตรูพืชโดยชีววิธี และการใช้สมุนไพรในการควบคุมศัตรูพืช

ปัญหาของเกษตรยั่งยืน

ในส่วนของปัญหาของเกษตรยั่งยืน มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงปัญหาของเกษตรยั่งยืนไว้ ดังนี้

ชนวน รัตนวราหะ (2534: 4-11) กล่าวว่า ปัญหาและสาเหตุของความไม่ยั่งยืนในการเกษตรมีดังนี้คือ

1. ปัญหาความไม่ยั่งยืนทางด้านสภาพแวดล้อม

ในส่วนของความไม่ยั่งยืนทางด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ การชะล้างพังทลายของดิน การเกิดมลพิษในอากาศ ในน้ำและในดิน ศัตรูพืชระบาดมากขึ้นจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว การสูญเสียแหล่งพันธุกรรม และพื้นที่ป่าไม้ลดลง เป็นต้น

2. ปัญหาความไม่ยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ในแง่ปัญหาความไม่ยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ความต้องการปัจจัยดำรงชีพมากขึ้น การผลิตเพื่อขายแต่ประสบความขาดทุน และต้นทุนปัจจัยการผลิตแพงแต่ผลผลิตราคาถูกลง เป็นต้น

3. ปัญหาการพัฒนาเทคโนโลยีผิดธรรมชาติไม่เหมาะสมกับพื้นที่

ในส่วนปัญหาการพัฒนาเทคโนโลยีผิดธรรมชาติไม่เหมาะสมกับพื้นที่ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีตะวันตกที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ เทคโนโลยีที่ขาดความตระหนักต่อสภาพแวดล้อม เทคโนโลยีที่ขาดการพึ่งพาตนเอง เทคโนโลยีที่แยกส่วนขาดการผสมผสาน เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม

4. ปัญหาความไม่ยั่งยืนที่เกิดจากการสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดิน

เกี่ยวกับปัญหาความไม่ยั่งยืนที่เกิดจากการสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดิน ได้แก่ การสูญเสียสิทธิในการครอบครองที่ดิน และการถือครองที่ดินโดยไม่ได้รับเอกสารรับรอง เป็นต้น

จรัญ จันทลักษณ์ และ ผกาพรรณ สกุลมัน (2546: 47-54) กล่าวว่า ปัญหาในการพัฒนาการเกษตรยั่งยืนแยกได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ปัญหาด้านนโยบาย เศรษฐกิจ และสังคม

เกี่ยวกับปัญหาด้านนโยบาย สังคมและเศรษฐกิจนั้น การขาดนโยบาย ระเบียบในการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ทำ เกษตรยั่งยืนอย่างจริงจัง ชัดเจนและต่อเนื่อง การขาดขบวนการเครือข่ายหรือสถาบันเกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตรยั่งยืน ผลักดันนโยบาย การมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐาน ตรวจสอบและรับรองคุณภาพของผลผลิตอินทรีย์ ร่วมกับหน่วยงานของรัฐที่มีความเข้มแข็ง

2. ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและองค์ประกอบสนับสนุน

ในส่วนของปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและองค์ประกอบสนับสนุน แบ่งได้ 3 ด้าน

- 1) เกษตรกรและพื้นที่การผลิต จำเป็นต้องอยู่ห่างจากพื้นที่ที่ใช้สารเคมี การถือครองควรมีที่ดินรายละ 20-30 ไร่ มีการรวมกลุ่ม ได้รับการอบรมให้ความรู้ และมีผู้ติดตามให้คำปรึกษาเป็นระยะ
- 2) ขาดปัจจัยการผลิตและการลงทุนที่เหมาะสมและพอเพียง เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ การใช้แรงงานสัตว์ เป็นต้น ขาดการสร้างแรงจูงใจในการให้สินเชื่อเพื่อการลงทุนเพื่อให้ปรับเปลี่ยนมาเป็นระบบการเกษตรยั่งยืน
- 3) การตลาด ที่รองรับและสร้างแรงจูงใจให้เกิดการผลิตแบบเกษตรยั่งยืนมีน้อยและไม่จูงใจ

3. ปัญหาทางด้านวิชาการ

เกี่ยวกับปัญหาทางด้านวิชาการ มีความขาดแคลนเทคโนโลยีที่เหมาะสม ในแง่ที่เกษตรกรยอมรับได้สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ทำแล้วไม่ขาดทุนมีรายได้เลี้ยงตัว ขาดการวิจัยแบบเกษตรกรมีส่วนร่วม (participatory research)

จากปัญหาข้างต้นที่ สามารถสรุปถึงปัญหาของเกษตรยั่งยืนที่ไม่สัมฤทธิ์ผลได้ คือ ความไม่ยั่งยืนทางด้านสภาพแวดล้อม ความไม่ยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาเทคโนโลยีไม่

เหมาะกับพื้นที่ ความไม่ยั่งยืนที่เกิดจากการสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดิน ปัญหาด้านนโยบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและองค์ประกอบสนับสนุน ได้แก่ เกษตรกรและพื้นที่การผลิต ขาดปัจจัยการผลิตและการลงทุนที่เหมาะสมและพอเพียง และการตลาด เป็นต้น และการขาดแคลนทางด้านวิชาการที่เหมาะสม

ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการทำการเกษตรแบบยั่งยืน

มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานเกษตรยั่งยืนซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

พัฒนา สุขประเสริฐ (2541: 109-112) กล่าวว่า สิ่งสนับสนุนที่นำไปสู่การพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนประกอบด้วยความพร้อมของเกษตรกร การเพิ่มคุณภาพของดิน ระบบการปลูกพืช การคัดเลือกพันธุ์พืช แหล่งน้ำที่พอเพียง ผู้บริโภคและเครือข่ายมีจิตสำนึกเพื่อสังคม สื่อมวลชนเผยแพร่กระจายความรู้ นโยบายและแผนที่เหมาะแก่การพัฒนาการเกษตรยั่งยืน การศึกษาทันสมัยที่เหมาะสมกับการพัฒนา การวิจัยที่เกษตรกรมีส่วนร่วมเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง องค์กรท้องถิ่นสนับสนุนการดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเอาชนะอุปสรรคและสิ่งกีดขวางทั้ง ภายในเป็นเรื่องปัจจัยการผลิต และภายนอกเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น สภาพทางการเมือง เป็นต้น

วิฑูรย์ ปัญญากุล (2544 : 139-146) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาระบบการเกษตรยั่งยืน ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง กระบวนการหรืออิทธิพลบางอย่าง เช่น สงคราม สถานการณ์ทางการเมือง การอพยพแรงงาน ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ราคาผลผลิตการเกษตรตกต่ำ ปัญหาเรื่องดินไม่เหมาะสม ปัญหาการขาดแคลนแรงงานและการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก

จรัญ จันทลักษณ์ และ ผกาพรรณ สกุลมัน (2546 : 40) กล่าวว่า การผลิตทางเกษตรแบบยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงปัจจัย ดังนี้

1. ระบบนิเวศเกษตร การเกษตรทางรอดจะต้องพิจารณาปัจจัยเกี่ยวกับนิเวศวิทยา เลือกทำการเกษตรในแขนงที่เหมาะสมที่จะได้รับผลดีโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยา

2. ภาวะเศรษฐกิจ ระบบการเกษตรที่ควรเลือกใช้นั้นให้ผลดี คຸ້ມค่าการลงทุน แต่ต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

3. ปัจจัยทางสังคมเกษตร ระบบการเกษตรที่ส่งเสริมให้ใช้ ควรสอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ระดับการศึกษา ความจำเป็นในชีวิต สวัสดิภาพ และความมั่นคงของครอบครัวเกษตรกร

4. เทคนิคและวิชาการ ทางการผลิตทางเกษตรที่นำมาใช้โดยรวมเอาพื้นความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประกอบเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเทคนิคทางเกษตร เทคนิคการผลิตต่าง ๆ ไม่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกมากเกินไป

จากปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการทำการเกษตรแบบยั่งยืน ที่ได้กล่าวข้างต้นสรุปได้ คือ ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ คุณภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินที่เหมาะสมกับการเกษตร ความพอเพียงของแหล่งน้ำ การพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ระบบการปลูกพืช การคัดเลือกสายพันธุ์ และการเลือกประเภทของการผลิตที่ให้ผลผลิตที่ดีและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ความพร้อมของเกษตรกร และการศึกษา เป็นต้น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ราคาผลผลิตต่ำ ความพอเพียงของแรงงาน ผลตอบแทนของกิจกรรมที่พอเพียงในครอบครัวและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ราคาของปัจจัยการผลิตมีราคาแพง และการใช้ปัจจัยการผลิตมากเกินไปคำนึงถึงผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมคำนึงผลกำไรสูงสุด เป็นต้น ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ระบบการผลิตที่มีความสอดคล้องกับสังคม ประเพณี ศาสนา ความจำเป็นในชีวิต ความมั่นคงของครอบครัวและสวัสดิภาพของตนเอง นโยบายของรัฐที่สนับสนุนการผลิต การสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเมือง การใช้ผลงานวิจัยที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวิจัย การตลาด และความเข้าใจของผู้บริโภคและเครือข่ายผู้ผลิต เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการ

ในส่วน of แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการ จากการตรวจสอบเอกสาร ประกอบด้วย ความหมาย of ความต้องการ ทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ ประเภทความต้องการ และความต้องการทางด้านการเกษตร of เกษตรกร ดังนี้

ความหมาย of ความต้องการ

นักวิชาการทางด้านจิตวิทยาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความต้องการไว้หลายความหมายดังนี้

สุปาณี สนิธิรัตน์ และคณะ (2524) กล่าวว่า ความต้องการ คือ ภาวะขาดสมดุลที่เกิดขึ้น เมื่อมนุษย์ขาดสิ่งที่จะทำให้ส่วนต่างๆ ภายในร่างกายดำเนินหน้าที่ไปตามปกติ อาจเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐาน เช่น อาหาร และน้ำ เป็นต้น หรือสิ่งที่มีความสำคัญทางด้านจิตใจ หรืออาจเป็นสิ่งเล็กน้อย เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน เป็นต้น

กฤษณา ศักดิ์ศรี (2530: 118) กล่าวว่า ความต้องการ คือ สภาพที่บุคคลขาดความสมดุลในการดำรงชีวิต ร่างกายต้องการเมื่อร่างกายมีสภาพขาดสมดุล ร่างกายย่อมมีความต้องการ เพื่อความเจริญงอกงาม การสืบพันธุ์ และสังคม

ทรงพล ภูมิพัฒน์ (2540:103) กล่าวว่า ความต้องการ เป็นภาวะที่ขาดแคลนของบุคคลในสิ่งที่จำเป็นจริงเพื่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอด เช่น คนเราโดยทั่วไปต้องการในปัจจัย 4 มี อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการสืบพันธุ์เพื่อการคงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์

สุภัททา ปิณฑะแพทย์ (2542: 144) กล่าวว่า ความต้องการ คือ สภาพของอินทรีย์ในขณะที่ขาดบางสิ่งบางอย่างที่เป็นความจำเป็น

Silverman (1975: 203) ได้กล่าวว่า ความต้องการมาจากการขาดแคลนความสมดุลทั้งภายในร่างกายและสิ่งแวดล้อมภายนอก แล้วทำให้เกิดแรงขับ (drive) ขึ้น ความต้องการของคนมีมากบ้าง น้อยบ้างอยู่ตลอดเวลา และทุกคนล้วนมีความต้องการด้วยกันทั้งสิ้น

จากความหมายความต้องการข้างต้นสรุปได้ว่า ความต้องการ เป็นสภาวะที่ขาดความสมดุลของสิ่งที่จำเป็นต่อร่างกาย หรือจิตใจ เป็นพฤติกรรมของคนที่ยากได้ ยากมีหรือปรารถนาในสิ่งที่ขาดอยู่ เพื่อที่จะนำไปทดแทน หรือปรับเข้าสู่ภาวะสมดุล

ทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ

เกี่ยวกับทฤษฎีของความต้อการนั้น กฤษณา (2530) และ ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ (2516) อ้างถึงทฤษฎีของ Maslow (1970) โดยรวมแล้วความต้องการของมนุษย์มีลำดับ ดังนี้

1. ความต้องการทางกายภาพ (physical need หรือ physiological needs) เป็นความ

ต้องการของมนุษย์ เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ต้องการปัจจัย 4 ซึ่งมนุษย์ทุกคนต้องการเหมือนกันหมด เป็นความต้องการที่จะลดความหิว กระหาย อากาศ เช่น ต้องการอาหาร น้ำ อากาศ ความเคลื่อนไหว มีอำนาจรุนแรงมากกว่าความต้องการอื่น ในตอนแรกเกิด คนจะคิดแต่ให้ท้องอิ่ม เรื่องผิดถูกศีลธรรม พุศกันทีหลัง

2. ความต้องการความปลอดภัย (safety needs) ความต้องการความอบอุ่น (security) มีการคุ้มครอง ต้องการที่จะป้องกันตนเองให้พ้นจากอันตราย หรือแย่งชิงสิ่งที่ตนเป็นเจ้าของ จึงมีการฝากเงินประกันชีวิต

3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (love and belonging needs) ต้องการการยอมรับเป็นพรรคพวก มิตร เพื่อนร่วมงาน คู่รัก ครอบครัว ต้องการความรัก ความห่วงใย (love or affection or belong needs) ต้องการการยอมรับว่าเป็นสมาชิก เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

4. ความต้องการเป็นที่ยอมรับและยกย่อง (esteem need) ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียงในสังคม ความต้องการความสำเร็จ การนับถือความสามารถของตน (self esteem) ต้องการการเคารพนับถือ ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับยกย่องชมเชย ยอมรับว่าตนมีค่า มีเกียรติ มีชื่อเสียง เกื้อหนุนฐานะของตน ให้ผู้อื่นยอมรับว่าตนมีประโยชน์เป็นที่ยอมรับของเพื่อนฝูงสังคม ต้องการความร่ำรวย ความมีอำนาจและความต้องการทางสังคม (social needs) คือ ความต้องการอยู่สมาคม (affiliation needs) ต้องการจะให้สังคมนับหน้าถือตา

5. ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง (self-actualization needs) เป็นความต้องการตระหนักในความสามารถของตนเอง ความต้องการที่จะใช้ความสามารถที่มีอยู่เต็มที่ เต็มกำลัง เป็นความต้องการที่จะประสบความสำเร็จสมหวัง เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ เป็นความต้องการอุดมคติและทำให้ได้ตามอุดมคติ ตั้งอุดมคติแล้วพยายามให้เป็นจริงตามนั้น เช่น จะเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ และจะเป็นนักกีฬาที่สามารถ เป็นต้น

จากทฤษฎีทางด้านความต้องการ ข้างต้นพอสรุปได้ว่า ความต้องการของมนุษย์มีไม่สิ้นสุด มีลำดับขั้นโดยมนุษย์จะตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกายก่อนแล้วจึงเกิดความต้องการทางด้านจิตใจขึ้นเป็นลำดับขั้น และเลือกในงานที่ตนเห็นว่าน่าสนใจในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติ สามารถสรุปเป็นลำดับขั้นได้ คือ ความต้องการทางกายภาพ ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ ความต้องการเป็นที่ยอมรับและยกย่อง และความต้องการเข้าใจตนเองอย่าง

ถูกต้อง โดยพฤติกรรมที่แสดงออกมาจากความต้องการของแต่ละคน จะมีความแตกต่างกันออกไปตามประเภทความต้องการ ลักษณะพัฒนาการ วัย และระดับวุฒิภาวะ

ประเภทความต้องการ

มีนักวิชาการด้านจิตวิทยา ได้จำแนกประเภทของความต้องการไว้หลายลักษณะ ดังนี้

ทรงพล ภูมิพัฒน์ (2540: 103) ได้กล่าวว่า ประเภทของความต้องการตามหลักพัฒนาการมนุษย์มีความต้องการ 4 อย่าง คือ ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการทางอารมณ์ ความต้องการทางสังคม และความต้องการทางสติปัญญา

สุภัททา ปิณฑะแพทย์ (2542:144) กล่าวว่า วัฏฏะพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความต้องการของแต่ละคน จะมีความแตกต่างกันออกไปตามประเภทความต้องการ ลักษณะพัฒนาการ วัย และระดับวุฒิภาวะ ซึ่งแบ่งประเภทของความต้องการของมนุษย์ออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ความต้องการทางสรีระ ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานของการมีชีวิต เช่น อาหาร น้ำ อากาศ การขาดสิ่งเหล่านี้ ทำให้ร่างกายเกิดแรงขับอันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเคมีชีวภาพภายในร่างกาย
2. ความต้องการด้านจิตใจ ได้แก่ ความต้องการชื่อเสียงเกียรติยศ ค่ายกอง ชุมชน การหลีกเลี่ยง และความกระทบกระเทือนใจ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป เห็นได้ว่าประเภทของความต้องการสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ใหญ่ๆ คือ ความต้องการทางกายภาพ ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น และความต้องการทางด้านจิตใจ ซึ่งมักจะปรากฏขึ้นเมื่อคนเรามีวุฒิภาวะสูงขึ้นในระดับหนึ่ง ได้แก่ ต้องการแข่งขัน ต้องการมีศักดิ์ศรี ต้องการรับผิดชอบ ต้องการยอมรับนับถือ ต้องการความมั่นคงก้าวหน้า และประสบผลสำเร็จในอาชีพ เป็นต้น

ความต้องการทางด้านการเกษตรของเกษตรกร

ในส่วนความต้องการทางด้านการเกษตรของเกษตรกร มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความต้องการทางด้านเกษตรของเกษตรกรไว้ ดังนี้

พนิต เจ็มทอง (2528: 88) ได้กล่าวถึง ความต้องการของเกษตรกรรมตามทฤษฎีของ Maslow โดยมีความต้องการขั้นพื้นฐาน (basic need) จากขั้นต่ำไปสู่ขั้นสูงสุด ประกอบด้วย 4 ลำดับขั้น ดังนี้

1. ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย (safety need)

ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย หมายถึง ความต้องการในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ การจับจ่าย ตลอดจนความสุขสบายและความปลอดภัยด้านที่อยู่อาศัย

2. ความต้องการตอบสนอง (need for response)

ความต้องการตอบสนอง หมายถึง ความต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เพื่อมิให้เกิด ความว้าเหว่ เจียบเหงา มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ภายในกลุ่ม

3. ความต้องการได้รับประสบการณ์ใหม่ (need for new experience)

ความต้องการได้รับประสบการณ์ใหม่ หมายถึง ความต้องการที่จะเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ ไม่ซ้ำซากจำเจอันจะทำให้เกิดความพอใจในการที่ได้ศึกษาแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ที่มีความหมาย และคุณค่า

4. ความต้องการการยอมรับ (esteem need)

ความต้องการการยอมรับ หมายถึง ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่าและผู้อื่น เกิดความรู้สึก มั่นใจในตนเองว่าได้รับการยอมรับ และความนิยมจากผู้อื่น

กล่าวโดยสรุปเห็นได้ว่า ความต้องการทางการเกษตรของเกษตรกรนั้นประกอบด้วย ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย ความต้องการทางสังคม ซึ่งรวมถึงความต้องการการตอบสนองหรือเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ความต้องการได้รับประสบการณ์ความรู้ที่แปลกใหม่ ความต้องการทางด้าน เศรษฐกิจ และความต้องการทางเทคโนโลยีในการประกอบอาชีพ

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดิน จากการตรวจสอบเอกสารประกอบด้วย ความหมายการใช้ประโยชน์ที่ดิน หลักการทั่วไปการใช้ประโยชน์ที่ดิน แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน หลักการอนุรักษ์ดิน ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัญหาการใช้ที่ดินในประเทศไทย ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดิน ดังนี้

ความหมายการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เกี่ยวกับความหมายของการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยทั่วไปนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายในหลายแนวทางด้วยกัน ดังนี้

ดร.ชนี เอมพันธุ์ (2531: 39) ได้ให้ความหมาย การใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง การนำที่ดินมาใช้บำบัดความต้องการของมนุษย์ในด้านต่างๆ เช่น เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และที่อยู่อาศัย เป็นต้น ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร หมายถึง การใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตทางการเกษตร

บุญเกียรติ แสงวันฉน์ (2535) กล่าวว่า การใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง ขอบเขต ขนาดของที่ดินในการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ เป็นการใช้ได้ทั้งเพื่อการเกษตรและไม่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

บรรเจิด พลาญกูร (2523) กล่าวว่า การใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง การนำที่ดินมาบำบัดความต้องการของมนุษย์ ในด้านต่างๆ เช่น เกษตรกรรม พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และเป็นที่อยู่อาศัย เป็นต้น

มัตติกา พนมธรนิจกุล, จิรวัฒน์ เวชแพศย์ และพรชัย ปรีชาปัญญา (2547: 9) กล่าวถึง การใช้ประโยชน์ที่ดินว่าเป็นสถานะทางชีวฟิสิกส์ ของสิ่งปกคลุมผิวดินที่มีระบบการเพิ่มเติม ขยายพันธุ์ และตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ตามวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์จากพื้นดินนั้นๆ

จากความหมายการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างต้น สรุปได้ว่า การใช้ที่ดินหรือการใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง การนำที่ดินมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในด้านต่างๆ เช่น เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และที่อยู่อาศัย เป็นต้น โดยมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนองตามวัตถุประสงค์ของผู้เป็นเจ้าของที่ดินนั้น ๆ

หลักการทั่วไปการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ในส่วนของกับหลักการทั่วไปในการใช้ประโยชน์ที่ดินมีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

ดร.ชนี เอมพันธุ์ (2531) กล่าวถึง การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรจำเป็นต้องขึ้นอยู่กับหลักการของการอนุรักษ์ โดยใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินเพื่อการเกษตรอย่างชาญฉลาด ประหยัด เพื่อให้ได้ผลตอบแทนคุ้มค่า และสม่ำเสมอตลอดไป ทั้งนี้จึงจำเป็นต้องเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำการเกษตร เลือกรูปแบบของเกษตรกรรมให้เหมาะสมกับสมรรถนะของดิน สภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนกรรมวิธีในการเกษตรกรรม และการเก็บเกี่ยวผลผลิตให้เหมาะสม เพื่อให้ได้ผลตอบแทนจากการใช้ที่ดินทางการเกษตรเอื้อประโยชน์แก่มนุษย์มากที่สุด สูญเปลืองน้อยที่สุด และไม่ก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามมา

มูลนิธิสถาบันที่ดิน (2545: 26-28) ได้เสนอหลักการใช้ประโยชน์ที่ดิน ดังต่อไปนี้

1. กำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆ โดยพิจารณาสมรรถนะของดิน ความเหมาะสมของดิน ขนาดของพื้นที่ ที่จะทำให้เกิดผลตอบแทนที่เหมาะสมทางเศรษฐกิจ ตลอดจนวางแผนโดยพิจารณาองค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นควบคู่ไปกับเป้าหมายทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการบังคับใช้แผนการใช้ที่ดินดังกล่าว ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่การใช้ที่ดินในลักษณะที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้
2. ควรจัดระบบเอกสารสิทธิระบบเดียว เพื่อมิให้เกิดความลักลั่นในสิทธิที่ประชาชนจะได้รับ และทำให้การบริหารจัดการด้านเอกสารสิทธิและทะเบียนที่ดินเป็นไปในระบบเดียวกันทั่วประเทศ
3. จัดระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับภาวะกระจุกตัวในทุกจังหวัดของประเทศเพื่อที่จะนำมาใช้ประกอบการกำหนดมาตรการควบคุม มิให้การกระจุกตัวของการถือครองเป็นพื้นฐานของปัญหาของการใช้ที่ดินที่ขาดประสิทธิภาพ
4. ควรบูรณาการองค์กรและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดินเพื่อให้เกิดเอกภาพในวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการดำเนินการ

5. จัดระบบข้อมูลที่ดินที่โปร่งใสโดยที่สาธารณชนเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ง่าย ตลอดจนการสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานของรัฐ ชุมชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งล้วนปฏิบัติการกิจในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบภายใต้กรอบการบริหารจัดการที่ดิน และกติกาดียวกัน

6. ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายภาษีบำรุงท้องที่ และกฎหมายภาษีโรงเรือนและที่ดินให้มีความเหมาะสมกับระบบเดียวกัน ได้แก่ การประเมินราคาทุนทรัพย์โดยให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานกลางประเมินราคาทรัพย์สิน ตลอดจนเพิ่มอัตราภาษีบำรุงท้องที่ แต่ลดอัตราภาษีโรงเรือนและที่ดิน โดยมีอัตราแตกต่างกันตามลักษณะการใช้ประโยชน์ เช่น เพื่อการเป็นที่อยู่อาศัย เพื่อการทำธุรกิจหากำไร และเพื่อการกสิกรรม เป็นต้น

7. ควรสร้างและพัฒนาระบบภาษีที่ดินโดยยึดหลักของการเก็บภาษีตามอัตราก้าวหน้า ทั้งนี้ภาษีที่ดินควรจะเก็บจากค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่เกิดจากทรัพย์สิน ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

8. มีมาตรการและกลไกในการบริหาร การจัดการที่ดินให้มีความชัดเจน ทันสมัยเพื่อเพิ่มศักยภาพของการใช้กลไกดังกล่าวเป็นเครื่องมือที่จะผลักดันให้การใช้ที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุด

9. ควรหาทางนำที่ดินที่ถูกทอดทิ้งไม่ใช้ประโยชน์ เนื่องจากติดภาระกับธนาคารหรือสถาบันการเงินที่กลายเป็น NPL มาใช้ประโยชน์ โดยมีให้กระทบถึงสิทธิของเจ้าหนี้ที่มีอยู่เพื่อให้ที่ดินได้ใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสมของที่ดินแต่ละแปลง โดยอาจเป็นการออกกฎหมายให้หน่วยงานของรัฐเป็นผู้นำที่ดินออกให้เช่าใช้ประโยชน์ชั่วคราว และส่งรายได้ที่หักค่าบริหารแล้วให้กับเจ้าของที่ดินหรือเจ้าหนี้ เป็นต้น

10. ควรให้มีการศึกษาแนวทางในการจัดการทรัพยากรที่ดินของชุมชนอย่างจริงจังเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกฎหมายและบทบาทขององค์กรไปตามแนวทางของกฎหมายรัฐธรรมนูญ เพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ยอมรับสิทธิของบุคคลและชุมชนมากขึ้น

จากหลักการทั่วไปในการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างต้น สรุปได้ว่า จำเป็นจะต้องใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งเป็นทรัพยากรอย่างฉลาด ประหยัด เป็นไปด้วยการอนุรักษ์ โดยให้เหมาะสมกับสมรรถนะของที่ดิน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน มีการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน จัดระบบเอกสารสิทธิเป็นระบบเดียวกัน จัดระบบฐานข้อมูลที่สามารถเชื่อมโยงและให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงง่าย มีการบริหารงานอย่างบูรณาการ ปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้าและเป็นฐานเดียวกันอย่างโปร่งใส มี

การปรับปรุงกลไกในการบริหารการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีวิธีการนำที่ดินที่ถูกทอดทิ้ง(NPL) มาใช้ประโยชน์โดยไม่กระทบสิทธิของผู้เป็นเจ้าของ และมีการศึกษาแนวทางในการจัดการทรัพยากรที่ดินอย่างจริงจัง

แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เกี่ยวกับแนวทางในการใช้ประโยชน์ที่ดินได้มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดไว้ ดังนี้

ดร.ชนี เอมพันธุ์ (2531) กล่าวถึง การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรให้ตรงตามหลักการข้างต้นมีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้

1. การใช้ที่ดินให้ตรงตามสมรรถนะของที่ดิน

การใช้ที่ดินให้ตรงตามสมรรถนะของที่ดิน ในพื้นที่ที่ทำการเกษตรจำเป็นต้องเหมาะสมในด้านกายภาพของพื้นที่ คือ ควรเป็นพื้นที่ราบหรือค่อนข้างราบ ไม่สูงชันมากนัก เพราะจะไม่ทำให้เกิดการสูญเสียดินไปกับน้ำไหลบ่าหน้าดินได้ พืชบางชนิดต้องการลักษณะทางกายภาพของดินแตกต่างกันออกไป จึงจำเป็นต้องศึกษาความต้องการของพืชแต่ละชนิด เช่น ข้าวต้องการพื้นที่ลุ่มน้ำขัง หรือข้าวโพดต้องการดินที่มีการระบายน้ำดี เป็นต้น ความเหมาะสมในด้านกายภาพชี้ให้เห็นได้จากสมรรถนะของที่ดิน ที่ดินใดมีสมรรถนะในทางเกษตรสูง หมายความว่าผลผลิตที่ได้รับจากการใช้ที่ดินนั้นสูงและมีขีดจำกัดในการใช้น้อย นอกจากนั้นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมควรอยู่ใกล้แหล่งน้ำ การคมนาคมขนส่งสะดวก ตลอดจนอยู่ใกล้ตลาด เพื่อสะดวกในการขายผลผลิตและลดต้นทุนในการผลิต

สำหรับที่ดินซึ่งมีสมรรถนะที่ดินสูงสำหรับการเกษตรกรรมไม่ควรนำที่ดินนั้นมาใช้ในการขยายตัวเมือง อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม และควรมีมาตรการใช้ที่ดินนั้นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เช่น กำหนดเขตปลูกพืช และระบบการเพาะปลูกให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศและสมรรถนะของดิน รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปของสหกรณ์เพื่อรองรับการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมเกษตร

2. การเลือกชนิดเกษตรกรรมที่เหมาะสม

เกี่ยวกับการเลือกชนิดเกษตรกรรมเหมาะสมนั้น นอกจากความเหมาะสมของลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรแล้ว การเลือกชนิดพืชและสัตว์ให้เหมาะสมกับพื้นที่ สภาพลมฟ้าอากาศและความต้องการของตลาดเป็นสิ่งควรคำนึงถึง เพราะจะทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพ มีตลาดรับซื้อให้ราคาดี การผลิตจึงจะประสบผลสำเร็จได้รับผลประโยชน์ตอบแทนคุ้มค่า

จากแนวทางในการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างต้น สรุปได้ว่า แนวทางในการใช้ประโยชน์ที่ดินจำเป็นต้องเลือกกิจกรรมให้ตรงกับสมรรถนะของดิน และเลือกชนิดพืชให้เหมาะสมกับชนิดของดิน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมสูงสุดและเป็นการอนุรักษ์ดินได้อย่างยั่งยืน

หลักการอนุรักษ์ดิน

สำหรับหลักการอนุรักษ์ดินนั้น มีนักวิชาการที่เกี่ยวข้องได้กล่าวถึง ดังนี้

ถนอมนวล ณ ป้อมเพชร (2532) ได้เสนอหลักในการอนุรักษ์ดินไว้ 7 หลักการ ดังนี้

1. หลักการทั่วไป

สำหรับหลักการทั่วไปเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินนั้น ควรดำเนินการ ดังนี้

1.1 การเพาะปลูกที่ถูกต้องวิธี การปลูกพืชที่มีความหนาแน่นพอเหมาะด้วยการใช้ปุ๋ยในอัตราที่เหมาะสม

1.2 การไถพรวนน้อยที่สุด เป็นการไถพรวนตามแนวระดับหรือตามขวางของความลาดเท

1.3 วิธีป้องกันการชะล้างด้วยวิธีกล โดยการนำดินหรือหินหรือทั้งสองอย่างร่วมกันเป็นวัสดุก่อสร้างถาวรเพื่อปิดกั้น เปลี่ยนทางเดินของน้ำ ทำทางระบายน้ำ การปรับพื้นที่ทำขึ้นบันได

1.4 การวางแผนอนุรักษ์ดินในระดับไร่นา โดยการนำข้อมูลในพื้นที่มาประกอบการวางแผนในการอนุรักษ์ดิน

2. การปลูกพืชคลุมดิน

เกี่ยวกับการปลูกพืชคลุมดินควรมีการปลูกพืชแบบผสมผสานและใช้ปุ๋ยพืชสด โดยให้เศษใบไม้ร่วงหล่นคลุมดินในการปลูกพืชคลุมดินร่วมกับพืชหลัก เช่น กาแฟกับกล้วย กล้วยผสมกับพืชตระกูลถั่ว กล้วยกับธัญพืช เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง เป็นต้น เพื่อปรับโครงสร้างและความอุดมสมบูรณ์ของดิน เป็นต้น

3. การลดการสูญเสียของดิน

ในส่วนของการลดการสูญเสียของดินโดยการทำการกสิกรรมโดยใช้ซากพืชและอินทรีย์วัตถุคลุมดิน เช่น ฟางข้าว ตอซังของธัญพืช ต้นหญ้า หรือใบกล้วยคลุมดินลดการสูญเสียน้ำดิน เป็นต้น

4. การปลูกพืชหมุนเวียน

ในการปลูกพืชหมุนเวียน จะทำการปลูกพืชอายุสั้น แล้วพักดินทิ้งไว้ไม่นานๆ การปรับปรุงดินด้วยการปลูกพืชตระกูลถั่วหรือหญ้าสลับกับพืชเศรษฐกิจ

5. การไถพรวน

การอนุรักษ์ดินด้วยการไถพรวน มีวิธีการคือ ไถพรวนดินให้น้อยที่สุดการยกร่องปลูกพืชที่เหมาะสมกับความลาดเท การยกร่องกั้นแอ่งน้ำหรือการยกร่องตรึงระดับและการไถดินชั้นล่างและการผ่าชั้นดินดาน

6. การปลูกพืชสลับ

การปลูกพืชสลับเป็นแถบเป็นการปลูกหญ้าสลับแถบกับพืชตระกูลถั่ว ธัญพืชสลับกับพืชที่ปลูกแถวห่าง เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ฝ้าย และพืชหัว เป็นต้น ทั้งระบบการปลูก ได้แก่ การปลูกพืชไร่ สลับหมุนเวียนกับ การปลูกพืชแนวกันชน การปลูกพืชเป็นแถบสลับตามระดับคอนทัวร์

7. การเปลี่ยนทางเดินของน้ำ

ในการเปลี่ยนทางเดินของน้ำ อาจทำเป็นคูน้ำเป็นขั้นๆ ลดหลั่นกันลงมาเพื่อกั้นน้ำไหลผ่านหน้าดิน หรืออาจเป็นคูร่องระบายน้ำ อาจเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น ควรมีขนาดกว้าง และมีหญ้าขึ้นปกคลุมร่วมกับการพิจารณาถึงแอ่งรับน้ำให้เหมาะสม

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เกี่ยวกับประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เกี่ยวข้องมีอยู่หลายส่วนด้วยกัน พอสรุปได้ ดังนี้

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินตามสมรรถนะของดิน

สมเจตน์ จันทวัฒน์ (2525) ได้แบ่งประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินตามสมรรถนะของดินได้ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. ที่ดินซึ่งเหมาะในการทำกิจกรรม

สำหรับที่ดินซึ่งเหมาะในการทำกิจกรรม ประกอบด้วยดิน 4 ชั้น คือ

1.1. ดินชั้นหนึ่ง เป็นดินชั้นที่ดีที่สุด เป็นที่ราบระบายน้ำดี เหมาะสำหรับการกสิกรรม โดยไม่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ ในการใช้เครื่องมือทางการกสิกรรม

1.2. ดินชั้นสอง เป็นดินดีมากมีข้อจำกัดเล็กน้อย มีความลาดชันไม่ค่อยมากนัก ระบายน้ำไม่ค่อยดี ถ้าทำการกสิกรรมต้องมีความระมัดระวังในการใช้

1.3. ดินชั้นสาม เป็นดินชั้นดีปานกลางมีข้อจำกัดเกี่ยวกับความลาดชันและการระบายน้ำ ถ้าทำการกสิกรรมต้องมีความระมัดระวังอย่างมาก

1.4. ดินชั้นสี่ เป็นดินที่ดีพอสมควร มีข้อจำกัดมากทั้งความลาดชันและการระบายน้ำ เหมาะสำหรับการทำการกสิกรรมบางประเภท

2. ที่ดินที่ไม่เหมาะสมในการทำการกสิกรรม

สำหรับที่ดินที่ไม่เหมาะสมในการทำการกสิกรรมประกอบด้วยดิน 4 ชั้นคือ

2.1. ดินชั้นห้ำ ถ้าใช้ดินนี้สำหรับทำป่าไม้แล้ว ไม่ต้องมีความระมัดระวัง มีความลาดชันมากกว่าที่ดินในประเภทที่หนึ่ง

2.2. ดินชั้นหก เหมาะสำหรับเป็นป่าไม้ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์มีข้อจำกัดเพียงเล็กน้อย เช่น ความลาดชันและการชะล้างพังทลายของดิน เป็นต้น

2.3. ดินชั้นที่เจ็ด เหมาะสำหรับเป็นป่าไม้และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ มีข้อจำกัดมาก ดินชั้นนี้ต้องระมัดระวังอย่างสูงในการใช้ที่ดิน

2.4. ดินชั้นแปด ไม่เหมาะสำหรับทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และป่าไม้ เพราะไม่ค่อยมีดิน จึงเหมาะสำหรับเป็นที่นันทนาการ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินตามวัตถุประสงค์การใช้

ดร.ชนิ เอมพันธุ์ (2531: 40-41) กล่าวถึง การแบ่งประเภทของการใช้ประโยชน์ที่ดิน (land use) ตามวัตถุประสงค์ในการใช้ได้ 2 ประเภท คือ

1. การใช้ที่ดินแบบเอนกประสงค์ (multiple land use)

เกี่ยวกับการใช้ที่ดินแบบเอนกประสงค์ เป็นการใช้ที่ดินมากกว่าหนึ่งประเภทในที่ดินผืนเดียวกันในช่วงเวลาเดียวกัน เช่น มีการเลี้ยงสัตว์ภายใต้สวนป่า ปลูกสร้างสวนป่าเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว การใช้ที่ดินแบบนี้มีหลักการ คือ การใช้ที่ดินทุกประเภทจะมีความสำคัญต่อผู้ใช้ที่ดินเท่าเทียมกันเพื่อเป็นการประสานประโยชน์ในการใช้ร่วมกัน

2. การใช้ที่ดินเชิงเดี่ยว (single land use)

เกี่ยวกับการใช้ที่ดินเชิงเดี่ยว เป็นการใช้ที่ดินประเภทเดียวในที่ดินผืนหนึ่ง ๆ มีวัตถุประสงค์ในการใช้ที่ดินเพียงประการเดียว ถ้าการใช้ที่ดินเชิงเดี่ยวหลายประเภทรวมกันหลายผืนติดต่อกันในระบบการจัดการเดียวกัน เช่น ในระบบพื้นที่ลุ่มน้ำประกอบด้วยการใช้ที่ดินเกษตร เมือง และป่าไม้ เรียกว่าการใช้ที่ดินเชิงรวม (compound land use) เป็นต้น

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินตามพฤติกรรมการใช้

อดิศักดิ์ นุสสิทธิ์ (2541: 2-18) สรุปถึงพฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินของประเทศไทยไว้ดังนี้

1. การใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่ชุมชน

ในส่วนการใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่ชุมชน หมายถึง ที่ที่ก่อสร้างที่อยู่อาศัย สถาบัน สถานราชการ ศูนย์การค้า เส้นทางการคมนาคม สถาบันทาง เช่น ตัวเมืองในจังหวัดต่าง ๆ ทั้ง 76 จังหวัดของประเทศไทย ซึ่งการขยายของตัวเมืองเป็นไปอย่างการขาดการวางผังเมืองที่ดี เป็นนิสัยของคนไทย ที่จะมุ่งในสิ่งที่ทำแต่ไม่ได้คำนึงถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้น

2. การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม

สำหรับการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ใช้พื้นที่มากในการทำการเกษตรเพื่อจะสามารถผลิตตอบสนองในการนำมาบริโภค ให้ประชากรที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น พื้นที่หมดสภาพความสมบูรณ์ทำให้มีการบุกเบิกในพื้นที่ของป่าไม้ พฤติกรรมของการขยกรดกรในรูปของที่ดินให้แก่ลูกหลาน ทำให้มีการใช้ที่ดินผิดประเภท แบ่งพื้นที่ทำให้พื้นที่ถูกตัดให้เป็นพื้นที่เล็ก ๆ เป็นการยากที่จะทำการเกษตรกรรม ส่งผลให้เกิดการขายที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย ส่วนการใช้ที่ดินการเลี้ยงสัตว์มีแนวโน้มใช้พื้นที่น้อยลงจากการปล่อยทุ่งเป็นการเลี้ยงในโรงเรือน แต่ปัจจุบันให้แรงงานจากเครื่องจักรกลที่มีการใช้พลังงานจากน้ำมันเป็นการเพิ่มผลผลิตได้อย่างรวดเร็วทันความต้องการ จึงทำให้ลดพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้แรงงานลง

3. การใช้ที่ดินเพื่อการป่าไม้

ในส่วนการใช้ที่ดินเพื่อการป่าไม้ ป่าไม้ซึ่งได้แก่ป่าธรรมชาติและป่าปลูก แนวโน้ม พื้นที่ป่าของประเทศไทยจะลดลงทุกปี เนื่องจากการเพิ่มจำนวนของประชากร และการขาดคุณภาพของประชากรก่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ป่าไม้ทั้งที่กระทำโดยตั้งใจหรือมิได้ตั้งใจก็ตาม นอกจากนั้นยังมีการใช้พื้นที่เป็นสถานที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าด้วย การใช้ประโยชน์จากป่าไม้เป็น จุดเริ่มต้น ของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ซึ่งจะเห็นได้จากพื้นที่ป่าที่มีแนวโน้มลดลง

4. การใช้ที่ดินเป็นแหล่งน้ำ

ในการใช้ที่ดินเป็นแหล่งน้ำ เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการประมง เป็นแหล่งผลิตอาหารให้กับมนุษย์ เป็นแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อสนองต่อการใช้น้ำในการบริโภค อุปโภค ใช้ในการเกษตรในชนบท และการผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งก็สนองต่อความต้องการของคนไทยได้ ซึ่งมีผลกระทบต่อผู้สูญเสียที่ดินจำเป็นต้องอพยพไปอาศัยในแหล่งป่าเสื่อมโทรมในรูปของนิคมสร้างตนเอง ซึ่งชาวบ้านมักไม่ไป เพราะทำการเกษตรได้ผลผลิตไม่ดีทำให้มีการเข้าไปบุกเบิกพื้นที่ป่าแห่งใหม่อีก

5. การใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรม

ในการใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรม เมื่อผลผลิตทางการเกษตรมีมากเกินไปเกินความต้องการ จึงทำให้จำเป็นต้องมีการแปรรูปในรูปแบบของงานอุตสาหกรรมเกษตร ซึ่งให้ผลตอบแทนสูงขึ้น จึงเป็นสาเหตุทำให้โรงงานอุตสาหกรรมเกิดการขยายตัวอย่างมาก รัฐบาลก็มีการส่งเสริมอย่างจริงจัง โดยส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ทำให้มีการใช้พื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเกษตรไม่ทำการตั้งโรงงาน เช่น ในที่ราบลุ่มของภาคกลาง เป็นการใช้ที่ดินที่ผิดประเภทถาวร และไม่สามารถที่จะมีการเปลี่ยนกลับมาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมได้อีก เนื่องจาก มีมลพิษที่จะเกิดต่อทรัพยากรดินอย่างมากมาย

จากประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างต้น สรุปได้ว่า ในการใช้ประโยชน์ที่ดินได้แบ่งประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินได้ 3 ประเภท ประกอบด้วย 1) การใช้ประโยชน์ที่ดินตามสมรรถนะของที่ดิน คือ ที่ดินที่เหมาะสมทำกสิกรรม และที่ดินที่ไม่เหมาะสมทำกสิกรรม 2) การใช้ประโยชน์ที่ดินตามวัตถุประสงค์การใช้ที่ดิน คือ การใช้ที่ดินแบบอนเอกประสงค์ และการใช้ที่ดินเชิงเดี่ยว และ 3) การใช้ประโยชน์ที่ดินตามพฤติกรรมการใช้ที่ดิน คือ การใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่ชุมชน การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร การใช้ที่ดินเพื่อการป่าไม้ การใช้ที่ดินเป็นแหล่งน้ำ และการใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรม

ปัญหาการใช้ที่ดินในประเทศไทย

จากการรวบรวมปัญหาการใช้ที่ดินในประเทศไทย สามารถสรุปได้ ดังนี้

ดร.ชนิ เอมพันธุ์ (2531) กล่าวถึงปัญหาที่พบในการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรนั้น ส่วนใหญ่เป็นปัญหาสืบเนื่องจากที่ดินอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตรมีจำนวนจำกัด ถูกบุกรุกเปลี่ยนเป็นพื้นที่อื่นๆ เช่น เป็นเมืองหรือโรงงานอุตสาหกรรม ประกอบกับความกดดันด้านประชากรในภาคเกษตร ทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน การบุกรุกทำลายป่า และใช้ที่ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำทำการเกษตร นอกจากนั้นพื้นที่ที่เหมาะสมในการเกษตรยังไม่ได้ใช้เพื่อให้ได้ผลตอบแทนเต็มที่ หรือก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสภาพแวดล้อม การพัฒนาของการใช้ที่ดินในอดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการใช้ประโยชน์ที่ดินไปอย่างเห็นได้ชัด จากพื้นที่ป่าไม้ไปสู่พื้นที่เกษตร พื้นที่รกร้างว่างเปล่าและพื้นที่เมือง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในลักษณะตามใจชอบและไม่มีขอบเขตจำกัดนั้นเองก่อให้เกิดปัญหาการใช้ที่ดินในปัจจุบันหลายประการคือ

1. ปัญหาการใช้ที่ดินผิดประเภท (misuse of land) หมายถึง การใช้ที่ดินไม่ตรงตามสมรรถนะของที่ดินนั้นๆ หรือเป็นการใช้ที่ดินโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของที่ดิน
2. ปัญหาขัดแย้งในการใช้ที่ดิน (land use conflict) จะเกิดขึ้นเมื่อที่ดินมีสมรรถนะสูงสามารถรองรับการใช้ประโยชน์ที่ดินได้หลายรูปแบบ ทำให้เป็นปัญหาว่าจะเลือกที่ดินไปทำประโยชน์ในด้านใดดี
3. ปัญหากรรมสิทธิในที่ดิน และไร้ที่ทำกิน เนื่องจากที่ดินเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในการลงทุนด้านการผลิตตามหลักเศรษฐศาสตร์ ดังนั้นการไร้กรรมสิทธิของผู้มีอาชีพ เกษตรกรรมในประเทศจึงเป็นปัญหาต่อการพัฒนาที่ดินเนื่องจากขาดกำลังในการปรับปรุงที่ดินที่ต้องใช้เอกสารสิทธิประกอบการกู้ยืม
4. ปัญหาที่เกิดจากสภาพธรรมชาติของดินเอง ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินเค็ม ดินด่าง ดินเปรี้ยว ดินยึดหดตัวสูง ดินเป็นทรายจัด ดินดาน และดินปนกรวด เป็นต้น
5. ปัญหาจากเทคโนโลยีการใช้ดิน ได้แก่ การเพาะปลูกผิดหลักวิชาการ ระบบการจัดการใช้ที่ดินที่ไม่คำนึงหลักการอนุรักษ์

ประภาภรณ์ เคารพ (2541) กล่าวว่า การใช้ที่ดินในปัจจุบันของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมตามสมรรถนะและความเหมาะสม ทำให้การใช้ที่ดินมีประสิทธิภาพในการให้ผลผลิตน้อยลง และเกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่ดิน โดยเฉพาะการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก พบว่ากิจกรรมการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกก่อให้เกิด การชะล้างพังทลาย การปนเปื้อนและสะสมของสารพิษ จากการเพาะปลูก การกำจัด ศัตรูพืช ซึ่งการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก ไม่เพียงแต่จะส่งผลกระทบต่อเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้นยังส่งผลโดยรวมต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอีกด้วย

พิสิษฐ์ สันธุนิช และคณะ (2547) กล่าวว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรโดยการปลูกพืชไร่เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจค่อนข้างน้อย เนื่องจากราคาของผลผลิตไม่แน่นอนและค่อนข้างต่ำ พื้นที่หลายแห่งมีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่ถูกต้อง เช่น การปลูกข้าวโพดในพื้นที่สูงชัน โดยไม่มีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ การจัดการดินกับพืชยังไม่ถูกต้องเหมาะสม จากปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ทำให้ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ผลผลิตต่อไร่ต่ำ อีกทั้งมีผลกระทบต่อแหล่งน้ำและสภาพแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของเกษตรกร เกิดปัญหาน้ำท่วม การอพยพแรงงาน และมีการขายที่ดินให้นายทุนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมไม่ยั่งยืน

จากปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างต้น พอสรุปได้คือ ปัญหาการใช้ที่ดินผิดประเภท การใช้ที่ดินไม่เหมาะสมตามสมรรถนะ ปัญหาขัดแย้งในการใช้ที่ดิน(การพิพาท) ปัญหากรรมสิทธิในที่ดิน ปัญหาที่เกิดจากสภาพธรรมชาติของดินเอง ปัญหาที่เกิดจากเทคโนโลยีการใช้ดิน ประสิทธิภาพการให้ผลผลิตน้อยลง และการขาดการอนุรักษ์ดิน

ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน จากการรวบรวมเอกสารสรุปได้ ดังนี้

ดร.ชนิ เอมพันธุ์ (2531) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญในการกำหนดการใช้ที่ดิน โดยประเภทและรูปแบบของการใช้ที่ดินนั้นถูกกำหนดขึ้นภายใต้อิทธิพลของปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ปัจจัยด้านกายภาพของที่ดิน (physical land characteristics)

เกี่ยวกับปัจจัยด้านกายภาพของที่ดิน คือ ลักษณะทางกายภาพของที่ดินที่มีอิทธิพลต่อการใช้ที่ดินในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ความลาดชันของพื้นที่ คุณสมบัติของดิน น้ำ และลมฟ้าอากาศ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อสมรรถนะในการรองรับใช้ประโยชน์ โดยอาศัยขีดจำกัดของลักษณะทางกายภาพเป็นตัวบ่งชี้ระดับของดินในการรองรับการใช้ที่ดิน

2. ปัจจัยด้านสังคม (social aspect)

เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้ใช้ที่ดินเพื่อตอบสนองความต้องการของตน ดังนั้นพฤติกรรมของมนุษย์และความเป็นไปของระบบสังคมที่การเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงล้วนมีอิทธิพลต่อการใช้ที่ดิน ทั้งด้านการเลือกที่จะใช้ที่ดินทำประโยชน์อะไร มีวิธีในการจัดการที่ดิน คุณภาพในการใช้ดิน ตลอดจนสัดส่วนของการใช้ที่ดินแต่ละประเภท ได้แก่ ปัจจัยด้านประชากร ที่เกี่ยวข้องกับขนาดของประชากร การอพยพถิ่นฐาน รูปแบบการตั้งการตั้งถิ่นฐานทั้งแบบมีแบบแผนและไม่มีแบบแผน เทคโนโลยีการศึกษา และวิทยาการในการใช้ที่ดิน ความซับซ้อนขององค์ประกอบทางสังคมและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินปัจจัยที่เกี่ยวกับทัศนคติและการรับรู้ ของประชากรกลุ่มต่างๆ

3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (economic factors)

เนื่องจากการใช้ที่ดิน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในการดำรงชีพ ซึ่งให้ทั้งอาหารและรวมถึงสิ่งจำเป็นอื่นๆ ที่ได้มาโดยการแลกเปลี่ยน ดังนั้นการใช้ที่ดินจึงต้องคำนึงถึงผลได้ผลเสียในรูปตัวเงิน จึงทำให้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการใช้ที่ดิน อันได้แก่ ต้นทุนการผลิต รายได้ จากการผลิต ตลาดแรงงาน แหล่งวัตถุดิบ อัตราดอกเบี้ย ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ การคมนาคมขนส่ง และชนิดของผลิตผลที่ผลิตได้ เป็นต้น

วัชร ธรรมวิเศษ (2541) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเหล่านั้นแปรเปลี่ยนไปตามกิจกรรมของมนุษย์ ที่เกิดจากความต้องการภายในตัวตนของมนุษย์เอง ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในประเทศไทยจึงมีความจำเป็นต้องมีความเข้าใจธรรมชาติ ความต้องการ รวมถึงนิสัยของคนไทย และสิ่งเร้าที่มีพลังเหล่านั้น อันจะเป็นรากฐานของความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ทั้งนี้ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประกอบด้วย

1. ลักษณะนิสัยส่วนตัวของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งลักษณะนิสัยหมายรวมถึง ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ
2. สิ่งที่ไม่เกี่ยวกับลักษณะนิสัยของมนุษย์ หากเป็นกระบวนการอื่นทางสังคม คือ สิ่งกระตุ้น พฤติกรรม สถานการณ์
3. สิ่งรื้อทางเศรษฐกิจ การใช้ที่ดินเปลี่ยนแปลงไปจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจเดิม จากเศรษฐกิจแบบยังชีพ (subsistence) ไปสู่การผลิตเพื่อการส่งออก ก้าวสู่ระบบเศรษฐกิจแบบการค้า (commercial) ในขณะที่มนุษย์ยังคงมีความต้องการใช้ประโยชน์จากที่ดิน เพื่อสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ ผลตอบแทนสูงสุดในรูปของรายได้
4. สิ่งรื้อด้านประชากร ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้มีความต้องการปัจจัยในการอยู่รอดของชีวิต ทำให้ปริมาณความต้องการเพิ่มขึ้นตามไปด้วย จึงก่อให้เกิดความกดดันต่อการใช้ที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัดทำให้การเร่งรัดการผลิตนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชากร เช่น ความต้องการอาหารเพิ่มมากขึ้น ความต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น ความต้องการใช้น้ำมากขึ้น และ ความต้องการใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้น เป็นต้น
5. สิ่งรื้อทางสังคม พฤติกรรมของคนส่วนหนึ่งถูกกำหนดจากสภาพสังคม วิธีการดำเนินชีวิต การให้คุณค่าของคนในสังคม ล้วนเป็นแรงผลักดันให้เกิดพฤติกรรมของคนในสังคมนั้น เนื่องจากคนทุกคนต้องการการยอมรับและนับถือ เมื่อคนมีความต้องการเช่นนั้น สังคมจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ รวมถึงพฤติกรรมการใช้ที่ดินของคนในสังคมเช่นกัน เห็นได้จากคติของคนไทยที่เชื่อว่า “การกินเพื่ออยู่” ซึ่งเน้นการอยู่รอดของชีวิตตามอัตภาพ ก้าวมาสู่ยุคสมัย “อยู่เพื่อกิน” รูปแบบการดำเนินชีวิตที่มุ่งเน้นการบริโภคนิยม ฉะนั้นการใช้ที่ดินไม่ใช่เพียงเพื่อความอยู่รอดอีกต่อไป หากเพื่อใช้ประโยชน์จากที่ดิน เพื่อสนองความต้องการด้านการบริโภคที่เพิ่มขึ้น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน
6. ค่านิยมของสังคมไทยในปัจจุบัน ค่านิยมเป็นแรงบันดาลใจทางด้านพฤติกรรมของคนในสังคม โดยได้รับจากกระแสผลักดันจากอิทธิพลภายนอก และอิทธิพลภายในของคนในสังคมที่ได้กำหนดไว้ ได้แก่ ค่านิยมความมั่งคั่ง ค่านิยมในการบริโภค และค่านิยมในเรื่องการรักสนุก
7. สิ่งรื้อจากภาครัฐ การตัดสินใจในการเป็นเจ้าของ และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจะมีผลอันเนื่องมาจากนโยบายที่เกี่ยวกับการใช้ที่ดิน และข้อกำหนดต่างๆ สิ่งรื้อจากภาครัฐเป็นสิ่งที่กระตุ้นที่

ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ได้แก่ การส่งเสริมการผลิตเกษตรเพื่อการส่งออก การส่งเสริมการลงทุน และการส่งเสริมอุตสาหกรรม เป็นต้น

ประการณ์ เคารพ (2541) กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกไว้ ดังนี้

1. การแจกเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. และสิทธิทำกินโดยสำนักงานปฏิรูปที่ดินและกรมป่าไม้ จะได้จัดแบ่งพื้นที่ในเขตพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมของกรมป่าไม้ให้กับเกษตรกร
2. การพัฒนาเส้นทางคมนาคม เมื่อรัฐมีการขยายถนน ทำให้เกิดชุมชนตามแนวถนนทั้ง 2 ด้าน ที่ดินบริเวณใกล้เคียงก็ราคาแพงขึ้น ที่ดินเกษตรกรรมซึ่งอยู่บริเวณใกล้ถนนจึงถูกเปลี่ยนไปใช้ในกิจกรรมอื่นมากขึ้น
3. เทคโนโลยี ช่วยคงสภาพพื้นที่โดยการเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ มีเทคโนโลยีและความรู้ในการปรับปรุงพื้นที่ที่สามารถให้ผลผลิตต่อพื้นที่มากกว่าพื้นที่เมืองหลายเท่า ดังนั้นในเรื่องการใช้ปัจจัยการผลิตทั้งที่ดิน แรงงาน ปุ๋ย สารเคมี น้ำ จะลดต้นทุนได้มากกว่าแต่สามารถให้ผลผลิตที่สูงกว่า นอกจากนี้เครื่องจักรกลก็สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสูงได้เช่นเดียวกัน เช่น การใช้รถแทรกเตอร์ในการเปิดพื้นที่ป่าซึ่งสามารถทำได้ง่ายและรวดเร็ว
4. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน จากการสำรวจดินทั่วประเทศของกรมพัฒนาที่ดินพบว่าดินส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำเพราะประเทศไทยอยู่ในเขตร้อนชื้นอุณหภูมิสูง ฝนตกชุก แร่ธาตุต่างๆ ที่มีอยู่ในดินถูกเปลี่ยนสภาพและละลายสูญหายไปกับน้ำ ลักษณะกายภาพของที่ดิน ได้แก่ ปัญหาด้านความอุดมสมบูรณ์ของดิน การขาดความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากความเค็ม เป็นสาเหตุที่ทำให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำมาก การพังทลายของดินมีอัตราสูง มีความเสื่อมโทรมมากจากเกษตรกรส่วนมากใช้ดินโดยไม่มีการบำรุงรักษา และทำการเกษตรในที่ที่มีความลาดชันสูง การปล่อยให้ดินเกิดการชะล้างในการเพาะปลูก ทำให้ผลผลิตลดลง ดินที่เกิดจากการทำเหมืองแร่ดินจะมีความอุดมสมบูรณ์น้อย ดินส่วนใหญ่ประกอบด้วยกรวด ทราย ทำให้อุ้มน้ำได้น้อยลง ยากต่อการพัฒนาให้เป็นพื้นที่เกษตร
5. ลักษณะภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวย จากการที่พื้นที่เกษตรส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นการเกษตรแบบเกษตรเขตนํ้าฝน มีการกระจายของฝนไม่สม่ำเสมอ ตกหนักเป็นระยะ บางระยะทิ้งช่วงทำให้พืชขาดแคลนน้ำ พืชผลที่ปลูกเสียหายทำให้การใช้ที่ดินไม่มีประสิทธิภาพ เกิดการทิ้งร้างในปีที่ฝนแล้ง

6. เนื่องจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ได้มุ่งเน้นการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม มีความต้องการที่ดินสำหรับเป็นแหล่งตั้งโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ เพิ่มมากขึ้นมีการขยายตัวทางด้านธุรกิจ ประเภทที่ดินจัดสรร บ้าน และคอนโดมิเนียม ทำให้บริเวณพื้นที่ดังกล่าวมีราคาที่ดินเพิ่มสูงขึ้น

7. นโยบายส่งเสริมการลงทุนและการท่องเที่ยว ทำให้มีชาวต่างประเทศเข้ามาประเทศไทย มากขึ้น ทำให้มีการขยายตัวของธุรกิจสนามกอล์ฟ ซึ่งต้องการที่ดินแปลงใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และ ใกล้เส้นทางคมนาคม ใกล้แหล่งน้ำ ดังนั้นที่ดินเกษตรกรรมลดน้อยลง

8. การเก็งกำไรที่ดิน จากการที่ความต้องการที่ดินมากขึ้น ทำให้เกิดการเก็งกำไรที่ดิน เพื่อรอผลการพัฒนา ในบางพื้นที่มีการเก็งกำไรที่ดินและปั่นราคาจนสูงขึ้นเกินความเป็นจริง ที่ดิน เหล่านี้ก่อนจะเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัยหรือที่อุตสาหกรรม หรือสนามกอล์ฟ ที่ดินจะถูกทิ้งให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่าเพื่อรอราคา ผู้ซื้อที่ดินมักไม่ยอมให้เจ้าของที่ซึ่งเป็นเกษตรกรทำการเกษตร ในช่วงที่ที่ดินยังขายไม่ได้ เพราะเกรงความยุ่งยากในการขายที่ดินทำให้เกิดความสูญเสียในทางเศรษฐกิจ

9. ราคาพืชผลทางการเกษตร เกษตรกรจะเปลี่ยนแปลงมาทำกิจกรรมที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า เช่น มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่นาข้าวในภาคกลางมาเป็นการเลี้ยงกุ้งน้ำเค็มเนื่องจากราคาค่าตอบแทนสูง เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาเลี้ยงกุ้งในนาข้าวมากขึ้น

10. การเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้ความต้องการที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยมากขึ้นที่ดินในเขตชั้นในของเมืองมีราคาแพงกว่าที่ดินในเขตเกษตรกรรมในเขตชานเมือง ดังนั้นผู้ที่มีรายได้ปานกลางและรายได้น้อยจึงไม่สามารถจะซื้อที่ในเมืองได้จึงให้ความสนใจที่ดินในเขตชานเมือง

11. นโยบายการส่งเสริมการเกษตร เช่น โครงการปรับโครงสร้าง ของกรมส่งเสริมการเกษตร เนื่องจากราคาพืชไร่พืชเศรษฐกิจหลายชนิดราคาตกต่ำในช่วงที่ผ่านมา จึงมีแผนการส่งเสริมให้เกษตรกรเพาะปลูกแบบผสมผสานให้มีรายได้ตลอดไม่ขึ้นอยู่กับพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง ทำให้พื้นที่การเพาะปลูกไร่บางชนิดลดลงเมื่อสิ้นโครงการ

12. การสร้างเขื่อน พบว่าเป็นปัจจัยในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก เช่น การสร้างเขื่อนป่าสัก ซึ่งจำเป็นต้องเวนคืนที่ดินซึ่งใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของประชาชนในพื้นที่

13. ภาวะความเป็นหนี้ของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรขายที่ดิน หรือกรณีที่ที่ดินโดยรอบถูกซื้อไว้หมดมีปัญหาในการเข้าไปทำประโยชน์ในที่ดินของตนเอง

มัตติกา พนมธรนิกุล, จิรวัดน์ เวชแพศย์ และพรชัย ปรีชาปัญญา (2547: 43-45) กล่าวว่า การตัดสินใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับความต้องการในการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เข้ากับโอกาสและข้อจำกัดที่มีอยู่ได้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม มีความสามารถในการลดความเสี่ยงของผลผลิตที่จะได้ เป็นปัจจัยสำคัญในการยอมรับระบบการใช้ที่ดินนั้น เช่น ระบบปลูกพืชที่ไม่รู้จักไม่คุ้นเคย มีความเสี่ยงที่จะถูกลักขโมย หรืออาจจะเป็นความไม่มั่นคงในกรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นต้น ในครัวเรือนที่มีทรัพยากรมากกว่ามีแนวโน้มในการยอมรับการส่งเสริมใหม่ ๆ มากกว่าครัวเรือนที่มีทรัพยากรน้อยกว่า ทั้งนี้ยังได้แบ่งโอกาสและข้อจำกัดของเกษตรกร ออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. ระดับครัวเรือน ครัวเรือนจะมีวิธีการจัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลายๆ อย่างร่วมกัน โดยใช้ทรัพยากรที่ตนเองมีสิทธิใช้ ได้แก่ ทรัพยากรในระดับครัวเรือน (ที่หมายถึง ทรัพยากรในความเป็นมนุษย์ ได้แก่ ความรู้ ทักษะ สุขภาพอนามัย และแรงงาน) ทรัพยากรธรรมชาติ (ได้แก่ ที่ดิน ดิน ไม้ และสัตว์ต่างๆ) ทรัพยากรด้านกายภาพ (ได้แก่ อุปกรณ์ เครื่องมือด้านการเกษตร และทรัพย์สิน) และปัจจัยทางการเงิน (ได้แก่ รายได้ สินเชื่อ หรือเงินออม)

2. ระดับนอกครัวเรือน ภาวะแวดล้อมภายนอกครัวเรือนสามารถสร้างทั้งโอกาสและข้อจำกัด และยังมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและวัตถุประสงค์ของครัวเรือนอีกด้วย ข้อจำกัดและโอกาสของเกษตรกรระดับนอกครัวเรือนอาจจำแนกตามองค์ประกอบต่างๆ ได้ดังนี้

2.1 ด้านชีวภาพและกายภาพ เช่น ในกรณีที่ไม่มีระบบชลประทาน ปริมาณน้ำฝนจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรยอมรับหรือไม่ยอมรับระบบปลูกพืชที่ต้องการน้ำฝนมาก เป็นต้น

2.2 ด้านเศรษฐกิจสังคม ถ้ารายได้จากงานนอกภาคการเกษตรสูงกว่ารายได้ในภาคเกษตรก็จะเลือกทำงานนอกภาคเกษตร

2.3 ด้านประเพณีและวัฒนธรรม บรรทัดฐานและค่านิยมที่ครัวเรือนต้องปฏิบัติตาม ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็จะเกิดความเสียดังต่อสถานะและความมั่นคงทางสังคมได้ เช่น การเลี้ยงหมูอาจจะทำกำไรดีมาก แต่ไม่สามารถปฏิบัติได้ในชุมชนชาวมุสลิม เนื่องจากข้อห้ามทางศาสนา เป็นต้น

2.4 ด้านสถาบันและนโยบายทางการตลาด ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดิน ระบบเชิงสถาบันและนโยบายอื่น ๆ เช่น เกษตรกรจะไม่ยอมรับระบบการใช้ที่ดินที่ไม่มีช่องทางการตลาดสำหรับผลผลิตหรือระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินและต้นไม้ทางกฎหมาย ในชุมชนมักจะเป็นตัวกำหนดสำคัญ และสร้างแรงจูงใจในการลงทุนเพื่อการจัดการทรัพยากรแบบยั่งยืน เช่น ถ้าเกษตรกรอยู่ในชุมชนที่มีข้อตกลงว่าเมื่อพื้นที่ถูกปล่อยทิ้งว่างไว้ ที่ดินนั้นจะกลายเป็นที่ของชุมชน ระบบการใช้ที่ดินที่ต้องมีการปล่อยที่ดินว่างไว้หลายปีก็อาจยอมรับได้ยาก หรือเกษตรกรอาจจะปลูกต้นไม้ในที่ดินที่ปล่อยว่างนั้นเพื่อรักษาความเป็นเจ้าของไว้

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง มุมมองของเกษตรกรรายย่อยและมุมมองทางเศรษฐกิจสังคมของผู้วางนโยบายไว้ว่า

1. มุมมองของเกษตรกรรายย่อย จากวัตถุประสงค์ โอกาส และข้อจำกัดต่างๆ ดังกล่าวนั้นสามารถสร้างเป็นเกณฑ์หรือบรรทัดฐานต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการประเมินระบบการใช้การใช้ที่ดิน ซึ่งเงื่อนไขเหล่านี้ต้องนำมาพิจารณาร่วมกันเสมอ ถ้าระบบการใช้ที่ดินมีข้อจำกัดข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ก็ไม่น่าจะเป็นที่ยอมรับ หรือนำไปใช้ได้ ระบบการใช้ที่ดินที่เกษตรกรจะยอมรับได้ ต้องมีเงื่อนไข คือการมีผลกำไรจากภาคเกษตรมากกว่ากิจกรรมนอกฟาร์ม ทำให้ครัวเรือนมีอาหารอย่างเพียงพอตลอดไป สามารถปฏิบัติได้ด้วยแรงงานที่มีอยู่ในครัวเรือนหรือตลาดแรงงานในท้องถิ่น เป็นที่ยอมรับได้ทางสังคมและทางวัฒนธรรมในชุมชนที่ครัวเรือนนั้นอาศัยอยู่ และมีองค์กรหรือสถาบันที่สนับสนุนหรือส่งเสริมระบบการใช้ที่ดินนั้น

2. มุมมองทางเศรษฐกิจสังคมของผู้วางนโยบาย เนื่องจากรัฐหรือฝ่ายนโยบายจะอยู่ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์หลายฝ่ายที่มีความขัดแย้งกันในเรื่องการอนุรักษ์ป่า โดยหลักการแล้ว ผู้วางนโยบายต้องสร้างความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ของส่วนรวมกับแรงกดดันจากประชาคมโลกและกลุ่มองค์กรต่างๆ ในหลายประเทศ การเจริญเติบโตกับความเท่าเทียมกันจะเป็นวัตถุประสงค์และสิ่งที่ต้องคำนึงหรือตั้งเป็นเกณฑ์ที่จะบอกว่าระบบการใช้ที่ดินที่นั้นๆ เหมาะสมหรือไม่ ได้แก่

2.1. ประเทศนั้นๆ ได้ผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจมากขึ้นจากระบบการใช้ที่ดินนั้นๆ หรือไม่

2.2. การขยายตัวของระบบการใช้ที่ดินแบบนั้น สร้างโอกาสการจ้างงานมากขึ้นหรือไม่ โดยเฉพาะแรงงานในชนบทที่ไม่มีฝีมือ และสร้างหรือลดปัญหาเรื่องแรงงานหรือไม่

2.3 เกษตรกรรายย่อยยอมรับระบบการใช้ที่ดินหรือไม่

จากปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างต้น สรุปปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินได้ ดังนี้

1. ภูมิหลังบางประการของเกษตรกร ได้แก่ ความรู้ ทักษะ แรงงานภายในครัวเรือน สุขภาพ คนในครอบครัว ความต้องการในการบริโภคที่มากขึ้น นิสัย ค่านิยม และความเชื่อ
2. ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ความลาดชันของพื้นที่ คุณสมบัติและความพอเพียงของแหล่งน้ำในการเกษตร สภาพภูมิอากาศ คุณสมบัติของดินความเสื่อมโทรมของดิน และการพังทลายของดิน
3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ในและนอกภาคเกษตร การมีรายได้หลายทาง ปัจจัยการผลิต เงินออม ราคาต้นทุนการผลิต แหล่งวัตถุดิบ การได้รับสินเชื่อ อัตราดอกเบี้ย ภาวะหนี้สิน ชนิดของผลิตผล ราคาสินค้าที่จูงใจ ที่ดิน ขนาดในการถือครองที่ดิน นโยบายทางการตลาด ระบบภาษีในอัตราก้าวหน้าที่เหมาะสม ความพอเพียงของอาหารในครอบครัว และตลาดแรงงาน
4. ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ความมั่นคงของชาติ การคมนาคม ระบบฐานข้อมูลที่ดินที่ถูกต้องเป็นปัจจุบัน สิทธิหน้าที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน ขนาดประชากร การอพยพถิ่นฐาน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน เทคโนโลยีการศึกษา วิทยาการในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความซับซ้อนทางสังคม องค์การที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในการสนับสนุน ชนิดของกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ความต้องการการใช้ประโยชน์ที่ดินนอกภาคเกษตร นโยบายและการส่งเสริมของรัฐ ความสอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยมของคนในสังคม

แนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวทางไว้ดังนี้

มูลนิธิสถาบันที่ดิน (2545: 22) กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรที่ดินให้ได้ประโยชน์สูงสุด เป็นการใช้ระบบในการจัดการความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรที่ดินอันเกิดจากแนวการพัฒนา การขัดแย้งนี้เกิดจากความต้องการพัฒนาประเทศตามกระแสโลกซึ่งเป็นกระแสที่เน้นการตลาด การผลิตแบบไร้

พรมแดน ส่วนอีกกระแสหนึ่งเป็นกระแสอื่น ซึ่งเน้นการพัฒนาประเทศตามระบบคุณค่าและภูมิปัญญาของชนในชาติเพื่อประโยชน์ของชนในชาติ ทั้งนี้ยังสามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนแออัดสำหรับแนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินสามารถดำเนินการ ดังนี้

1. ระบบข้อมูลที่มีความถูกต้องเหมาะสม

ระบบข้อมูลที่มีความถูกต้องเหมาะสมช่วยในการจัดการทรัพยากรที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพ

2. การมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรที่ดินในชุมชน

สำหรับการมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรที่ดินในชุมชนของตนเองเพราะมีความใกล้ชิดกับทรัพยากรที่ดินและรู้ความต้องการในการใช้ทรัพยากรที่ดินในชุมชนของตนได้ดี จึงควรสร้างขีดความสามารถให้กับชุมชนในการจัดการเกี่ยวกับระบบข้อมูลทรัพยากรที่ดินตลอดจนถึงการวางแผนการใช้ที่ดิน (land-use plan) และการจัดการบริหารที่ดินในชุมชนของตนเอง และควรสร้างกลไกการขจัดความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรที่ดิน เช่น ระบบอนุญาโตตุลาการ

3. ระบบภาษีที่ดินควรจัดให้มีอัตราก้าวหน้าที่เหมาะสม

ในส่วนระบบภาษีที่ดินควรจัดให้มีอัตราก้าวหน้าที่เหมาะสม ภาษีที่ดินควรเก็บจากค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (economic rent) ที่เกิดจากทรัพย์สินหรือที่ดินควรจะมีการจัดการเก็บให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป การจัดรูปที่ดิน (land re-adjustment) ซึ่งมีส่วนทำให้มูลค่าทางเศรษฐกิจของที่ดินเพิ่มขึ้นและสภาพแวดล้อมดีขึ้น ควรจะนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังโดยเฉพาะในเขตพื้นที่เมือง นอกจากนี้ธนาคารที่ดินซึ่งเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ควรจะมีการปรับปรุงจากปัจจุบันที่อยู่ในธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรให้มีความสามารถในการระดมที่ดินเพื่อประโยชน์ของผู้ไร่ที่ทำกินและเพื่อประโยชน์ในการเตรียมที่ดินเพื่อการขยายสาธารณูปโภคที่จำเป็นสำหรับชุมชนที่ย้ายตัวขึ้น

4. ปรับปรุงกฎหมายที่เอื้อต่อการพัฒนา

ให้มีการที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยออกกฎหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดเก็บภาษีประเภทที่เก็บจากมูลค่าที่ดินที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากการลงทุนพัฒนาที่ดิน (betterment tax) ในพื้นที่

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ รับผิดชอบ และค่าธรรมเนียมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ รับผิดชอบ และค่าธรรมเนียมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเรียกเก็บจากการพัฒนาที่ดินหรือเจ้าของที่ดิน (cost recovery)

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญในการพัฒนาในหลายระดับส่วนตั้งแต่ ระดับครัวเรือน ชุมชน สังคม ไปจนถึงระดับประเทศ ในส่วนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากการตรวจสอบเอกสารสามารถสรุปแนวทางอันประกอบไปด้วย ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง หลักการและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง องค์ประกอบที่สำคัญตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงและปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ได้ดังนี้

ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง

เสรี พงศ์พิศ (2542 : 15) ได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริ คือ การพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยไม่มองเฉพาะเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ต้องมองสังคมด้วย และมองสิ่งแวดล้อมพร้อมๆ ไปด้วยการพัฒนา เราไม่เชื่อว่าเมื่อเศรษฐกิจดีขึ้นสังคมและสิ่งแวดล้อมจะดีขึ้นเอง เพราะสังคมก็มีต้นทุนของสังคมสิ่งแวดล้อมก็มีต้นทุนของสิ่งแวดล้อม และสิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรไทยเป็นทรัพยากรที่มีค่า เราควรใช้ให้คุ้มค่าที่สุด

วิทยา อธิปอนันต์ (2542) สรุปภาพรวมของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของสุเมธ ตันติเวชกุล ผสมผสานกับแผนงานของกรมส่งเสริมการเกษตรไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นความสามารถของชุมชน เมืองรัฐ ประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ โดยเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกรนั้น เป็นความสามารถในการจัดการและจัดสรรพื้นที่ เป็นการผลิตในลักษณะพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในไร่นาและทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เน้นการพึ่งพาและผสมผสานภายในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นการพัฒนาไร่นาสู่ความยั่งยืน

สมชัย จิตสุชน (2542: 13-15) กล่าวว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อให้กลุ่มหรือคณะบุคคล สามารถนำไปปรับใช้ตั้งแต่ระดับครอบครัว จนถึงเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ เป็นวิธีการผลิต(mode of production) ที่เชื่อมโยงไปถึง ศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของตัวเอง เป็นความคิดที่ผ่านการปฏิบัติและได้พิสูจน์ได้จริงมาแล้ว

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) (2543: 9) ได้กล่าวถึง ความหมาย ของความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและ ภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการ ต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐาน จิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกใน คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ธีรพงศ์ อุดมไพจิตรกุล (2544 : 98) กล่าวว่า วิชา เศรษฐศาสตร์พอเพียง คือ ความรู้ในการใช้ ทรัพยากรที่มีจำกัดอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์มากที่สุดสำหรับประชาชน อันก่อให้เกิดความ เข้มแข็งในทุกส่วนโดยร่วมมือกัน สิ่งที่ยากจะกลั่นกลายเป็นสิ่งง่าย ทำให้เห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน ให้ ความสำคัญ “คุณค่า” ซึ่งเกี่ยวกับจิตวิญญาณมากกว่า “มูลค่า” ซึ่งเกี่ยวกับเงิน จึงนำไปสู่ความมั่นคงและ ยั่งยืน โดยสามารถจะประสานเข้ากับระบบโลกได้ที่เรียกว่า ความเป็นไทยในระบบสากล (localization within globalization)

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) (2548: 12) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ที่ให้ดำเนินไปในทางสายกลางมีความพอประมาณ มีเหตุผล มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ อย่างสมดุล สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากโลกภายนอกได้

สำนักงานประสานงานนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ (2549) อ้างถึงวารสารชัยพัฒนา ประจำเดือน สิงหาคม 2542 และได้ประมวล ถิ่นกรองเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง จากพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวถึง ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้ง ภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการ

นำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ส.ป.ก. (2549ข: 2) กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

จากความหมายของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้น สรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียง คือปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนอย่างบูรณาการในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

หลักการและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เกี่ยวกับหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงมีนักวิชาการได้เสนอหลักการพอสรุปได้ ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2542: 59) ได้กล่าวถึงนัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงว่า มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

1. ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง

เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักการ “การพึ่งพาตนเอง” โดยเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอ กับความต้องการในครัวเรือนก่อน เมื่อเหลือจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้า

2. การรวมกลุ่ม

เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้กลุ่มหรือองค์กรนั้น ชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลาย เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร เพื่อให้เกิดเครือข่ายที่กว้างขวาง และองค์กรชาวบ้านเหล่านี้จะเข้มแข็ง ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

3. ตั้งอยู่บนพื้นฐานความมีคุณธรรม

เศรษฐกิจพอเพียงต้องอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ซึ่งจะเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากจะก่อให้เกิดรายได้แล้ว ยังช่วยให้เกิดความมั่นคงทางสถาบันชุมชน สถาบันครอบครัว การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และการรักษาประเพณีของท้องถิ่นด้วย

วิทยา อธิปอนันต์ (2542) สรุปภาพรวมของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของ สุเมธ ตันติเวชกุล ผสมผสานกับแผนงานของกรมส่งเสริมการเกษตรไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร เป็นความสามารถในการจัดการและจัดสรรพื้นที่ โดยเฉพาะแหล่งน้ำ ที่ดิน และกิจกรรมการเกษตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่และความต้องการของเกษตรกร โดยนำเรื่องทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง : ฐานการผลิตเพื่อความพอเพียงมาใช้ในไร่นาของตนเอง ซึ่งการผลิตการเกษตรสำหรับเกษตรกรใน

ชนบทนั้น จะต้องทำการผลิตในลักษณะพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในไร่นาและทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เน้นการพึ่งพาและผสมผสานภายในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นการพัฒนาไร่นาสู่ความยั่งยืนโดยมีแนวทางการทำการเกษตรในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงให้พออยู่พอกิน โดยมุ่งเน้นด้านอาหารการกินก่อนให้ความสนใจต่อด้านเศรษฐกิจ หรือกล่าวได้ว่า ทำมาหากินก่อนทำมาค้าขาย

เสรี พงศ์พิส (2542: 19) กล่าวว่าไว้ว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มจากความพอเพียงในระดับครอบครัว คือให้พอเลี้ยงตัวเองได้มีชีวิตที่ประหยัด มีความสามัคคีในท้องถิ่น จากนั้นจึงสร้างความพอเพียงให้เกิดในชุมชน โดยเกษตรกรที่สามารถช่วยตัวเองได้มารวมตัวกันของคนใกล้ชิดกัน อาชีพคล้ายกัน คัดคล้าย ๆ กันร่วมกันขับเคลื่อนในสิ่งที่กระทำโดยลำพังไม่ได้ให้เกิดขึ้นได้เกิดพลังร่วมกันแก้ไขปัญหาที่ใหญ่ขึ้นได้ จากนั้นจึงสร้างความพอเพียงในระดับประเทศ เมื่อชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้แล้ว จึงหาแนวร่วมหาพันธมิตรในฐานะที่เสมอกันไม่ได้เป็นการพึ่งแต่ตลาดภายนอก พึ่งเงินทุนภายนอกแต่อย่างเดียว แต่เป็นการส่งเสริมกันและกัน ส่งเสริมความสามารถให้การแข่งขันได้ หากพิจารณาถึงความมั่นคงแล้วการใช้เงินออมภายในชุมชนเป็นเงินลงทุนในการดำเนินการจะทำให้เกิดความมั่นคงได้ยั่งยืนที่สุด

สมชัย จิตสุชน (2542:15) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงจึงมิใช่เพียงแค่ปรัชญาในการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคล แต่เป็นเรื่องของกลุ่มหรือคณะบุคคลด้วย และมีใช่เรื่องการทำมาหากินเล็กๆ น้อยๆ ในระดับครอบครัว แต่เป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศถึงขนาดที่เรียกว่า เป็นวิถีการผลิต (mode of production) ที่เชื่อมโยงไปถึง ศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของตัวเอง เป็นความคิดที่ผ่านการปฏิบัติและได้ผลพิสูจน์ได้จริงมาในระดับหนึ่งแล้ว กล่าวถึง หลัก 4 ประการ ของแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความซื่อสัตย์ ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง

สวทช. (2543: 94) กล่าวถึงสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี ดังนี้

1. ยึดทางสายกลาง การผลิตด้วยต้นทุนต่ำ สร้างความยั่งยืน มีความสมดุลทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นรูปแบบของเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเกษตรยั่งยืน ซึ่งแนวคิดของการทำเกษตรแนวนี้มาจากการที่ผู้บริโภคต้องการผลผลิตที่มีคุณภาพและความปลอดภัยและเป็นการผลิตที่รักษาสมดุลธรรมชาติ ดังนั้น ผู้ผลิตและผู้บริโภคต้องร่วมมือกันเพื่อผลักดันให้ไปสู่เป้าหมายดังกล่าว

2. ความมีเหตุผล การผลิตด้วยความเข้าใจบนฐานวิทยาศาสตร์และใช้เทคโนโลยีอย่างเลือกสรรและมีเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อรักษาผลผลิตและต้นทุนการผลิตต่ำให้เป็นไปตามสภาพของชุมชนที่เป็นอยู่

3. ความซื่อสัตย์สุจริต การผลิตเกษตรอินทรีย์ให้ความสำคัญในกระบวนการผลิต (process) มากกว่าผลผลิต (product) ซึ่งอยู่ในขั้นตอนสุดท้ายดังนั้น การผลิตเกษตรอินทรีย์จึงต้องอาศัยความซื่อสัตย์ของตัวเกษตรกรเป็นสำคัญ

4. ความรอบรู้-รอบคอบ เกษตรกรต้องมีความเข้าใจธรรมชาติ มีการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างชาญฉลาด และติดตามความเคลื่อนไหวของสภาวะการณ์ที่จะเข้ามามีผลกระทบต่อการผลิตอย่างต่อเนื่อง เพื่อเตรียมการป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายในวงกว้าง

5. ระบบภูมิคุ้มกันจากภาวะผันผวน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงศักยภาพของชุมชน ศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ และเทคโนโลยีโดยจะต้องมีการประสานกันอย่างเหมาะสม ขนาดพอประมาณของเทคโนโลยี เพื่อให้เกษตรกรได้เกิดความเข้าใจเกิดการเรียนรู้และการยอมรับที่มากขึ้น

ธีรพงศ์ อุดมไพจิตรกุล (2544) กล่าวถึงหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า การจัดสรรทรัพยากรต้องยึดทรัพยากรเป็นที่ตั้ง ควบคุมและลดความต้องการที่ไม่จำกัดลงมา เพื่อจะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถนำไปเพื่อสนองตอบความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ต้องหาวิธีเอาชนะหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แต่ถ้าเอาความต้องการที่ไม่จำกัดเป็นตัวตั้งแล้ววิธีการจัดสรรทรัพยากรตอบสนองความต้องการดังกล่าวจะสิ้นเปลืองทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรธรรมชาติจะถูกใช้อย่างรวดเร็วและจำนวนมาก โดยพัฒนาเทคโนโลยีแล้วนำมาช่วยในการผลิต เทคโนโลยีพัฒนามากเท่าใด ทรัพยากรธรรมชาติจะถูกใช้หมดเร็วขึ้นมากควบคู่กันไปและคุณค่าความเป็นมนุษย์ก็ลดลงไปด้วย มนุษย์ต้องรู้จักตนเองและมีความรู้เกี่ยวกับตนเอง (self knowledge) ไม่เห็นแต่ประโยชน์ตัวส่วนตน กำหนดระดับความต้องการและปรับเข้าหาความพร้อมของทรัพยากร เน้นความสำคัญของคุณค่ามากกว่ามูลค่า ทำให้การจัดสรรสิ่งที่มีจำกัดเกิดความประหยัดและก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดสำหรับประชาชน ทำให้สังคมเข้มแข็งและมีความยั่งยืน ในแง่ของการผลิตมุ่งเน้นใช้เป็นอาหารประจำวันของครอบครัว โดยมีการเตรียมความพร้อมของปัจจัย เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ กอปรกับการเชื่อมโยงความร่วมมือของฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการเงิน เพื่อช่วยเสริมความสามารถในการขับเคลื่อนของชุมชน

เสาวนีย์ เกษมวัฒนา (2549) ได้เสนอหลักของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้ ความรู้ ความมีเหตุผล ทำแบบพอประมาณ ความ پاکเพียร มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกัน

อภิชัย พันธเสน และคณะ (2549:82-83) กล่าวถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง ยึดการพึ่งตนเองของชุมชนอโศกได้วางอยู่บนฐานของกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่า 30 ชนิด โดยแต่ละฐานงานดำเนินไปด้วยการอาสาสมัครทั้งนักบวช ผู้เตรียมบวช คน วัด สมาชิกที่อยู่รอบ ๆ วัด ตลอดจนผู้สนับสนุนจากภายนอก โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับความเชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือความฉลาด แต่ให้ความสำคัญกับการร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเป็นกลุ่ม ให้ความสำคัญกับปัญญาและประสบการณ์ของชาวบ้าน ตลอดจนวัฒนธรรมชุมชนในขณะเดียวกันการทำงานเป็นทีม เป็นการควบคุมซึ่งกันและกัน มีการสืบต่ออุดมการณ์ ร่วมของกลุ่ม ฐานงานที่สำคัญที่ถือว่าเป็นสามอาชีพภูษาติ คือ “กสิกรรมธรรมชาติ” ไร่สารพิษ ปุ๋ยสะอาด และขยะเอ๋ย”

จากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็น ข้อสรุปที่ได้จากการปฏิบัติ ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง มีความรู้ในการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์มากที่สุด โดยยึดทรัพยากรเป็นที่ตั้ง ควบคุมและลดความต้องการที่ไม่จำกัดลง มีการรวมกลุ่มกันในชุมชน โดยมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีเป็นพื้นฐาน อันก่อให้เกิดความเข้มแข็งในทุกส่วนโดยร่วมมือกันเป็นเศรษฐกิจระบบเปิดที่เริ่มจากตนเอง สร้างความพอเพียงให้กับตนเอง มีเหลือช่วยเหลือผู้ที่ไม่มี นำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชนและขยายไปจนสามารถที่จะเป็นสินค้าออก จากนั้นจึงหาพันธมิตรภายนอก สถาบันการเงิน องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน เป็นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ตัวเองส่วนหนึ่ง มีความพอประมาณ ซื่อตรงไม่โลภอย่างมาก ต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีเหตุผล มีการบริหารความเสี่ยงอย่างเหมาะสม และมีระบบภูมิคุ้มกัน

องค์ประกอบที่สำคัญตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

เกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีนักวิชาการได้กล่าวเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ประกอบด้วย การผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

เกี่ยวกับการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จากการรวบรวมเอกสารประกอบด้วย 2 ส่วน
สำคัญ คือ หลักการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
สามารถสรุปได้ ดังนี้

หลักการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

มีผู้กล่าวถึงหลักในการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอยู่หลายประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2542: 59) ได้กล่าวไว้ว่าตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจำเป็นต้องเน้น
การผลิตพืชผลให้พอเพียงกับความต้องการในครัวเรือนก่อน เมื่อเหลือจากการบริโภคจึงผลิตเพื่อการค้า

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2542: 9-10) กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
ที่ต้องสร้าง คือ

1. ความพอดีด้านจิตใจ ถ้าหากแต่ละคนยังไม่มี ความพอดีด้านจิตใจยังโลก หลง ถ้าความพอดี
ดังกล่าวไม่เกิดขึ้นแล้วจะไปละเมิดคนอื่น เกิดความทุกข์ ถ้ามีความพอดีด้านจิตใจ เอื้ออาทร
2. ความพอดีด้านสังคม มีการประสานงานในรูปเครือข่าย แต่ละหมู่บ้านผลิตของเหลือใช้ก็
นัดแนะกันนำมาขายแลกเปลี่ยนไม่ต้องแย่งกันขาย ความพอดีในสังคมก็จะเกิดขึ้น
3. ความพอดีด้านเศรษฐกิจ มีการประมาณตน มีความเป็นอยู่ให้เหมาะสมแก่ฐานะ
4. ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการบริหารทรัพยากรตามหลักของ
กระบวนการธรรมชาติให้สามารถหมุนเวียนใช้ได้อย่างยั่งยืน
5. ความพอดีด้านเทคโนโลยี มีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกบนความ
เหมาะสมของตนเอง

วิทยา อธิปอนันต์ (2542) ได้สรุป หลักการผลิตเป็นความสามารถในการจัดการและจัดการพื้นที่ แหล่งน้ำ ดิน และกิจกรรมการเกษตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกัน

สวทช. (2543 : 94) กล่าวถึงหลักในการผลิตไว้ว่า ยึดทางสายกลางต้องผลิตด้วยต้นทุนต่ำ เป็นการผลิตที่อาศัยธรรมชาติ ความมีเหตุผลมีการใช้เทคโนโลยีในสัดส่วนที่เหมาะสมเพื่อให้มีคุณภาพ มีความปลอดภัย รักษาสมดุลธรรมชาติ มีความซื่อสัตย์สุจริต โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการผลิต (process) มากกว่าผลผลิต (product) มีความร่วมมือของผู้ผลิตและผู้บริโภค ร่วมกันผลักดันไปสู่ความสำเร็จ ด้วยการเลือกใช้เทคโนโลยี บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนและศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างฉลาด มีการติดตามข้อมูลข่าวสารภายนอกเพื่อป้องกันการเสียหาย และต้องมีความสามารถในการรักษาสมดุลเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงหรือมีภูมิคุ้มกันจากโลกภายนอก

ธีรพงศ์ อุดมไพจิตรกุล (2544: 101) กล่าวว่า การผลิตนั้นมุ่งใช้เป็นอาหารประจำวันของครอบครัว เพื่อให้มีพอเพียงในการบริโภคตลอดปี เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันและเหลือจึงจำหน่าย นอกจากนั้นจะต้องมีการเตรียมความพร้อมของปัจจัยการผลิต และมีการเชื่อมโยงความร่วมมือของฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการเงิน เพื่อให้การผลิตของชุมชนดำเนินไปได้ด้วยดี

อภิชัย พันธเสน (2547) กล่าวถึง รูปแบบกิจกรรมธรรมชาติไร้สารพิษ การให้ความสำคัญและมีการจัดการให้เหมาะสมกับต้นทุนที่เกิดขึ้นจริงจากทุกแหล่งทรัพยากร ไม่ใช่เพียงต้นทุนที่เป็นเงินและวัตถุดิบตามแนวทางการคำนวณ ในเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ต้นทุนที่เกิดขึ้นจริงในพุทธเศรษฐศาสตร์แบ่งออกเป็นสามส่วนคือ ทรัพยากรจากมนุษย์ ได้แก่ ปัญญาและประสบการณ์ซึ่งรวมเรียกว่าพลังสมองและพลังแรงงาน ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ทุนทางกายภาพและทุนทางสังคม ตลอดจนเทคโนโลยี ส่วนที่สามคือทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ พลังงานและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ นอกจากนั้นพุทธเศรษฐศาสตร์ยังคำนึงถึงของเสียที่ได้จากการผลิต ว่าเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนด้วย โดยให้ความสำคัญกับปัญญาและประสบการณ์ชาวบ้าน

สำนักงาน กปร. (2548: 12) กล่าวถึงการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการผลิตด้วยการใช้เทคโนโลยีที่มีราคาไม่แพงแต่ถูกหลักวิชาการ มีขนาดการผลิตที่เหมาะสมไม่เอาเปรียบลูกค้า เน้นกระจายความเสี่ยง ไม่ก่อหนี้มากเกินไปและตอบสนองตลาดท้องถิ่นและภูมิภาค จะส่งผลให้การพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติได้อย่างกลมกลืน อันจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีในสังคมไทย สำหรับวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือ เน้นการผลิตให้เพียงพอกับความต้องการในครัวเรือน เมื่อเหลือจากการบริโภคจึงผลิตเพื่อการค้า เน้นการผลิตด้วยต้นทุนต่ำและมี

คุณภาพ กระบวนการผลิตที่มีความปลอดภัยทั้งผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม มีความร่วมมือกันทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค มีการเลือกใช้เทคโนโลยีบนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน และศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีกิจกรรมหลากหลาย มีกลุ่มคนหลายกลุ่มทำงานเป็นระบบ มีการติดต่ออุดมการณ์ร่วม ยึดหลักศีลธรรมในเรื่องการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และมีการจัดการทรัพยากรโดยกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมกับทรัพยากรหลัก 3 กลุ่ม คือ ทรัพยากรจากมนุษย์ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรธรรมชาติ

จากหลักการผลิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้น สรุปได้ว่า หลักการผลิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จำเป็นต้องมีการผลิตที่เน้นความต้องการภายในครัวเรือนให้พอเพียง ส่วนเกินกว่าความต้องการจึงขาย ใช้ต้นทุนต่ำ มีเหตุผลมีความพอดีมีประมาณตน มีความซื่อสัตย์ มีการบริหารจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ให้เหมาะสมอย่างยั่งยืนยึดทางสายกลางเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ให้ความสำคัญกับกระบวนการผลิตมากกว่าผลตอบแทน มีการติดตามข่าวสารความเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน มีการเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ บุคคล และความสามารถ มีการประสานความร่วมมือทั้งภายในและภายนอก

วิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ในส่วนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีนักวิชาการได้กล่าวถึงไว้ ดังนี้

วิทยา อธิปอนันต์ (2542) กล่าวว่า การผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สามารถดำเนินการในรูปแบบของ เกษตรทฤษฎีใหม่ ที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานให้แก่พสกนิกร เป็นการผสมผสานทั้งพืช สัตว์และประมง ให้มีความหลากหลายนานาพันธุ์บนเส้นทางการพัฒนา แบบยั่งยืน โดยทำการเกษตรในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิด “พออยู่พอกิน” และได้สรุปภาพรวมรูปแบบการทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ของสุเมธ ตันติเวชกุลและกรมส่งเสริมการเกษตรไว้ คือ การทำไร่นาสวนผสมและเกษตรผสมผสาน การปลูกพืชผักสวนครัวลดค่าใช้จ่าย การทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกและวัสดุเหลือใช้เป็นปัจจัยการผลิต(ปุ๋ย)เพื่อลดค่าใช้จ่ายและบำรุงดิน การเพาะเห็ดฟางจากวัสดุเหลือใช้ในไร่นา การปลูกไม้ผลหลังบ้าน การปลูกไม้ใช้สอยในครัวเรือน การปลูกพืชสมุนไพร การเลี้ยงปลาในร่องสวนหรือในนาข้าวและแหล่งน้ำเพื่อเป็นอาหารโปรตีน การเลี้ยงไก่พื้นเมืองและไก่ไข่เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือนโดยใช้วัสดุภายในฟาร์ม การทำก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ และการใช้ทรัพยากรร่วมกับเทคโนโลยีของชุมชน

สวทช. (2543) กล่าวว่า วิธีการนำแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติโดยการเปลี่ยนแนวคิดเกษตรกรให้หันมาทำเกษตรอินทรีย์เป็นระบบการผลิตที่อาศัยทั้งธรรมชาติและเทคโนโลยี ตามศักยภาพของตนเอง โดยให้อยู่ในสัดส่วนที่เหมาะสมเพื่อลดต้นทุนการผลิต เพิ่มคุณภาพให้กับสินค้า สร้างความปลอดภัยให้กับผู้บริโภค รวมถึงการก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด และรักษาสมดุลทั้งในด้านการผลิตและสิ่งแวดล้อม

อภิชัย พันธเสน (2544) กล่าวว่า ในชุมชนสันติอโศก ได้คิดวิธีการและดำเนินการกลุ่มฐานงานที่สำคัญที่ถือว่าเป็นโครงการสามอาชีพภูษาดี คือ กสิกรรมธรรมชาติไร้สารพิษ ปุ๋ยสะอาด และขยะเอ๋ย ภายใต้หลักธรรมที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

จากวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้น สรุปวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้ว่า ในรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ การทำไร่นาสวนผสมและเกษตรผสมผสาน การปลูกพืชผักสวนครัวลดค่าใช้จ่าย การทำปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยคอกและวัสดุเหลือใช้เป็นการปัจจัยการผลิต(ปุ๋ย)เพื่อลดค่าใช้จ่ายและบำรุงดิน การเพาะเห็ดฟางจากวัสดุเหลือใช้ในไร่นา การปลูกไม้ผลหลังบ้าน การปลูกไม้ใช้สอยในครัวเรือน การปลูกพืชสมุนไพร การเลี้ยงปลาในร่องสวน/ในนาข้าว และแหล่งน้ำเพื่อเป็นอาหารโปรตีน การเลี้ยงไก่พื้นเมืองและไก่ไข่เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือนโดยใช้วัสดุภายในฟาร์ม การทำก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ และการใช้ทรัพยากรร่วมกับเทคโนโลยีของชุมชน

การตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ในประเด็นที่เกี่ยวกับหลักการตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมีนักวิชาการได้กล่าวไว้ดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (2542:19) ได้อธิบายถึงทฤษฎีใหม่ 3 ขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับหลักการตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในขั้นตอนที่ 1 ความพอเพียงในระดับครอบครัว การพึ่งตนเอง ผลิตของที่กินเองใช้เองให้ได้ก่อน หมายถึง การไม่ต้องพึ่งพาตลาดภายนอก ตัวเราเองเป็นตลาดอยู่แล้ว ขายไม่ได้เราก็กินเอง เหลือกก็ขายเป็นรายได้เสริม ขายไม่ออกก็แจกกันแลกเปลี่ยนกัน เมื่อมีผลผลิตมากเกินความต้องการในชุมชน ขั้นที่ 2 ก็รวมตัวกันขาย ร่วมกันทำ เมื่อเข้มแข็งดีพอแล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนที่ 3 การหาพันธมิตรช่วยเสริมให้มีความสามารถในการแข่งขันกับภายนอกได้ เมื่อมีปัญหาก็มีภูมิคุ้มกันอยู่ได้ด้วยตนเอง

สวทช. (2543: 94) กล่าวว่า การนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปในการตลาดต้องเปลี่ยนแนวคิดผู้บริโภคให้เห็นความสำคัญของความปลอดภัยของผลิตผลมากกว่าความสวยงาม มีเหตุผลในการเลือกบริโภค

ธีรพงศ์ อุดมไพจิตรกุล (2544: 99) กล่าวถึงการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการตลาด เพื่อให้พอเพียงกับตัวเอง ทำให้อยู่ได้ ไม่ต้องเดือดร้อนมีสิ่งจำเป็นที่ทำได้โดยตัวเองไม่ต้องแข่งขันกับใคร และมีเหลือเพื่อช่วยเหลือผู้ที่มีอันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชนและขยายไปจนสามารถที่จะเป็นสินค้าส่งออก เศรษฐศาสตร์พอเพียงเป็นเศรษฐกิจระบบเปิดที่เริ่มจากตนเองและความร่วมมือวิธีการเช่นนี้จะดึงศักยภาพของประชากรออกมาสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งมีความผูกพันกับ “จิตวิญญาณ” คือ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า” จัดลำดับความสำคัญของ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า”

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ (2546) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจระบบเปิดที่เริ่มจากตนเอง สร้างความพอเพียงให้กับตนเองทำให้อยู่ได้ไม่เดือดร้อน มีสิ่งจำเป็นที่ทำได้โดยตัวเองไม่ต้องแข่งขันกับใคร มีเหลือช่วยเหลือผู้ที่มี นำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชนและขยายไปจนสามารถที่จะเป็นสินค้าออก จากนั้นจึงหาพันธมิตรสถาบันการเงิน เป็นการผลิตเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ตัวเองส่วนหนึ่ง

สำนักงาน กปร. (2548: 12) ได้กล่าวถึงปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในแง่การผลิตและการตลาดจะต้องไม่เอาเปรียบลูกค้า ไม่ก่อกวนมากเกินไป

จากหลักการตลาดข้างต้น สรุปหลักการตลาดได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นระบบเศรษฐกิจระบบเปิดมีแนวทางที่เริ่มจากความคิดของตนเอง ช่วยเหลือตนเอง สร้างความพอเพียงให้กับตนเอง จากนั้นจึงมีการแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน โดยเป็นสิ่งที่ของหรือใช้เงินเป็นสื่อกลาง เมื่อมีความพอเพียงภายในชุมชนแล้วจึงมีการขยายจนเป็นการค้ากับภายนอก เมื่ออยู่ได้ด้วยตนเองแล้วหาพันธมิตรเพื่อส่งเสริมให้สามารถแข่งขันกับภายนอกได้ และการไม่เอารัดเอาเปรียบลูกค้า

การสร้างความเข้มแข็งในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

มีนักวิชาการได้สรุปถึงการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย หลักการสร้างเสริมความเข้มแข็งในชุมชน รูปแบบและวิธีการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

หลักการสร้างความเข้มแข็งในชุมชน

เกี่ยวกับหลักการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง มีนักวิชาการได้เสนอหลักการไว้ ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2542: 59) ได้กล่าวถึง การสร้างความเข้มแข็งในชุมชนว่าต้องให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน และอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทรและความสามัคคีในชุมชน

เสรี พงศ์พิส (2542: 19) กล่าวว่า ตามขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ คนในชุมชนต้องสร้างความพอเพียงให้แก่ตนเองเลี้ยงตนเองได้ เมื่อพึ่งพาตนเองได้ก็ช่วยออกไปช่วยเหลือพึ่งพากันในชุมชน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ไขปัญหา เพื่อพึ่งพากันในชุมชนดีแล้วจึงทำการเสริมความสามารถในการแข่งขันโดยหาพันธมิตร โดยอยู่บนพื้นฐานได้รับประโยชน์กันทุกฝ่ายกับองค์กรภายนอก ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน หรือสถาบันการเงิน ผสมผสานองค์ความรู้ของคนในชุมชนกับวิทยาการใหม่ๆ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

สวทช. (2543: 94) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงศักยภาพของชุมชน ศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ และเทคโนโลยีจะต้องประสานกันอย่างเหมาะสม

อภิชัย พันธเสน (2544) กล่าวถึง การพึ่งตนเองได้ของชุมชนอโศกวางอยู่บนฐานของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากกว่า 30 ชนิด โดยแต่ละฐานงานดำเนินไปด้วยการอาสาสมัครอย่างแข็งขันของสมาชิกชาวอโศก ทั้งนักบวช ผู้เตรียมบวช คน วัด สมาชิกที่อยู่รอบๆ วัด ตลอดจนผู้สนับสนุนจากภายนอก โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับความเชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือความฉลาด แต่ให้ความสำคัญกับการร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเป็นกลุ่ม แนวทางเลือกที่ให้ความสำคัญกับปัญญาและประสบการณ์ของชาวบ้าน ตลอดจนวัฒนธรรมชุมชนในขณะเดียวกันการทำงานเป็นทีมก็เป็นการควบคุมซึ่งกันและกัน

คณะกรรมการสภาพัฒน์แห่งชาติ (2546) กล่าวถึงหลักการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนไว้ว่า เศรษฐศาสตร์พอเพียง เป็นข้อสรุปที่ได้จากการปฏิบัติ ความรู้ในการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์มากที่สุดสำหรับประชาชน สร้างความพอเพียงให้กับตนเองทำให้อยู่ได้ไม่เดือดร้อน มีสิ่งจำเป็นที่ทำได้โดยตัวเองไม่ต้องแข่งขันกับใคร มีเหลือช่วยผู้ที่ไม่มี นำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชนและขยายไปจนสามารถที่จะเป็นสินค้าออก จากนั้นจึงหาพันธมิตรสถาบันการเงิน ในการจัดสรรทรัพยากรนั้นต้องยึดทรัพยากรเป็นที่ตั้ง ควบคุมและลดความต้องการที่ไม่จำกัดลง เพื่อนำ

ทรัพยากรธรรมชาติไปตอบสนองความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพไม่ต้องหาวิธีเอาชนะหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่เอาความต้องการเป็นตัวตั้งแล้วหาวิธีการจัดสรรทรัพยากรตอบสนองความต้องการดังกล่าวจะทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรธรรมชาติ และต้องยึดทรัพยากรเป็นที่ตั้งในการจัดสรรทรัพยากร

ส.ป.ก. (2549ข) กล่าวว่า หลักการสร้างความเข้มแข็ง ต้องระเบิดจากข้างใน คือ เริ่มที่การสร้างรากฐานของประเทศ คือประชาชน ให้มีความมั่นคง แข็งแรงโดยเริ่มต้นจากการพอมือพอกินเป็นอันดับแรก มุ่งเน้น เรื่อง การพัฒนาคนให้คนในชุมชนที่ไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก ในการจัดสรรทรัพยากรนั้นต้องยึดทรัพยากรเป็นที่ตั้ง ควบคุมและลดความต้องการที่ไม่จำกัดลง เพื่อนำทรัพยากรธรรมชาติไปตอบสนองความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ต้องทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

สรุปหลักการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนได้ว่า ต้องให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ในชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน มีการใช้แรงงานในครัวเรือน ซึ่งไม่เป็นการจ้างแรงงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ทรัพยากรเป็นที่ตั้งในการจัดสรรการใช้ทรัพยากร ควบคุมหรือลดความต้องการที่ไม่จำกัดลง การทำงานเป็นทีมควบคุมกันและกัน มีการประสานศักยภาพของชุมชน ศักยภาพของทรัพยากร และเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม และมีการหาพันธมิตรช่วยเสริมศักยภาพการแข่งขันกับภายนอก

รูปแบบและวิธีการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

เกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง มีนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกล่าวไว้ ดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (2542 : 19) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีใหม่ 3 ขั้นตอนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานไว้ โดยเฉพาะในขั้นตอนที่ 2 และ 3 กล่าวถึงการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จากขั้นตอนที่ 1 หลังจากเกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ ก็รวมตัวกันก่อเกิดพลัง สามารถแก้ปัญหาใหญ่ ๆ ที่คน ๆ เดียวแก้ไขไม่ได้ ทำไม่ได้ คิดไม่ได้ ให้ลุล่วงไปได้ การทำงานร่วมกัน อยู่ร่วมกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำของคนร่วมอาชีพเดียวกัน ในละแวกเดียวกันทำให้คนในสังคมรู้จักการให้และการรับ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งเป็นลำดับ เมื่อสามารถพึ่งพากันในชุมชนได้แล้วก็ก้าวเข้าสู่ขั้นที่ 3 การมีพันธมิตรภายนอกกับภาครัฐ ภาคเอกชน แหล่งเงินทุนแต่ก็ไม่ได้หมายถึงการพึ่งพาภายนอก การอาศัยเป็นที่ระบายสินค้า

หากแต่เป็นการขยายโอกาสให้แก่ชุมชนในฐานะที่เท่าเทียมกัน ใช้ความรู้ ความสามารถของชุมชน บวกกับแหล่งเงินทุน วิทยาการใหม่ ๆ ส่งผลให้พร้อมที่จะแข่งขันกับภายนอกได้

สวทช. (2543) กล่าวถึงการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งด้วยการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การจัดแปลงสาธิต แปลงทดสอบด้านเทคโนโลยีเพื่อให้เกษตรกรได้เกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจ มั่นใจเกิดการยอมรับไปปฏิบัติมากขึ้น ร่วมกับการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สำนักงานประสานงานนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติฯ (2549) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ว่า ต้องมีการสร้าง คนสร้างเครือข่าย แม่ข่ายหลัก แม่ข่ายย่อย มีการขยายเครือข่าย มีการสานแกนนำขับเคลื่อน พัฒนาขยายแหล่งเรียนรู้ มีการสื่อสารแบบผสมผสาน มีเครือข่ายนำเสนอผลงานสู่สาธารณชน โดยดำเนินการสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างกระแสสังคมให้มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบความคิด โดยมีขอบเขตการดำเนินงาน 4 ด้าน คือ เชื่อมโยงเครือข่ายเรียนรู้ พัฒนาวิชาการและศึกษาวิจัย สร้างหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

สรุปวิธีการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนโดย สร้างคนให้การเรียนรู้ ให้การฝึกอบรม สร้างเครือข่าย แม่ข่ายหลัก แม่ข่ายย่อย มีการเชื่อมโยงและขยายเครือข่าย มีการประชาสัมพันธ์นำเสนอผลแบบผสมผสานสู่สาธารณชน การพึ่งพาตนเองให้ได้แล้วจึงรวมกลุ่ม ช่วยเหลือกันในกลุ่ม การจับกลุ่มพันธมิตรภายนอกอย่างเสมอภาคเพื่อพร้อมสู่การแข่งขัน มีการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ได้แก่ คุณธรรม ความซื่อสัตย์ และความอดทน เป็นต้น

ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ในหลายประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

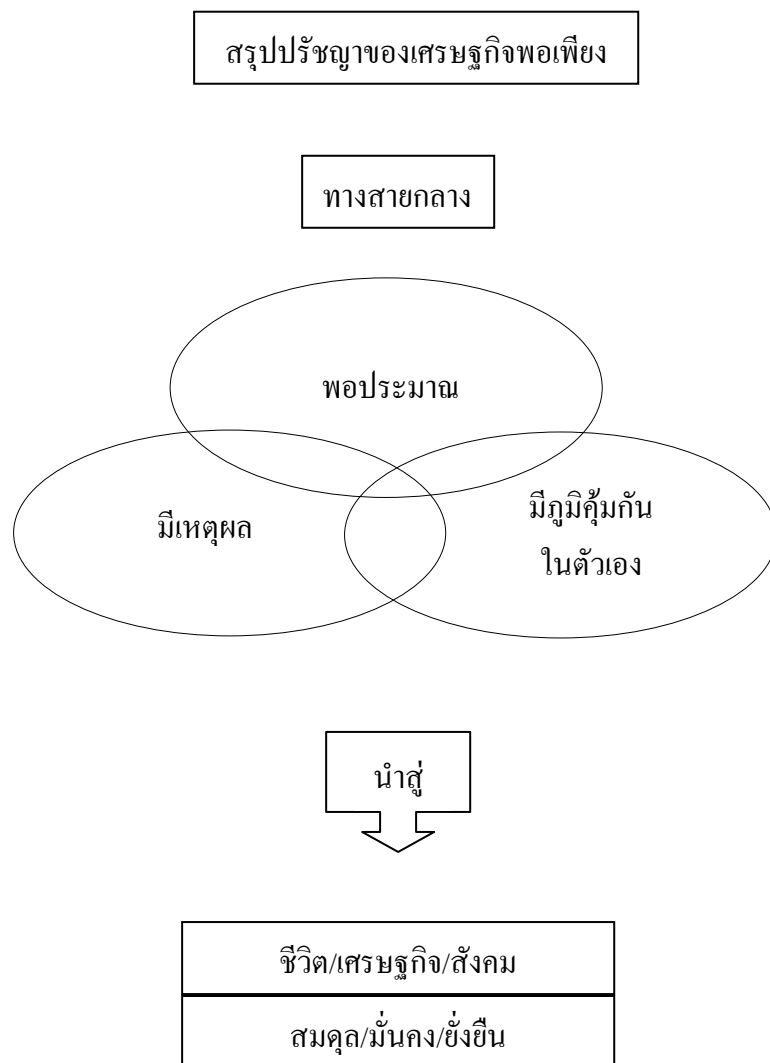
อรสุดา เจริญรัตน์ (2546) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้น และดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างสังคม ประเพณีด้วยเงื่อนไขหลักร่วมกัน 2 ประการ คือ การมีวิถีการผลิตแบบยังชีพที่มีความเชื่อมโยงอย่างสมดุลระหว่างการผลิตและการบริโภค และศักยภาพชุมชนที่ยังคงสามารถดำรงรักษาอำนาจในการดูแลจัดการทรัพยากรต่างๆ ของตนเองไว้ นอกจากนี้ยังพบว่า การดำรงอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนยังมีเงื่อนไขสนับสนุนอีก 4 ประการ คือ การปลอดจากการแทรกแซงของอิทธิพลภายนอกและระบบการค้าแบบเงินตรา สภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่า การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการมีจำนวนประชากรที่มีขนาดพอเหมาะสมพอดี

รวมถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติของรัฐและผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายให้เกิดการยอมรับ เกิดการเคารพในสิทธิการอยู่ร่วมกัน การมีทัศนคติที่เปิดกว้าง ชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาที่ตนสั่งสมมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรทรัพยากร การจัดการศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้นได้อย่างเหมาะสม การสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมในภูมิภาคต่างๆ การแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกัน ความหลากหลายและยืดหยุ่นของภูมิปัญญาท้องถิ่น การปรับเปลี่ยนบทบาทของรัฐให้มีความสัมพันธ์ในแนวราบกับชุมชน การให้โอกาสและกระจายอำนาจให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น รวมทั้งนโยบายด้านอื่นๆ มากขึ้น ความร่วมมือระหว่างรัฐ ชุมชนกับองค์กรต่างๆ ให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันพัฒนาความรู้ และระบบการจัดการ เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การสนับสนุนให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อตอบสนองต่อบทบาทและอำนาจที่เพิ่มมากขึ้น ความสามารถของชุมชนในการพัฒนาความรู้และระบบการจัดการต่างๆ ของตนให้เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทภายนอกที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วและรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาความรู้ และทักษะการจัดการด้านข่าวสารข้อมูลเทคโนโลยี การเชื่อมโยง เครือข่าย และการต่อรอง เป็นต้น

สรุปปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ เทคโนโลยีที่เหมาะสม และความสมบูรณ์ของป่า
2. ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการประยุกต์ใช้ และการวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน การจัดสรรผลผลิต รวมทั้งการรักษาสมดุลของการผลิตและการบริโภค

4. ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ การแทรกแซงจากภายนอก ได้แก่ การศึกษาสมัยใหม่ ระบบทุนนิยม การคมนาคม ไฟฟ้า สื่อต่าง ๆ และการสัมปทานป่า เป็นต้น ขนาดประชากรที่เหมาะสม สิทธิในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน ทศนคติของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องสิทธิการจัดการทรัพยากรชุมชน การสนับสนุนการเรียนรู้และเชื่อมโยงเครือข่าย การปรับเปลี่ยนบทบาทของรัฐในแนวราบกับชุมชน ความร่วมมือของรัฐ ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ การมีภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนภายนอกชุมชน ทักษะในการจัดการข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีของคนในชุมชน

ภาพที่ 1 สรุปหลักการเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: สำนักงานประสานงานนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติฯ (2549)

โครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) (2549ก) เป็นอีกหน่วยงานหลักหน่วยงานหนึ่งในการร่วมแก้ไขปัญหาคาความยากจนตามนโยบายของรัฐบาลโดยเฉพาะการจัดที่ดินให้แก่เกษตรกรซึ่งได้ลงทะเบียนผู้ยากจนไว้ และต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือด้านที่ดินทำกินกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงมีแนวคิดจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียง โครงการจัดสรรที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินให้เป็นที่ดินทำกินแก่เกษตรกร โดยน้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นตัวขับเคลื่อนหลักในปี 2549 มีเป้าหมายที่จะจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินนำร่องทั่วประเทศ 11 แห่ง ได้แก่ กาญจนบุรี ขอนแก่น พะเยา นครราชสีมา ฉะเชิงเทรา เชียงใหม่ เชียงราย กาฬสินธุ์ ศรีสะเกษ ปัตตานี และร้อยเอ็ด มีพื้นที่ดำเนินการ 31,563 ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตร 23,263 ไร่ มีเกษตรกรเป้าหมายเข้าร่วมโครงการ 3,032 ราย

สิ่งที่เกษตรกรจะได้รับจากการจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียง คือมีการจัดสรรที่ดินควบคู่กับการสร้างอาชีพ ให้เกษตรกรในรูปแบบนิคมหรือการรวมตัวเป็นสหกรณ์ ที่สำคัญคือการนำแนวพระราชดำริมาใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาคาความยากจนให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองอย่างถาวรและสามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งจะมีการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ โดยจะทำงานร่วมกันเป็นนิคมหรือกลุ่มอาชีพในการผลิตสินค้าเกษตรกรรมและสินค้าแปรรูป โดยมีภาคเอกชนเข้าร่วมโครงการในการรับซื้อสินค้าให้การสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนา ทั้งในด้านปัจจัยการผลิต การส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตร การรับรองมาตรฐานการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ซึ่งจะแก้ไขปัญหาราคาสินค้าได้

การปรับโครงสร้างเชิงการตลาดนำการผลิตในเขตปฏิรูปที่ดินในรูปของการสร้างความร่วมมือไตรภาคี โดยการเร่งปฏิรูปที่ดิน ปฏิรูปเกษตรกรและปฏิรูปการจัดการ เป็นเรื่องที่ ส.ป.ก. เร่งดำเนินการโดยเน้นการรวมกลุ่มพึ่งพาช่วยเหลือกันในรูปแบบสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน โดยการใช้การตลาดนำการผลิต

หลักการแก้ไขความยากจน

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครราชสีมา (ส.ป.ก.นครราชสีมา) (2549) กล่าวไว้ว่า การแก้ไขปัญหาคาความยากจน มีหลักการ 4 ประการ คือ

1. เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกษตรกรได้เข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และปัญญาเพื่อการแก้ปัญหาคาความยากจน ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. เน้นการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ เพื่อให้เกษตรกรรู้จักการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และเข้าถึงโอกาสใหม่ ๆ โดยมีการทำกินในแปลงที่ดินที่จัดให้ควบคู่ไปกับการเรียนรู้

3. เน้นการนำที่ดินที่ถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ในการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรยากจน ควบคู่กับการฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. เน้นการรวมกลุ่มเกษตรกรให้พึ่งพาช่วยเหลือกันในรูปแบบสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน และสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อช่วยเหลือด้านการตลาด อันสามารถจะเชื่อมโยงไปสู่การส่งออกในรูปแบบการทำ contract farming กับบริษัทเอกชน

แนวทางการดำเนินงานของโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียง

ในการดำเนินงานโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงของ ส.ป.ก. มีการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1

จัดหาที่ดินให้แก่เกษตรกรได้เข้าไปทำกินถาวรในที่ดินของ ส.ป.ก. ที่ยังไม่มีผู้ออกเอกสารสิทธิ โดยดำเนินงาน ดังนี้

1. จัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงรวมกลุ่มสมาชิกตามหลักสหกรณ์เช่าที่ดินแปลงรวมระยะยาวจาก ส.ป.ก. ตลอดจนอาศัยเอกสารสัญญาเช่าดังกล่าวค้ำประกันการกู้ยืมเงิน เพื่อให้สหกรณ์มีทุนมาดำเนินการ

2. จัดรูปการใช้ที่ดินทั้งแปลงอย่างเป็นระบบ โดยจัดทำเขตกรรมทำการผลิตเป็น cluster เพื่อให้ได้มาตรฐาน GAP และทำ contract farming กับภาคเอกชนตามความเหมาะสม โดยสมาชิกแบ่งงานกันทำตามความถนัด ทั้งการผลิต การแปรรูป บรรจุภัณฑ์ โดยมีการทำ branding ของนิคม

3. จัดให้มีกิจกรรมในมิติของสังคมร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในนิคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์ และชุมชนบูรณาการกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และเกษตรกรในลักษณะไตรภาคี โดยภาครัฐช่วยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เป็นตัวกลางในการประนอมผลประโยชน์ของเกษตรกรและภาคเอกชน

ขั้นตอนที่ 2

สร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านนิคมเศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เพื่อรองรับการให้บริการเกษตร ยากจนที่ขึ้นทะเบียน เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องควบคู่กับการรวมกลุ่มเกษตรกรให้มีการพึ่งพา ช่วยเหลือกัน ทั้งในด้านการผลิต และการตลาด ผ่านทางนิคม เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน และสหกรณ์ฯ

ปรับวิธีคิดจากการทำเกษตรรายย่อยเป็นการรวมกลุ่มจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เพื่อให้มีอำนาจ ต่อรองและพัฒนาเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเฉพาะด้านโดยใช้กระบวนการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน และการ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในแปลงกิจกรรมที่สมัครใจ พัฒนาศักยภาพเกษตรกรในโครงการ ให้สามารถเป็น วิทยากรประจำแปลงเกษตรกรรม เพื่อเป็นการแบ่งภาระเจ้าหน้าที่ และสร้างความมั่นใจการทำประโยชน์ ในที่ดิน ขยายผลโดยการเชื่อมโยงกับโครงการต่างๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 3

รวมกลุ่มเกษตรกรพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยมีนิคมเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเป็นหน่วย ประสานงานร่วมกับสหกรณ์ฯ สนับสนุนให้สมาชิกที่ผ่านหลักสูตรการเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียงชุมชนนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการดำเนินการทั้งด้านการผลิต แปรรูป และการตลาด โดยอาศัยนิคมฯ และสหกรณ์ฯ เป็นศูนย์ประสานงาน ภายใต้ พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดิน พ.ร.บ. วิสาหกิจชุมชน และกฤษฎีกาว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อให้ส่วนราชการ องค์กรเอกชน และเอกชน ได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความ ยากจนในรูปโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียง

2. เพื่อให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

2.1 สร้างกระบวนการเรียนรู้ (learning process) ให้ถึงข้อมูลข่าวสารความรู้และปัญหา เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ฝึกอบรมภาคปฏิบัติ (skill practice) ให้รู้จักการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และเข้าถึงโอกาสใหม่ๆ โดยมีการทำกินในแปลงที่ดินที่จัดให้ควบคู่ไปกับการเรียนรู้

2.3 นำที่ดินที่ถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่ากลับมาใช้ประโยชน์ (land reform) ในการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรรายจนควบคู่กับการฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.4 รวมกลุ่มเกษตรกรให้พึ่งพาช่วยเหลือกันในรูปสหกรณ์ หรือวิสาหกิจชุมชน (business chain) สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนเพื่อช่วยเหลือด้านการตลาดอันสามารถจะเชื่อมโยงไปสู่การส่งออกในรูปแบบการนำ (contract farming) กับภาคเอกชน

3. เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนตามนโยบายของรัฐบาล

กรณีตัวอย่าง: เกษตรกรในโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดพะเยา

รวบรวมจากรายงานพิเศษโดยพรทิพย์ รัตนะ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงทางเลือกที่อยู่รอด จาก นิตยสารเทคโนโลยีชาวบ้าน ฉบับที่ 376 ปีที่ 18 วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2549

ประวัติความเป็นมา

นายพันลพ จิตห้าวหาญ เกษตรกรตัวอย่างดีเด่นประเภทอาชีพการเกษตร จบชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4 อายุ 56 ปี

ลักษณะการทำเกษตรกรรม

เดิมประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา และปลูกกล้วย บนพื้นที่ 33 ไร่ ทำหญ้า 14 ไร่ ทำไร่ 16 ไร่ และปลูกข้าวโพดหวานเพื่อขายผักสดและเศษดินข้าวโพดเพื่อเป็นอาหารวัว ซึ่งทำการปลูกวนซ้ำๆ แต่ในปัจจุบันได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในลักษณะของเกษตรกรรมที่เกื้อกูลกัน เช่น ปลูกข้าว แล้วนำฟางข้าวมาทำเป็นอาหารหมักให้โค ปลูกถั่วลิสงแล้วไถกลบเป็นปุ๋ยพืชสดในนาข้าว นอกจากนั้นยังมีแปลงหญ้าปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์หญ้าเพื่อจำหน่าย ปลูกผัก และพืชไร่ นอกจากนี้ยังมี การเลี้ยงโคขุน โดยซื้อลูกโคเพื่อนำมาเลี้ยงขุนประมาณ 3-4 เดือน จึงขายได้กำไรตัวหนึ่งประมาณ 5-6 หมื่นบาท ปัจจุบันมีโค 19 ตัว

แนวคิดที่ได้จากการทำเกษตร

สำหรับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทางเลือกที่นำมาใช้โดยใช้มูลโคแทนปุ๋ยเคมี ซึ่งในช่วงที่ผ่านมา ปุ๋ยเคมีเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญมีราคาแพงจึงได้ เลี้ยงโคเพื่อจะใช้มูลโคเป็นปุ๋ยให้กับฟาร์ม หากมูลโคมีปริมาณน้อย จะนำกลับมาผสม แล้วตากในอ่าง แล้วจึงนำไปให้กับพืช

ความไม่มีหนี้

หลักในการประกอบอาชีพ ยึดหลักประหยัด และขยัน ทำระบบเกษตรกรรมที่หมุนเวียน ทั้งปี ให้ต่อเนื่องกัน เริ่มต้นนอนประมาณตี 2 และเริ่มทำงานก่อนคนอื่นๆ ในฤดูทํานาจะถอนต้นกล้าตอน กลางคืน และนำไปปลูกในตอนเช้า

เขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว

ศูนย์การศึกษาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (2547: 4) อำเภอวังน้ำเขียว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดนครราชสีมา ติดกับอำเภอนาคู จังหวัดปราจีนบุรี ทิศเหนือ ติด ต.วังหมี่ ต.อุดมทรัพย์ อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา ทิศใต้ ติด ต.สะพานหิน อ.นาดี จ.ปราจีนบุรี ทิศ ตะวันออก ติด ต.ไทยสามัคคี อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา ทิศตะวันตก ติด ต.วังหมี่ อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา ประกอบด้วย 5 ตำบล คือ ตำบลวังน้ำเขียว ตำบลวังหมี่ ตำบลระเริง ตำบลอุดมทรัพย์ และตำบลไทย สามัคคี สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลูกคลื่นลอนลาด (undulating terrain) มีลักษณะเป็นเนินเขาที่มีความ สูงต่ำ สลับกันอยู่กลางพื้นที่ (ระดับความสูงประมาณ 200- 600 เมตร) และมีเทือกเขาล้อมรอบตัว อำเภอ ได้แก่ เทือกเขาภูหลวงทางทิศเหนืออุทยานแห่งชาติทับลานทางทิศตะวันตกและอุทยานแห่งชาติ เขาใหญ่ทางทิศใต้ มีเนื้อที่ประมาณ 1,058.50 ตารางกิโลเมตร หรือ 661,563 ไร่ (คำนวณจากข้อมูลแนว เขตอำเภอในระบบฐานข้อมูลภูมิศาสตร์) ในภาพรวมมีความลาดชันต่ำกว่าร้อยละ 5 คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 297,792 ไร่ (ร้อยละ 45 ของพื้นที่อำเภอ) อยู่บริเวณกลางพื้นที่ พื้นที่ที่มีความลาดชันเกินร้อยละ 35 อยู่ ตามแนวเขตอำเภอที่ติดกับเขตอุทยานแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม อำเภอวังน้ำเขียวมีพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก.) ประมาณ 269,251 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 40.7 ของพื้นที่ และมีพื้นที่ซ้อนทับกับเขตอุทยานแห่งชาติ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในตำบลวังหมี่และตำบลวังน้ำเขียวประมาณ 25,735 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.9 ของพื้นที่ และอุทยานแห่งชาติทับลานในตำบลไทยสามัคคีและตำบลอุดมทรัพย์ประมาณ 263,282 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 39.8 ของพื้นที่อำเภอ

สมรรถนะดิน

1. กลุ่มดินคอน พื้นที่เป็นดินร่วนปนทรายและดินร่วนปนดินเหนียวมีการระบายน้ำค่อนข้างดี มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินมีความเหมาะสมปานกลางสามารถ ปลูกพืชเศรษฐกิจและใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ได้ดี

2. กลุ่มดินกละ พบพื้นที่ราบลูกคลื่นลอนลาด ถึงลูกคลื่นลอนชันเล็กน้อยจนถึงเป็นภูเขา มีลักษณะเป็นเนื้อดินจะเป็นร่วนปนทราย และดินร่วนปนดินเหนียว ดินมีความอุดมสมบูรณ์สูง และมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ในการปลูกพืชไร่ ไม้ผลและผักต่าง ๆ

3. กลุ่มดินภูเขา จะเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนชันเล็กน้อยถึงเป็นภูเขา เป็นดินระบายน้ำได้ดี ดินชั้นล่างสุดเป็นดินร่วนปนดินเหนียว และดินทรายปนกรวด มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางในการปลูกพืชไร่

การแบ่งลักษณะดิน

การแบ่งลักษณะดินตามความเหมาะสมในการปลูกพืชและสามารถแบ่งได้ตามสภาพของดิน ดังนี้

1. พื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการปลูกพืชไร่มีประมาณร้อยละ 39 ของพื้นที่เกษตรกรรม
2. พื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการปลูกผลไม้ และ ไม้ยืนต้นร้อยละ 41 ของพื้นที่เกษตรกรรม
3. พื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการจัดทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์มีประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่เกษตรกรรม

ป่าไม้

องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเขียว มีพื้นที่ป่าไม้ป่าลานอุทยานแห่งชาติ เขาใหญ่และอุทยานแห่งชาติทับลาน พื้นที่บางส่วนได้ถูกราษฎรบุกรุก จนไม่เหลือสภาพเป็นป่า

ปริมาณน้ำฝน

ฝนตกมากที่สุดในเดือน กันยายน- ตุลาคม ของทุกปี ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,100-1,300 มิลลิเมตร สภาพอากาศมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเป็นบางครั้ง เมื่ออากาศชื้นมีหมอกปกคลุมหนาแน่น ในฤดูฝน ฝนตกชุก ฤดูร้อนอากาศก็ไม่ร้อนมากนัก

พื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเขียว

ตำบลวังน้ำเขียว มีเนื้อที่โดยประมาณ 202.60 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 126,625 ไร่ จำแนกพื้นที่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลออกเป็นพื้นที่ป่าไม้ 36.72 ตารางกิโลเมตร

สภาพทั่วไปของตำบล

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดนครราชสีมา ประมาณ 80 กิโลเมตร เป็นชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบท พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการเกษตรกรรม และเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอวังน้ำเขียว

จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนประชากรในเขต อบต. 7,228 คน และจำนวนหลังคาเรือน 2,702 หลังคาเรือน

ข้อมูลอาชีพของเกษตรกรในตำบล

อาชีพหลัก เกษตรกรรม

สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการแปลภาพถ่ายดาวเทียม Landsat TM เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2543 สามารถจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็น 6 ประเภทหลัก คือ ป่าไม้ เกษตรกรรม ที่อยู่อาศัย ภูเขา ศักดิ์สิทธิ์ ไร่ แหล่งชุมชน และแหล่งน้ำ มีพื้นที่ในแต่ละลักษณะการใช้ที่ดินต่างๆ ดังแสดงในภาพที่ 2 สรุปได้ว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้เป็นเนื้อที่ 314,043 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 47.5 ของพื้นที่อำเภอ ได้แก่ป่าดิบแล้งที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติและป่าเขาภูหลวง รองลงมาเป็นพื้นที่ทำการเกษตร เป็นเนื้อที่ 226,047 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 34.1 ของพื้นที่อำเภอ ส่วนใหญ่เป็นการปลูกพืชไร่ (ข้าวโพดและมันสำปะหลัง)

ตามมติ คณะกรรมการการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ซึ่งมีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน ให้ดำเนินการในพื้นที่นำร่องนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน (พ.ศ. 2549) จำนวน 10 จังหวัด ได้แก่ ขอนแก่น กาญจนบุรี พะเยา เชียงใหม่ กาฬสินธุ์ เชียงราย ศรีสะเกษ ปัตตานี ฉะเชิงเทราและนครราชสีมา

โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครราชสีมา (ส.ป.ก. นครราชสีมา) ได้ดำเนินการจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินอำเภอลำทะเมนชัย ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลคลองขาม หมู่ที่ 9 ตำบลลำทะเมนชัยและบ้านโคกสันติสุข หมู่ที่ 9 ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอลำทะเมนชัย ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเขาภูหลวง (โชนอี) ที่กรมป่าไม้มอบให้ ส.ป.ก. ไปดำเนินการปฏิรูปที่ดิน เมื่อ พ.ศ. 2533 มีเนื้อที่ประมาณ 3,798 ไร่ (ส.ป.ก. นครราชสีมา, 2549)

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วน of ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยเฉพาะยังไม่ปรากฏ ดังนั้น งานวิจัยครั้งนี้ได้ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนงานวิจัย ประกอบด้วย ผลงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์เกษตร ในประเด็นของ การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยการอนุรักษ์และบำรุงดิน ส่วนด้านวิทยาศาสตร์สังคม ประกอบด้วย ประเด็นของ การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร การใช้ประโยชน์ที่ดินตามรูปแบบเกษตรยั่งยืนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการใช้ประโยชน์ที่ดินในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ผลงานวิจัยสายวิทยาศาสตร์

เกี่ยวกับผลงานวิจัยในสายวิทยาศาสตร์นั้น จากการตรวจสอบเอกสารรวบรวมได้ในส่วนของการอนุรักษ์ปรับปรุงบำรุงดิน ดังนี้

นิภา เลขสุนทรกร (2540) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลของการปลูกถั่วลิสงและถั่วปุยพืชสดแซมข้าวโพด ต่อผลผลิตข้าวโพด และสมบัติของดิน โดยทำการทดลอง 3 การทดลอง ดังนี้ การปลูกถั่วแปบแซมข้าวโพด ซ้ำที่เดิม 2 ฤดู โดยใส่ปุ๋ยมูลไก่ และใส่ปุ๋ยเคมี ทำให้ความแน่นทึบของดินได้ชั้นที่ถูกไถพรวนลดลง การปลูกถั่วลิสงและถั่วปุยพืชสดแซมข้าวโพดซ้ำที่เดิม 2 ฤดู พบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินในการปลูกไมยราบไร้หนามทำให้ผลผลิตข้าวโพดในปีที่ 3 เพิ่มขึ้นมากที่สุด และทำให้ความหนาแน่นของดินลดลง ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินในการปลูกพืชในแนวเหนือ-ใต้ ทำให้เงาของข้าวโพดบังถั่วลิสงมากกว่าการวางแถวพืชตามแนวตะวันออก-ตะวันตก การปลูกถั่วแปบแซมข้าวโพดทำให้ผลผลิตข้าวโพดทำให้ผลผลิตข้าวโพดลดลงโดยการเลื้อยพันขึ้นไปบังแสงและลดปริมาณน้ำในดิน ในขณะที่การปลูกถั่วมะแฮแซมทำให้ผลผลิตข้าวโพดลดลงโดยการบังแสงข้าวโพดเท่านั้น และมีข้อเสนอแนะในประเด็นของการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินในแง่ของการปลูกพืชโดยตัดแต่งกิ่งพืชแซมระหว่างแถวที่ขึ้นเกาะและบังเงาดันข้าวโพด และเสนอให้มีการปลูกถั่วปุยพืชสดที่ทนแล้ง ได้แก่ ไมยราบไร้หนาม ถั่วแปบ และถั่วมะแฮ เพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตและคุณภาพของพืชให้เมล็ดชนิดอื่นได้

ประเสริฐ ศรีไพโรจน์ (2540) ได้ทำการศึกษาเรื่อง อิทธิพลของฟอสเฟตในดินที่มีต่อการผลิตมวลชีวภาพ และคุณภาพของโสนอัฟริกันที่จะเป็นปุ๋ยพืชสดของข้าวในดินนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการทดลองพบว่า ความสูง น้ำหนักสดและน้ำหนักแห้งของโสนอัฟริกันมีความสอดคล้องกับปริมาณ

ฟอสฟอรัสที่ตกค้างในดิน ปริมาณฟอสฟอรัสที่ตกค้างในดินเพิ่มมากขึ้นเมื่อมีการใส่ปุ๋ยเพิ่มมากขึ้นแต่จะมีความแตกต่างกันในแต่ละชั้นดิน และพบว่า การปลดปล่อยธาตุอาหารของโสนอัฟริกันจากการบ่มดิน ในสภาพน้ำขังของโสนอัฟริกันอายุ 2 เดือน จะปลดปล่อยปริมาณของธาตุอาหารแตกต่างกัน และยังมีข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพิ่มผลผลิตและคุณภาพโสนอัฟริกัน ควรมีการใส่ปุ๋ยฟอสเฟตลงไปเล็กน้อย ควรใช้โสนอัฟริกันที่มีอายุ 2 เดือน จะมีความเหมาะสมในการเพิ่มปริมาณปุ๋ยพืชสดมากและยังปลดปล่อยธาตุฟอสฟอรัสและแอมโมเนียได้ดี และเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินให้เหมาะสมแก่การปลูกพืชควรใช้โสนอัฟริกันที่มีอายุ 2-3 เดือนเพื่อใช้เป็นปุ๋ยพืชสด

ผลงานวิจัยสายวิทยาศาสตร์สังคม

เกี่ยวกับผลงานการวิจัยในสายวิทยาศาสตร์สังคม จากการรวบรวมและตรวจเอกสาร พบว่าประกอบไปด้วย 3 ประเด็น คือ การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร การใช้ประโยชน์ที่ดินตามรูปแบบเกษตรยั่งยืนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการใช้ประโยชน์ที่ดินในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ธนตร ศรีสุข (2538) ได้ทำการศึกษาเรื่องการใช้ที่ดินของเกษตรกร อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี โดยใช้แบบสัมภาษณ์การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรในเขตพื้นที่ตำบลโคกเจริญ จำนวน 143 ครัวเรือน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับจำนวนพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรในรอบปี คือ จำนวนพื้นที่ถือครอง รายได้ในภาคเกษตร รายได้ทั้งหมด และแรงงานชั่วคราวทางการเกษตร ขณะที่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการและอนุรักษ์ดิน ได้แก่ การเปิดรับข่าวสารทางการเกษตร รายได้ในภาคเกษตร รายได้ทั้งหมด การเป็นสมาชิกกลุ่ม การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนและจำนวนพื้นที่ถือครอง ส่วนปัจจัยที่มีผลทำให้จำนวนพื้นที่ในการทำประโยชน์ที่ดินแตกต่างกัน คือ การมีอาชีพหลักที่แตกต่างกัน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนพื้นที่ในการทำประโยชน์ที่ดินในการทำการเกษตร คือ รายได้ในภาคเกษตร และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ขณะที่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการและการอนุรักษ์ดิน ได้แก่ การเปิดรับข่าวสารทางการเกษตร รายได้ในภาคเกษตร การเป็นสมาชิกกลุ่มและการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ในส่วนของปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินพบว่า ขาดแหล่งน้ำทำการเกษตร การกระจายของฝนไม่สม่ำเสมอ ผลผลิตตกต่ำ ราคาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตทางการเกษตร โรคและแมลงระบาดเป็นประจำ และขาดแคลนเงินทุน นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะ ในการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีการจัดการทรัพยากรน้ำ ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร ส่งเสริมการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และส่งเสริมการปลูกป่าให้แก่ชุมชน

สมศักดิ์ แจ่มเพียร (2541) ได้ทำการศึกษา สภาพการใช้ที่ดินของเกษตรกรตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรในตำบลเชียงเครือ จำนวน 330 ครัวเรือน ผลการวิจัยในส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินพบว่า สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับ อายุ รายได้ ขนาดพื้นที่ที่ถือครอง และจำนวนแรงงานทางการเกษตรในครัวเรือน ส่วนการจัดการในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อปรับปรุงดินดินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับ รายได้ ขนาดพื้นที่ที่ถือครอง และการได้รับข่าวสารการเกษตร ในส่วนของปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ตรงกับสมรรถนะของที่ดิน ปุ๋ยมีราคาแพง ขาดแคลนแหล่งน้ำทางการเกษตร เกิดการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชอยู่เสมอ และผลผลิตที่ได้รับไม่คุ้มกับการลงทุน นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีการส่งเสริมการวางแผนการใช้ที่ดินโดยเฉพาะระบบไร่นาสวนผสม ให้มีการจัดการทรัพยากรน้ำ ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร และส่งเสริมความรู้ด้านอาชีพหัตถกรรมในครัวเรือน

ดวงฤดี โรจนวิเชียร (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการทำการเกษตรผสมผสาน : กรณีศึกษายานุกาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากเกษตรกร จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 30 ราย แบ่งเป็น กลุ่มที่ใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำเกษตรผสมผสาน และกลุ่มที่ใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่ทำเกษตรผสมผสาน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำเกษตรผสมผสานมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพกว่ากลุ่มที่ใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่ทำเกษตรผสมผสาน และพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินทำหรือไม่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน คือ ระยะทางจากบ้านถึงพื้นที่ทำการเกษตร การไปทัศนศึกษาหรือดูงานทางด้านการเกษตรผสมผสาน การได้รับการอบรมความรู้ทางด้านการเกษตร และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำเกษตรแบบผสมผสาน ได้แก่ การมีแหล่งน้ำในการเกษตร การเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และประสบการณ์ในการทำเกษตร นอกจากนี้ ในส่วนของปัญหาที่พบ คือ ขาดแคลนแหล่งน้ำ การขาดแคลนแหล่งเงินทุน ขาดกระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่ม คุณภาพของสินค้าหัตถกรรมยังไม่เป็นที่ต้องการของตลาด ขาดข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนา และมีข้อเสนอแนะเพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินมีประสิทธิภาพ โดยให้รัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนควรให้การสนับสนุนด้านเงินทุน ด้านแหล่งน้ำ จัดอบรมความรู้ทางด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินในแบบเกษตรผสมผสาน การแปรรูปผลผลิตให้แก่เกษตรกร รวมทั้งส่งเสริมการตลาดให้เป็นอาชีพเสริมตลอดจนการให้ข้อมูลข่าวสารทางด้านการตลาดแก่เกษตรกร

ไพบูรณ์ เปี่ยนบางช้าง (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความต้องการในการใช้ที่ดิน และทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรท้องถิ่นบริเวณอุทยานแห่งชาติปางสีดา จังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดสระแก้ว ทำการ

เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ จากเกษตรกรซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติปางสีดา จำนวน 207 ครัวเรือน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ การใช้เทคโนโลยีการเกษตร ประกอบด้วย การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้รถไถ การปลูกพืชเป็นแถว การใช้พันธุ์ส่งเสริม และการใช้ยาปราบวัชพืช ขนาดพื้นที่ถือครอง ความเพียงพอในที่ดินถือครอง และทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ปัญหาที่พบ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลง เกิดความต้องการพื้นที่มากขึ้นเนื่องจากสภาพความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินเสื่อมโทรมลง มีความต้องการที่ดินนอกด้านการเกษตรสูงขึ้น ข้อเสนอแนะ ในการใช้ประโยชน์ที่ดินควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการเกษตรแบบดั้งเดิม เร่งการประชาสัมพันธ์ให้เกิดแรงกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกรักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

เสกศักดิ์ เขยชม (2544) ได้ทำการศึกษา ความต้องการพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่อาศัยในตำบลเชียงเครือ จำนวน 154 ครัวเรือน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับ ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในการพัฒนาอาชีพเพื่อทำเกษตรยั่งยืน คือ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้รวม พื้นที่ถือครองทั้งหมด แรงงานในครัวเรือนทั้งหมด หนี้สินทั้งหมด และการเป็นสมาชิกกลุ่ม ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการทำเกษตรยั่งยืน คือ การเปิดรับข่าวสารทางการเกษตร ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ขาดการรวมกลุ่มในการแปรรูปผลผลิตเกษตร ข้อเสนอแนะ ได้แก่ รัฐควรส่งเสริมอาชีพเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับเกษตรกร การให้ความรู้ในอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร ระบบเกษตรกรรมที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่ เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ เกษตรทฤษฎีใหม่ และวนเกษตร ส่งเสริมอาชีพที่มีการยอมรับของเกษตรกรในพื้นที่ คือ การทอเสื่อ การตัดเย็บผ้า และการทอผ้า ในการใช้ประโยชน์ที่ดินต้องมีการพัฒนาอาชีพตามความต้องการของเกษตรกรให้การสนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันซื้อขาย

สายชล มีบำรุง (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของสมาชิกโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริในจังหวัดราชบุรี โดยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน 86 ราย ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ แรงงานทำการเกษตร รายได้ อายุ ประสบการณ์ทำการเกษตร ทฤษฎีใหม่ การศึกษา การได้รับความช่วยเหลือด้านเงินทุน และความรู้ ปัญหาที่พบ คือ ราคาผลผลิตตกต่ำ และมีเงินทุนน้อย นอกจากนั้นยังมีข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเกษตรที่เหมาะสม คือ ให้นำเครื่องทุนแรงที่เหมาะสมมาใช้แทนแรงงานทางการเกษตร ให้เกษตรกรมีการรวมตัวร่วมกันวางแผนการผลิตให้ตรงตามความต้องการของตลาด ส่วนราชการควรมีการให้

ความรู้ด้านเทคโนโลยีในการผลิตแก่สมาชิก ให้การสนับสนุนทางด้านการประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ทั่วถึงและรวดเร็วกันภายในกลุ่มสมาชิก

ปริญญ์ พุฒเกิดพันธุ์ (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน กรณีศึกษาอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้แบบสัมภาษณ์ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรจำนวน 105 ราย ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำเกษตรผสมผสาน ได้แก่ การมีที่ดินเป็นของตนเอง สภาพภูมิประเทศเหมาะสม อยู่ใกล้แหล่งน้ำและอยู่ใกล้ที่พัก การได้ศึกษาดูงานและได้รับการอบรมทางด้านเกษตรผสมผสาน การมีแรงงานเกษตรในครัวเรือนเต็มเวลา การติดต่อกับเจ้าหน้าที่บ่อย และมีความอดทน ปัญหาที่พบ ประกอบด้วย ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาตกต่ำ โรคและแมลงศัตรูพืชระบาด นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะ ในการใช้ประโยชน์ที่ดินควรสนับสนุนให้เกษตรกรทำเกษตรผสมผสาน แนะนำและส่งเสริมให้เกษตรกรใช้แรงงานในครัวเรือนและมีการใช้ประโยชน์ที่ดินของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรสนับสนุนการตลาดของผลิตผลจากฟาร์มเกษตรผสมผสานในพื้นที่ สนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการตลาดปัจจัยการผลิตในฟาร์มถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก

ชลัยรัตน์ เพชรรัตน์ (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ของเกษตรกรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ทำการเก็บของข้อมูลจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่อำเภอเมือง จำนวน 100 ราย ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้แก่ อายุ การติดต่อกับผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ของรัฐ พื้นที่ทำการเกษตร จำนวนแหล่งข่าวสาร การเข้าร่วมประชุม การเข้ารับการฝึกอบรม การได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่โครงการ การชมนิทรรศการ การรับชมวีดิทัศน์ การได้รับการอุดหนุนจากทางราชการ การเป็นสมาชิกสหกรณ์ร้านค้าการเกษตร และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ในส่วนของปัญหาที่พบ ได้แก่ ตลาดอยู่ไกลหมู่บ้าน ทางคมนาคมไม่สะดวก ราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรไม่สามารถรวมกลุ่มกันผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ และเกษตรกรขาดเงินทุน และมีข้อเสนอแนะ ในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเกษตรที่เหมาะสมควรนำเครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมมาใช้ทดแทนแรงงานในครัวเรือนที่มีน้อย ควรจัดให้มีการนำความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่นำเสนอสู่เกษตรกรให้ทั่วถึง ควรจัดให้มีสื่อเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เหมาะสมให้เกษตรกรนำไปศึกษาได้อย่างทั่วถึง

ทัศนัย เกษงค์ (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรอำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลจากเกษตรกรในพื้นที่

อำเภอสอง จำนวน 80 ราย ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ อายุ การศึกษาและการได้รับสินเชื่อ แต่ประสบการณ์ การได้รับการอบรม รายได้ จำนวนเนื้อที่ถือครอง แรงงานในครัวเรือน และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ไม่มีผลต่อการตัดสินใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ปัญหาที่พบ คือ เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรขาดแคลนเงินทุน ขาดแคลนแหล่งน้ำ และมีข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์ที่ดินควรมีการจัดฝึกอบรมและทัศนศึกษาดูงานด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ ช่วยเหลือให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ยุติธรรมได้เพียงพอแก่ความจำเป็น ให้ความรู้และพัฒนาความสามารถให้การพัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอแก่การใช้

หนึ่งฤทัย ไชยสมบูรณ์ (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความต้องการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรวมของเกษตรกรตามแนวทฤษฎีใหม่ในพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำลำพะยังตอนบน อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรจำนวน 142 ครัวเรือน พบว่า เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ชลประทานอุโมงค์ผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยไผ่ แหล่งน้ำใช้ทางการเกษตรมีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในแง่การปรับปรุงและอนุรักษ์ดิน และจำนวนพื้นที่ถือครองและรายได้มีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามสภาพพื้นที่ ส่วนเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ชลประทานอ่างเก็บน้ำลำพะยังตอนบน จำนวนพื้นที่ถือครองมีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในด้านการปรับปรุงและอนุรักษ์ดิน และด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามสภาพพื้นที่ และยังพบอีกว่าจำนวนปีในการประกอบอาชีพมีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ ปัญหาที่พบ คือ ระยะทางระหว่างที่พักไปยังแปลงเกษตรกรรม ขาดแคลนแหล่งเก็บกักน้ำ มีความต้องการด้านอาชีพเสริม การตลาด การศึกษาของเกษตรกร ขาดแคลนแรงงาน ความไม่ปลอดภัยจากโจรขโมย และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่มีน้อย นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะ คือ ให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยการส่งเสริมอาชีพนอกจากการปลูกข้าวเหนียวอย่างเดียว ควรมีการปลูกพืชหลังนา ปลูกพืชยืนต้น การปลูกพืชหัวไร่ปลายนา การเพาะเห็ดฟาง การเลี้ยงวัว การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร มีการเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยการสาธิตและฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยคอก การขุดสระน้ำ การเก็บกักน้ำ การนำน้ำไปใช้ประโยชน์ในที่ดิน และการพัฒนาผลผลิตข้าวเหนียวต่อพื้นที่

จากการตรวจสอบเอกสารข้างต้นสามารถสรุปปัจจัยสนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้แบ่งได้ 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยสนับสนุนความต้องการในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อความต้องการในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัญหา และข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์ที่ดิน มีรายละเอียด ดังนี้

1. ปัจจัยที่สนับสนุนความต้องการในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ความพอเพียงของแหล่งน้ำ รายได้ แรงงานทางการเกษตร การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนพื้นที่ถือครอง การเปิดรับข่าวสารทางการเกษตร การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน การได้อบรมและทัศนศึกษาดูงานทางด้านการเกษตร การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรของรัฐและเอกชน ประสิทธิภาพในการทำการเกษตร การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ และการมีความอดทน

2. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ ระยะทางจากบ้านถึงแปลงเกษตรกรรม ขาดกระบวนการเรียนรู้กลุ่ม ขาดข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการวางแผน การมีภาระหนี้สิน ระยะทางระหว่างตลาดกับแปลงเกษตรกรรม และทางคมนาคมไม่สะดวก

3. ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประกอบด้วย การขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การกระจายของปริมาณฝนไม่สม่ำเสมอ ผลผลิตตกต่ำ ราคาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตทางการเกษตร การระบาดของโรคและแมลงในพื้นที่และสัตว์ ขาดแคลนเงินทุน การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ตรงกับสมรรถนะของดิน และมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินนอกภาคเกษตรสูงขึ้น

4. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ ให้รัฐช่วยเหลือด้านแหล่งน้ำ มีการจัดการทรัพยากรน้ำ ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อให้มีกำลังต่อรอง ส่งเสริมให้มีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาด ให้ความรู้และส่งเสริมให้มีการทำเกษตรทางเลือกที่เหมาะสม ส่งเสริมให้มีการพัฒนาอาชีพนอกภาคเกษตรที่เหมาะสมเพื่อการพึ่งตนเอง ให้การสนับสนุนทางด้านเงินทุน พัฒนาอาชีพให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร ส่งเสริมให้มีการใช้เครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมมาใช้ในการเกษตรเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินสูงสุด ส่งเสริมให้ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก และให้การสนับสนุนด้านการตลาด

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ตรวจสอบเอกสารข้างต้น แบ่งได้ 4 กลุ่มใหญ่ คือ ปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคม โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม มีทิศทางสัมพันธ์กัน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย จึงได้กำหนดตัวแปรอิสระที่คาดว่าจะมีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็น 4 กลุ่ม ในลักษณะของทิศทางที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อกำหนดรายละเอียดของตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม และสมมติฐานการวิจัยดังนี้

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กำหนดตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ดังแสดงในสมมติฐานและเค้าโครงการทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (independent variables)

ในส่วนของตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคม

ปัจจัยด้านกายภาพของเกษตรกร ประกอบด้วย ความพอเพียงของแหล่งน้ำ และระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม

ปัจจัยด้านบุคคลของเกษตรกร ประกอบด้วย อายุ และระดับการศึกษา

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของเกษตรกร ประกอบด้วย รายได้ ขนาดพื้นที่ถือครอง จำนวนแรงงานทางการเกษตร และหนี้สิน

ปัจจัยด้านสังคมของเกษตรกร ประกอบด้วย การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน การเปิดรับข่าวสาร การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากร

การวัดตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย ความเพียงพอของแหล่งน้ำ แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ เพียงพอและไม่เพียงพอ ทั้งนี้การวัดความเพียงพอแหล่งน้ำของเกษตรกรจะวัดจากจำนวนแหล่งน้ำที่เพียงพอ ระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม คือ จำนวนระยะทางมีหน่วยเป็นกิโลเมตร อายุ คือ จำนวนอายุนับเป็นปีขณะตอบแบบสัมภาษณ์ ระดับการศึกษา คือ จำนวนปีที่จบการศึกษาระดับสูงสุด รายได้ คือ รายได้ทั้งหมดในครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครอง คือ จำนวนพื้นที่เกษตรกรทำประโยชน์ในที่ดินของตนเอง จำนวนแรงงานทางการเกษตร คือ จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หนี้สิน คือ จำนวนเงินที่กู้ยืมจากแหล่งต่าง ๆ การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน คือ จำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิก/กรรมการ การเปิดรับข่าวสาร คือ จำนวนช่องทางของการรับข่าวสารการเกษตร การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชนและการมีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น คือ เข้าร่วม

บ่อยครั้ง(ให้น้ำหนักคะแนน 3 คะแนน) เข้าร่วมนาน ๆ ครั้ง(ให้น้ำหนักคะแนน 2 คะแนน) เข้าร่วมน้อยครั้ง(ให้น้ำหนักคะแนน 1 คะแนน)

ตัวแปรตาม (dependent variables)

ส่วนของตัวแปรตาม คือ ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 4 รูปแบบ คือ ตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน ตามระบบการปลูกพืช ตามการดำเนินงานของ ส.ป.ก. และตามวิธีการผลิตทางการเกษตรที่เหมาะสม ทั้งนี้ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ 1) การใช้ประโยชน์ที่ดินเต็มแปลง 2) การใช้ประโยชน์ที่ดินมากกว่าครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ทั้งหมด 3) การใช้ประโยชน์ที่ดินครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ทั้งหมด 4) การใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ทั้งหมด และ 5) ไม่ใช้เลย

การวัดตัวแปรตาม โดยกำหนดให้ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเต็มแปลง(ให้น้ำหนักคะแนน 5 คะแนน) ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่(ให้น้ำหนักคะแนน 4 คะแนน) ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงครึ่งหนึ่งของพื้นที่(ให้น้ำหนักคะแนน 3 คะแนน) ความต้องการใช้ประโยชน์ในที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่(ให้น้ำหนักคะแนน 2 คะแนน) และไม่ต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง(ให้น้ำหนักคะแนน 1 คะแนน)

สมมติฐานการวิจัย

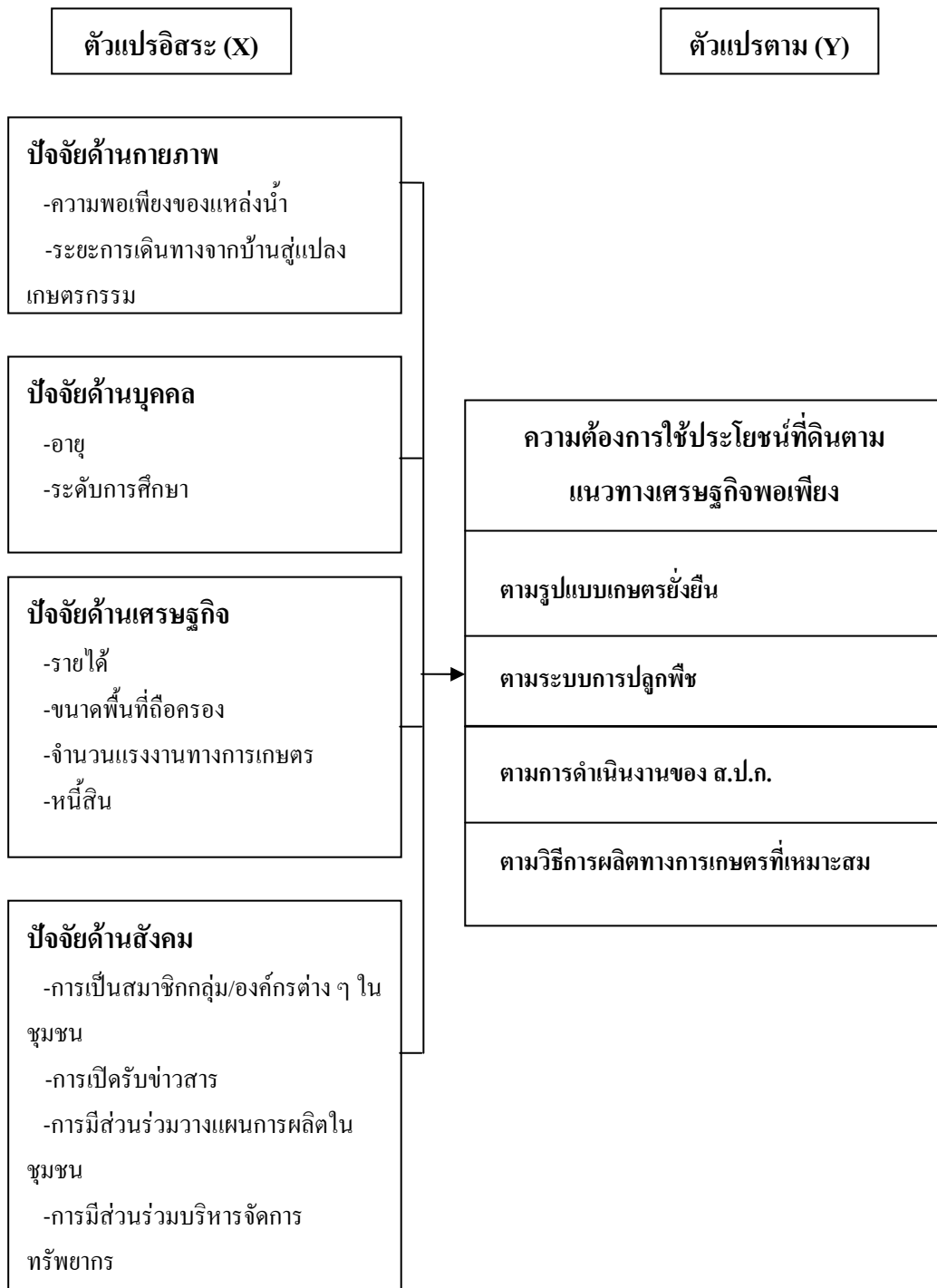
จากการตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วปัจจัยต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัยในลักษณะของทิศทางที่มีความสัมพันธ์กัน ดังนี้

1. ความพอเพียงของแหล่งน้ำ ระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ขนาดพื้นที่ถือครอง จำนวนแรงงานทางการเกษตร หนี้สิน การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน การเปิดรับข่าวสาร การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากร มีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน

2. ความพอเพียงของแหล่งน้ำ ระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ขนาดพื้นที่ถือครอง จำนวนแรงงานทางการเกษตร หนี้สิน การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน การเปิดรับข่าวสาร การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมบริหารจัดการ ทรัพยากร มีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามระบบ การปลูกพืช

3. ความพอเพียงของแหล่งน้ำ ระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ขนาดพื้นที่ถือครอง จำนวนแรงงานทางการเกษตร หนี้สิน การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน การเปิดรับข่าวสาร การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมบริหารจัดการ ทรัพยากร มีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามการ ดำเนินงานของ ส.ป.ก.

4. ความพอเพียงของแหล่งน้ำ ระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ขนาดพื้นที่ถือครอง จำนวนแรงงานทางการเกษตร หนี้สิน การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน การเปิดรับข่าวสาร การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมบริหารจัดการ ทรัพยากร มีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามวิธีการ ผลิตทางการเกษตรที่เหมาะสม

ภาพที่ 3 เค้าโครงการทดสอบสมมติฐาน

บทที่ 3

วิธีวิจัย

ประชากรและการคัดเลือกตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ทำการศึกษา คือ เกษตรกรที่ได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 1,335 ครัวเรือน

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำการคัดเลือกพื้นที่ที่จะทำการวิจัย 1 ตำบล โดยคัดเลือกพื้นที่ตำบลวังน้ำเขียว เนื่องจาก เป็นที่ตั้งโครงการนำร่องนิคมเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดนครราชสีมา จากทั้งสิ้น 10 จังหวัด และเป็นจังหวัดที่มีเขตปฏิรูปที่ดินมากเป็นอันดับสองของภาคอีสาน

ขั้นตอนที่ 2 ทำการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็นรายเกษตรกรซึ่งได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Arkin (1974 : 84) ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างตำบลวังน้ำเขียว จำนวน 171 ราย โดยสูตรของขนาดกลุ่มตัวอย่างมีรายละเอียด ดังนี้

$$n = \frac{p(1-p)}{(SE/t)^2 + \frac{p(1-p)}{N}}$$

เมื่อ	p	=	เปอร์เซ็นต์ของเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ (=98)
	n	=	ขนาดของตัวอย่าง
	N	=	ขนาดของประชากร(=1,335)
	t	=	ระดับความเชื่อมั่นของตัวแปรอิสระ (= 95)

SE = ค่าแม่นยำที่ต้องการให้กลุ่มตัวอย่างอนุมานไปยังกลุ่มประชากร(=±2)

โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นของตัวแปรอิสระ 95 เปอร์เซนต์ อัตราที่คาดหวังจะให้เกิดความคลาดเคลื่อนไม่เกิน ± 2 เปอร์เซนต์

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกร คือ จำนวน 171 ราย แล้วทำการคัดเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi stage sampling technique) โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากนั้นทำการแบ่งแบบโควต้า (quota sampling technique) โดยสัมภาษณ์เฉพาะเกษตรกรที่ได้รับหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียวในแต่ละหมู่บ้าน ไปจนครบตามจำนวนสัดส่วนที่กำหนดไว้ เก็บตัวอย่างในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2549

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนราย	สัดส่วน	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง
1	ศาลเจ้าพ่อ	104	171 X 104 /1,335	14
2	สวนห้อม	27	171 X 27 /1,335	3
3	คลองสอง	93	171 X 93/1,335	12
4	เขาแผงม้า	34	171 X 34/1,335	4
5	คลองอีเผ้ว	30	171 X 30/1,335	4
6	คลองทุเรียน	110	171 X 110/1,335	14
7	ไทรทอง	160	171 X 160/1,335	21
8	คลองทราย	52	171 X 52/1,335	7
9	คลองบง	251	171 X 251/1,335	31
10	บุดะโก	111	171 X 111/1,335	14
11	น้ำซับ	116	171 X 116/1,335	15
12	วังไผ่	91	171 X 91/1,335	12
13	ซับไทรทอง	89	171 X 89/1,335	11
14	ไทรทองพัฒนา	27	171 X 27/1,335	3

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนราย	สัดส่วน	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง
15	โพธิ์ทองพัฒนา	10	171 X 10/1,335	1
16	คลองบงพัฒนา	6	171 X 6/1,335	1
17	ศิลางาม	13	171 X 13/1,335	2
18	ดินอุดม	4	171 X 4/1,335	1
19	บุตะโกเมืองใหม่	7	171 X 7/1,335	2
รวม		1,335		171

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview schedule) โดยมีคำถามที่เป็นข้อมูลในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ภูมิหลังบางประการของเกษตรกรที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 2 สภาพการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกร

ตอนที่ 3 ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

การทดสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์แล้วนำไปให้คณะกรรมการที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องแก้ไข และให้คำปรึกษา เพื่อให้แบบสัมภาษณ์ดังกล่าวมีความตรงในเนื้อหามากยิ่งขึ้นจึงนำแบบสัมภาษณ์ไปทำการทดสอบ(try out)กับเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 30 ราย ซึ่งไม่ใช่กลุ่มประชากร จากนั้นจึงนำแบบทดสอบมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้มีความเหมาะสม ในประเด็นชนิดของอาชีพที่เกษตรกรในพื้นที่ดำเนินการอยู่ ประเด็นความถี่ของการเปิดรับข่าวสารและการมีส่วนร่วมในการวางแผนในชุมชน และประเด็นปัญหาและแนวทางพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดิน แล้วจึงนำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนการวิจัย

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยได้ ดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูล และผลงานที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จากกรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครราชสีมา
2. จากองค์ความรู้ที่ได้จากการรวบรวม จึงนำมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้ในการวิจัย
3. นำองค์ความรู้ที่ได้พัฒนาแล้วให้คณะกรรมการที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้าง
4. ทำการทดสอบเครื่องมือโดยทำ try out ทดสอบแบบสัมภาษณ์กับเกษตรกรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย แล้วทำการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือ คือชนิดของพืชที่เกษตรกรเพาะปลูกในท้องถิ่น ชนิดสื่อและความถี่ในการเปิดรับข่าวสารทางการเกษตร ความถี่ในการมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิตและการใช้ทรัพยากรในชุมชน ประเภทของแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร รูปแบบของระบบการปลูกพืชในพื้นที่ รูปแบบของความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่และปัญหาและแนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่

5. เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยการสัมภาษณ์เกษตรกร สังเกตการณ์ และค้นหาคนต้นแบบในพื้นที่

6. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยวิธีทางสถิติร่วมกับข้อมูลจากการสังเกต สรุปผลการวิจัย แสดงปัญหาและนำเสนอข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนและพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและความต้องการของชุมชน

ภาพที่ 4 ขั้นตอนการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยแบ่งลักษณะการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว ใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistic) ประกอบด้วย ค่าร้อยละ(percentage) ค่ามัชฌิมเลขคณิต(arithmetic means) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(standard deviation)

2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน ใช้สถิติเชิงอนุมาน (inferential statistic) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันโปรดักโมเมนต์ (Pearson product moment correlation coefficient) วิเชียร เกตุสิงห์ (2526: 26)

การวัดตัวแปร

การกำหนดระดับคะแนน

การกำหนดระดับคะแนนเฉลี่ยการเปิดรับสื่อและการมีส่วนร่วมในการวางแผนในชุมชนของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา ใช้เกณฑ์ประเมินค่า (ธวัชชัย งามสันติวงศ์, 2540: 117) ดังนี้

$$\text{อันดับภาค} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.0 – 1.6 หมายความว่า มีการเปิดรับสื่อและมีส่วนร่วมน้อยครั้งมาก
ความคิดในเชิงปฏิเสธ

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.7 – 2.3 หมายความว่า มีการเปิดรับสื่อและมีส่วนร่วมในการวางแผนปาน
กลางหรือนาน ๆ ครั้ง

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.4 – 3.0 หมายความว่า มีการเปิดรับสื่อและมีส่วนร่วมในการวางแผนมาก
หรือบ่อยครั้ง

การวัดความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน

การศึกษาครั้งนี้เป็นแบบประเมินค่า (rating scale) ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) โดยแบ่งระดับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 5 ระดับ คือ

ต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินเต็มแปลง	เท่ากับ 5 คะแนน
ต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินมากกว่าครึ่งของพื้นที่ทั้งหมด	เท่ากับ 4 คะแนน
ต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งหมด	เท่ากับ 3 คะแนน
ต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยกว่าครึ่งของพื้นที่ทั้งหมด	เท่ากับ 2 คะแนน
ความไม่ต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ทั้งหมด	เท่ากับ 1 คะแนน

ทั้งนี้การกำหนดระดับคะแนนเฉลี่ยความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ใช้เกณฑ์ประเมินค่า (ธวัชชัย, 2540: 117) โดยกำหนดช่วงคะแนนเฉลี่ย ได้ดังนี้

การใช้ประโยชน์ที่ดินเต็มแปลง	เท่ากับ 4.3-5.0 คะแนน
การใช้ประโยชน์ที่ดินมากกว่าครึ่งของพื้นที่ทั้งหมด	เท่ากับ 3.5-4.2 คะแนน
การใช้ประโยชน์ที่ดินครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งหมด	เท่ากับ 2.7-3.4 คะแนน
การใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งหมด	เท่ากับ 1.9-2.6 คะแนน
ความไม่ต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ทั้งหมด	เท่ากับ 1.0-1.8 คะแนน

ข้อจำกัดในการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ สามารถเก็บข้อมูลจากเกษตรกรได้ 120 ราย คิดเป็น ร้อยละ 70.2 เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านเกษตรกร มีการอยู่อาศัยอย่างกระจัดกระจาย การเข้าติดตามเก็บข้อมูลในแปลงไม่พบตัวเกษตรกร และเกษตรกรบางรายมีที่ดินอยู่ในท้องที่อื่น บางรายต้องไปค้างแรมเป็นเวลานานหลายคืน แต่อย่างไรก็ตาม สภาพโดยทั่วไปของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาไม่แตกต่างกันมากนัก จึงสามารถใช้เป็นตัวแทนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียวที่ทำการการศึกษาได้

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

1. ภูมิหลังบางประการของเกษตรกร
2. สภาพการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกร
3. ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร
4. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร
5. การทดสอบสมมติฐาน

ตอนที่ 1 ภูมิหลังบางประการของเกษตรกร

ภูมิหลังบางประการของเกษตรกร ประกอบด้วย สภาพทั่วไปของเกษตรกร(เพศ อายุ และระดับการศึกษา) รายได้ในครัวเรือน (รายได้จากภาคเกษตร รายได้นอกภาคเกษตร และรายได้ทั้งหมด) รายจ่ายในครัวเรือน(ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน) แหล่งเงินทุนในการทำ การเกษตร การใช้สินเชื่อของครัวเรือน จำนวนหนี้สิน การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่นและการเปิดรับข่าวสารทางการเกษตร

สภาพทั่วไปของเกษตรกร

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา คือ เกษตรกรผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 120 คน โดยมีสภาพทั่วไปของเกษตรกร ดังแสดงในตารางที่ 2 มีรายละเอียด ดังนี้

เพศ

เพศ พบว่า เกษตรกรที่สัมภาษณ์เป็นเพศชายและเพศหญิงมีจำนวนค่อนข้างใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 55.8 และร้อยละ 44.2 ตามลำดับ

อายุ

อายุ พบว่า มีอายุอยู่ในช่วง 41 – 50 ปีมากที่สุด คือ ร้อยละ 29.1 รองลงมา คือ ช่วงอายุ 51 - 60 ปี ร้อยละ 25.9 ช่วงอายุ 31 - 40 ปี ร้อยละ 19.2 ช่วงอายุ 61- 70 ปี ร้อยละ 18.2 ช่วงอายุสูงกว่า 70 ปี ร้อยละ 5.0 และช่วงอายุต่ำกว่า 31 ปี ร้อยละ 2.4 ตามลำดับ อายุเฉลี่ย เท่ากับ 50.9 ปี โดยมีผู้สูงอายุสูงสุด เท่ากับ 80 ปี และอายุน้อยที่สุดเท่ากับ 19 ปี

ระดับการศึกษาสูงสุด

ระดับการศึกษาของเกษตรกร พบว่า ระดับการศึกษาสูงสุดของเกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ คือ ร้อยละ 75.0 รองลงมา คือ จบการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ ร้อยละ 13.3 ไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 8.3 และจบการศึกษาต่ำกว่าภาคบังคับ ร้อยละ 3.3 ตามลำดับ ระดับการศึกษาเฉลี่ย คือ จบการศึกษาภาคบังคับ(เฉลี่ย 5 ปี) โดยมีผู้จบการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรี และระดับการศึกษาต่ำสุด คือ ชั้น ประถมปีที่ 2

จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษายเป็นเพศชายและเพศหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ในส่วนอายุของเกษตรกร พบว่า อยู่ในช่วงวัยกลางคนก่อนไปทางอายุมาก มากที่สุด รองลงมา คือช่วงวัยทำงาน และช่วงวัยพึ่งพิงประเภทผู้สูงอายุ เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าเกษตรกรได้เข้ามาตั้งรกรากก่อนที่จะได้มีการดำเนินการปฏิรูปมาเป็นระยะเวลานานแล้ว ก่อนปี พ.ศ.2531 ดังนั้น เกษตรกรเจ้าของพื้นที่จึงมีอายุมาก ส่วนระดับการศึกษาสูงสุดของเกษตรกร จบการศึกษาภาคบังคับ มากที่สุด โดยเฉพาะจบชั้น ประถมปีที่ 4 มากกว่าจบชั้นประถมปีที่ 6 และชั้นประถมปีที่ 7 ทั้งนี้จำนวนปีที่เกษตรกรเรียนเฉลี่ย คือ 5 ปี ส่วนที่เหลือเป็นส่วนน้อยจบการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ ประกอบด้วย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และปริญญาตรี นอกจากนี้ มีส่วนน้อยของเกษตรกรที่จบต่ำกว่าภาคบังคับ คือ ชั้น ประถมปีที่ 2 และชั้นประถมปีที่ 3 และบางส่วนไม่ได้เรียนหนังสือ จะเห็นได้ว่าเกษตรกรที่จบการศึกษาภาคบังคับ ไม่ได้เรียนหนังสือ และจบการศึกษาต่ำกว่าภาคบังคับ เป็นเกษตรกรที่ตั้งรกรากมานานและมีอายุค่อนข้างสูง โดยเฉพาะบางรายสูงถึง 80 ปี ส่วนคนที่จบการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับนั้นเป็นเกษตรกรที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี เป็นบุตรหลานเกษตรกรที่ได้รับการตกทอดทางมรดก

ตารางที่ 2 สภาพทั่วไปของเกษตรกร

	สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	67	55.8
	หญิง	53	44.2
	รวม	120	100.0
อายุ ^{1/} (ปี)	ต่ำกว่า 31	3	2.4
	31 – 40	23	19.2
	41 – 50	35	29.1
	51 – 60	31	25.9
	61 – 70	22	18.2
	สูงกว่า 70	6	5.0
	รวม	120	100.0
ระดับการศึกษา ^{2/}	ไม่ได้เรียนหนังสือ	10	8.3
	จบต่ำกว่าภาคบังคับ	4	3.3
	จบการศึกษาภาคบังคับ ^{3/}	90	75.0
	จบสูงกว่าภาคบังคับ	16	13.3
	รวม	120	100.0

หมายเหตุ: ^{1/} อายุต่ำสุด 19 ปี

อายุสูงสุด 80 ปี

อายุเฉลี่ย 50.9 ปี S.D. = 12.2

^{2/} การศึกษต่ำสุด ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

การศึกษาสูงสุดปริญญาตรี

การศึกษาเฉลี่ย(จำนวนปีที่เรียนเฉพาะผู้ที่เรียนหนังสือ) 5.3 ปี S.D. = 2.6

^{3/} จบการศึกษาภาคบังคับ หมายถึง จบชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 6 และ 7

รายได้ในครัวเรือน

การศึกษารายได้ทั้งหมดในครัวเรือน ในปีเพาะปลูก 2548/2549 เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การเก็บข้อมูลด้านรายได้ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรโดยไม่หักค่าใช้จ่าย แบ่งเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) รายได้ภาคเกษตรกรรม 2) รายได้นอกภาคเกษตรกรรม และ 3) รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน ดังแสดงในตารางที่ 3 มีรายละเอียด ดังนี้

รายได้จากภาคเกษตรกรรม

รายได้ที่ได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม พบว่า เกษตรกรมีรายได้จากภาคเกษตรกรรม ต่ำกว่า 50,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 28.3 รองลงมา คือ มีรายได้สูงกว่า 250,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 26.7 รายได้ช่วง 50,001 – 100,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 19.2 รายได้ช่วง 100,001-150,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 13.3 รายได้ช่วง 150,001-200,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 3.3 และรายได้ช่วง 200,001-250,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 2.5 ตามลำดับ นอกจากนี้มีผู้ไม่มีรายได้จากภาคเกษตรกรรมมีจำนวนร้อยละ 6.7 มีรายได้จากภาคเกษตรกรรมเฉลี่ยเท่ากับ 269,533 บาทต่อปีต่อครัวเรือน โดยที่รายได้สูงสุดเท่ากับ 2,716,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และรายได้ต่ำสุด คือ 1,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

จะเห็นได้ว่ารายได้จากภาคเกษตรกรรมของเกษตรกรอยู่ในช่วง ต่ำกว่า 50,000 บาทต่อปี มากที่สุด ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมและสังเกตการณ์ในภาคสนาม พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักเพียงอาชีพเดียว คือ ปลูกข้าวโพด ส่วนที่เหลือที่มีรายได้มากกว่า 50,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือนขึ้นไป โดยเกษตรกรที่มีรายได้จากภาคเกษตรต่ำสุด มีเพียง 1,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเพิ่มเติม พบว่า เป็นเกษตรกรรายย่อยสูงอายุ อยู่เพียงลำพัง จึงมีรายได้จากภาคเกษตรต่ำ และมีเกษตรกรบางรายมีรายได้จากภาคเกษตรสูงสุดถึง 2,716,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน เนื่องจาก เป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำการเกษตรมาก มีแหล่งสินเชื่อ และเช่าที่ดินเพื่อเพาะปลูกข้าวโพดและมันสำปะหลังจำนวนมาก ประกอบกับมีอาชีพรอง คือ การปลูกผักที่มีราคาสูงเสริมรายได้ จึงทำให้มีรายได้จากภาคเกษตรสูง และมีรายได้ภาคเกษตร เฉลี่ย เท่ากับ 269,533 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ในพื้นที่ พบว่าเกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีความหลากหลายในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ มีการปลูกพืชไร่ ประเภท ข้าวโพด และมันสำปะหลัง เป็นหลัก รองลงมา คือ ปลูกผักซึ่งเป็นพืชที่มีราคาต่อหน่วยสูงตลอดทั้งปี และไม่ผลจำพอกกล้วยน้ำว้า

นอกจากนั้นเกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยสูงนั้นมักจะขนส่งผลผลิตส่งขายเองยังตลาดในตัวเมืองจึงส่งผลให้มีรายได้ในภาคเกษตรสูง และได้รับการสนับสนุนเงินทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหลายแหล่ง คือ ธ.ก.ส. เงินกองทุนหมู่บ้าน และนายทุนท้องถิ่น จึงทำให้สามารถทำการเกษตรในพื้นที่จำนวนมากได้

รายได้นอกภาคเกษตรกรรม

ในส่วนของรายได้นอกภาคเกษตรกรรม พบว่า เกษตรกรมีรายได้ ช่วงน้อยกว่า 50,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 42.5 รองลงมา คือ ช่วง 50,001-100,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 17.5 ช่วง 100,001-150,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 9.2 และ ช่วง 150,001-200,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน มีจำนวนเท่ากับ มากกว่า 200,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน คือ ร้อยละ 1.7 ตามลำดับ นอกจากนี้ มีเกษตรกรที่ไม่มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 27.5 รายได้นอกภาคเกษตรกรรมเฉลี่ยเท่ากับ 56,624 บาทต่อปีต่อครัวเรือน โดยที่รายได้สูงสุดเท่ากับ 300,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และรายได้ต่ำสุดเท่ากับ 390 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

สำหรับรายได้นอกภาคเกษตรกรรมอยู่ในช่วง น้อยกว่า 50,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือน มากที่สุด โดยอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมที่พบมากที่สุด คือ การรับจ้างเก็บข้าวโพด ทั้งนี้เกษตรกรบางรายมีรายได้ต่ำสุดเพียง 390 บาทต่อปีต่อครัวเรือนโดยเป็นเกษตรกรสูงอายุ เกษตรกรบางส่วนมีอาชีพค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคภายในหมู่บ้าน เป็นพ่อค้ารวบรวมผลผลิตส่งตลาดในตัวเมือง ประเภผักและผลไม้ จำพวกกล้วย นอกจากนี้เกษตรกรบางรายเป็นลูกจ้างประจำให้กับรีสอร์ท ลูกจ้างร้านค้าในตัวอำเภอวังน้ำเขียว และไปรับจ้างยังต่างจังหวัด จึงทำให้มีรายได้นอกภาคเกษตรสูงถึง 56,623 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และมีเกษตรกรบางรายมีรายได้สูงสุดถึง 300,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า มีอาชีพเสริมรับจ้างรับส่งนักเรียนและรถรับจ้างทั่วไป

รายได้ทั้งหมด

เมื่อพิจารณารายได้ทั้งหมดนั้น พบว่า เกษตรกรมีรายได้ ช่วงน้อยกว่า 100,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 35.8 รองลงมาคือ มากกว่า 250,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 29.2 ช่วง 100,001-150,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 20.0 ช่วง 150,001-200,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 9.2 และช่วง 200,01-250,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 5.8 ตามลำดับ รายได้ทั้งหมดเฉลี่ยเท่ากับ 299,587.6 บาทต่อปีต่อครัวเรือน โดยรายได้ทั้งหมดสูงสุดเท่ากับ 3,285,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และรายได้ทั้งหมดต่ำสุดเท่ากับ 12,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

เกี่ยวกับรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา พบว่า เกษตรกรมีรายได้ทั้งหมดน้อยกว่า 100,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือนมากที่สุด โดยรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการปลูกข้าวโพดเป็นอาชีพหลัก ปีละ 1 ครั้ง บนพื้นที่ถือครองของตนเอง เมื่อพิจารณาถึงเกษตรกรที่มีรายได้ทั้งหมดต่ำสุดมีเพียง 12,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เป็นเกษตรกรสูงอายุอยู่โดยลำพัง มีที่ดินถือครองน้อย และได้แบ่งที่ดินให้บุตรหลานไปเกือบหมด จึงมีการประกอบอาชีพน้อยลง เกษตรกรที่มีรายได้ทั้งหมดสูงสุดมากถึง 3,285,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือนนั้น เนื่องจากเป็นเกษตรกรมีอายุอยู่ในวัยแรงงาน มีการประกอบอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตรหลายประเภท โดยเช่าที่ดินเพื่อเพาะปลูกพืชไร่เป็นแปลงขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังมีเครื่องจักรกลการเกษตรเป็นของตนเอง และได้รับสินเชื่อจากนายทุนท้องถิ่นในการประกอบอาชีพเป็นจำนวนมาก ในส่วนของรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 299,587 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ซึ่งมีความมากกว่ารายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ 121,668 บาทต่อปีต่อครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2547)

ตารางที่ 3 รายได้ทั้งหมดในครัวเรือน

รายได้ (บาทต่อปีต่อครัวเรือน)	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ภาคเกษตรกรรม ^{1/}		
ไม่มีรายได้	8	6.7
ต่ำกว่า 50,001	34	28.3
50,001 – 100,000	23	19.2
100,001 – 150,000	16	13.3
150,001 – 200,000	4	3.3
200,001 – 250,000	3	2.5
สูงกว่า 250,000	32	26.7
รวม	120	100.0
นอกภาคเกษตรกรรม ^{2/}		
ไม่มีรายได้	33	27.5
น้อยกว่า 50,001	51	42.5
50,001 – 100,000	21	17.5

ตารางที่ 3 (ต่อ)

รายได้ (บาทต่อปีต่อครัวเรือน)	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
100,001 – 150,000	11	9.2
150,001 – 200,000	2	1.7
มากกว่า 200,000	2	1.7
รวม	120	100.0
รายได้ทั้งหมด ^{3/}		
น้อยกว่า 100,001	43	35.8
100,001 – 150,000	24	20.0
150,001 – 200,000	11	9.2
200,001 – 250,00	7	5.8
มากกว่า 250,000	35	29.2
รวม	120	100.0

หมายเหตุ: ค่าเฉลี่ยไม่นับผู้ที่ไม่มีรายได้

^{1/} รายได้ภาคเกษตรกรรม

รายได้น้อยที่สุด 1,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

รายได้มากที่สุด 2,716,000 บาทต่อปีครัวเรือน

รายได้เฉลี่ย 269,533 บาทต่อปีครัวเรือน S.D. = 448,646

^{2/} รายได้นอกภาคเกษตรกรรม

รายได้น้อยที่สุด 390 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

รายได้มากที่สุด 300,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

รายได้เฉลี่ย 56,623 บาทต่อปีต่อครัวเรือน S.D. = 54,365

^{3/} รายได้ทั้งหมดในครัวเรือน

รายได้น้อยที่สุด 12,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

รายได้มากที่สุด 3,285,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

รายได้เฉลี่ย 299,587 บาทต่อปีต่อครัวเรือน S.D. = 469,599

รายจ่ายในครัวเรือน

เกี่ยวกับรายจ่ายในครัวเรือนของเกษตรกร ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และค่าใช้จ่ายรวม แสดงในตารางที่ 4 รายละเอียด ดังนี้

ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ

ในส่วน of ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ หมายถึง ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม พบว่า เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม มากกว่านอกภาคเกษตรกรรม โดยค่าใช้จ่ายของเกษตรกร ต่ำกว่า 50,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 42.5 รองลงมา คือ ช่วง 50,001-100,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 23.3 มากกว่า 200,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 21.7 ช่วง 100,001-150,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 7.5 และช่วง 150,001-200,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 0.8 นอกจากนั้น ผู้ไม่มีค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ ร้อยละ 4.2 ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพเฉลี่ย 62,477 บาทต่อปีต่อครัวเรือน โดยมีค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพสูงสุด เท่ากับ 3,530,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพต่ำสุด คือ 500 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

เมื่อพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ อยู่ในช่วง ต่ำกว่า 50,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือนมากที่สุด เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า เกษตรกรเหล่านี้ส่วนใหญ่มีพื้นที่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมขนาดเล็ก เมื่อว่างจากงานภาคเกษตร จึงรับจ้างแรงงานภายในท้องถิ่น จึงใช้จ่ายในการประกอบอาชีพน้อย บางรายมีค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพเพียง 500 บาทต่อปีต่อครัวเรือน เนื่องจากเกษตรกรมีพื้นที่ในการทำเกษตรน้อย ขาดแรงงานในการประกอบอาชีพ ทำการผลิตไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น และมีอาชีพหลักในการรับจ้างแรงงาน จึงทำให้มีรายจ่ายในการประกอบอาชีพต่ำ

สำหรับเกษตรกรส่วนที่เหลือมีค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ มากกว่า 50,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือนจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม เกษตรกรกลุ่มดังกล่าวมีการลงทุนปลูกข้าวโพดในพื้นที่ขนาดใหญ่ เกษตรกรบางรายมีค่าใช้จ่ายสูงถึง 3,530,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน เนื่องจาก เกษตรกรเช่าพื้นที่เพื่อเพาะปลูก(ข้าวโพด มันสำปะหลัง และผัก)เป็นจำนวนมากถึง 700 ไร่ ส่งผลให้มีรายจ่ายในการประกอบอาชีพสูงขึ้นด้วย ทำให้ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเท่ากับ 62,477 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน หมายถึง ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคบริโภคที่ไม่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เช่น ค่าอาหาร ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า และค่าเล่าเรียนบุตร เป็นต้น พบว่า เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน น้อยกว่า 50,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 32.5 รองลงมา คือ ช่วง 50,001-70,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 25.0 ช่วง 70,001-90,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน มีจำนวนเท่ากับ ช่วงค่าใช้จ่าย มากกว่า 110,00 บาทต่อปีต่อครัวเรือน คือ ร้อยละ 18.3 และ 90,001 - 110,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 5.8 ตามลำดับ นอกจากนั้นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากับ 64,582 บาทต่อปีต่อครัวเรือน โดยมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูงสุด 396,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และค่าใช้จ่ายในครัวเรือนต่ำสุด 15,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

จะเห็นว่าเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน น้อยกว่า 50,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือน มากที่สุด ประกอบด้วย ค่าอาหาร ค่าเล่าเรียนบุตร ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ค่าภาษีสังคม ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และค่าใช้จ่ายอื่นภายในครัวเรือน โดยเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนต่ำสุดเพียง 15,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยและทำการเกษตรเพื่อบริโภคในครัวเรือน มีการซื้อหาสินค้าอุปโภคและบริโภคเฉพาะในส่วนที่ตนเองผลิตไม่ได้ และเกษตรกรบางรายอาศัยอยู่ในเขตที่ไฟฟ้ายังเข้าไปไม่ถึง จึงไม่จำเป็นต้องมีเครื่องอำนวยความสะดวกและไม่เกิดความสิ้นเปลืองมากนัก

ส่วนที่เหลือมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน สูงกว่า 50,001 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ขึ้นไป โดยมีเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูงสุดถึง 396,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม เกษตรกรอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่มีภาระที่จะต้องส่งบุตรศึกษาเล่าเรียนในต่างจังหวัด ประกอบกับมีภาระในการผ่อนชำระหนี้จำนวนมาก จึงส่งผลให้มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง อย่างไรก็ตามก็มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเฉลี่ยเพียง 64,582 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ซึ่งน้อยกว่ารายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ยของประเทศ คือ 87,050 บาทต่อปีต่อครัวเรือน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548) เป็นเพราะมีภาระในการใช้จ่ายไม่มากเป็นเกษตรกรรายย่อยมีการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ซื้อของอุปโภคบริโภคเฉพาะในส่วนที่ตนเองผลิตไม่ได้เท่านั้น

ค่าใช้จ่ายรวม

ค่าใช้จ่ายรวม ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ของแต่ละครัวเรือนของเกษตรกร พบว่า มีค่าใช้จ่ายรวม มากกว่า 200,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 32.5 รองลงมา คือ ช่วง 50,001-100,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 31.7 ช่วง 100,001-150,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 20.0 ช่วง 150,001-200,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ร้อยละ 8.3 และน้อยกว่า 50,001 บาทต่อปี ร้อยละ 7.5 ตามลำดับ ค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ยเท่ากับ 135,126 บาทต่อปีต่อครัวเรือน โดยค่าใช้จ่ายรวมสูงสุดเท่ากับ 3,663,780 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และค่าใช้จ่ายรวมต่ำสุดเท่ากับ 24,620 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

จะเห็นว่าค่าใช้จ่ายรวม ส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะการลงทุนปลูกพืชไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่ซื้อปัจจัยการผลิตจากพ่อค้าท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเพาะปลูก โดยเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายรวม มากกว่า 200,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน มากที่สุด ส่วนเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายรวมมากที่สุดถึง 3,663,780 บาทต่อปีต่อครัวเรือน จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเพิ่มเติม เกษตรกรมีการลงทุนในการปลูกพืชไร่ในปริมาณมาก จึงทำให้เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายรวมสูง ส่วนที่เหลือมีค่าใช้จ่ายรวม ต่ำกว่า 200,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน โดยมีเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายรวมต่ำสุดเพียง 24,620 บาทต่อปีต่อครัวเรือน เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า เกษตรกรในกลุ่มนี้ไม่มีรายจ่ายหลายด้าน ใช้เงินลงทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมน้อยเนื่องจากมีที่ดินในการทำเกษตรไม่มาก มีครัวเรือนเล็กมีเพียงสามีและภรรยา สำหรับค่าใช้จ่ายในครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ย เท่ากับ 135,126 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ซึ่งมีค่ามากกว่ารายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ยของประเทศ คือ 87,050 บาทต่อปีต่อครัวเรือน(สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548) ทั้งนี้ เพราะครัวเรือนเกษตรกรจะอยู่กันแบบครอบครัวขนาดใหญ่ มีทั้ง พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา และยาย ทำให้รายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรค่อนข้างสูง

ตารางที่ 4 รายจ่ายในการประกอบอาชีพ

จำนวน (บาทต่อปีต่อครัวเรือน)	จำนวน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ^{1/}		
ไม่มีรายจ่าย	5	4.2
น้อยกว่า 50,001	51	42.5
50,001 – 100,000	28	23.3
100,001 – 150,000	9	7.5
150,001 – 200,000	1	0.8
มากกว่า 200,000	26	21.7
รวม	120	100.0
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน^{2/}		
น้อยกว่า 50,001	39	32.5
50,001 – 70,000	30	25.0
70,001 – 90,000	22	18.3
90,001 – 110,000	7	5.8
มากกว่า 110,001	22	18.3
รวม	120	100.0
ค่าใช้จ่ายรวม^{3/}		
น้อยกว่า 50,001	9	7.5
50,001 – 100,000	38	31.7
100,001 – 150,000	24	20.0
150,001 – 200,000	10	8.3
มากกว่า 200,000	39	32.5
รวม	120	100.0

หมายเหตุ: คำนวณในส่วนร้อยละ 50 ของข้อมูล

^{1/} ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ

ค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด 500 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

ค่าใช้จ่ายมากที่สุด 3,530,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 62,477 บาทต่อปีต่อครัวเรือน S.D = 30,126

ตารางที่ 4 (ต่อ)

2/	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน
	ค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด 15,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน
	ค่าใช้จ่ายมากที่สุด 396,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน
	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 64,582 บาทต่อปีต่อครัวเรือน S.D. = 13,384
3/	ค่าใช้จ่ายรวม
	ค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด 24,620 บาทต่อปีต่อครัวเรือน
	ค่าใช้จ่ายมากที่สุด 3,663,780 บาทต่อปีต่อครัวเรือน
	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 135,126 บาทต่อปีต่อครัวเรือน S.D. = 46,111

แหล่งเงินทุนในการทำการเกษตร

ในส่วนของแหล่งเงินทุนในการทำการเกษตรของเกษตรกร ประกอบด้วย ทนส่วนตัวและการกู้ยืมจากผู้อื่น ดังแสดงในตารางที่ 5 พบว่า มีแหล่งเงินทุนในการทำการเกษตรจากการกู้ยืมจากแหล่งต่าง ๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 51.7 รองลงมา คือ ใช้ทนส่วนตัวร่วมกับการกู้ยืม ร้อยละ 25.8 และใช้ทนส่วนตัว ร้อยละ 20.0 ตามลำดับ และพบว่าไม่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 2.5

เมื่อพิจารณาถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพของเกษตรกร ได้มาจากการกู้ยืม มากที่สุด รองลงมา คือ ใช้ทนส่วนตัวและกู้ยืม และใช้ทนส่วนตัว ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรโดยส่วนใหญ่ขาดเงินออมเพื่อการลงทุนจึงมีความจำเป็นต้องกู้ยืมและเสียดอกเบี้ยจากการกู้ยืม มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อยที่ใช้ทนส่วนตัว เพื่อประกอบอาชีพ

ตารางที่ 5 แหล่งเงินทุนในการทำการเกษตร

แหล่งเงินทุน	จำนวน	ร้อยละ
กู้ยืมจากแหล่งต่าง ๆ ^{1/}	62	51.7
ทนส่วนตัวและกู้ยืม	31	25.8
ทนส่วนตัว	24	20.0
ไม่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม	3	2.5
รวม	120	100.0

ตารางที่ 5 (ต่อ)

หมายเหตุ: ^{1/} ประกอบด้วย กองทุนหมู่บ้าน ธ.ก.ส. นายทุนท้องถิ่น กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน
ญาติ เพื่อนบ้าน สหกรณ์การเกษตร ธนาคารพาณิชย์ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

การใช้สินเชื่อของครัวเรือน

การใช้สินเชื่อของครัวเรือนเกษตรกรเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพในและนอกภาคเกษตรกรรม และเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยมีแหล่งสินเชื่อ ประกอบด้วย กองทุนหมู่บ้าน ธ.ก.ส. นายทุนท้องถิ่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์หมู่บ้าน ญาติ เพื่อนบ้าน สหกรณ์การเกษตร ธนาคารพาณิชย์ และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ดังแสดงในตารางที่ 6 มีรายละเอียด ดังนี้

กองทุนหมู่บ้านเป็นแหล่งที่เกษตรกรมีการกู้ยืมมากที่สุดถึง ร้อยละ 56.8 มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด ร้อยละ 40.8 รองลงมา คือ เป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ร้อยละ 14.2 ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม มีจำนวนเท่ากับ ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ คือ ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ นอกจากนี้ มีเกษตรกรที่ไม่กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 43.3

ธ.ก.ส. เป็นแหล่งสินเชื่อที่เกษตรกรมีการกู้ยืมรองจากกองทุนบ้าน คิดเป็นร้อยละ 47.5 มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมมากที่สุด ร้อยละ 45.0 รองลงมา คือ ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 1.7 และเพื่อใช้จ่ายอื่น ๆ ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ นอกจากนี้ มีเกษตรกรที่ไม่กู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 52.5

นายทุนท้องถิ่น เป็นแหล่งสินเชื่อ คิดเป็นร้อยละ 28.3 มีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 17.5 ส่วนที่เหลือ เพื่อใช้ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 0.8 โดยเกษตรกรที่ไม่กู้ยืมจากนายทุนท้องถิ่น ร้อยละ 81.7

กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน เป็นแหล่งสินเชื่อ คิดเป็นร้อยละ 13.3 โดยมีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 8.3 รองลงมา คือ ใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 3.3 และเป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ร้อยละ 1.7 ตามลำดับ นอกจากนี้มีเกษตรกรที่ไม่กู้ยืมจากกลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน ร้อยละ 86.7

ญาติ เป็นแหล่งสินเชื่อที่เกษตรกรมีการกู้ยืม คิดเป็น ร้อยละ 8.3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 5.8 ส่วนที่เหลือเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ร้อยละ 2.5 โดยมีเกษตรกรที่ไม่กู้ยืมจากญาติ ร้อยละ 91.7

สหกรณ์การเกษตร เป็นแหล่งสินเชื่อที่เกษตรกรมีการกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 6.7 โดยมีเกษตรกรที่ไม่กู้ยืมจากสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 93.3

แหล่งสินเชื่อที่เกษตรกรกู้ยืมน้อยที่สุด คือ ธนาคารพาณิชย์ มีจำนวนเท่ากับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร คือ ร้อยละ 0.8 โดยมีเกษตรกรที่ไม่กู้ยืมจากทั้งสองแหล่งนี้ มีจำนวนเท่ากัน คือ ร้อยละ 99.2

จะเห็นได้ว่าเกษตรกรมีการกู้ยืมเงินจากแหล่งให้สินเชื่อหลายแหล่ง จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเพิ่มเติม มีกลุ่มองค์กรและสถาบันที่ให้ความช่วยเหลือเกษตรกรมีหลายภาคส่วนด้วยกัน เช่น กองทุนหมู่บ้าน ธ.ก.ส. นายทุนท้องถิ่น กลุ่มออมทรัพย์ และสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น แต่มีวงเงินไม่มากพอ กับความต้องการของเกษตรกร ประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพในการทำไร่ข้าวโพดเป็นอาชีพหลัก สภาพการผลิตเป็นการผลิตที่อยู่ในเขตนํ้าฝน มีความเสี่ยงต่อการสูญเสียผลผลิตเมื่อประสบภัยแล้ง รวมถึงสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย ทำให้ได้รับผลผลิตต่ำ ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและการลงทุน จึงทำให้เกษตรกรมีการกู้ยืมสินเชื่อจากหลายแหล่งเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและใช้ในการประกอบอาชีพ เมื่อพิจารณาถึงประเภทของแหล่งกู้ยืม นั้น จะเห็นได้ว่ากองทุนหมู่บ้านเป็นแหล่งกู้ยืมที่เกษตรกรกู้ยืมมากที่สุด เนื่องจาก ในช่วงปี 2547 รัฐบาลได้ให้การสนับสนุนด้านสินเชื่อแก่เกษตรกรได้สะดวกและง่ายขึ้นโดยผ่านกองทุนหมู่บ้าน เป็นที่ได้รับความนิยมจากเกษตรกรอย่างมาก

สำหรับแหล่งสินเชื่ออื่นที่เกษตรกรกู้ยืมรองลงมา คือ กู้ยืมจาก ธ.ก.ส. จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเพิ่มเติม นั้น ธ.ก.ส. เป็นแหล่งเงินกู้ที่ใกล้ชิดเกษตรกร และธ.ก.ส. มีหน้าที่ในการสนับสนุนเงินกู้ให้แก่เกษตรกร แต่อย่างไรก็ตามการที่เกษตรกรกู้ยืมจาก ธ.ก.ส. น้อยกว่ากู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านมีหลักเกณฑ์ในการกู้ยืมน้อยกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักเกณฑ์ในการเข้าเป็นลูกค้า ธ.ก.ส. ขณะเดียวกันยังมีเกษตรกรอีกไม่น้อยที่กู้ยืมเงินนอกระบบ โดยกู้ยืมเงินจากนายทุนทั้งที่เป็นเงินสด ร่วมกับการกู้ยืมเป็นวัสดุการเกษตร เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และสารกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ซึ่งมีสาเหตุจากได้รับเงินกู้จากสถาบันการเงินไม่พอเพียงเพื่อใช้ในการเกษตรจากการที่เกษตรกรได้รับวงเงินน้อย รวมทั้งเกษตรกรขาดคุณสมบัติในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในสถาบันการเงินนั้น ๆ อีกทั้งบางรายไม่สามารถกู้ยืมเงินได้เนื่องจากยังคงติดเงื่อนไขโครงการพักชำระหนี้

ตารางที่ 6 การใช้สินเชื่อของครัวเรือน

แหล่งกู้ยืม ^{1/}	ไม่กู้ยืม	จุดประสงค์การกู้ยืม				
		ประกอบ	ประกอบอาชีพ	ค่าใช้จ่ายใน ครัวเรือน	อื่น ๆ ^{2/}	รวม
		อาชีพ	นอกภาค			
		เกษตรกรรม	เกษตรกรรม			
		จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน
		(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)
กองทุนหมู่บ้าน	52	49	1	17	1	120
	(43.3)	(40.8)	(0.8)	(14.2)	(0.8)	(100.0)
ธ.ก.ส.	63	54	2	0	1	120
	(52.5)	(45.0)	(1.7)	(0.0)	(0.8)	(100.0)
นายทุนท้องถิ่น	98	21	1	0	0	120
	(81.7)	(17.5)	(0.8)	(0.0)	(0.0)	(100.0)
กลุ่มออมทรัพย์	104	4	0	10	2	120
หมู่บ้าน	(86.7)	(3.3)	(0.0)	(8.3)	(1.7)	(100.0)
ญาติ	110	7	0	3	0	120
	(91.7)	(5.8)	(0.0)	(2.5)	(0.0)	(100.0)
เพื่อนบ้าน	111	5	0	4	0	120
	(92.5)	(4.2)	(0.0)	(3.3)	(0.0)	(100.0)
สหกรณ์การเกษตร	112	8	0	0	0	120
	(93.3)	(6.7)	(0.0)	(0.0)	(0.0)	(100.0)
ธนาคารพาณิชย์	119	1	0	0	0	120
	(99.2)	(0.8)	(0.0)	(0.0)	(0.0)	(100.0)
กลุ่มแม่บ้าน	119	1	0	0	0	120
เกษตรกร	(99.2)	(0.8)	(0.0)	(0.0)	(0.0)	(100.0)

หมายเหตุ: ^{1/} เกษตรกรบางรายตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ^{2/} อื่น ๆ หมายถึง ให้บุตรเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อไปทำงานต่าง ๆ ประเทศ

จำนวนหนี้สิน

เกี่ยวกับจำนวนหนี้สินจากการกู้ยืมเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ดังแสดงในตารางที่ 7 พบว่า เกษตรกรมีหนี้สินน้อยกว่า 50,001 บาทต่อครัวเรือนมากที่สุด ร้อยละ 25.0 รองลงมา คือ หนี้สิน มากกว่า 150,000 บาทต่อครัวเรือน ร้อยละ 23.3 ช่วง 50,001-100,000 บาทต่อครัวเรือน ร้อยละ 20.8 และช่วง 100,001-150,000 บาทต่อครัวเรือน ร้อยละ 10.8 ตามลำดับ นอกจากนี้ พบเกษตรกรที่ไม่มีหนี้สิน ร้อยละ 20.0 จำนวนหนี้สินเฉลี่ยเท่ากับ 65,066.7 บาทต่อครัวเรือน โดยมีหนี้สินมากที่สุดเท่ากับ 3,500,000 บาทต่อครัวเรือน และมีหนี้สินน้อยที่สุดเท่ากับ 8,000 บาทต่อครัวเรือน

เมื่อพิจารณาถึงภาระหนี้สินของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีหนี้สินส่วนมากจากการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม โดยมีจำนวนหนี้สิน น้อยกว่า 50,001 บาทต่อครัวเรือนมากที่สุด สาเหตุที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินสูงมาก เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า เป็นเกษตรกรรายย่อยมีพื้นที่ในการทำเกษตรน้อย อีกทั้งเกษตรกรยังมีค่าครองชีพต่ำ จึงทำให้มีจำนวนหนี้สินต่ำ โดยที่เกษตรกรที่มีจำนวนหนี้สินต่ำที่สุดมีเพียง 8,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน เนื่องจาก เกษตรกรขาดหลักทรัพย์เพื่อค้ำประกันเงินกู้ จึงไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านเงินกู้ ประกอบกับมีอายุมาก จึงทำให้เกษตรกรไม่มีความจำเป็นต้องกู้ยืมมากนัก ขณะเดียวกันมีเกษตรกรบางรายที่มีจำนวนหนี้สินสูงถึง 3,500,000.0 บาทต่อปีต่อครัวเรือน จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเพิ่มเติม เกษตรกรที่มีการลงทุนมาก บางรายปลูกข้าวโพด 650 ไร่ ปลูกมันสำปะหลัง 50 ไร่ ปลูกผัก 3 ไร่ ทำให้ต้องเช่าพื้นที่ในการเพาะปลูกเพิ่มเติม จึงส่งผลให้มีความจำเป็นต้องกู้ยืมสูง

ตารางที่ 7 จำนวนหนี้สิน

จำนวน(บาทต่อปีต่อครัวเรือน)	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีหนี้สิน	24	20.0
น้อยกว่า 50,001	30	25.0
50,001 – 100,000	25	20.8
100,001 – 150,000	13	10.8
มากกว่า 150,000	28	23.3
รวม	120	100.0

หมายเหตุ: หนี้สินน้อยที่สุด 8,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

หนี้สินมากที่สุด 3,500,000.0 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

หนี้สินเฉลี่ย 65,066.7 บาทต่อปีต่อครัวเรือน S.D = 38,191.6

การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น

สำหรับการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรในท้องถิ่นของเกษตรกร คือ จำนวนกลุ่มที่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียวเป็นสมาชิก โดยเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่มก็ได้ดังแสดงในตารางที่ 8 รายละเอียด ดังนี้

การเป็นสมาชิกกลุ่ม

เกี่ยวกับกลุ่มที่เกษตรกรเป็นสมาชิก พบว่า เกษตรกรเป็นสมาชิกจำนวน 2 กลุ่มมากที่สุด ร้อยละ 35.0 รองลงมา คือ เป็นสมาชิก 3 กลุ่ม ร้อยละ 23.3 เป็นสมาชิก 1 กลุ่ม ร้อยละ 22.5 เป็นสมาชิก 5 กลุ่ม ร้อยละ 3.3 และเป็นสมาชิก 4 กลุ่ม ร้อยละ 3.2 ตามลำดับ นอกจากนั้นมีเกษตรกรที่ไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มใดเลย ร้อยละ 6.7 จำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิกเฉลี่ย 2 กลุ่ม โดยจำนวนกลุ่มที่เกษตรกรเป็นสมาชิกมากที่สุด คือ 5 กลุ่ม และจำนวนสมาชิกกลุ่มที่เกษตรกรเข้าร่วมน้อยที่สุด คือ 1 กลุ่ม

ในส่วน of จำนวนกลุ่มที่เกษตรกรเป็นสมาชิกในท้องถิ่นมากที่สุด มีจำนวนเท่ากับจำนวนกลุ่มที่เกษตรกรเป็นสมาชิกเฉลี่ย คือ 2 กลุ่ม จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรกลุ่มนี้จะเป็นลูกค้า ธ.ก.ส. และกองทุนหมู่บ้าน เนื่องจาก เดิมเกษตรกรเป็นลูกค้า ธ.ก.ส. ที่ได้รับการสนับสนุนด้านสินเชื่อมาเป็นเวลานานแล้ว ต่อมาจึงเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านภายหลัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรับการช่วยเหลือด้านสินเชื่อ เนื่องจากมีหลักเกณฑ์ที่ไม่ยุ่งยาก เกษตรกรจึงมีความต้องการเข้าเป็นสมาชิกเพิ่มจากเดิม ส่วนจำนวนกลุ่มที่เกษตรกรเป็นสมาชิกมากที่สุดมีมากถึง 5 กลุ่ม เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เกษตรกรกลุ่มนี้เป็นเกษตรกรหัวก้าวหน้าเปิดรับการส่งเสริมและความช่วยเหลือแนวทางใหม่ ๆ จึงเข้าเป็นสมาชิกหลายกลุ่ม โดยส่วนมากแล้ว เกษตรกรกลุ่มนี้จะมีสถานภาพเป็นกรรมการหรือที่ปรึกษาของกลุ่ม ในส่วนของจำนวนกลุ่มที่เกษตรกรเป็นสมาชิกน้อยที่สุดมีเพียง 1 กลุ่ม เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เนื่องจาก เป็นเกษตรกรยากจนต้องประกอบอาชีพรับจ้างหลังจากว่างเว้นจากการประกอบอาชีพเกษตรของตนเอง จึงเข้าร่วมเฉพาะในกลุ่มที่ตนเห็นว่าจำเป็นเท่านั้น ส่วนเกษตรกรที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มใดเลย เนื่องจาก เป็นเกษตรกรสูงอายุ สุขภาพไม่เอื้ออำนวย จึงไม่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มใดเลย

กลุ่มที่เป็นสมาชิก

สำหรับประเภทกลุ่มหรือองค์กรที่เกษตรกรเป็นสมาชิกนั้น พบว่า เกษตรกรเป็นลูกค้า ธ.ก.ส. มากที่สุด คือ ร้อยละ 64.2 รองลงมา คือ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 63.3 กลุ่มกองทุนออมทรัพย์ ร้อยละ 35.8 กลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 19.1 สหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 10.8 กลุ่มธนาคารหมู่บ้านและกลุ่มกลีกรผู้ปลูกผักไร้สารพิษ เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 6.7 กลุ่มฉาปนกิจหมู่บ้าน ร้อยละ 3.3 ร้านค้าชุมชนและกลุ่มแก้ไขความยากจน (กขคจ.) เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 1.7 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ร้อยละ 1.6 และกลุ่ม SML ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาถึงกลุ่มองค์กรที่พบในพื้นที่มีมากถึง 12 กลุ่ม แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ศึกษามีกลุ่มหรือองค์กรหลายประเภท เปิดโอกาสให้เกษตรกรสามารถเข้าเป็นสมาชิกได้หลากหลายกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ ในส่วนประเภทของกลุ่มที่เกษตรกรเป็นสมาชิก พบว่า เกษตรกรเกินครึ่งของกลุ่มตัวอย่างเป็นลูกค้า ธ.ก.ส. มากที่สุด ทั้งนี้เกษตรกรระบุเหตุผลจากการสัมภาษณ์ เกษตรกรเพิ่มเติม เนื่องจาก ธ.ก.ส. เป็นสถาบันที่ให้การสนับสนุนด้านสินเชื่อโดยตรงที่ใกล้ชิดกับเกษตรกรมากที่สุดสถาบันหนึ่ง ให้บริการช่วยเหลือเกษตรกรมาเป็นระยะเวลานานแล้ว เกษตรกรจึงเป็นลูกค้าจำนวนมาก รองลงมา คือ กองทุนหมู่บ้าน เนื่องจาก เป็นกลุ่มที่ให้การสนับสนุนเงินทุนแก่เกษตรกรที่จัดตั้งขึ้นใหม่ โดยส่วนมากแล้วเหตุที่เกษตรกรต้องการได้รับการเป็นสมาชิก คือ การได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน ต้องการกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำได้แก่ กลุ่มกองทุนออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกร และธนาคารหมู่บ้าน

สำหรับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร กลุ่มกลีกรผู้ปลูกผักไร้สาร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่ม กขคจ. เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า ต้องการซื้อและจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรให้ได้ราคาดี ส่วนการเป็นสมาชิกกลุ่มฉาปนกิจหมู่บ้าน กลุ่ม SML และร้านค้าชุมชน เนื่องจากต้องการได้รับสวัสดิการที่ทางกลุ่มจัดให้ ได้แก่ เงินช่วยค่าทำศพเมื่อถึงแก่กรรม การซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในราคาถูก และการได้รับเงินปันผล

เมื่อพิจารณาถึงสถานภาพการเป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่า เกษตรกรเป็นสมาชิกทั่วไปมากกว่าการเป็นกรรมการกลุ่ม โดยการเป็นกรรมการกลุ่ม ที่พบมากที่สุด คือ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน สำหรับสาเหตุการเป็นกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ของเกษตรกรนั้น จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเพิ่มเติม เกษตรกรกลุ่มนี้เป็นเกษตรกรผู้นำในหมู่บ้านทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จึงได้รับการยอมรับจากเกษตรกรภายใน

ชุมชนเป็นกรรมการดำเนินการ นอกจากนี้ยังพบกลุ่มอาชีพอื่นที่ตั้งขึ้นเพื่อสนองตอบผลประโยชน์ในการประกอบอาชีพของเกษตรกรในพื้นที่อีกด้วย คือ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกเบญจมาศ

ตารางที่ 8 การเป็นสมาชิกกลุ่มในท้องถิ่น

สถานภาพ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
การเป็นสมาชิกกลุ่ม ^{1/}		
ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม	8	6.7
เป็นสมาชิก 1 กลุ่ม	27	22.5
เป็นสมาชิก 2 กลุ่ม	42	35.0
เป็นสมาชิก 3 กลุ่ม	28	23.3
เป็นสมาชิก 4 กลุ่ม	4	3.2
เป็นสมาชิก 5 กลุ่ม	5	3.3
รวม	120	100.0

กลุ่มที่เป็นสมาชิก	สมาชิกทั่วไป		กรรมการกลุ่ม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ธ.ก.ส.	77	64.2	0	0.0
กองทุนหมู่บ้าน	69	57.5	7	5.8
กองทุนออมทรัพย์	39	32.5	4	3.3
กลุ่มเกษตรกร	19	15.8	4	3.3
สหกรณ์การเกษตร	13	10.8	0	0.0
ธนาคารหมู่บ้าน	6	5.0	2	1.7
กลุ่มกสิกรผู้ปลูกผักไร้สารพิษ	6	5.0	2	1.7
ฌาปนกิจหมู่บ้าน	4	3.3	0	0.0
ร้านค้าชุมชน	2	1.7	0	0.0
กลุ่ม กขคจ.	2	1.7	0	0.0

กลุ่มที่เป็นสมาชิก	สมาชิกทั่วไป		กรรมการกลุ่ม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	1	0.8	1	0.8
กลุ่มSML	0	0.0	1	0.8

ตารางที่ 8 (ต่อ)

หมายเหตุ: ^u จำนวนกลุ่มที่เกษตรกรเป็นสมาชิกน้อยที่สุด 1 กลุ่ม
 จำนวนกลุ่มที่เกษตรกรเป็นสมาชิกมากที่สุด 5 กลุ่ม
 จำนวนกลุ่มที่เกษตรกรเป็นสมาชิกเฉลี่ย 2 กลุ่ม S.D. = 1.0

การเปิดรับข่าวสารทางการเกษตร

การเปิดรับข่าวสารทางการเกษตร หมายถึง แหล่งข่าวสารที่เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับทางด้านการเกษตร โดยแบ่งประเภทของแหล่งข่าวสารออกเป็น 2 ระดับ ประกอบด้วย 1) สื่อที่ได้รับเป็นประจำ โดยวัดเป็นจำนวนครั้งต่อเดือน ประกอบด้วย โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ หอกระจายข่าว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ กรรมการกลุ่ม และพนักงานขายเอกชน และ 2) สื่อที่ไม่ได้รับเป็นประจำ โดยวัดเป็นจำนวนครั้งต่อปี ประกอบด้วย การฝึกอบรม และการศึกษาดูงาน

สำหรับการกำหนดค่าเฉลี่ยเรื่องความถี่ในการเปิดรับข่าวสาร แบ่งเป็น สื่อที่ได้รับเป็นประจำ (ครั้งต่อเดือน) บ่อยครั้ง หมายถึง 4 ครั้งต่อเดือน นาน ๆ ครั้ง หมายถึง 1-3 ครั้งต่อเดือน และได้รับน้อยครั้ง หมายถึง เกือบไม่ได้รับข่าวสาร สื่อที่ไม่ได้รับเป็นประจำ (ครั้งต่อปี) บ่อยครั้ง หมายถึง 3-4 ครั้งต่อปี นาน ๆ ครั้ง หมายถึง 1-2 ครั้งต่อปี และไม่เคยเลย หมายถึง ไม่ได้รับข่าวสาร การกำหนดค่าเฉลี่ยช่วงคะแนนแต่ละสื่อ มีดังนี้ เปิดรับบ่อยครั้ง หมายถึง 2.34-3.00 คะแนน เปิดรับนาน ๆ ครั้ง หมายถึง 1.67-2.33 คะแนน และเปิดรับน้อยครั้ง หมายถึง 1.00-1.66 คะแนน ดังแสดงในตารางที่ 11 มีรายละเอียด คือ

สื่อที่ได้รับเป็นประจำ

สื่อที่เกษตรกรได้รับเป็นประจำมากที่สุดอยู่ในเกณฑ์เปิดรับบ่อยครั้ง (2.34-3.00 คะแนน) คือ การได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์ (2.8 คะแนน) รองลงมา คือ อยู่ในช่วงเกณฑ์นาน ๆ ครั้ง (1.67 – 2.33 คะแนน) มี 5 ประเภท คือ การได้รับข่าวสารจากญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และผู้นำท้องถิ่น (2.0 คะแนน) เจ้าหน้าที่ของรัฐ และวิทยุ (1.7 คะแนน) อยู่ในช่วงเกณฑ์ เปิดรับน้อยครั้ง (1.00 – 1.66 คะแนน) มี 4 ประเภท คือ การได้ข่าวสารจากกรรมการกลุ่ม และสื่อสิ่งพิมพ์ (1.5 คะแนน) หอกระจายข่าว (1.3 คะแนน) และพนักงานขายเอกชน (1.0 คะแนน) ตามลำดับ

สำหรับสื่อที่ได้รับเป็นประจำที่อยู่ในเกณฑ์เปิดรับบ่อยครั้งเกิน ร้อยละ 50.0 คือ การได้รับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ คือ ร้อยละ 85.0 และสื่อที่ได้รับเป็นประจำที่อยู่ในเกณฑ์น้อยครั้ง เกิน ร้อยละ 50.0 คือ สื่อสิ่งพิมพ์ ร้อยละ 61.6 กรรมการกลุ่ม ร้อยละ 69.2 หอกระจายข่าว ร้อยละ 78.3 และพนักงานขายเอกชน ร้อยละ 97.5 ตามลำดับ

สื่อที่ไม่ได้รับเป็นประจำ

สื่อที่เกษตรกรได้รับไม่เป็นประจำอยู่ในช่วงคะแนน เกณฑ์ไม่เปิดรับ (1.00 – 1.66 คะแนน) มี 2 ประเภท คือ การฝึกอบรม (1.4 คะแนน) ส่วนที่เหลือ คือ การศึกษาดูงาน (1.3 คะแนน)

ในส่วนของสื่อที่ไม่ได้รับเป็นประจำที่อยู่ในเกณฑ์น้อยครั้ง เกินร้อยละ 50.0 คือ การฝึกอบรม ร้อยละ 66.7 และการศึกษาดูงาน ร้อยละ 72.5

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า แหล่งข่าวสารทางการเกษตรทั้งสื่อที่ได้รับเป็นประจำและสื่อที่ไม่ได้รับเป็นประจำนั้น พบว่า สื่อที่เกษตรกรระบุว่าเปิดรับบ่อยครั้งมีเพียงสื่อเดียวเท่านั้น คือ สื่อโทรทัศน์ จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเพิ่มเติม โทรทัศน์เป็นสื่อที่มีราคาถูก เป็นพื้นที่ที่ไฟฟ้าเข้าถึง เกษตรกรสามารถเป็นเจ้าของได้ มีความสะดวกและรวดเร็ว รองลงมา คือ สื่อที่เกษตรกรระบุว่า เปิดรับนาน ๆ ครั้ง มี 5 ประเภท คือ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ วิทยุ เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า สื่อที่อยู่ในกลุ่มนี้มักไม่เป็นที่นิยม นาน ๆ ครั้งจึงมีการพบปะพูดคุยหรือรับส่งข่าวด้านการเกษตรกันบ้าง ส่วนที่เหลือเป็นส่วนที่เกษตรกรระบุว่า เปิดรับน้อยครั้ง มี 6 ประเภท ได้แก่ พนักงานขายเอกชน หอกระจายข่าว การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม กรรมการกลุ่ม และสื่อสิ่งพิมพ์ เนื่องจาก สื่อในกลุ่มนี้มักถูกใช้เพื่อกิจกรรมอื่นที่ไม่ใช่เพื่อข่าวสารการเกษตรนัก

เป็นที่น่าสังเกตว่า หอกระจายข่าว กรรมการกลุ่ม อยู่ในเกณฑ์เปิดรับน้อยครั้ง แม้ว่าหอกระจายข่าวเป็นสื่อที่อยู่ใกล้ชิดกับเกษตรกรมากที่สุด มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข่าวสารต่าง ๆ ในท้องถิ่นแต่กลับถูกระบุว่าเป็นสื่อที่เปิดรับน้อยครั้ง จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า มีการนำหอกระจายข่าวไปใช้เพื่อการเผยแพร่ข่าวสารและกิจกรรมด้านอื่น ได้แก่ ด้านการสาธารณสุข และการปกครอง เป็นต้น ส่วนกรรมการกลุ่มหรือองค์กร นั้นจากตารางที่ 8 พบว่า เกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มมากที่สุดถึง 5 กลุ่ม โดยมีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนมากถึง 12 กลุ่ม แต่เกษตรกรระบุว่าได้รับข่าวสารทางด้านการเกษตรจากกรรมการกลุ่มอยู่ในเกณฑ์น้อยครั้ง จึงควรมีการนำสื่อทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการจัดหารายการวิทยุชุมชนหรือเทปบันทึกเสียง

เกี่ยวกับความรู้ทางการเกษตรเปิดออกหออกระจำข่าวให้เกษตรกรได้รับฟังมากขึ้น ส่วนกรรมการกลุ่ม
ควรมีการส่งเสริมให้ได้รับความรู้ทางการเกษตรมากขึ้น โดยให้ได้รับการฝึกอบรมและทัศนศึกษา
ดูงานเพื่อเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรให้แก่เกษตรกรในท้องถิ่นได้

เมื่อพิจารณาถึงสื่อที่กลุ่มตัวอย่างเปิดรับในเกณฑ์บ่อยครั้งเกินครึ่ง คือ สื่อโทรทัศน์ ส่วนสื่อที่
ได้รับน้อยครั้งเกินครึ่ง มี 6 ประเภท คือ พนักงานขายเอกชน หออกระจำข่าว การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม
กรรมการกลุ่ม และสื่อสิ่งพิมพ์ โดยสื่อที่เปิดรับในเกณฑ์น้อยครั้งมากที่สุด คือ พนักงานขายเอกชน
แสดงว่า บทบาทของเอกชนมีส่วนน้อยมากในการให้ความรู้ด้านการเกษตร โดยมักจะนำเสนอในส่วน
คุณสมบัติสินค้าของบริษัทที่เป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ส่วนหออกระจำข่าวซึ่งเป็นสื่อที่มีอยู่
แล้วในท้องถิ่นที่มีวัตถุประสงค์ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ ภายในชุมชน แต่เกษตรกรกลับ
ระบุว่าได้รับข่าวสารการเกษตรน้อยครั้ง จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า ผู้นำหมู่บ้าน
จะใช้หออกระจำข่าวเพื่อประชาสัมพันธ์งานข่าวและขอความร่วมมือทั่วไป มักไม่ได้ใช้เพื่อเป็นเครื่องมือ
ในการถ่ายทอดข่าวสารทางการเกษตรเท่าใดนัก ขณะเดียวกันสื่อด้านการทัศนศึกษาดูงานและการฝึกอบรม
นั้น ก็อยู่ในเกณฑ์ได้รับน้อยครั้งเกินกว่าครึ่งเช่นกัน แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรในพื้นที่ศึกษาได้รับการ
สนับสนุนด้านการศึกษาประเภทดังกล่าวน้อย ดังนั้น ในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาโดยรวมนั้น
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำสื่อดังกล่าวนี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากขึ้น

ตารางที่ 9 แหล่งข่าวสารทางการเกษตร

แหล่งข่าวสาร	ความถี่ในการเปิดรับข่าวสาร			รวม	เฉลี่ย ^{3/}
	บ่อยครั้ง	นาน ๆ ครั้ง	ไม่เคยเลย		
	(3 คะแนน)	(2 คะแนน)	(1 คะแนน)		
	จำนวน	จำนวน	จำนวน		
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	
สื่อที่ได้รับเป็นประจำ ^{1/}					
โทรทัศน์	102	16	2	120	2.8
	(85.0)	(13.3)	(1.7)	(100.0)	
ญาติพี่น้อง	51	17	52	120	2.0
	(42.5)	(14.2)	(43.3)	(100.0)	
เพื่อนบ้าน	47	13	60	120	2.0
	(39.2)	(10.8)	(50.0)	(100.0)	
ผู้นำท้องถิ่น	31	34	55	120	2.0
	(25.8)	(28.3)	(45.8)	(100.0)	
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	19	48	53	120	1.7
	(15.8)	(40.0)	(44.2)	(100.0)	
วิทยุ	19	45	56	120	1.7
	(15.8)	(37.5)	(46.6)	(100.0)	
กรรมการกลุ่ม	19	18	83	120	1.5
	(15.8)	(15.0)	(69.2)	(100.0)	
สื่อสิ่งพิมพ์	11	35	74	120	1.5
	(9.2)	(29.2)	(61.6)	(100.0)	
หอกระจายข่าว	5	21	94	120	1.3
	(4.2)	(17.5)	(78.3)	(100.0)	
พนักงานขายเอกชน	1	2	117	120	1.0
	(0.8)	(1.7)	(97.5)	(100.0)	
สื่อที่ไม่ได้รับเป็นประจำ ^{2/}					
การฝึกอบรม	6	34	80	120	1.4
	(5.0)	(28.3)	(66.7)	(100.0)	
การศึกษาดูงาน	7	26	87	120	1.3
	(5.8)	(21.7)	(72.5)	(100.0)	

ตารางที่ 9 (ต่อ)

หมายเหตุ: ^{1/} สัตว์ที่ได้รับเป็นประจำ (ครั้งต่อเดือน)

บ่อยครั้ง	หมายถึง	4 ครั้งต่อเดือน
นาน ๆ ครั้ง	หมายถึง	1-3 ครั้งต่อเดือน
เปิดรับน้อยครั้ง	หมายถึง	เกือบไม่ได้รับข่าวสาร

^{2/} สัตว์ที่ไม่ได้รับเป็นประจำ (ครั้งต่อปี)

บ่อยครั้ง	หมายถึง	3-4 ครั้งต่อปี
นาน ๆ ครั้ง	หมายถึง	1-2 ครั้งต่อปี
เปิดรับน้อยครั้ง	หมายถึง	เกือบไม่ได้รับข่าวสาร

^{3/} การกำหนดค่าเฉลี่ยคะแนนแต่ละสัตว์ ดังนี้

เปิดรับบ่อยครั้ง	หมายถึง	2.4-3.0 คะแนน
เปิดรับนาน ๆ ครั้ง	หมายถึง	1.7-2.3 คะแนน
เปิดรับน้อยครั้ง	หมายถึง	1.0-1.6 คะแนน

ตอนที่ 2 สภาพการประกอบอาชีพเกษตรกรกรม

สภาพการประกอบอาชีพเกษตรกรกรมของเกษตรกร ประกอบด้วย อาชีพ สมาชิกในครัวเรือน สภาพการถือครองที่ดิน สภาพการได้รับเอกสารสิทธิจาก ส.ป.ก. สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินตามชนิดกิจกรรม ความพอเพียงของแหล่งน้ำทางการเกษตร ระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรม แหล่งขายผลผลิตทางการเกษตร การแปรรูปผลผลิต แหล่งปรึกษาด้านการผลิตทางการเกษตร และการมีส่วนร่วมในการวางแผนในชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

อาชีพ

สำหรับอาชีพในครัวเรือนของเกษตรกร ประกอบด้วย อาชีพหลัก อาชีพรอง และอาชีพเสริม ดังแสดงในตารางที่ 10 มีรายละเอียด ดังนี้

อาชีพหลัก

อาชีพหลักที่เกษตรกรกระแษมากที่สุด คือ การทำไร่ มีจำนวนร้อยละ 52.5 รองลงมา คือ อาชีพปลูกผัก ร้อยละ 16.7 อาชีพรับจ้าง ร้อยละ 9.2 อาชีพปลูกไม้ผล ร้อยละ 8.3 อาชีพเลี้ยงสัตว์ 5.0 อาชีพทำนา ร้อยละ 4.2 ค้าขาย ร้อยละ 2.5 และปลูกไม้ดอก ร้อยละ 1.7 ตามลำดับ

อาชีพรอง

อาชีพรองที่พบมากที่สุด คือ การปลูกไม้ผล ร้อยละ 26.7 รองลงมา คือ ทำไร่ มีจำนวนเท่ากับเลี้ยงสัตว์ คือ ร้อยละ 14.2 ปลูกผัก ร้อยละ 12.5 รับจ้างมีจำนวนเท่ากับค้าขาย คือ ร้อยละ 4.2 และทำนา ร้อยละ 2.5 ตามลำดับ นอกจากนั้นพบว่าเกษตรกรไม่มีอาชีพรอง ร้อยละ 21.7

อาชีพเสริม

อาชีพเสริมที่เกษตรกรกระแษมากที่สุด คือ รับจ้าง ร้อยละ 5.8 รองลงมา คือ เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 5.0 ค้าขาย ร้อยละ 3.3 ปลูกไม้ผล ร้อยละ 1.7 และอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ นอกจากนั้นก็มีเกษตรกรไม่มีอาชีพเสริม ร้อยละ 83.3

กล่าวโดยสรุปภาพรวมของการประกอบอาชีพ พบว่า เกษตรกรมีอาชีพหลัก คือ การทำไร่ โดยเฉพาะไร่ข้าวโพดมากที่สุด รองลงมา คือ ปลูกผัก รับจ้างแรงงานทางการเกษตรและนอกเกษตร ปลูกไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ทำนา ค้าขาย และการปลูกดอกเบญจมาศ ตามลำดับ ส่วนอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้นั้น ปลูกไม้ผลมากที่สุด รองลงมา คือ การทำไร่ข้าวโพด การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ โค ไก่ และสุกร การปลูกผัก การรับจ้างแรงงาน การค้าขาย และทำนา ตามลำดับ สำหรับอาชีพเสริม การรับจ้างแรงงานมากที่สุด รองลงมา คือ การเลี้ยงสัตว์ ค้าขาย การปลูกไม้ผล และเผาถ่าน ตามลำดับ

เห็นได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่ทำการศึกษามีประกอบอาชีพทำไร่ข้าวโพด เป็นอาชีพหลัก จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ในพื้นที่ ลักษณะพื้นที่ถือครองของเกษตรกรนั้น เป็นพื้นที่ที่มีคุณสมบัติของดินไม่ค่อยมีความอุดมสมบูรณ์นัก ลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเขาสลับไปมา จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเพิ่มเติม ในพื้นที่ศึกษามีปริมาณน้ำฝนไม่เหมาะกับการปลูกพืชที่อาศัยน้ำมาก เกษตรกรในพื้นที่จึงทำการปลูกพืชไร่ทั้งสองชนิด เนื่องจากเป็นพืชที่ต้องการน้ำน้อย ต้องการน้ำในช่วงแรกของ

การปลูกและมีฝนบ้างในช่วงที่ข้าวโพดออกดอกตัวผู้เท่านั้น จึงไม่จำเป็นต้องมีความยุ่งยากในการจัดหาแหล่งน้ำอื่นช่วย

ส่วนอาชีพหลักที่พบรองลงมา คือ การปลูกผักนั้น จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเพิ่มเติม สภาพภูมิประเทศของอำเภอวังน้ำเขียว เป็นเนินเขาสูงจึงทำให้มีอากาศหนาวเย็นเหมาะกับการปลูกผัก เกษตรกรที่มีแหล่งน้ำพอเพียง ภายหลังฤดูการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยวเกษตรกรจะมีเวลาว่างพอที่จะประกอบอาชีพรองได้ โดยปลูกไม้ผล มากที่สุด โดยนิยมปลูกกล้วยน้ำว้า มะม่วง ลำไย มะไฟ และกระเทียม

สำหรับพืชไร่อื่น ๆ โดยเฉพาะมันสำปะหลัง จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเพิ่มเติม สาเหตุที่ปลูกกันมาก เนื่องจาก สภาพพื้นที่ที่มีความเหมาะสมที่จะเพาะปลูกชนิดดังกล่าว ในด้านอาชีพเสริมนั้น เกษตรกรได้มีการรับจ้างแรงงาน โดยเฉพาะรับจ้างแรงงานในการเก็บข้าวโพด เนื่องจากเกษตรกรยังมีความนิยมเก็บเกี่ยวข้าวโพดจากแรงงานคน และเลี้ยงสัตว์จำพวกโคเนื้อ เนื่องจากการสนับสนุนด้านสินเชื่อประเภทนี้มากขึ้นตามนโยบายของรัฐ ประกอบกับเกษตรกรเองก็มีความชำนาญในการเลี้ยงโคเนื้อเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

ตารางที่ 10 อาชีพ

อาชีพ	อาชีพหลัก		อาชีพรอง		อาชีพเสริม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทำไร่ ^{1/}	63	52.5	17	14.2	0	0.0
ปลูกผัก ^{2/}	20	16.7	15	12.5	0	0.0
ปลูกไม้ผล ^{3/}	10	8.3	32	26.7	2	1.7
รับจ้าง ^{4/}	11	9.2	5	4.2	7	5.8
เลี้ยงสัตว์ ^{5/}	6	5.0	17	14.2	6	5.0
ทำนาข้าว	5	4.2	3	2.5	0	0.0
ค้าขาย ^{6/}	3	2.5	5	4.2	4	3.3
ปลูกไม้ดอก ^{7/}	2	1.7	0	0.0	0	0.0
อื่น ๆ ^{8/}	0	0.0	0	0.0	1	0.8
ไม่มี ^{9/}	0	0.0	26	21.7	100	83.3
รวม	120	100.0	120	100.0	120	100.0

หมายเหตุ: ^{1/} ทำไร่ ได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง เป็นต้น

ตารางที่ 10 (ต่อ)

- ^{2/} ปลุกผัก ได้แก่ พริก มะเขือเทศสีดา กะหล่ำปลี และผักบุ้ง เป็นต้น
- ^{3/} ปลุกไม้ผล ได้แก่ มะม่วง ขนุน ลิ้นจี่ และมะขามหวาน เป็นต้น
- ^{4/} รับจ้าง ได้แก่ การรับจ้างทำไร่ข้าวโพด การรับจ้างทำไร่มันสำปะหลัง รับจ้างขับรถ ขับรถรับจ้าง รับจ้างร้านค้า และลูกจ้างในรีสอร์ท เป็นต้น
- ^{5/} เลี้ยงลูกสัตว์ ได้แก่ โค และกระบือ เป็นต้น
- ^{6/} ค้าขาย หมายถึง ร้านขายของอุปโภคและบริโภค
- ^{7/} ปลุกไม้ดอก หมายถึง ปลุกดอกเบญจมาศ
- ^{8/} อื่น ๆ หมายถึง อาชีพเสริม ได้แก่ เฝ้าถ่าน
- ^{9/} ไม่มี หมายถึง ไม่มีการประกอบอาชีพรอง และหรืออาชีพเสริม

สมาชิกในครัวเรือน

สมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร ประกอบด้วย สมาชิกในครัวเรือน สมาชิกวัยแรงงาน สมาชิกวัยพึ่งพิง แรงงานทางเกษตรในครัวเรือน และแรงงานจ้างทางเกษตร แสดงในตารางที่ 11 รายละเอียด ดังนี้

สมาชิกในครัวเรือน

สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร พบว่า มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คนต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 44.2 รองลงมา คือ จำนวน 5-6 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 37.5 จำนวน 1-2 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 10.8 จำนวน 7-8 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 5.0 จำนวน 11 คนขึ้นไป ร้อยละ 1.7 และจำนวน 9-10 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากับ 4 คนต่อครัวเรือน โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด 12 คนต่อครัวเรือน และน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน

สมาชิกวัยแรงงาน

สมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงาน(15-64 ปี) พบว่า มีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยแรงงาน 1-2 คนต่อครัวเรือนมากที่สุด ร้อยละ 46.7 รองลงมา คือ จำนวน 3-4 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 38.3 จำนวน

5-6 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 10.8 และจำนวน 7-8 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 2.5 ตามลำดับ และพบว่าไม่มีครัวเรือนที่ไม่มีสมาชิกในวัยแรงงาน ร้อยละ 1.7 จำนวนสมาชิกวัยแรงงานเฉลี่ยเท่ากับ 3 คนต่อครัวเรือน โดยมีจำนวนสมาชิกวัยแรงงานมากที่สุด 8 คนต่อครัวเรือน และสมาชิกวัยแรงงานน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน

สมาชิกวัยพึ่งพิง

สมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยพึ่งพิง(อายุน้อยกว่า 15 ปี หรือมากกว่า 64 ปี) พบว่า มีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยพึ่งพิง 1-2 คนต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 56.7 รองลงมา คือ 3-4 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 21.7 และจำนวน 5-6 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 1.7 ตามลำดับ และพบว่าจำนวนครัวเรือนที่ไม่มีสมาชิกในวัยพึ่งพิง ร้อยละ 20.0 จำนวนสมาชิกวัยพึ่งพิงเฉลี่ยเท่ากับ 2 คนต่อครัวเรือน โดยจำนวนสมาชิกวัยพึ่งพิงมากที่สุด 5 คนต่อครัวเรือน และจำนวนสมาชิกวัยพึ่งพิงน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน

แรงงานทางเกษตรในครัวเรือน

แรงงานทางเกษตรในครัวเรือนของเกษตรกรที่อยู่ในวัยแรงงาน(15-64 ปี) พบว่า มีจำนวนแรงงานทางเกษตรในครัวเรือน 1-2 คนต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 65.0 รองลงมา คือ จำนวน 3-4 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 28.3 จำนวน 5-6 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 2.5 และจำนวน 7 คนขึ้นไป ร้อยละ 1.7 และพบว่าครัวเรือนที่ไม่มีแรงงานทางเกษตรในครัวเรือน ร้อยละ 2.5 จำนวนแรงงานทางเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 2 คนต่อครัวเรือน โดยมีจำนวนแรงงานทางเกษตรในครัวเรือนมากที่สุด 7 คนต่อครัวเรือน และจำนวนน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน

แรงงานจ้างทางเกษตร

แรงงานจ้างเพื่อทำเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า จำนวนแรงงานจ้างทางเกษตร 6-10 คนต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 38.3 รองลงมา คือ จำนวน 1-5 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 19.2 จำนวน 11-15 คนต่อครัวเรือน มีจำนวนเท่ากับ จำนวน 16-20 คนต่อครัวเรือน คือ ร้อยละ 5.0 จำนวน 26 คนขึ้นไปต่อครัวเรือน ร้อยละ 1.7 และจำนวน 21-25 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ และพบว่าครัวเรือนที่ไม่มีแรงงานจ้างทางเกษตร ร้อยละ 30.0 จำนวนแรงงานจ้างทางเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 10 คนต่อครัวเรือน โดยมีจำนวนแรงงานจ้างทางเกษตรมากที่สุด 30 คนต่อครัวเรือน และน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน

เมื่อพิจารณาถึงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ที่เป็นบุคคลที่พกอยู่จริงในครัวเรือนซึ่งอาจมีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปรับจ้างที่อื่นชั่วคราว พบว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร จำนวน 3-4 คนต่อครัวเรือนมากที่สุด รองลงมา คือ มีสมาชิกในครัวเรือน 5-6 คนต่อครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากับ 4 คน ซึ่งมีความใกล้เคียงกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยทั่วประเทศ คือ 4 คนต่อครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2546) และจากการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ภาคสนาม พบว่าครัวเรือนของเกษตรกรตำบลวังน้ำเขียว เป็นลักษณะครัวเรือนขยาย(extended family) ประกอบด้วย พ่อแม่ และสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยเด็ก วัยแรงงาน และวัยชรา ในส่วนของสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงาน มีจำนวน 1-2 คนต่อครัวเรือน มากที่สุด เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่ไม่ใหญ่นัก มีสมาชิกวัยแรงงาน ประกอบด้วย พ่อ แม่ และบุตร หากพิจารณาในภาพรวมแล้วแรงงานทางการเกษตรมีเพียง พ่อ แม่ และบุตรคนโตเท่านั้น เมื่อพิจารณาถึงสมาชิกที่อยู่ในวัยพึ่งพิง มีจำนวน 1-2 คนต่อครัวเรือน มากที่สุด ค่าเฉลี่ยของสมาชิกวัยพึ่งพิงเท่ากับ 2 คนต่อครัวเรือน และเมื่อเปรียบเทียบสมาชิกในวัยพึ่งพิง พบว่า ค่าเฉลี่ยของสมาชิกวัยพึ่งพิงอายุน้อยกว่า 15 ปีมากกว่าสมาชิกวัยพึ่งพิงอายุมากกว่า 64 ปีเล็กน้อย ซึ่งให้เห็นว่า สมาชิกในวัยพึ่งพิงทั้ง 2 กรณีมีจำนวนใกล้เคียงกัน

ส่วนจำนวนแรงงานทางเกษตรในครัวเรือน มีจำนวน 1-2 คนต่อครัวเรือนมากที่สุด รองลงมา คือ จำนวน 3-4 คน มีแรงงานทางเกษตรเฉลี่ย คือ 2 คนต่อครัวเรือน แสดงให้เห็นว่าการทำการเกษตรในครัวเรือนเกษตรกร ทำโดย พ่อ และแม่ เท่านั้น จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเพิ่มเติม สมาชิกในวัยแรงงานมีการอพยพแรงงานไปรับจ้างต่างถิ่นน้อย บางส่วนเป็นบุตรหลานที่อยู่ในวัยกำลังศึกษา ครัวเรือนเกษตรกรมีขนาดไม่ใหญ่นักมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยเพียง 4 คนต่อครัวเรือนเท่านั้น แต่ก็ยังมีครัวเรือนเกษตรกรบางรายมีจำนวนแรงงานทางเกษตรสูงสุดถึง 7 คนต่อครัวเรือน เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เป็นครัวเรือนที่มีการอยู่ร่วมกันหลายคนและไม่ไปรับจ้างแรงงานต่างถิ่น ส่วนครัวเรือนเกษตรกรที่มีแรงงานทางเกษตรน้อยที่สุดมีเพียง 1 คนต่อครัวเรือน เนื่องจากกลุ่มสมรสเสียชีวิตอยู่คนเดียวโดยลำพังและไม่มีบุตร

ในส่วนของแรงงานจ้างทางเกษตร พบว่า จำนวนแรงงานจ้างทางเกษตร 6-10 คนต่อครัวเรือนมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยของการจ้างแรงงานทางเกษตรเท่ากับ 10 คนต่อครัวเรือน ซึ่งมีจำนวนค่อนข้างมาก แต่เป็นการจ้างแรงงานชั่วคราวเป็นกิจกรรมไป โดยค่าจ้างแรงงานวันละ 130-150 บาทต่อคนต่อวัน แล้วแต่กิจกรรมในแปลงเกษตรกรรม ได้แก่ การทำไร่ โดยเฉพาะในกิจกรรมการเก็บผลผลิตข้าวโพด (หักข้าวโพด) ที่ใช้แรงงานมาก มีความจำเป็นต้องเร่งรีบในการเก็บเกี่ยว จึงส่งผลให้มีความจำเป็นต้องมีการจ้างแรงงานจำนวนมากประกอบกับเกษตรกรมีการทำการเกษตรในพื้นที่มาก บางรายมีพื้นที่ในการเพาะปลูกมากถึง 700 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนครัวเรือนเกษตรกรที่มีจำนวนแรงงานจ้างทางเกษตรต่ำสุดมีเพียง 1 คนต่อครัวเรือน จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่ทำ

การเกษตรขนาดเล็ก ใช้แรงงานภายในครัวเรือนมีการผลิตเพื่อใช้บริโภคภายในครัวเรือนมีผลผลิตเพื่อการเกษตรเป็นส่วนน้อย

ตารางที่ 11 สมาชิกในครัวเรือน

จำนวนสมาชิก (คนต่อครัวเรือน)	ในครัวเรือน ^{1/}		วัยแรงงาน ^{2/} (15-64 ปี)		วัยพึ่งพิง ^{3/} (น้อยกว่า 15 ปี หรือ มากกว่า 64 ปี)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สมาชิกในครัวเรือน						
0	0	0.0	2	1.7	24	20.0
1 - 2	13	10.8	56	46.7	68	56.7
3 - 4	53	44.2	46	38.3	26	21.7
5 - 6	45	37.5	13	10.8	2	1.7
7 - 8	6	5.0	3	2.5	0	0.0
9 - 10	1	0.8	0	0.0	0	0.0
11 คนขึ้นไป	2	1.7	0	0.0	0	0.0
รวม	120	100.0	120	100.0	120	100.0
แรงงานทางเกษตรในครัวเรือน ^{4/}						
(คนต่อครัวเรือน)			จำนวน	ร้อยละ		
ไม่มี			3	2.5		
1 - 2			78	65.0		
3 - 4			34	28.3		
5 - 6			3	2.5		
7 คนขึ้นไป			2	1.7		
รวม			120	100.0		
แรงงานจ้างทางเกษตร ^{5/}						
(คนต่อครัวเรือน)			จำนวน	ร้อยละ		
ไม่มีการจ้าง			36	30.0		
1 – 5			23	19.2		
6 – 10			46	38.3		

ตารางที่ 11 (ต่อ)

แรงงานจ้างทางเกษตร ^{5/} (คนต่อครัวเรือน)	จำนวน	ร้อยละ
11 – 15	6	5.0
16 – 20	6	5.0
21 – 25	1	0.8
26 คนขึ้นไป	2	1.7
รวม	120	100.0

- หมายเหตุ: ^{1/} สมาชิกในครัวเรือน
 จำนวนน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน
 จำนวนมากที่สุด 12 คนต่อครัวเรือน
 จำนวนเฉลี่ย 4 คนต่อครัวเรือน S.D. = 1.8
- ^{2/} สมาชิกวัยแรงงาน
 จำนวนน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน
 จำนวนมากที่สุด 8 คนต่อครัวเรือน
 จำนวนเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน S.D. = 1.4
- ^{3/} สมาชิกวัยพึ่งพิง
 จำนวนน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน
 จำนวนมากที่สุด 5 คนต่อครัวเรือน
 จำนวนเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน S.D. = 1.0
- ^{4/} จำนวนแรงงานในครัวเรือน
 จำนวนแรงงานน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน
 จำนวนแรงงานมากที่สุด 7 คนต่อครัวเรือน
 จำนวนแรงงานเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน S.D. = 1.1
- ^{5/} จำนวนแรงงานจ้าง
 จำนวนแรงงานน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน
 จำนวนแรงงานมากที่สุด 30 คนต่อครัวเรือน
 จำนวนแรงงานเฉลี่ย 10 คนต่อครัวเรือน S.D. = 5.7

สภาพการถือครองที่ดิน

สภาพการถือครองที่ดินของเกษตรกร ประกอบด้วย พื้นที่ของตนเอง พื้นที่เช่า และพื้นที่ให้ผู้อื่นเช่า แสดงในตารางที่ 12 มีรายละเอียด ดังนี้

พื้นที่ของตนเอง

พื้นที่ถือครองของเกษตรกร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีจำนวนพื้นที่ของตนเองมากที่สุด ช่วง 11-40 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 53.3 รองลงมา คือ น้อยกว่า 10 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 19.1 ช่วง 41-70 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 18.3 และช่วง มากกว่า 70 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 5.0 ตามลำดับ นอกจากนี้ พบว่าครัวเรือนที่ไม่มีพื้นที่ของตนเอง ร้อยละ 4.2 จำนวนพื้นที่ของตนเองเฉลี่ยเท่ากับ 31.9 ไร่ต่อครัวเรือน โดยมีพื้นที่ของตนเองสูงสุด 200 ไร่ต่อครัวเรือน และมีพื้นที่ต่ำสุด 0.5 ไร่ต่อครัวเรือน

พื้นที่เช่า

พื้นที่เช่าผู้อื่นเพื่อทำการเกษตร พบว่า มีการเช่าพื้นที่ผู้อื่นเพื่อทำการเกษตร ช่วง 1-100 ไร่ต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 16.7 รองลงมา คือ ช่วง 101-200 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 7.5 ช่วง มากกว่า 300 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 2.5 และช่วง 201-300 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 1.7 ตามลำดับ ส่วนครัวเรือนที่ไม่มีการเช่าพื้นที่เพื่อทำการเกษตร ร้อยละ 71.7 พื้นที่เช่าทางการเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 125.5 ไร่ต่อครัวเรือน โดยมีพื้นที่เช่าทางการเกษตรสูงสุด 700 ไร่ต่อครัวเรือน และพื้นที่เช่าทางการเกษตรต่ำสุด 2 ไร่ต่อครัวเรือน

พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่า

พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าทำการเกษตร พบว่า มีการให้ผู้อื่นเช่าพื้นที่ทำการเกษตร ช่วง 1-20 ไร่ต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 5.0 รองลงมา คือ ช่วง 21-40 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 3.3 และมากกว่า 40 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ ส่วนครัวเรือนที่ไม่ให้ผู้เช่าทำการเกษตร ร้อยละ 90.8 โดยมีพื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าทางการเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 19.8 พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าทำการเกษตรสูงสุด 43 ไร่ต่อครัวเรือน และพื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าต่ำสุด 4 ไร่ต่อครัวเรือน

จะเห็นว่าพื้นที่ของตนเองของเกษตรกร อยู่ในช่วง 11-40 ไร่ต่อครัวเรือนมากที่สุด เมื่อพิจารณาพื้นที่ของตนเองเฉลี่ยเท่ากับ 31.9 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งมีค่าสูงกว่าพื้นที่ถือครองเฉลี่ยของภาคตะวันออก เฉียงเหนือซึ่งเท่ากับ 19.3 ไร่ต่อครัวเรือน(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2546) เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าเมื่อเริ่มบุกเบิกเข้าจับจองพื้นที่เกษตรกรได้จับจองเป็นแปลงขนาดใหญ่ จึงทำให้เกษตรกรมีพื้นที่ของตนเองมาก โดยเกษตรกรบางรายมีพื้นที่ของตนเองสูงถึง 200 ไร่ต่อครัวเรือน แต่กระนั้นก็ตามยังพบเกษตรกรที่ไม่มีพื้นที่ของตนเอง เนื่องจาก เกษตรกรดังกล่าวให้ผู้อื่นเช่าทำประโยชน์ที่ดิน ส่วนตนเองมีอาชีพรับจ้างแรงงาน

การเช่าที่ดินผู้อื่นเพื่อทำประโยชน์ที่ดินนั้น พบว่า โดยส่วนใหญ่ ไม่มีการเช่า เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มว่า เกษตรกรได้รับการจัดที่ดินเพื่อทำการเกษตรเพียงพอต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของครัวเรือนเหมาะสมกับเงินทุนและแรงงานภายในครัวเรือน ประกอบกับเกษตรกรมีอาชีพรองและอาชีพเสริมในการรับจ้าง และค้าขาย จึงไม่มีกำลังหรือเวลาที่เพียงพอที่จะเช่าที่ดินเพิ่ม (ดังแสดงไว้ในตารางที่ 12) อย่างไรก็ตาม ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่เช่าที่ดินผู้อื่นเพื่อทำประโยชน์ที่ดิน โดยพื้นที่เช่าที่ดินเฉลี่ยเท่ากับ 125.5 ไร่ต่อครัวเรือน และมีการเช่าที่ดินสูงสุดถึง 700 ไร่ต่อครัวเรือน จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรกลุ่มนี้มีศักยภาพในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมสูง มีอายุอยู่ในวัยแรงงาน มักได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากนายทุนท้องถิ่นในจำนวนเงินที่สูงกว่าสถาบันการเงินของรัฐ จึงทำให้มีการเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรสูง แต่ก็ยังมีเกษตรกรที่เช่าที่ดินต่ำสุดเพียง 2 ไร่ต่อครัวเรือน เนื่องจาก เกษตรกรรายดังกล่าวมีความต้องการเช่าที่ดินดินน้ำเพื่อใช้ในการปลูกผักเพื่อจำหน่าย

เมื่อพิจารณาถึงการให้ผู้อื่นเช่าที่ดินเพื่อทำประโยชน์ที่ดิน พบว่า เกษตรกรเกือบทั้งหมดไม่ให้ผู้อื่นเช่าที่ดิน จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม อย่างไรก็ดี ยังคงมีเกษตรกรส่วนน้อยมากที่ให้ผู้อื่นเช่า โดยมีพื้นที่ให้เช่าเฉลี่ยเท่ากับ 19.8 ไร่ต่อครัวเรือน และมีพื้นที่ให้เช่าสูงสุดถึง 43 ไร่ต่อครัวเรือน เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เกษตรกรไม่ได้ทำประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองในพื้นที่ โดยไปรับจ้างและบางรายมีอายุมาก จึงให้ผู้อื่นเช่าทำประโยชน์

ตารางที่ 12 สภาพการถือครองที่ดิน

ขนาดพื้นที่ (ไร่ต่อครัวเรือน)	จำนวน	ร้อยละ
ของตนเอง ^{1/2/}		
ไม่มีที่ดิน	5	4.2
น้อยกว่า 10	23	19.1
11 - 40	64	53.3
41 - 70	22	18.3
มากกว่า 70	6	5.0
รวม	120	100.0
เช่า ^{3/}		
ไม่มีการเช่า	86	71.7
1 - 100	20	16.7
101- 200	9	7.5
201- 300	2	1.7
มากกว่า 300	3	2.5
รวม	120	100.0
ให้ผู้อื่นเช่า ^{4/}		
ไม่ให้ผู้อื่นเช่า	109	90.8
1 - 20	6	5.0
21 - 40	4	3.3
มากกว่า 40	1	0.8
รวม	120	100.0
หมายเหตุ: ^{1/} ที่ดินของตนเองที่ทำประโยชน์ด้วยตนเองไม่รวมที่ให้ผู้อื่นเช่าหรือเช่าจากผู้อื่น		
^{2/} พื้นที่ของตนเอง		
พื้นที่ต่ำสุด 0.5 ไร่ต่อครัวเรือน		
พื้นที่สูงสุด 200.0 ไร่ต่อครัวเรือน		
พื้นที่เฉลี่ย 31.9 ไร่ต่อครัวเรือน S.D. = 28.7		
^{3/} พื้นที่เช่าผู้อื่น		
พื้นที่ต่ำสุด 2.0 ไร่ต่อครัวเรือน		

ตารางที่ 12 (ต่อ)

พื้นที่สูงสุด	700.0	ไร่ต่อครัวเรือน	
พื้นที่เฉลี่ย	125.5	ไร่ต่อครัวเรือน	S.D. = 166.6
^{4/} พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่า			
พื้นที่ต่ำสุด	4.0	ไร่ต่อครัวเรือน	
พื้นที่สูงสุด	43.0	ไร่ต่อครัวเรือน	
พื้นที่เฉลี่ย	19.8	ไร่ต่อครัวเรือน	S.D. = 12.5

สภาพการได้รับเอกสารสิทธิจาก ส.ป.ก.

ในส่วนของการได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ประกอบด้วย ที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. และไม่ได้รับจาก ส.ป.ก. แสดงในตารางที่ 13 มีรายละเอียด ดังนี้

พื้นที่ได้รับจาก ส.ป.ก.

ขนาดพื้นที่ที่เกษตรกรได้รับจาก ส.ป.ก. พบว่า เกษตรกรได้รับพื้นที่จาก ส.ป.ก. ช่วง 11-20 ไร่ต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 24.2 รองลงมา คือ ช่วง 21-30 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 23.3 ช่วงมากกว่า 40 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 21.7 ช่วงน้อยกว่า 10 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 17.5 และช่วง 31-40 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 13.3 ตามลำดับ ขนาดพื้นที่ที่ได้รับจาก ส.ป.ก. เฉลี่ยเท่ากับ 26.7 ไร่ต่อครัวเรือน โดยขนาดพื้นที่ที่ได้รับจาก ส.ป.ก. มากที่สุด 50 ไร่ต่อครัวเรือน และขนาดพื้นที่น้อยที่สุด 0.5 ไร่ต่อครัวเรือน

พื้นที่ไม่ได้รับจาก ส.ป.ก.

ในส่วน of พื้นที่อื่นที่เกษตรกรไม่ได้รับจาก ส.ป.ก. พบว่า เกษตรกรมีขนาดพื้นที่ถือครองของที่ดินอื่นที่ไม่ได้รับจาก ส.ป.ก. ช่วง 1-50 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 10.8 และส่วนที่เหลือ คือ ช่วง 51-100 ไร่ต่อครัวเรือน มีจำนวนเท่ากับ ช่วงมากกว่า 100 ไร่ต่อครัวเรือน คือ ร้อยละ 1.7 ส่วนเกษตรกรที่ไม่มีพื้นที่อื่นที่ไม่ได้รับจาก ส.ป.ก. ร้อยละ 85.8 ขนาดพื้นที่ไม่ได้รับจาก ส.ป.ก. เฉลี่ยเท่ากับ 40.8 ไร่ต่อครัวเรือน โดยขนาดพื้นที่ไม่ได้รับจาก ส.ป.ก. สูงสุด 150 ไร่ต่อครัวเรือน และขนาดพื้นที่ต่ำสุด 7 ไร่ต่อครัวเรือน

จะเห็นว่าจำนวนพื้นที่ที่ได้รับจาก ส.ป.ก. อยู่ในช่วง 11-20 ไร่ต่อครัวเรือนมากที่สุด โดยมีจำนวนพื้นที่ที่ได้รับจาก ส.ป.ก. เฉลี่ยเท่ากับ 26.7 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนเกษตรกรที่ได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์จาก ส.ป.ก. สูงสุด คือ 50 ไร่ต่อครัวเรือน ขณะที่บางรายได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินต่ำสุด คือ 0.5 ไร่ต่อครัวเรือน ส.ป.ก. แสดงให้เห็นว่าโดยภาพรวม เกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. ต่ำกว่าระเบียบที่ ส.ป.ก. กำหนดเกือบครึ่ง (ไม่เกิน 50 ไร่ต่อครัวเรือน) จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรได้รับการแบ่งแยกที่ดินโดยการตกทอดทางมรดกจากครัวเรือนที่มีบุตรหลานหลายคน จึงทำให้มีการถือครองที่ดินน้อย อย่างไรก็ตามก็ยังมีเกษตรกรบางรายยังคงมีพื้นที่ที่ได้รับจาก ส.ป.ก. สูงถึง 50 ไร่ต่อครัวเรือน เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าเกษตรกรที่มีการจับจองที่ดินไว้ก่อนที่ ส.ป.ก. จะเข้าดำเนินการประกาศเขตปฏิรูปที่ดินไว้เป็นจำนวนมาก เมื่อมีการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินจึงทำให้เกษตรกรแต่ละรายมีที่ดินถือครองสูง

ในส่วนของที่ดินอื่นนอกเหนือที่ได้รับจาก ส.ป.ก. นั้น พบว่า มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีที่ดินอื่นร่วมด้วย นอกเหนือจากที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. โดยมีพื้นที่อื่นเฉลี่ยเท่ากับ 40.8 ไร่ต่อครัวเรือน (ไม่นับรวมพื้นที่รับจาก ส.ป.ก.) และในรายที่มีที่ดินอื่นสูงสุดมีถึง 150 ไร่ต่อครัวเรือน อยู่ในและนอกเขตปฏิรูปที่ดิน เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เป็นที่ดินที่เป็นเอกสารอื่น ได้แก่ น.ส.3 โฉนด และก.บ.ท. 5 หรือเป็นที่ดินที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินที่ยังอยู่ระหว่างการดำเนินการจัดทำหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดิน

ตารางที่ 13 สภาพการได้รับเอกสารสิทธิจาก ส.ป.ก.

ขนาดพื้นที่ (ไร่ต่อครัวเรือน)	จำนวน	ร้อยละ
ได้รับจาก ส.ป.ก.^{1/}		
น้อยกว่า 10	21	17.5
11 – 20	29	24.2
21 – 30	28	23.3
31 – 40	16	13.3
มากกว่า 40	26	21.7
รวม	120	100.0

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ขนาดพื้นที่ (ไร่ต่อครัวเรือน)	จำนวน	ร้อยละ
ที่ดินอื่น ^{2/}		
ไม่มี	103	85.8
1 – 50	13	10.8
51 – 100	2	1.7
มากกว่า 100	2	1.7
รวม	120	100.0

หมายเหตุ: ^{1/}	พื้นที่ได้รับจาก ส.ป.ก.
	พื้นที่ต่ำสุด 0.5 ไร่ต่อครัวเรือน
	พื้นที่สูงสุด 50.0 ไร่ต่อครัวเรือน
	พื้นที่เฉลี่ย 26.7 ไร่ต่อครัวเรือน S.D. = 14.5
^{2/}	ที่ดินอื่น หมายถึง พื้นที่ที่นอกเหนือจากได้รับจาก ส.ป.ก.
	พื้นที่ต่ำสุด 7.0 ไร่ต่อครัวเรือน
	พื้นที่สูงสุด 150.0 ไร่ต่อครัวเรือน
	พื้นที่เฉลี่ย 40.8 ไร่ต่อครัวเรือน S.D. = 43.9

สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินตามชนิดกิจกรรม

เกี่ยวกับสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินตามชนิดกิจกรรมทางการเกษตร ประกอบด้วย ปลูกข้าวโพด มันสำปะหลัง ไม้ผล พืชผัก ข้าว และเลี้ยงสัตว์ แสดงในตารางที่ 14 มีรายละเอียด ดังนี้

ข้าวโพด

การปลูกข้าวโพด พบว่า มีการปลูกข้าวโพดช่วง 1-150 ไร่ต่อครัวเรือนมากที่สุด ร้อยละ 55.8 รองลงมา คือ ช่วง 151-300 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 5.0 มากกว่า 450 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 1.7 และช่วง 301-450 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ ส่วนเกษตรกรที่ไม่มีการปลูกข้าวโพด ร้อยละ 36.7 จำนวนพื้นที่ในการปลูกข้าวโพดเฉลี่ยเท่ากับ 72.1 ไร่ต่อครัวเรือน โดยจำนวนพื้นที่ปลูกข้าวโพดสูงสุด 700 ไร่ต่อครัวเรือน และจำนวนต่ำสุด 5 ไร่ต่อครัวเรือน

มันสำปะหลัง

ในการปลูกมันสำปะหลัง พบว่า มีการปลูกมันสำปะหลัง ช่วง 1-40 ไร่ต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 10.0 รองลงมา คือ ช่วง 41-80 ไร่ต่อครัวเรือน มีจำนวนเท่ากับ มากกว่า 120 ไร่ต่อครัวเรือน คือ ร้อยละ 2.5 และช่วง 81-120 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ ส่วนที่ไม่ปลูกมันสำปะหลัง ร้อยละ 84.2 จำนวนที่ดินที่ปลูกมันสำปะหลังเฉลี่ยเท่ากับ 49.2 ไร่ต่อครัวเรือน โดยจำนวนเนื้อที่ปลูกมันสำปะหลังสูงสุด 180 ไร่ต่อครัวเรือน และจำนวนเนื้อที่ปลูกต่ำสุด 4 ไร่ต่อครัวเรือน

ไม้ผล

จำนวนเนื้อที่ที่เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินในการปลูกไม้ผล พบว่า มีจำนวนเนื้อที่ปลูกไม้ผล น้อยกว่า 10 ไร่ต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 14.2 รองลงมา คือ ช่วง 10.1-20 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 11.7 ช่วง มากกว่า 30 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 3.3 และช่วง 20.1-30 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ ส่วนที่ไม่ปลูกไม้ผล ร้อยละ 70.0 จำนวนเนื้อที่ปลูกไม้ผลเฉลี่ยเท่ากับ 14.1 ไร่ต่อครัวเรือน โดยมี จำนวนเนื้อที่ปลูกไม้ผลสูงสุด 50 ไร่ต่อครัวเรือน และจำนวนเนื้อที่ต่ำสุด 0.5 ไร่ต่อครัวเรือน

พืชผัก

เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในการปลูกผัก พบว่า มีจำนวนเนื้อที่ปลูกพืชผัก ช่วง 2.1-4.0 ไร่ต่อครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 15.0 รองลงมา คือ ช่วง น้อยกว่า 2.0 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 14.2 ช่วง 4.1-6.0 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 5.0 และมากกว่า 6.0 ไร่ต่อครัวเรือน ร้อยละ 3.3 ตามลำดับ ส่วนที่ไม่มีการปลูกพืชผัก ร้อยละ 62.5 จำนวนพื้นที่ปลูกผักเฉลี่ยเท่ากับ 3.4 ไร่ต่อครัวเรือน โดยมีจำนวนเนื้อที่ในการปลูกผักสูงสุด 10 ไร่ต่อครัวเรือน และจำนวนเนื้อที่ต่ำสุด 1 ไร่ต่อครัวเรือน

ข้าว

จำนวนเนื้อที่ในการปลูกข้าว พบว่า มีเกษตรกรจำนวน 1 รายปลูกข้าว โดยคิดเป็น ร้อยละ 0.8 ส่วนที่เหลือไม่มีการปลูกข้าว ร้อยละ 99.2 มีจำนวนเนื้อที่ในการปลูกข้าว 12 ไร่ต่อครัวเรือน

เลี้ยงสัตว์

เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ พบว่า เกษตรกรในพื้นที่ศึกษาเกือบไม่มีการเลี้ยงสัตว์ โดยมีเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 16.5 ส่วนเกษตรกรที่ไม่เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 83.5

สำหรับสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินตามชนิดกิจกรรมที่ปฏิบัติในพื้นที่โดยการปลูกข้าวโพดเฉลี่ย 72.1 ไร่ต่อครัวเรือน เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า สภาพพื้นที่เนินเขาลาดไปมาเหมาะกับการปลูกข้าวโพด ซึ่งเป็นพืชที่ดูแลไม่ยาก สามารถทำเป็นแปลงผืนใหญ่ได้ มีตลาดรับซื้อที่แน่นอนให้ราคาดี จึงทำให้เกษตรกรในพื้นที่นิยมปลูกข้าวโพด และเกษตรกรบางรายมีพื้นที่ปลูกข้าวโพดสูงสุดสูงถึง 700 ไร่ต่อครัวเรือน เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เกษตรกรกลุ่มนี้มีอาชีพหลักในการปลูกข้าวโพด ประกอบกับเป็นเกษตรกรที่มีศักยภาพสูงในด้านการผลิต สามารถจัดหาแหล่งทุนและการบริหารจัดการที่ดี จึงมีการปลูกข้าวโพดในปริมาณมาก ส่วนเกษตรกรที่มีพื้นที่ปลูกข้าวโพดต่ำสุดมีเพียง 5 ไร่ต่อครัวเรือน จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูกน้อย ประกอบกับเป็นเกษตรกรสูงอายุขาดแคลนแรงงานในการดูแล จึงมีการเพาะปลูกตามแรงงานที่มีอยู่

สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในการปลูกมันสำปะหลัง พบว่า ในภาพรวมแล้วเกษตรกรมีเพียงส่วนน้อยที่ปลูกมันสำปะหลัง เนื่องจาก มีอาชีพหลักในการปลูกข้าวโพด อย่างไรก็ตาม เกษตรกรที่ปลูกมันสำปะหลังมีพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง เฉลี่ย 49.2 ไร่ต่อครัวเรือน เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า ในปีการเพาะปลูกที่ผ่านมาราคามันสำปะหลังมีการขยับตัวสูงขึ้นทำให้เกษตรกรหันมาปลูกมันสำปะหลังมากขึ้นจากเดิม โดยมีเกษตรกรบางรายปลูกมันสำปะหลังสูงสุดถึง 180 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งเป็นเกษตรกรที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการและมีความสามารถในการหาปัจจัยการผลิตได้มาก สำหรับพันธุ์มันสำปะหลังกำลังได้รับความนิยมนั้น เป็นพันธุ์มันสำปะหลังพันธุ์ใหม่ที่ภาควิชาพืชไร่นา คณะเกษตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นผู้ปรับปรุงพันธุ์ให้มีผลผลิตและเปอร์เซ็นต์แป้งสูงขึ้นกว่าเดิม คือ พันธุ์เกษตรศาสตร์ 50 และห้วยบง 5

เกี่ยวกับสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในการปลูกไม้ผล พบว่า โดยภาพรวมแล้วเกษตรกรปลูกไม้ผลมีพื้นที่เฉลี่ยในการปลูกไม้ผลเท่ากับ 14.1 ไร่ต่อครัวเรือน ตามหัวไร่ปลายนา โดยมีเกษตรกรที่ปลูกไม้ผลสูงสุด คือ 50 ไร่ต่อครัวเรือน เป็นแปลงไม้ผลหลายชนิดผสมกัน โดยปลูกไม้ผลจำพวกกล้วยน้ำว้า มะไฟ มะม่วง และกระท้อน ส่วนเกษตรกรที่ปลูกไม้ผลต่ำสุดมีเพียง 0.5 ไร่ต่อครัวเรือน เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติม เป็นการปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้ยังพบอีกว่ามีเกษตรกรบางส่วนไม่มีการปลูกไม้ผลเลยถึง ร้อยละ 70.0

เกี่ยวกับสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในการปลูกผัก โดยภาพรวมแล้ว เกษตรกรมีการปลูกผักพื้นบ้านหรือพบเป็นแปลงผักขนาดเล็กไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน โดยเฉพาะในฤดูหนาว แต่ก็มีเกษตรกรบางรายปลูกเพื่อจำหน่าย โดยมีจำนวนน้อยกว่าครึ่ง มีพื้นที่ปลูกผักเฉลี่ยเพียง 3.4 ไร่ต่อครัวเรือนเท่านั้น โดยผักที่ปลูก ประกอบด้วย ผักคะน้า ผักบุ้ง ผักกวางตุ้ง แดงกวาง แดงร้าน และพริก จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เป็นพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำประกอบด้วยลำคลองน้ำเขียวมีสภาพอากาศค่อนข้างหนาวเย็นเหมาะในการปลูกผัก ในเกษตรกรบางรายใช้พื้นที่ปลูกผักสูงสุดถึง 10 ไร่ต่อครัวเรือน เป็นเกษตรกรรายใหญ่มีการกู้เงินจากนายทุนท้องถิ่นเพื่อเป็นเงินทุนในการผลิตและมีการเช่าพื้นที่ที่ติดกับแหล่งน้ำในการเพาะปลูก

สำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำนา พบเกษตรกรเพียง 1 รายเท่านั้น โดยใช้พื้นที่เพาะปลูกจำนวน 12 ไร่ จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรมีพื้นดินเป็นที่ราบลุ่มเหมาะกับการปลูกข้าว

ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินในการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรมีเป็นส่วนน้อย รวม 20 ราย โดยพบว่าการเลี้ยงโคมากที่สุด รายละประมาณ 3-5 ตัว รองลงมา คือ ไก่พื้นบ้าน และสุกร ตามลำดับ เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า ขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการเลี้ยงสัตว์ ประกอบกับมีการเฝ้าระวังการระบาดของไข้หวัดนกจึงส่งผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์ปีกน้อยลง

ตารางที่ 14 สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินตามชนิดกิจกรรม

จำนวนเนื้อที่ (ไร่ต่อครัวเรือน)	จำนวน	ร้อยละ
ข้าวโพด^{1/}		
ไม่ปลูก	44	36.7
1 - 150	67	55.8
151 - 300	6	5.0
301 - 450	1	0.8
มากกว่า 450	2	1.7
รวม	120	100.0
มันสำปะหลัง^{2/}		
ไม่ปลูก	101	84.2
1 - 40	12	10.0
41 - 80	3	2.5
81 - 120	1	0.8
มากกว่า 120	3	2.5
รวม	120	100.0
ไม้ผล^{3/4/}		
ไม่มี	84	70.0
น้อยกว่า 10	17	14.2
10 - 20	14	11.7
20.1 - 30	1	0.8
มากกว่า 30	4	3.3
รวม	120	100.0
พืชผัก^{5/}		
ไม่มี	75	62.5
น้อยกว่า 2.0	17	14.2
2.0 - 4.0	18	15.0

ตารางที่ 14 (ต่อ)

จำนวนเนื้อที่ (ไร่ต่อครัวเรือน)	จำนวน	ร้อยละ
4.1 – 6.0	6	5.0
มากกว่า 6.0	4	3.3
รวม	120	100.0
ข้าว^{6/}		
ไม่มี	119	99.2
12	1	0.8
รวม	120	100.0
เลี้ยงสัตว์^{7/}		
ไม่เลี้ยงสัตว์	100	83.5
เลี้ยงสัตว์	20	16.5
รวม	120	100.0

หมายเหตุ: ^{1/} ปลุกข้าวโพด

พื้นที่น้อยที่สุด 5.0 ไร่ต่อครัวเรือน

พื้นที่มากที่สุด 700.0 ไร่ต่อครัวเรือน

พื้นที่เฉลี่ย 72.1 ไร่ต่อครัวเรือน S.D. = 130.0

^{2/} ปลุกมันสำปะหลัง

พื้นที่น้อยที่สุด 4.0 ไร่ต่อครัวเรือน

พื้นที่มากที่สุด 180.0 ไร่ต่อครัวเรือน

พื้นที่เฉลี่ย 49.2 ไร่ต่อครัวเรือน S.D. = 54.9

^{3/} สำหรับผู้ที่ระบุว่า ไม่มี หมายถึง ไม่มีการปลูกเป็นแปลงใหญ่แต่ปลูก บริเวณหัว
ไร่ปลายนาเพื่อใช้บริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น^{4/} ปลุกไม้ผล

พื้นที่น้อยที่สุด 0.5 ไร่ต่อครัวเรือน

พื้นที่มากที่สุด 50 ไร่ต่อครัวเรือน

พื้นที่เฉลี่ย 14.1 ไร่ต่อครัวเรือน S.D. = 11.9

^{5/} ปลุกพืชผักเพื่อการค้าสำหรับผู้ระบุว่าไม่มี หมายถึง มีการปลูกผักสวนครัวรอบบ้าน
พื้นที่น้อยที่สุด 1 ไร่ต่อครัวเรือน

ตารางที่ 14 (ต่อ)

พื้นที่มากที่สุด 10 ไร่ต่อครัวเรือน

พื้นที่เฉลี่ย 3.4 ไร่ครัวเรือน S.D. = 2.4

^{6/} ปลูกร้าง

พื้นที่น้อยที่สุด ไม่ปลูกร้าง

พื้นที่มากที่สุด 12 ไร่

พื้นที่เฉลี่ย 0.1 ไร่ S.D. = 1.1

^{7/} มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ สุกร วัว ควาย ไก่ จำนวน 20 คน โดยใช้พื้นที่ร่วมกับการปลูกไม้ยืนต้น และที่รกร้างว่างเปล่า

ความเพียงพอของแหล่งน้ำทางการเกษตร

ความเพียงพอของแหล่งน้ำที่เกษตรกรนำมาใช้ในการเกษตร ในพื้นที่ศึกษา หมายถึง ความเพียงพอของแหล่งน้ำในชุมชนเพื่อการเกษตรของเกษตรกร ได้แก่ น้ำฝน สระน้ำสาธารณะ แหล่งน้ำผิวดิน(ห้วย หนอง คลอง บึง) บ่อน้ำตื้น บ่อน้ำบาดาล และน้ำคลองชลประทาน เป็นต้น โดยพิจารณาถึงจำนวนแหล่งน้ำที่มีความเพียงพอ ซึ่งการมีน้ำเพียงพอ หมายถึง สภาพที่มีน้ำฝน หรือน้ำจากแหล่งอื่น ที่ได้มาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับใช้เพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรได้เพียงพอตลอดปี ส่วนขาดแคลน หมายถึง สภาพขาดแคลนน้ำที่จะใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร โดยไม่มีน้ำในแหล่งน้ำที่จะสูบขึ้นมาใช้โดยตรงได้ทันที และให้รวมถึงสภาพที่มีน้ำในแหล่งน้ำแต่อยู่ไกลซึ่งต้องสูบมาเก็บในบ่อน้ำก่อนนำไปใช้งาน ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น แสดงในตารางที่ 15 รายละเอียด พบว่า เกษตรกรขาดแคลนน้ำ มากที่สุด คือ ร้อยละ 48.3 รองลงมา คือ มีความเพียงพอของแหล่งน้ำ 1 แหล่ง ร้อยละ 46.7 และมีความเพียงพอของแหล่งน้ำ 2 แหล่ง ร้อยละ 5.0 ตามลำดับ

จะเห็นได้ว่า เกษตรกรมีความเพียงพอของแหล่งน้ำ 1 แหล่ง กับขาดแคลนแหล่งน้ำ ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมและสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรปลูกข้าวโพดโดยอาศัยน้ำฝนเป็นแหล่งน้ำหลัก ในกรณีที่เกษตรกรระบุว่ามีความเพียงพอหรือขาดแคลนนั่น ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาการเพาะปลูก หากสามารถดำเนินการเพาะปลูกได้ตรงช่วงเดือน มิถุนายน-กรกฎาคม จะส่งผลให้มีความเพียงพอ แต่หากไม่สามารถทำการเพาะปลูก โดยเฉพาะข้าวโพดไม่ทันในช่วงฤดูฝนดังกล่าว จะส่งผลให้เกิดความขาดแคลนน้ำ ส่วนประเด็น มีความเพียงพอของแหล่งน้ำ 2 แหล่ง พบว่า นอกจากมีความเพียงพอของแหล่งน้ำฝนแล้ว ยังมีแหล่งน้ำขนาดเล็กที่อยู่ตามร่องเขาจากการสร้างทำนบและสระ

น้ำขนาดเล็กที่สร้างขึ้น แต่อย่างไรก็ดี เกษตรกรบางรายในพื้นที่ศึกษาก็มีปัญหาในการกักเก็บน้ำได้ไม่ตลอดปี จากการสัมภาษณ์และสังเกตการภาคสนาม พบว่า ดินมีสภาพเป็นหินผุ น้ำซึมออกได้ง่าย

ตารางที่ 15 ความเพียงพอของแหล่งน้ำทางการเกษตร

จำนวนความเพียงพอ (แหล่ง)	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เพียงพอ	58	48.3
1	56	46.7
2	6	5.0
รวม	120	100.0

หมายเหตุ: ความเพียงพอของแหล่งน้ำ

ความเพียงพอต่ำสุด 1 แหล่ง

ความเพียงพอสูงสุด 2 แหล่ง

ความเพียงพอเฉลี่ย 0.6 แหล่ง S.D. = 0.6

ระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรม

เกี่ยวกับระยะการเดินทางจากที่พักถึงพื้นที่ทำการเกษตรของตนเอง ได้แสดงในตารางที่ 16 พบว่า มีระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรม น้อยกว่า 5 กิโลเมตรมากที่สุด คือ ร้อยละ 54.2 รองลงมา คือ ช่วง 5.0-10.0 กิโลเมตร ร้อยละ 3.3 และมากกว่า 10.0 กิโลเมตร ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ ส่วนเกษตรกรที่มีบ้านในแปลงเกษตรกรรม ร้อยละ 41.7 มีระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรม เฉลี่ยเท่ากับ 1.7 กิโลเมตร โดยมีระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรมสูงสุด 15.0 กิโลเมตร และระยะทางต่ำสุด 0.1 กิโลเมตร

สำหรับการตั้งถิ่นฐานของเกษตรกร (village settlement) ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ แบบเป็นแถวเป็นแนว (line) แบบกระจุกตัว (cluster) และแบบกระจายตัว (scattered)

จากการศึกษาเกี่ยวกับระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรมของเกษตรกร ดังตารางที่ 16 พบว่า เกษตรกรมีการตั้งถิ่นฐานแบบกระจุก มากที่สุด โดยที่มีระยะทางจากบ้านถึงแปลงเกษตรกรรม น้อยกว่า 5 กิโลเมตรมากที่สุด โดยตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มหรือเป็นกระจุกรอบ ๆ แหล่งน้ำสาธารณะและ

มีพื้นที่เกษตรกรรมอยู่ติดกับบ้าน รองลงมา คือ บ้านอยู่ติดกับพื้นที่ จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรที่มีการตั้งถิ่นฐานแบบกระจายตัว ได้เข้ามาจับจองพื้นที่ทำประโยชน์ภายหลังแล้วมีการแบ่งที่ทำกินให้แก่บุตรหลานกระจายตัวออกไปตามแปลงเกษตรกรรมที่ได้รับมา และเพื่อความสะดวกในการดูแลจึงได้เข้าอาศัยอยู่ในแปลงเกษตรกรรมหรือชุมชนใกล้เคียงกับแปลงเกษตรกรรม

ตารางที่ 16 ระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรม

ระยะทาง (เมตร)	จำนวน	ร้อยละ
อยู่ในพื้นที่ ^{1/}	50	41.7
น้อยกว่า 5.0	65	54.2
5.1 – 10.0	4	3.3
มากกว่า 10.0	1	0.8
รวม	120	100.0

หมายเหตุ: ระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรม

ระยะทางต่ำสุด 0.1 กิโลเมตร

ระยะทางสูงสุด 15.0 กิโลเมตร

ระยะทางเฉลี่ย 1.7 กิโลเมตร S.D. = 2.7

^{1/} อยู่ในพื้นที่ หมายถึง เกษตรกรมีการตั้งถิ่นฐานแบบกระจาย บ้านอยู่ติดแปลงเกษตรกรรมจึงไม่มีระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรม

แหล่งขายผลผลิตทางการเกษตร

ในส่วน of แหล่งขายผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกร ดังแสดงในตารางที่ 17 พบว่า การขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อที่บ้านหรือแปลงเกษตรกรรมมากที่สุด คือ ร้อยละ 49.2 รองลงมา คือ นำไปขายด้วยตนเอง ร้อยละ 38.3 มีการรวบรวมผลผลิตเพื่อขายที่จุดรับซื้อ ร้อยละ 4.2 ขายให้กับสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 2.5 และเป็นการขายเหมา ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ ในขณะที่มีเกษตรกรไม่ทำการเกษตรหรือเพาะปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 5.0

จะเห็นได้ว่าแหล่งขายผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรจะขายให้กับพ่อค้าคนกลางในท้องถิ่นมากที่สุด โดยมารับซื้อที่บ้านหรือแปลงเกษตรกรรม เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าเป็นวิธีการจำหน่ายผลผลิตที่สะดวกกับเกษตรกรที่จะได้รับเงินสดรวดเร็ว เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยไม่มี

ยานพาหนะเป็นของตนเอง จึงไม่สะดวกในการขนย้ายผลผลิตไปส่งยังแหล่งรับซื้อ ประกอบกับเกษตรกรบางส่วนมีการกู้ยืมเงินทุนและวัสดุการเกษตรจากนายทุนท้องถิ่น จึงเป็นเหตุให้เกษตรกรจำเป็นต้องขายผลผลิตให้กับนายทุนท้องถิ่นที่ตนกู้ยืมมา รองลงมา คือ นำไปขายด้วยตนเอง มีการรวบรวมผลผลิตเพื่อขายที่จุดรับซื้อ ขายให้กับสหกรณ์การเกษตร เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เป็นช่องทางการขายผลผลิตทางเกษตรที่สะดวกเพราะอยู่ในท้องถิ่น นอกจากนั้นมีเกษตรกรบางรายขายเหมาผลผลิตเนื่องจาก มีผู้เสนอราคาเป็นที่น่าพอใจ ไม่เสี่ยงต่อราคาที่ขึ้นลงในขณะเก็บเกี่ยวผลผลิต

ตารางที่ 17 แหล่งขายผลผลิตทางการเกษตร

แหล่งจำหน่าย	จำนวน	ร้อยละ
พ่อค้าคนกลางมารับซื้อที่บ้าน/แปลง	59	49.2
นำไปขายด้วยตนเอง	46	38.3
มีการรวบรวมผลผลิตเพื่อขายที่จุดรับซื้อ	5	4.2
ขายให้กับสหกรณ์การเกษตร	3	2.5
ขายเหมา	1	0.8
ไม่ทำการเกษตร	6	5.0
รวม	120	100.0

การแปรรูปผลผลิต

เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าและเพื่อเพิ่มความสะดวกในการจำหน่าย ดังแสดงในตารางที่ 18 พบว่า เกษตรกรไม่มีการแปรรูปผลผลิต เป็นส่วนใหญ่มากถึง ร้อยละ 98.2 ส่วนที่เหลือมีการแปรรูปผลผลิตเพียง ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ

จะเห็นได้ว่าเกษตรกรแทบจะไม่มีการแปรรูปของผลผลิตทางการเกษตร จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรเพาะปลูกพืชไร่ประเภทข้าวโพด และมันสำปะหลัง เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งพืชชนิดดังกล่าวจำเป็นต้องมีเครื่องมือเฉพาะเพื่อแปรรูปเป็นอาหารสัตว์ จึงทำให้เกษตรกรไม่นิยมแปรรูป แต่จะนิยมขายสดให้พ่อค้าพืชไร่ท้องถิ่น ในส่วนของการแปรรูป พบว่า เกษตรกรทำเป็นมันเส้น โดยการหั่นมันสำปะหลังแล้วตากให้แห้ง เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต และการทำน้ำผักและน้ำผลไม้กระป๋องเพื่อจำหน่าย เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า เป็นสมาชิกของกลุ่มกสิกรไร้สารพิษ

ตารางที่ 18 การแปรรูปผลผลิต

การแปรรูป	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีการแปรรูป	118	98.3
มีการแปรรูป	2	0.8
รวม	120	100.0

หมายเหตุ: ไม่มีการแปรรูปหมายถึง ไม่ได้แปรรูปผลผลิตที่ได้ และบางชนิดใช้บริโภคในครัวเรือน

แหล่งปรึกษาด้านการผลิตทางการเกษตร

ในด้านแหล่งให้คำปรึกษาด้านการผลิตทางการเกษตรรวมไปจนถึงการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรนั้น ได้แสดงไว้ในตารางที่ 19 พบว่า เกษตรกรตัดสินใจร่วมกันในครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 42.5 รองลงมา คือ ไม่ปรึกษาใครเลย ร้อยละ 35.0 เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ร้อยละ 8.3 ปรึกษาผู้นำท้องถิ่น ร้อยละ 6.7 เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล ร้อยละ 3.3 ญาติพี่น้อง ร้อยละ 2.5 และปรึกษาผู้ประสบผลสำเร็จในด้านนั้นมีจำนวนเท่ากับเจ้าหน้าที่กลุ่มกสิกรไร้สารพิษ คือ ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ

จะเห็นได้ว่าแหล่งปรึกษาด้านการผลิตทางการเกษตรนั้น เกษตรกรมีการปรึกษาหารือกันภายในครัวเรือนในการดำเนินการผลิตทางการเกษตรมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาพึ่งตนเองเป็นหลัก เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า ตนเองเป็นผู้ดำเนินการและเป็นผู้รับความเสี่ยงในการลงทุนเองจึงตัดสินใจกันภายในครัวเรือน มีส่วนน้อยที่ขอรับคำปรึกษาจากแหล่งอื่น รองลงมา คือ ไม่ปรึกษาใครเลย ปรึกษาเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ปรึกษาผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล ญาติพี่น้อง และปรึกษาผู้ประสบผลสำเร็จ โดยในการตัดสินใจในการเลือกประเภทของการประกอบกิจกรรมมักจะพิจารณาจากสภาพความเหมาะสมของพื้นที่ การขึ้นลงของราคาของผลผลิตและแหล่งจำหน่ายผลผลิตประกอบการตัดสินใจ

ตารางที่ 19 แหล่งปรึกษาด้านการผลิตทางการเกษตร

แหล่งที่ปรึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ตัดสินใจร่วมกันในครัวเรือน	51	42.5
เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.	10	8.3
ผู้นำท้องถิ่น	8	6.7
เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล	4	3.3
ญาติพี่น้อง	3	2.5
ผู้ประสบผลสำเร็จในด้านนั้น	1	0.8
เจ้าหน้าที่กลุ่มเกษตรกรไร้สารพิษ	1	0.8
ไม่ปรึกษาใครเลย	42	35.0
รวม	120	100.0

การมีส่วนร่วมวางแผนในชุมชน

เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมวางแผนในชุมชนของเกษตรกร หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมประชุมวางแผน แสดงความคิดเห็นเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชน หรือมีส่วนรับทราบในการวางแผนกิจกรรมในชุมชน อันประกอบด้วย การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น โดยมีการกำหนดค่าความถี่ไว้ดังนี้ บ่อยครั้ง หมายถึง 7-12 ครั้งต่อปี นาน ๆ ครั้ง หมายถึง 1-6 ครั้งต่อปี และไม่เคยเลย หมายถึง ไม่มีส่วนร่วม และกำหนดค่าเฉลี่ยช่วงคะแนนการมีส่วนร่วมแต่ละประเภท ดังนี้ มีส่วนร่วมบ่อยครั้ง หมายถึง 2.4-3.0 คะแนน มีส่วนร่วมนาน ๆ ครั้ง หมายถึง 1.7-2.3 คะแนน และมีส่วนร่วมน้อยครั้ง หมายถึง 1.0-1.6 คะแนน ซึ่ง ได้แสดงไว้ในตารางที่ 20 พบว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผนในชุมชน อยู่ในช่วงคะแนน เกณฑ์น้อยครั้ง(1.0-1.6 คะแนน) ทั้ง 2 ประเภท คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น (1.6 คะแนน) เท่ากัน

เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมในการวางแผนของเกษตรกร เห็นได้ว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิตในชุมชนและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอยู่ในเกณฑ์น้อยครั้ง (คะแนนเฉลี่ย 1.6) โดยในการมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิตในชุมชนนั้น เกษตรกรมีส่วนร่วมในเรื่อง การวางแผนการผลิต ผัก การปศุสัตว์หรือเกี่ยวกับระยะเวลาการเพาะปลูกพืชไร่เพื่อลดความเสี่ยงจากภัยแล้ง ในส่วนของการ

มีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ทรัพยากรนั้น เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนในการใช้น้ำตาม
ร่องเขาเป็นกลุ่มไม่ใหญ่นักมักเป็นเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ได้รับประโยชน์จากการใช้น้ำแหล่งเดียวกัน

จะเห็นว่าเกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีการติดต่อประสานงานให้ความร่วมมือภายในชุมชนกัน
ค่อนข้างน้อย อีกทั้งมีความสนใจในกิจกรรมที่สำคัญต่อตนเองและชุมชน ค่อนข้างต่ำ แม้จะมีกลุ่มหรือ
องค์กรต่าง ๆ หลายกลุ่มด้วยกัน ดังแสดงจำนวนกลุ่มไว้ในตารางที่ 8 การเป็นสมาชิกกลุ่มในท้องถิ่น
จึงน่าจะมีการกระตุ้นให้เกษตรกรสามารถมีส่วนร่วมในการวางแผนต่าง ๆ ในชุมชนให้มากขึ้น

ตารางที่ 20 การมีส่วนร่วมวางแผนในชุมชน

ประเภทการวางแผน	บ่อยครั้ง		นาน ๆ ครั้ง		น้อยครั้ง		รวม		เฉลี่ย
	(3 คะแนน)		(2 คะแนน)		(1 คะแนน)				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
การผลิต ^{1/}	29	24.2	19	15.8	72	60.0	120	100.0	1.6
การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ^{2/}	24	20.0	19	15.8	77	64.0	120	100.0	1.6

หมายเหตุ: การมีส่วนร่วมในการวางแผนในชุมชน (ครั้งต่อปี)

บ่อยครั้ง หมายถึง 7-12 ครั้งต่อปี

นาน ๆ ครั้ง หมายถึง 1-6 ครั้งต่อปี

น้อยครั้ง หมายถึง เกือบไม่มีส่วนร่วม

การกำหนดค่าเฉลี่ยคะแนนแต่ละสื่อ ดังนี้

มีส่วนร่วมบ่อยครั้ง หมายถึง 2.4-3.0 คะแนน

มีส่วนร่วมนาน ๆ ครั้ง หมายถึง 1.7-2.3 คะแนน

มีส่วนร่วมน้อยครั้ง หมายถึง 1.0-1.6 คะแนน

^{1/} การผลิต หมายถึง การที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิตทางการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินให้ตรงกับความต้องการของตลาด

^{2/} การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึง การที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดการใช้งานทรัพยากรในท้องถิ่นของเกษตรกร

ตอนที่ 3 ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการวิจัยครั้งนี้ ได้จากการประมวลองค์ความรู้เรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย การเกษตรยั่งยืน เศรษฐศาสตร์พอเพียง การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เกษตรไทยกับการพัฒนา: มิติของความยั่งยืน การถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเกษตรที่พึ่งพาตนเอง พฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาตนเอง เศรษฐกิจพอเพียง: แนวพระราชดำริแห่งการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืน และเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สามารถกำหนดความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้รวม 4 รูปแบบ 17 ประเด็นหลัก 18 ประเด็นย่อย ประกอบด้วย 1) รูปแบบเกษตรยั่งยืน มี 4 ประเด็นหลัก 18 ประเด็นย่อย 2) ระบบการปลูกพืช มี 5 ประเด็นหลัก 3) การดำเนินงาน ส.ป.ก. มี 4 ประเด็นหลัก และ 4) วิธีการผลิตทางการเกษตรที่เหมาะสม มี 4 ประเด็นหลัก

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน

สำหรับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบเกษตรยั่งยืนนั้น แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลัก 18 ประเด็นย่อย คือ 1) การผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ ประกอบด้วย การปลูกพืชหรือใช้วัสดุคลุมดิน การปลูกพืชตามแนวระดับขวางความลาดเท การปลูกพืชตระกูลถั่วบำรุงดิน และการปลูกพืชตระกูลถั่วระหว่างแถวพืชหลัก 2) การผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในปริมาณที่เหมาะสม กำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีกล การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์แบบผสมผสาน และการใช้สารสกัดสมุนไพรในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช 3) การผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเอง ประกอบด้วย การใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง การใช้แรงงานภายในครัวเรือน และการนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง และ 4) การผลิตในรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือก ประกอบด้วย เกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสม เกษตรอินทรีย์ วนเกษตร เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรธรรมชาติ ดังแสดงในตารางที่ 21 ดังนี้

การผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงประเด็นหลักการผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ พบว่า เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีความต้องการปลูกพืชตระกูลถั่วบำรุงดินหลังเก็บพืชหลักมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.6) รองลงมา คือ การปลูกพืชคลุมดิน (คะแนนเฉลี่ย 2.1) การ

ปลูกพืชตระกูลถั่วระหว่างแถวพืชหลัก (คะแนนเฉลี่ย 1.6) และการปลูกพืชแนวระดับขวางความลาดเทของพื้นที่ (คะแนนเฉลี่ย 1.4) ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมของความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินประเด็นหลักการผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติพบ 2 ประเด็น ที่เกษตรกรระบุว่าไม่ต้องการเกินร้อยละ 50 คือ การปลูกพืชตระกูลถั่วระหว่างแถวพืชหลัก คือ ร้อยละ 69.2 และการปลูกพืชตามแนวระดับขวางความลาดเทของพื้นที่ คือ ร้อยละ 67.5

เมื่อพิจารณาถึงความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในประเด็นของการผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ จะเห็นได้ว่า เกษตรกรต้องการปลูกพืชคลุมดินน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ มากที่สุดจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรเล็งเห็นถึงคุณประโยชน์ในการบำรุงดินโดยการปลูกพืชปกคลุมดินช่วยไม่ให้ดินสูญเสียธาตุอาหารในดิน อย่างไรก็ตาม เกษตรกรมีความต้องการปลูกเพียงบางส่วนเท่านั้น เนื่องจากเกษตรกรใช้พื้นที่เกือบเต็มแปลงปลูกข้าวโพดและมันสำปะหลังเป็นแปลงใหญ่ติดกัน จึงไม่มีพื้นที่เหลือปลูกพืชคลุมดิน ส่วนประเด็นย่อยที่เกษตรกรต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยที่สุด คือ การปลูกพืชตระกูลถั่วระหว่างแถวพืชหลัก เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า มีความยุ่งยากในการจัดการ

การผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

เกี่ยวกับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงประเด็นหลักการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม พบว่า เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีความต้องการใช้ปุ๋ยเคมีตามปริมาณที่ฉลากข้างถุงแนะนำมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 3.3) รองลงมา คือ การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและสัตว์เหมาะสมตามฉลากข้างบรรจุภัณฑ์แนะนำ (คะแนนเฉลี่ย 3.2) การใช้สารสกัดสมุนไพรในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช (คะแนนเฉลี่ย 2.3) การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีผสมผสาน (คะแนนเฉลี่ย 2.0) และกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีกล (คะแนนเฉลี่ย 1.4) ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมของความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินประเด็นหลักการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมพบ 2 ประเด็นย่อย ที่เกษตรกรได้ระบุว่าไม่ต้องการเกินร้อยละ 50 คือ การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีกล ร้อยละ 75.0 และการกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีผสมผสาน ร้อยละ 60.8

เมื่อพิจารณาถึงความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในประเด็นของการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม พบว่า เกษตรกรต้องการการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมโดยใช้ปุ๋ยเคมีตามปริมาณที่ฉลากข้างถุงแนะนำมากที่สุด โดยใช้ประโยชน์ที่ดินครึ่งหนึ่งของพื้นที่ จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรตระหนักถึงผลกระทบของปุ๋ยเคมีที่ทำให้ดินเสื่อมสภาพ ดินมีความแข็ง

กระด้าง ประกอบกับราคาปุ๋ยเคมีมีราคาสูงขึ้นทุกปี จึงทำให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยเคมีเฉพาะเท่าที่จำเป็นและหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีความจำเป็นต้องพึ่งพาปุ๋ยเคมีเพื่อป้องกันผลผลิตตกต่ำ ลดความเสี่ยงต่อการขาดทุน จึงลดความเสี่ยงโดยแบ่งพื้นที่เป็นสองส่วนในการใช้ปุ๋ยทั้งสองประเภทนี้

ส่วนประเด็นย่อยที่เกษตรกรต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยที่สุด คือ การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ โดยวิธีกล เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เกษตรกรขาดแรงงานในการดำเนินการ และความรู้ในการกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีกล ที่จะนำมาใช้ในแปลงเกษตรกรรมได้อย่างเหมาะสม

การผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเอง

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงประเด็นหลักการผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเอง พบว่า เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีความต้องการใช้แรงงานภายในครัวเรือนมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 3.4) รองลงมา คือการนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง (คะแนนเฉลี่ย 3.0) และ การใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง (คะแนนเฉลี่ย 2.4) ตามลำดับ

เกี่ยวกับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามประเด็นหลักการผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเองนั้น เกษตรกรระบุว่า ต้องการใช้แรงงานภายในครัวเรือนครึ่งหนึ่งของพื้นที่ มากที่สุดเกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า แรงงานทางการเกษตรหายากและมีราคาแพง ประกอบกับเกษตรกรมีเงินทุนไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรยากจน จึงนิยมจะใช้แรงงานภายในครัวเรือนก่อน หากทำไม่ทันตามกำหนดหรือไม่ไหวจะมีการจ้างแรงงาน มักจะจ้างแรงงานเป็นกิจกรรมไป ได้แก่ การทำร่น และช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต ร่วมกับใช้แรงงานในครัวเรือน

ส่วนประเด็นย่อยที่เกษตรกรต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยที่สุด คือ การใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า ปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเกือบทั้งหมดไม่สามารถผลิตได้เองจำเป็นต้องซื้อ ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด ท่อนพันธุ์มันสำปะหลัง ปุ๋ยเคมี และสารกำจัดวัชพืช จึงทำให้เกษตรกรต้องใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก

การผลิตในรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือก

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงประเด็นหลักการผลิตในรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือก พบว่า เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีความต้องการทำเกษตรอินทรีย์มาก

ที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.5) รองลงมา คือ เกษตรผสมผสานมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับเกษตรทฤษฎีใหม่ (คะแนนเฉลี่ย 2.3) ไร่นาสวนผสม (คะแนนเฉลี่ย 1.9) เกษตรธรรมชาติ (คะแนนเฉลี่ย 1.7) และวนเกษตร (คะแนนเฉลี่ย 1.5) ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมของความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประเด็นหลักการผลิตในรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือก พบ 3 ประเด็นย่อย ที่เกษตรกรได้ระบุว่าไม่ต้องการ เกินร้อยละ 50 คือ วนเกษตร ร้อยละ 63.3 เกษตรธรรมชาติ ร้อยละ 60.8

ในส่วนของการใช้ประโยชน์ที่ดินตามเกณฑ์การใช้ประโยชน์ที่ดินตามรูปแบบ เกษตรยั่งยืนประเด็นหลักการผลิตในรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือกนั้น พบว่า เกษตรกรมีความต้องการ ใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ มี 4 รูปแบบย่อย คือ เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และไร่นาสวนผสม โดยเกษตรกรมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินทำเกษตรอินทรีย์ มากที่สุด จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรเห็นว่าเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ลดอันตรายจากสารเคมี แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มี ความมั่นใจในประสิทธิภาพของเกษตรอินทรีย์ จึงต้องการดำเนินการน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่

ส่วนรูปแบบย่อยที่เกษตรกรไม่ต้องการดำเนินการในพื้นที่ คือ เกษตรธรรมชาติ และวนเกษตร เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เกษตรกรดำเนินการเพาะปลูกเป็นพื้นที่ใหญ่ติดกันไป ในการปลูกป่า บริเวณหัวไร่ปลายนาเกษตรกรไม่แน่ใจในผลผลิต และผลผลิตที่ได้จากวนเกษตรอาจไม่เป็นที่ต้องการ ของตลาด อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมของรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือกที่เกษตรกรต้องการ มากที่สุด คือ เกษตรอินทรีย์ เนื่องจาก เกษตรกรตระหนักถึงพิษภัยจากสารเคมี การผลิตที่ยั่งยืนในแปลง ของตนให้สามารถพึ่งพาตนเอง แต่ยังไม่ทำทั้งพื้นที่เพราะยังไม่มั่นใจในผลที่ได้

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า ส.ป.ก.หรือหน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ควรส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินตามรูปแบบเกษตรยั่งยืนประเด็นหลักการผลิต เพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติโดยการปลูกพืชคลุมดินน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ ประเด็นหลักการผลิตที่ไม่ ทำลายสิ่งแวดล้อมโดยใช้ปุ๋ยเคมีตามปริมาณที่ตลาดข้างถุงแนะนำครึ่งหนึ่งของพื้นที่ ประเด็นหลักการ ผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเองโดยใช้แรงงานในครัวเรือนในขนาดครึ่งหนึ่งของพื้นที่ และประเด็น หลักการผลิตในรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือกในรูปแบบเกษตรอินทรีย์น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ เนื่องจาก พบว่าเกษตรกรมีความต้องการมากที่สุด

ตารางที่ 21 ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ^{1/}						เฉลี่ย ^{2/}
	เต็มแปลง	มากกว่าครึ่ง	ครึ่งหนึ่ง	น้อยกว่าครึ่ง	ไม่ต้องการ	รวม	
	(5 คะแนน)	(4 คะแนน)	(3 คะแนน)	(2 คะแนน)	(1 คะแนน)		
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	
การผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ							
การปลูกพืชตระกูลถั่วบำรุงดินหลังเก็บพืชหลัก	33	3	16	22	46	120	2.6
	27.5	(2.5)	(13.3)	(18.3)	(38.3)	(100.0)	
การปลูกพืชตระกูลถั่วระหว่างแถวพืชหลัก	11	2	3	21	83	120	1.6
	9.2	(1.7)	(2.5)	(17.5)	(69.2)	(100.0)	
การปลูกพืชคลุมดิน	14	2	10	53	41	120	2.1
	(11.7)	(1.7)	(8.3)	(44.2)	(34.2)	(100.0)	
การปลูกพืชแนวระดับขวางความลาดเทของพื้นที่	3	0	1	34	81	120	1.4
	(2.5)	(0.0)	(0.8)	(28.3)	(67.5)	(100.0)	
การผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม							
ใช้ปุ๋ยเคมีตามปริมาณที่ฉลากข้างถุงแนะนำ	62	4	4	10	40	120	3.3
	(51.7)	(3.3)	(3.3)	(8.3)	(33.3)	(100.0)	
ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและสัตว์เหมาะสมตาม	60	1	3	15	41	120	3.2
ฉลากข้างบรรจุภัณฑ์แนะนำ	(50.0)	(0.8)	(2.5)	(12.5)	(34.2)	(100.0)	

ตารางที่ 21 (ต่อ)

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ^{1/}						เฉลี่ย ^{2/}
	เต็มแปลง	มากกว่าครึ่ง	ครึ่งหนึ่ง	น้อยกว่าครึ่ง	ไม่ต้องการ	รวม	
	(5 คะแนน)	(4 คะแนน)	(3 คะแนน)	(2 คะแนน)	(1 คะแนน)		
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	
ใช้สารสกัดสมุนไพรในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช	25 (20.8)	1 (0.8)	9 (7.5)	37 (30.8)	48 (40.0)	120 (100.0)	2.3
ใช้การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีผสมผสาน	16 (13.3)	0 (0.0)	5 (4.2)	26 (21.6)	73 (60.8)	120 (100.0)	2.0
กำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีกล	6 (5.0)	0 (0.0)	4 (3.3)	20 (16.7)	90 (75.0)	120 (100.0)	1.4
การผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเอง							
การนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง	53 (44.2)	2 (1.7)	2 (1.7)	23 (19.2)	40 (33.3)	120 (100.0)	3.0
การใช้แรงงานภายในครัวเรือน	52 (43.3)	1 (0.8)	19 (15.8)	34 (28.3)	14 (11.7)	120 (100.0)	3.4
การใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง	29 (24.2)	0 (0.0)	7 (5.8)	43 (35.8)	41 (34.2)	120 (100.0)	2.4

ตารางที่ 21 (ต่อ)

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ^{1/}						เฉลี่ย ^{2/}
	เต็มแปลง	มากกว่าครึ่ง	ครึ่งหนึ่ง	น้อยกว่าครึ่ง	ไม่ต้องการ	รวม	
	(5 คะแนน)	(4 คะแนน)	(3 คะแนน)	(2 คะแนน)	(1 คะแนน)		
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	
การผลิตในรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือก							
เกษตรอินทรีย์	28	1	7	56	28	120	2.5
	(23.3)	(0.8)	(5.8)	(46.7)	(23.3)	(100.0)	
เกษตรผสมผสาน	21	0	7	54	38	120	2.3
	(17.5)	(0.0)	(5.8)	(45.0)	(31.7)	(100.0)	
เกษตรทฤษฎีใหม่	20	0	7	56	37	120	2.3
	(16.7)	(0.0)	(5.8)	(46.7)	(30.8)	(100.0)	
ไร่นาสวนผสม	17	0	6	33	64	120	1.9
	(41.2)	(0.0)	(5.0)	(27.5)	(53.3)	(100.0)	
เกษตรธรรมชาติ	11	0	3	30	76	120	1.7
	(9.2)	(0.0)	(2.5)	(25.0)	(63.3)	(100.0)	
วนเกษตร	3	1	4	39	73	120	1.5
	(2.5)	(0.8)	(3.3)	(32.5)	(60.8)	(100.0)	

ตารางที่ 21 (ต่อ)

หมายเหตุ: ^{1/} ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน แบ่งเกณฑ์การศึกษา ดังนี้

เต็มแปลง	เท่ากับ	5	คะแนน
มากกว่าครึ่ง	เท่ากับ	4	คะแนน
ครึ่งหนึ่ง	เท่ากับ	3	คะแนน
น้อยกว่าครึ่ง	เท่ากับ	2	คะแนน
ไม่ต้องการ	เท่ากับ	1	คะแนน

^{2/} ช่วงคะแนนเฉลี่ย แบ่งได้ดังนี้

เต็มแปลง	เท่ากับ	4.3 – 5.0	คะแนน
มากกว่าครึ่ง	เท่ากับ	3.5 - 4.2	คะแนน
ครึ่งหนึ่ง	เท่ากับ	2.7 – 3.4	คะแนน
น้อยกว่าครึ่ง	เท่ากับ	1.9 – 2.6	คะแนน
ไม่ต้องการ	เท่ากับ	1.0 – 1.8	คะแนน

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามระบบการปลูกพืช

สำหรับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามระบบการปลูกพืชนั้น แบ่งออกเป็น 5 ประเด็นหลัก คือ การปลูกพืชยืนต้นสลับกับพืชล้มลุก การปลูกพืชล้มลุกสลับกัน การปลูกพืชยืนต้นสลับกัน การปลูกพืชต่างระดับ และการปลูกพืชสลับไม้โตเร็ว ดังแสดงในตารางที่ 22 พบว่า เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีความต้องการการปลูกพืชยืนต้นสลับกันมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.2) รองลงมา คือ การปลูกพืชต่างระดับ (คะแนนเฉลี่ย 2.0) การปลูกพืชสลับไม้โตเร็ว (คะแนนเฉลี่ย 1.8) และการปลูกพืชล้มลุกสลับกันมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับการปลูกพืชยืนต้นสลับกับพืชล้มลุก (คะแนนเฉลี่ย 1.7) ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมของความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินประเด็นหลักตามระบบการปลูกพืช พบ 2 ประเด็นย่อย ที่เกษตรกรได้ระบุว่าไม่ต้องการเกินร้อยละ 50 คือ การปลูกพืชล้มลุกสลับกัน ร้อยละ 71.7 และการปลูกพืชยืนต้นสลับกับพืชล้มลุก ร้อยละ 60.8 และประเด็นหลักที่เกษตรกรระบุว่าต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ เกินร้อยละ 50 คือ การปลูกพืชยืนต้นสลับกัน ร้อยละ 52.5

สำหรับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามระบบการปลูกพืช ประเด็นหลักที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด คือ การปลูกพืชยืนต้นสลับกันน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ รองลงมา คือ การปลูกพืชต่างระดับน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เกษตรกรต้องการปลูกพืชหลายชนิดเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์กัน มีความเกื้อกูลกัน ไม่แย่งน้ำ แย่งอาหารกัน โดยปลูกพืชที่มีระดับความสูงและทรงพุ่มแตกต่างกันอยู่ในบริเวณเดียวกัน ได้แก่ ไม้ยืนต้นทรงพุ่มสูง ได้แก่ หนาม และมะพร้าว เป็นต้น ไม้พุ่มขนาดกลาง ได้แก่ มะม่วง และกล้วย เป็นต้น ไม้พุ่มเล็ก ได้แก่ ผักหวาน เป็นต้น และปลูกผักสวนครัวที่ต้องการร่นเงา ได้แก่ ขิง และข่า เป็นต้น เพียงบางส่วน คือ น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ เพราะเกษตรกรต้องการใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ในการปลูกพืชเศรษฐกิจ

สำหรับรูปแบบตามระบบการปลูกพืชที่เกษตรกรต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน น้อยที่สุด คือ การปลูกพืชล้มลุกสลับกัน จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรมีอาชีพหลักปลูกพืชไร่ในแปลงผืนใหญ่ ไม่ต้องการปลูกพืชล้มลุกสลับเพราะเห็นว่าเป็นความยุ่งยากในการปฏิบัติงานในแปลง

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า ศ.ป.ก. หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ควรส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินตามระบบการปลูกพืช ในประเด็นหลักการปลูก พืชยืนต้นสลับกันโดยใช้พื้นที่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งประเภทไม้ผล เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เป็นรูปแบบที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด

ตารางที่ 22 ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามระบบการปลูกพืช

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ^{1/}					รวม	เฉลี่ย ^{2/}
	เต็มแปลง	มากกว่าครึ่ง	ครึ่งหนึ่ง	น้อยกว่าครึ่ง	ไม่ต้องการ		
	(5 คะแนน)	(4 คะแนน)	(3 คะแนน)	(2 คะแนน)	(1 คะแนน)		
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	
การปลูกพืชล้มลุกสลับกัน	13 (10.8)	2 (1.7)	1 (0.8)	18 (15.0)	86 (71.7)	120 (100.0)	1.7
การปลูกพืชต่างระดับ	11 (9.2)	3 (2.5)	10 (8.3)	54 (45.0)	42 (35.0)	120 (100.0)	2.0
การปลูกพืชยืนต้นสลับกับพืชล้มลุก	11 (9.2)	1 (0.8)	7 (5.8)	28 (23.3)	73 (60.8)	120 (100.0)	1.7
การปลูกพืชยืนต้นสลับกัน	10 (8.3)	3 (2.5)	13 (10.8)	63 (52.5)	31 (25.8)	120 (100.0)	2.2
การปลูกพืชสลับไม้โตเร็ว	4 (3.3)	3 (2.5)	4 (3.3)	58 (48.3)	51 (42.5)	120 (100.0)	1.8

ตารางที่ 22 (ต่อ)

หมายเหตุ: ^{1/}

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน แบ่งเกณฑ์การศึกษา ดังนี้			
เต็มแปลง	เท่ากับ	5	คะแนน
มากกว่าครึ่ง	เท่ากับ	4	คะแนน
ครึ่งหนึ่ง	เท่ากับ	3	คะแนน
น้อยกว่าครึ่ง	เท่ากับ	2	คะแนน
ไม่ต้องการ	เท่ากับ	1	คะแนน

^{2/}

ช่วงคะแนนเฉลี่ย แบ่งได้ดังนี้			
เต็มแปลง	เท่ากับ	4.3 – 5.0	คะแนน
มากกว่าครึ่ง	เท่ากับ	3.5 - 4.2	คะแนน
ครึ่งหนึ่ง	เท่ากับ	2.7 – 3.4	คะแนน
น้อยกว่าครึ่ง	เท่ากับ	1.9 – 2.6	คะแนน
ไม่ต้องการ	เท่ากับ	1.0 – 1.8	คะแนน

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามการดำเนินการ ส.ป.ก.

สำหรับความต้องการความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามการดำเนินการของ ส.ป.ก. ประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ การนำที่รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ การฟื้นฟูดิน สามารถผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน และการรวมตัวกันผลิตพืชชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง ดังแสดงในตารางที่ 23 พบว่า เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีความต้องการฟื้นฟูดินมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.4) รองลงมา คือ สามารถผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับการรวมตัวกันผลิตพืชชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง (คะแนนเฉลี่ย 2.2) และการนำที่รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ (คะแนนเฉลี่ย 1.7) ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมของความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินประเด็นหลักตามการดำเนินการ ส.ป.ก. พบว่า เกษตรกรไม่ต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินเกินร้อยละ 50 คือ การนำที่รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ ร้อยละ 71.7 ประเด็นหลักที่เกษตรกรระบุว่าต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ เกินร้อยละ 50 คือ ความสามารถผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 73.3

เมื่อพิจารณาถึงความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามการดำเนินการ ส.ป.ก. ทั้ง 4 ประเด็นหลัก พบว่า เกษตรกรต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ มี 3 ประเด็น คือ การผลิตที่มีการฟื้นฟูดิน สามารถผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน และมีการรวมตัวกันผลิตพืชชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง โดยประเด็นหลักตามการดำเนินการ ส.ป.ก. ที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด คือ การผลิตที่สามารถผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนโดยใช้พื้นที่น้อยกว่าครึ่ง จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า เกษตรกรมีความต้องการพึ่งพาตนเองโดยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคภายในครัวเรือนไม่ต้องซื้อหา โดยแบ่งพื้นที่บางส่วนที่ตนเองสามารถดูแลได้และปลอดภัยจากการลักขโมย ไว้เพื่อเพาะปลูกเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนตามความจำเป็น

ในขณะเดียวกันประเด็นหลักที่เกษตรกรต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน น้อยที่สุด คือ การนำที่รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ เกษตรกรให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า เกษตรกรมีที่รกร้างว่างเปล่าเป็นส่วนน้อยในบริเวณที่ไม่สามารถทำการไถพรวนได้ หรือไม่อาจทำเกษตรกรรมได้เนื่องจากเป็นลานหิน เกษตรกรจึงไม่ต้องการนำที่ดินบริเวณดังกล่าวมาใช้ประโยชน์

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า ส.ป.ก.หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ควรส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินตามการดำเนินการ ส.ป.ก. ให้สามารถผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน โดยใช้พื้นที่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ เนื่องจาก พบว่าเกษตรกรมีความต้องการมากที่สุด

ตารางที่ 23 ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามการดำเนินการ ส.ป.ก.

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ^{1/}						เฉลี่ย ^{2/}
	เต็มแปลง	มากกว่าครึ่ง	ครึ่งหนึ่ง	น้อยกว่าครึ่ง	ไม่ต้องการ	รวม	
	(5 คะแนน)	(4 คะแนน)	(3 คะแนน)	(2 คะแนน)	(1 คะแนน)		
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	
มีการฟื้นฟูดิน	26 (21.7)	6 (5.0)	7 (5.8)	31 (25.8)	50 (41.7)	120 (100.0)	2.4
มีการรวมตัวกันผลิตพืชชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง	17 (14.2)	2 (1.7)	10 (8.3)	46 (38.3)	45 (37.5)	120 (100.0)	2.2
มีการนำที่รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์	16 (13.3)	0 (0.0)	3 (2.5)	15 (12.5)	86 (71.7)	120 (100.0)	1.7
สามารถผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน	13 (10.8)	0 (0.0)	3 (2.5)	88 (73.3)	16 (13.3)	120 (100.0)	2.2

ตารางที่ 23 (ต่อ)

หมายเหตุ: ^{1/}	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน แบ่งเกณฑ์การศึกษา ดังนี้		
เต็มแปลง	เท่ากับ	5	คะแนน
มากกว่าครึ่ง	เท่ากับ	4	คะแนน
ครึ่งหนึ่ง	เท่ากับ	3	คะแนน
น้อยกว่าครึ่ง	เท่ากับ	2	คะแนน
ไม่ต้องการ	เท่ากับ	1	คะแนน

^{2/}	ช่วงคะแนนเฉลี่ย แบ่งได้ดังนี้		
เต็มแปลง	เท่ากับ	4.3 – 5.0	คะแนน
มากกว่าครึ่ง	เท่ากับ	3.5 - 4.2	คะแนน
ครึ่งหนึ่ง	เท่ากับ	2.7 – 3.4	คะแนน
น้อยกว่าครึ่ง	เท่ากับ	1.9 – 2.6	คะแนน
ไม่ต้องการ	เท่ากับ	1.0 – 1.8	คะแนน

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม

สำหรับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม ประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ ปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน ทำปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักไว้ใช้เองในฟาร์ม ใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกันในฟาร์ม และการปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง ดังแสดงในตารางที่ 24 พบว่า เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีความต้องการทำปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักไว้ใช้เองในแปลงมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.4) รองลงมา คือ ปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกันในฟาร์ม (คะแนนเฉลี่ย 2.1) และการปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง (คะแนนเฉลี่ย 1.9) ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมของความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินประเด็นหลักตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม พบว่า เกษตรกรต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่เกินร้อยละ 50 คือ ปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน ร้อยละ 85.8 การปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง ร้อยละ 67.5 และการใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกันในฟาร์ม ร้อยละ 50.8

เมื่อพิจารณาถึงความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามรูปแบบวิธีการผลิตที่เหมาะสม พบว่า เกษตรกรมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ในทุกประเด็นหลัก โดยเกษตรกรมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่า การปลูกผักสวนครัวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของเกษตรกรและสะดวกเมื่อมีความต้องการใช้บริโภค โดยอาจปลูกริมรั้ว แปลงเล็ก ๆ หั้วไร่ปลายนา หรือปลูกในกะบะในกระถางหน้าบ้าน ในปริมาณที่พอใช้บริโภคในครัวเรือนเท่านั้น

สำหรับประเด็นหลักที่เกษตรกรมีความต้องการใช้ประโยชน์ น้อยที่สุด คือ การใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกันในฟาร์มน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ เนื่องจาก ความเคยชินจากการซื้อปัจจัยการผลิตจากภายนอก ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด ปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดวัชพืช เป็นต้น ประกอบกับเกษตรกรยังขาดความรู้ในการเชื่อมโยงประโยชน์ของการใช้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ในฟาร์ม

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า ส.ป.ก.หรือหน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ควรส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินตามวิธีการผลิตที่เหมาะสมประเด็นหลักปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน โดยใช้พื้นที่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ที่เกษตรกรถือครอง เกษตรกรให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า เกษตรกรต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเด็นดังกล่าวมานี้มากที่สุด

ตารางที่ 24 ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ^{1/}						เฉลี่ย ^{2/}
	เติมแปลง	มากกว่าครึ่ง	ครึ่งหนึ่ง	น้อยกว่าครึ่ง	ไม่ต้องการ	รวม	
	(5 ะแนน)	(4 ะแนน)	(3 ะแนน)	(2 ะแนน)	(1 ะแนน)		
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	
ทำปุ๋ยคอก/ปุ๋ยหมักไว้ใช้เองในแปลง	21 (17.5)	2 (1.7)	8 (6.7)	57 (47.5)	32 (23.7)	120 (100.0)	2.4
ใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกันในฟาร์ม	13 (10.8)	1 (0.8)	6 (5.0)	61 (50.8)	39 (32.5)	120 (100.0)	2.1
ปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน	6 (5.0)	0 (0.0)	1 (0.8)	103 (85.8)	10 (8.3)	120 (100.0)	2.1
การปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง	5 (4.2)	1 (0.8)	2 (1.7)	81 (67.5)	31 (25.8)	120 (100.0)	1.9

ตารางที่ 24 (ต่อ)

หมายเหตุ: ^{1/}	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน แบ่งเกณฑ์การศึกษา ดังนี้		
	เต็มแปลง	เท่ากับ	5 คะแนน
	มากกว่าครึ่ง	เท่ากับ	4 คะแนน
	ครึ่งหนึ่ง	เท่ากับ	3 คะแนน
	น้อยกว่าครึ่ง	เท่ากับ	2 คะแนน
	ไม่ต้องการ	เท่ากับ	1 คะแนน

^{2/}	ช่วงคะแนนเฉลี่ย แบ่งได้ดังนี้		
	เต็มแปลง	เท่ากับ	4.3 – 5.0 คะแนน
	มากกว่าครึ่ง	เท่ากับ	3.5 - 4.2 คะแนน
	ครึ่งหนึ่ง	เท่ากับ	2.7 – 3.4 คะแนน
	น้อยกว่าครึ่ง	เท่ากับ	1.9 – 2.6 คะแนน
	ไม่ต้องการ	เท่ากับ	1.0 – 1.8 คะแนน

การบูรณาการผลการศึกษาความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 รูปแบบ คือ ตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน ตามระบบการปลูกพืช ตามการดำเนินงาน ส.ป.ก. และตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งผลการศึกษาแบบบูรณาการออกเป็น 3 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ประเด็นที่ต้องการพัฒนาเร่งด่วน หมายถึง ประเด็นที่เกษตรกรมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินมากกว่า ร้อยละ 75 ของกลุ่มตัวอย่างขึ้นไป 2) ประเด็นที่มีศักยภาพในการพัฒนา หมายถึง ประเด็นที่เกษตรกรมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ร้อยละ 50 ถึง ร้อยละ 74 ของกลุ่มตัวอย่าง 3) ประเด็นที่ควรแก้ไขในอนาคต หมายถึง ประเด็นที่เกษตรกรมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยกว่าร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่าง ดังแสดงในตารางที่ 25 มีรายละเอียดดังนี้

ผลการศึกษาความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจากการศึกษา 4 รูปแบบ พบว่า รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ต้องพัฒนาเร่งด่วน เนื่องจาก เกษตรกรระบุว่า มีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินมากกว่า ร้อยละ 75 กลุ่มตัวอย่างขึ้นไป ประกอบด้วยทั้ง 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบเกษตรยั่งยืน ประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นหลักการผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเอง คือ การใช้แรงงานภายในครัวเรือน และประเด็นหลักการผลิตในรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือก คือ เกษตรอินทรีย์ 2) ตามรูปแบบการดำเนินการ ส.ป.ก. คือ ประเด็นหลักการผลิตที่สามารถผลิตใช้บริโภคในครัวเรือน และ 3) ตามรูปแบบวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ ประเด็นหลักทำปุ๋ยคอก/ปุ๋ยหมักไว้ใช้เองในแปลง และการปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน

ส่วนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีศักยภาพในการพัฒนา เนื่องจาก เกษตรกรระบุว่า มีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ร้อยละ 50 ถึง ร้อยละ 74 ของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 4 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบเกษตรยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ การผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย คือ การปลูกพืชตระกูลถั่วบำรุงดินหลังเก็บพืชหลัก และการปลูกพืชคลุมดิน ประเด็นหลักการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 3 ประเด็นย่อย คือ การใช้สารสกัดสมุนไพรในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช การใช้ปุ๋ยเคมีตามปริมาณที่ฉลากข้างถุงแนะนำ และการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและสัตว์เหมาะสมตามฉลากข้างบรรจุภัณฑ์แนะนำ ประเด็นหลักการผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเอง ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย คือ การนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง และการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง และประเด็นหลักการผลิตในรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือก ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย คือ เกษตรผสมผสาน และเกษตรทฤษฎีใหม่ 2) ตามรูปแบบระบบการปลูกพืช ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นหลักการปลูกพืชต่างระดับ ประเด็นหลักการปลูกพืชสลับไม้โตเร็ว และประเด็นหลักการปลูกพืชยืนต้นสลับกัน

3) ตามรูปแบบการดำเนินการ ส.ป.ก. ประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นหลักการฟื้นฟูดิน และ ประเด็นหลักการรวมตัวกันผลิตพืชชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง และ 4) ตามรูปแบบวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม ประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นหลักใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกันในฟาร์ม และประเด็นหลักการปลูกพืชหมุนเวียนไว้ใช้เอง

สำหรับรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ควรแก้ไขในอนาคต เนื่องจาก เกษตรกรได้ระบุว่า มีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยกว่าร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบเกษตรยั่งยืน ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นหลักการผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย คือ การปลูกพืชแนวระดับขวางความลาดของพื้นที่ และการปลูกพืชตระกูลถั่วระหว่างแถวพืชหลัก ประเด็นหลักการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย คือ การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีผสมผสาน และการกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีกล และ ประเด็นหลักการผลิตในรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือก ประกอบด้วย 3 ประเด็นย่อย คือ ไร่นาสวนผสม เกษตรธรรมชาติ และวนเกษตร 2) ตามรูปแบบระบบการปลูกพืช ประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นหลักการปลูกพืชล้มลุกสลับกัน และประเด็นหลักการปลูกพืชยืนต้นสลับพืชล้มลุก และ 3) ตามรูปแบบการดำเนินการ ส.ป.ก. มีเพียงประเด็นหลักประเด็นเดียว คือ ประเด็นหลักการนำที่กร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์

กล่าวโดยสรุปแล้ว มาตรการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งส่งเสริมเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ควรมี 3 มาตรการ คือ มาตรการแรกที่ต้องการพัฒนาเร่งด่วน ประกอบด้วย การปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน การใช้แรงงานภายในครัวเรือน การผลิตที่สามารถผลิตใช้บริโภคในครัวเรือน เกษตรอินทรีย์ และทำปุ๋ยคอก/ปุ๋ยหมักไว้ใช้เองในแปลง

สำหรับมาตรการที่ 2 คือ เรื่องที่มีศักยภาพในการพัฒนา ประกอบด้วย การปลูกพืชยืนต้นสลับกัน การปลูกพืชหมุนเวียนไว้ใช้เอง เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน การใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกันในฟาร์ม การใช้ปุ๋ยเคมีตามปริมาณที่ฉลากข้างถุงแนะนำ การนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและสัตว์เหมาะสมตามฉลากข้างบรรจุภัณฑ์แนะนำ การใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง การปลูกพืชคลุมดิน การปลูกพืชต่างระดับ การฟื้นฟูดิน การปลูกพืชตระกูลถั่วบำรุงดินหลังเก็บพืชหลัก การใช้สารสกัดสมุนไพรในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช การรวมตัวกันผลิตพืชชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง และการปลูกพืชสลับไม้โตเร็ว

มาตรการที่ 3 คือ เรื่องที่ควรแก้ไขในอนาคต ประกอบด้วย การทำไร่นาสวนผสม การปลูกพืชยืนต้นสลับพืชล้มลุก วนเกษตร การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ การปลูกพืชแนวระดับขวางความลาดเทของพื้นที่ การปลูกพืชตระกูลถั่วระหว่างแถวพืชหลัก การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีกล การปลูกพืชล้มลุกสลับกัน และการนำที่รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์

ตารางที่ 25 การบูรณาการความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ต้องการพัฒนาเร่งด่วน ^{1/}	มีศักยภาพในการพัฒนา ^{2/}	ควรแก้ไขในอนาคต ^{3/}
ตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน			
ประเด็นหลักการผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ			
การปลูกพืชตระกูลถั่วบำรุงดิน		✓	
หลังเก็บเกี่ยวพืชหลัก			
การปลูกพืชแนวระดับขวางความลาดเทของพื้นที่			✓
การปลูกพืชตระกูลถั่วระหว่างแถวพืชหลัก			✓
การปลูกพืชคลุมดิน		✓	
ประเด็นหลักการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม			
ใช้การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีผสมผสาน			✓
กำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีกล			✓
ใช้สารสกัดสมุนไพรในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช		✓	
ใช้ปุ๋ยเคมีตามปริมาณที่ฉลากข้างถุงแนะนำ		✓	
ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและสัตว์เหมาะสมตามฉลากข้างบรรจุภัณฑ์		✓	
แนะนำ			

ตารางที่ 25 (ต่อ)

ประเด็นความต้องการใช้ประโยชน์ ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ต้องการพัฒนา เร่งด่วน ^{1/}	มีศักยภาพในการ พัฒนา ^{2/}	ควรแก้ไขในอนาคต ^{3/}
ประเด็นหลักการผลิตที่ใช้ปัจจัย			
การผลิตที่พึ่งตนเอง			
การนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง		✓	
การใช้แรงงานภายในครัวเรือน	✓		
การใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง		✓	
ประเด็นหลักการผลิตในรูปแบบที่			
เป็นเกษตรทางเลือก			
ไร่นาสวนผสม			✓
เกษตรธรรมชาติ			✓
วนเกษตร			✓
เกษตรอินทรีย์	✓		
เกษตรผสมผสาน		✓	
เกษตรทฤษฎีใหม่		✓	
ตามรูปแบบระบบการปลูกพืช			
ประเด็นหลักการปลูกพืชล้มลุก			✓
สลับกัน			
ประเด็นหลักการปลูกพืชยืนต้น			✓
สลับกับพืชล้มลุก			
ประเด็นหลักการปลูกพืชต่างระดับ		✓	
ประเด็นหลักการปลูกพืชสลับไม้โตเร็ว		✓	
ประเด็นหลักการปลูกพืชยืนต้น		✓	
สลับกัน			
ตามรูปแบบการดำเนินการ ส.ป.ก.			
ประเด็นหลักมีการนำที่รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์			✓
ประเด็นหลักมีการฟื้นฟูดิน		✓	
ประเด็นหลักมีการรวมตัวกันผลิตพืชชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง		✓	

ตารางที่ 25 (ต่อ)

ประเด็นความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ต้องการพัฒนาเร่งด่วน ^{1/}	มีศักยภาพในการพัฒนา ^{2/}	ควรแก้ไขในอนาคต ^{3/}
ประเด็นหลักสามารถผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนตามรูปแบบวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม	√		
ประเด็นหลักทำปุ๋ยคอก/ปุ๋ยหมักไว้ใช้เองในแปลง	√		
ประเด็นหลักใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกันในฟาร์ม		√	
ประเด็นหลักปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน	√		
ประเด็นหลักการปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง		√	

หมายเหตุ: ^{1/} ต้องการพัฒนาเร่งด่วน หมายถึง ประเด็นที่ระบุว่าต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินเกินกว่าร้อยละ 75 ของกลุ่มตัวอย่างขึ้นไป

^{2/} มีศักยภาพในการพัฒนา หมายถึง ประเด็นที่ระบุว่าต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินร้อยละ 50 ถึงร้อยละ 74 ของกลุ่มตัวอย่าง

^{3/} ควรแก้ไขในอนาคต หมายถึง ประเด็นที่ระบุความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยกว่าร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 4 ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

เกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รวบรวมสำหรับการศึกษารั้งนี้ 7 ประเด็นหลัก 31 ประเด็นย่อย ประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านสภาพที่ดิน คือ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ขาดความรู้ในการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน การใช้ที่ดินผิดประเภท บ้างและแปลงเกษตรกรรมอยู่ห่างไกลกัน และมีความต้องการนำที่ดินไปใช้นอกภาคเกษตรมากขึ้น 2) ด้านแหล่งน้ำ คือ ขาดแคลนน้ำ ขาดแคลนแหล่งเก็บน้ำ การกระจายตัวของฝนไม่สม่ำเสมอ และ ขาดความรู้ในการเก็บน้ำ/นํ้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 3) ด้านการผลิต คือ ทางคมนาคมไม่สะดวก ผลผลิตตกต่ำ ราคาผลผลิตตกต่ำ ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ขาดแคลนเงินทุน ความไม่แน่นอน

ของราคาผลผลิต มีการระบาดของโรคแมลง ขาดข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการผลิต การใช้เทคโนโลยีที่ทำลายสิ่งแวดล้อม และขาดความรู้วิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 4) ด้านตัวเกษตรกร คือ ขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาอาชีพ ขาดแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สุขภาพไม่แข็งแรง และขาดความรู้ในหลักการเศรษฐกิจพอเพียง 5) ด้านแรงงาน คือ แรงงานในครัวเรือนไม่เพียงพอ ค่าจ้างแรงงานแพง และแรงงานหายาก 6) ด้านสังคม คือ ขาดการรวมกลุ่มในการผลิตและการแปรรูปผลผลิต ขาดผู้นำดำเนินการในท้องถิ่น และขาดความสามัคคีภายในกลุ่ม และ 7) ด้านเจ้าหน้าที่ คือ ได้รับข่าวสารการเกษตรน้อยเนื่องจากการติดต่อกับเจ้าหน้าที่น้อย ดังมีรายละเอียดในตารางที่ 26 ดังนี้

ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ประกอบด้วย 7 ประเด็น คือ ปัญหาด้านสภาพที่ดิน ปัญหาด้านแหล่งน้ำ ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาจากตัวเกษตรกร ปัญหาด้านแรงงาน ปัญหาด้านสังคม และปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ ดังแสดงในตารางที่ 26 มีรายละเอียดดังนี้

ปัญหาด้านสภาพที่ดิน

ปัญหาด้านสภาพที่ดินที่พบมากที่สุด คือ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ถึงร้อยละ 64.2 รองลงมา คือ ขาดความรู้ในการจัดการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน ร้อยละ 44.2 บ้างและแปลงเกษตรกรรวมอยู่ห่างไกลกัน ร้อยละ 5.8 มีการใช้ที่ดินผิดประเภท ร้อยละ 1.7 และมีความต้องการนำที่ดินไปใช้นอกภาคเกษตรมากขึ้น ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ

ปัญหาด้านแหล่งน้ำ

ปัญหาด้านแหล่งน้ำที่พบมากที่สุด คือ ขาดความรู้ในการเก็บน้ำ/นํานํามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ร้อยละ 59.2 รองลงมา คือ การกระจายตัวของฝนไม่สม่ำเสมอ ร้อยละ 45.0 และขาดแคลนน้ำมีจำนวนเท่ากับขาดแคลนแหล่งเก็บน้ำ คือ ร้อยละ 44.2 ตามลำดับ

ปัญหาด้านการผลิต

ปัญหาด้านการผลิตที่พบมากที่สุด คือ ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ร้อยละ 89.2 รองลงมา คือ ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต ร้อยละ 87.5 ราคาผลผลิตตกต่ำ ร้อยละ 69.2 ขาดแคลนเงินทุน ร้อยละ 68.3 ผลผลิตตกต่ำ ร้อยละ 64.2 ขาดความรู้วิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 62.5 ขาดข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการผลิต ร้อยละ 50.8 การใช้เทคโนโลยีที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 45.8 มีการระบาดของโรคแมลง ร้อยละ 39.2 และทางคมนาคมไม่สะดวก ร้อยละ 25.8 ตามลำดับ

ปัญหาด้านตัวเกษตรกร

ปัญหาด้านตัวเกษตรกรที่พบมากที่สุด คือ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 65.0 รองลงมา คือ ขาดความรู้ในหลักการเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 61.7 ขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาอาชีพ ร้อยละ 55.8 ขาดแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ ร้อยละ 45.8 และสุขภาพไม่แข็งแรง ร้อยละ 26.7 ตามลำดับ

ปัญหาด้านแรงงาน

ปัญหาด้านแรงงานที่พบมากที่สุด คือ แรงงานหายาก ร้อยละ 70.8 รองลงมา คือ ค่าจ้างแรงงานแพง ร้อยละ 67.5 และแรงงานในครัวเรือนไม่เพียงพอ ร้อยละ 60.8 ตามลำดับ

ปัญหาด้านสังคม

ปัญหาด้านสังคมที่พบมากที่สุด คือ ขาดการรวมกลุ่มในการผลิตและการแปรรูปผลผลิต ร้อยละ 66.7 รองลงมา คือ ขาดผู้นำดำเนินการในท้องถิ่น ร้อยละ 65.8 และขาดความสามัคคีภายในกลุ่ม ร้อยละ 47.5 ตามลำดับ

ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่

ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ที่พบ คือ การได้รับข่าวสารการเกษตรน้อย เนื่องจากมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่น้อย ร้อยละ 66.7

จะเห็นได้ว่า ปัญหาในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกร ระบุเกินครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างมี ประเด็นเรียงตามลำดับประกอบด้วย ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต แรงงานหายาก ราคาผลผลิตตกต่ำ ขาดแคลนเงินทุน ค่าจ้างแรงงาน แพง ขาดการรวมกลุ่มในการผลิตและการแปรรูปผลผลิตได้รับข่าวสารเกษตรกรน้อยเนื่องจากการ ติดต่อกับเจ้าหน้าที่น้อย ขาดผู้ดำเนินการในท้องถิ่น ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดิน ขาดความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตตกต่ำ ขาดความรู้ในหลักการเศรษฐกิจพอเพียงแรงงานในครัวเรือนไม่ เพียงพอ ขาดความรู้ในการเก็บน้ำและนำน้ำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขาดความรู้ความเข้าใจในการ พัฒนาอาชีพ และขาดข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการผลิต โดยประเด็นที่เกษตรกรระบุเกิน ร้อยละ 75.0 มี 2 ประเด็น ประกอบด้วย ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง และความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต

สำหรับสาเหตุ และการแก้ไขปัญหาดังกล่าว พบว่า ปัญหาด้านสภาพที่ดินที่พบ คือ ดินขาด ความอุดมสมบูรณ์นั้น สาเหตุเพราะ เกษตรกรขาดการปรับปรุงบำรุงดิน และการอนุรักษ์ดินที่ถูกวิธี โดยที่เกษตรกรได้ระบุแนวทางการแก้ไขปัญหาคือ การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยพืชสดร่วมกับการปลูกพืช ตระกูลถั่วหมุนเวียน เพื่อบำรุงดิน

ปัญหาด้านแหล่งน้ำที่พบ คือ การขาดความรู้ในการเก็บน้ำและการนำน้ำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ สูงสุด สาเหตุเพราะ เกษตรกรขาดแคลนแหล่งเก็บน้ำที่เหมาะสมและแหล่งน้ำธรรมชาติที่ใช้เดิมให้แก่ แหล่งเก็บน้ำส่วนตัว ประกอบกับขาดการบริหารจัดการน้ำที่ดี เนื่องจากน้ำที่ไหลตามร่องเข้าในฤดูฝน จะไหลทิ้งสูญเปล่าทำให้ขาดแคลนแหล่งเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง โดยที่เกษตรกรได้ระบุแนวทางการแก้ไข ปัญหาคือ การทำฝายทดน้ำชะลอการไหลของน้ำ กักเก็บน้ำไว้ใช้ รวมถึงการทำระบบส่งน้ำไปยังพื้นที่ ต้องการน้ำ ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรสามารถเลือกผลิตพืชที่ให้ผลตอบแทนสูงขึ้น

เกี่ยวกับปัญหาด้านการผลิต ประกอบด้วย ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ความไม่แน่นอนของราคา ผลผลิต และราคาผลผลิตตกต่ำ สาเหตุเนื่องจากการอิงราคาตลาดภายนอกและปัจจัยการผลิตทุกชนิด ถูกกำหนดราคาโดยผู้ผลิตแต่เพียงฝ่ายเดียว ทั้งนี้ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนั้น เกษตรกรระบุว่า ต้องการ ให้มีการประกันราคาผลผลิตเพื่อลดความเสี่ยงในการขาดทุน รองลงมา คือ ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน เนื่องจากเป็นเกษตรกรรายย่อย ประกอบกับบางรายมีปัญหาการพักชำระหนี้ไม่สามารถกู้ยืมเงินเพิ่มได้ หนทางแก้ไวนั้น เกษตรกรมีความต้องการให้รัฐสนับสนุนให้มีการผ่อนปรนหลักเกณฑ์ในการกู้ยืม ให้ สามารถกู้ยืมเพิ่มเพื่อนำไปลงทุนใหม่ได้ ส่วนปัญหาเรื่องผลผลิตตกต่ำ ขาดความรู้การผลิตตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง และขาดข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการผลิต สาเหตุเนื่องจาก ขาดความรู้ความเข้าใจ ในด้านการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ขาดความรู้ในการปรับปรุงดิน ปรับปรุงคุณภาพของผลผลิต มีการใช้ เทคโนโลยีดั้งเดิมที่ได้รับจากภาครัฐและเอกชน มิได้แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ในการผลิตให้เกิด

ประสิทธิภาพ แนวทางแก้ไข เกษตรกรต้องการได้รับความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาระบบการผลิตเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงขึ้น จากการศึกษาดูงานและเข้ารับการฝึกอบรม

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาด้านตัวเกษตรกรนั้น ประกอบด้วย การขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจาก เกษตรกร ไม่มีการรวมตัวกัน จัดตั้งกลุ่มสนับสนุนการผลิต ดังจะเห็นได้ว่าในพื้นที่ศึกษาไม่มีกลุ่มสนับสนุนการผลิตข้าวโพดซึ่งเป็นพืชหลักในท้องถิ่นโดยตรง แต่อย่างไรก็ตาม มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อรองรับการสนับสนุนด้านการเงินเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เกษตรกรต้องการให้รัฐมีการสนับสนุนให้มากขึ้นและมีความต่อเนื่องอย่างจริงจัง โดยหวังผลสัมฤทธิ์ของงาน มิใช่เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนงานเท่านั้น รองลงมา คือ ปัญหาขาดความรู้ในหลักการเศรษฐกิจพอเพียง และขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาอาชีพ เนื่องจาก เป็นเกษตรกรรายย่อยที่มีระดับการศึกษาต่ำ โดยส่วนใหญ่จบการศึกษามัธยมศึกษา(เฉลี่ย 4.8 ปี) ประกอบกับขาดความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้วิทยาการใหม่ ๆ ในการพัฒนาแนวคิด และวิธีการผลิตทางการเกษตร พบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ และเกิดภาวะความเสี่ยงในการลงทุน อีกทั้งพื้นที่เกษตรกรอยู่นอกเขตชลประทาน จึงทำให้มีความเสี่ยงต่อภัยแล้ง เกษตรกรระบุถึงแนวทางแก้ไขปัญหาคือ การสร้างระบบน้ำที่เหมาะสม และการให้ความรู้ในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ปัญหาด้านแรงงาน ประกอบด้วย แรงงานหายาก ค่าจ้างแรงงานแพง และแรงงานในครัวเรือนไม่เพียงพอ สาเหตุจาก มีการย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและเป็นแรงงานรับจ้างต่างถิ่น ดังจะเห็นได้จากแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากับ 2.4 คนต่อครัวเรือน เทียบกับพื้นที่ถือครองเฉลี่ยเท่ากับ 31.9 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งเมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่า พื้นที่การเกษตรมีขนาดค่อนข้างใหญ่ แต่จำนวนเกษตรกรที่มีในแต่ละครัวเรือนมีเพียง 2 คน ทำให้เกิดปัญหาแรงงานขาดแคลน จึงมีความจำเป็นต้องจ้างแรงงานเพิ่มเติม ขณะที่ในพื้นที่ที่มีจำนวนแรงงานรับจ้างทางการเกษตรค่อนข้างน้อย จึงส่งผลให้เกิดการแย่งแรงงาน และปัญหาการแข่งขันด้านค่าจ้างแรงงานตามมา เกษตรกรระบุถึงแนวทางแก้ไขปัญหาคือ การใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงาน การควบคุมราคาปัจจัยการผลิต และแทรกแซงราคาผลผลิตทางการเกษตร

เมื่อพิจารณาถึง ปัญหาด้านสังคม ประกอบด้วย ขาดการรวมกลุ่มในการผลิตและการแปรรูป และขาดผู้นำดำเนินการในท้องถิ่น ส่งผลให้สภาพสังคมต่างคนต่างทำ ใครทำอะไรได้ผลดีก็จะมีกรณีเลียนแบบทำให้เกิดปัญหาผลผลิตล้นตลาด ราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรระบุแนวทางแก้ไขปัญหาคือ ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มการแปรรูปและการจัดหาตลาดที่แน่นอนเหมาะสม

เกี่ยวกับปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ คือ การได้รับข่าวสารการเกษตรน้อยเนื่องจากการติดต่อกับเจ้าหน้าที่น้อย ความถี่ในการพบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่นาน ๆ ครั้ง พบเมื่อมีการส่งเสริมโครงการ

ใหม่ ๆ เท่านั้น ประกอบกับจำนวนเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ให้การส่งเสริมมีน้อย เกษตรกรได้ระบุแนวทางการแก้ไขปัญหา คือ เพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ด้านงานส่งเสริมมากขึ้น เพิ่มความถี่ในการพบปะให้ความรู้แก่เกษตรกรมากขึ้น ให้มีการแก้ไขช่วยเหลือ และร่วมกับเกษตรกรวางแผนการผลิตรายบุคคลหรือรายกลุ่มเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรระบุเกินครึ่งแบ่งได้ 4 ประเภท คือ ปัญหาด้านกายภาพ ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาด้านการตลาด และปัญหาด้านสังคม ดังนี้

1. ปัญหาด้านกายภาพ

สำหรับปัญหาด้านกายภาพ ประกอบด้วย ดินไม่อุดมสมบูรณ์ และผลผลิตตกต่ำ หนทางแก้ไข โดยการดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน ประเด็นหลักการผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ การผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และการผลิตในรูปแบบที่เกษตรทางเลือก และประเด็นหลักการดำเนินงาน ส.ป.ก ประเด็นหลักการฟื้นฟูดิน เนื่องจากการดำเนินการปรับปรุงปัจจัยหลักในการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมให้ดีขึ้นให้เหมาะกับการเกษตรในระยะยาว

2. ปัญหาด้านการผลิต

เกี่ยวกับปัญหาด้านการผลิต ประกอบด้วย ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง แรงงานหายาก ค่าจ้างแรงงานแพง แรงงานในครัวเรือนไม่เพียงพอ และขาดแคลนเงินทุน ทั้งนี้หนทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกษตรกรระบุ คือ ต้องการให้มีการทำการเกษตรแบบยั่งยืนในประเด็นหลักการใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเอง ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสมตามประเด็นย่อยการใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกันในฟาร์ม ทำปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักไว้ใช้เองในแปลง การปลูกพืชหมุนเวียนไว้ใช้เอง และการปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน เนื่องจากการใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพและสามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถช่วยแก้ไขปัญหาด้านการผลิตดังกล่าวได้

3. ปัญหาด้านการตลาด

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาด้านการตลาดนั้น ประกอบด้วย ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต และราคาผลผลิตตกต่ำ หนทางแก้ไขปัญหามาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยดำเนินการตามระบบการปลูกพืชตามประเพณีย่อยการปลูกพืชขึ้นต้นสลับกัน การปลูกพืชต่างระดับ การปลูกพืชล้มลุกสลับกัน การปลูกพืชสลับไม้โตเร็ว และการปลูกพืชขึ้นต้นสลับพืชล้มลุก มีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า และรวมกลุ่มกันขายเพื่อให้มีอำนาจต่อรอง เนื่องจากวิธีการแก้ไขดังกล่าวจะช่วยกระจายความเสี่ยงด้านราคาผลผลิตที่อาจตกต่ำในผลผลิตบางชนิดได้

4. ปัญหาด้านสังคม

ในกรณีของปัญหาด้านสังคมนั้น ประกอบด้วย การขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้รับข่าวสารน้อย ขาดความรู้ในหลักการและวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงขาดผู้นำ ขาดการรวมกลุ่มการผลิตและแปรรูปผลผลิต ขาดความรู้ในการนำน้ำมาใช้ประโยชน์สูงสุด ขาดความรู้ในการพัฒนาอาชีพ และขาดข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการผลิต หนทางแก้ไขปัญหา โดยรัฐควรให้การสนับสนุนอย่างจริงจังให้ตรงกับความต้องการและเหมาะสมกับเกษตรกรในแต่ละพื้นที่แบบองค์รวม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และตัวเกษตรกร รวมไปถึงตรงกับความต้องการของตลาด

ตารางที่ 26 ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สภาพปัญหา	ไม่มี ปัญหา	มีปัญหา	การแก้ไขปัญหา		รวม
			ไม่แก้ไข	แก้ไข	
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
ด้านสภาพที่ดิน					
ดินขาดความอุดมสมบูรณ์	43 (35.8)	77 (64.2)	41 (34.2)	36 (30.0)	120 (100.0)
ขาดความรู้ในการจัดการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน	67 (55.8)	53 (44.2)	31 (25.8)	22 (18.4)	120 (100.0)
มีการใช้ที่ดินผิดประเภท	118 (98.3)	2 (1.7)	2 (1.7)	0 (0.0)	120 (100.0)
บ้านและแปลงเกษตรกรรมอยู่ห่างไกลกัน	113 (94.2)	7 (5.8)	7 (5.8)	0 (0.0)	120 (100.0)
มีความต้องการนำที่ดินไปใช้นอกภาคเกษตรมากขึ้น	119 (99.2)	1 (0.8)	1 (0.8)	0 (0.0)	120 (100.0)
ด้านแหล่งน้ำ					
ขาดแคลนน้ำ	67 (55.8)	53 (44.2)	45 (37.5)	8 (6.7)	120 (100.0)
ขาดแคลนแหล่งเก็บน้ำ	67 (55.8)	53 (44.2)	43 (35.8)	10 (8.4)	120 (100.0)
การกระจายตัวของฝนไม่สม่ำเสมอ	66 (55.0)	54 (45.0)	54 (45.0)	0 (0.0)	120 (100.0)
ขาดความรู้ในการเก็บน้ำ/นํานํามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด	49 (40.8)	71 (59.2)	51 (42.5)	20 (16.7)	120 (100.0)
ด้านการผลิต					
ทางคมนาคมไม่สะดวก	89 (74.2)	31 (25.8)	28 (23.3)	3 (2.5)	120 (100.0)
ผลผลิตตกต่ำ	43 (35.8)	77 (64.2)	65 (54.2)	12 (10.0)	120 (100.0)

ตารางที่ 26 (ต่อ)

สภาพปัญหา	ไม่มีปัญหา	มีปัญหา	การแก้ไขปัญหา		รวม
			ไม่แก้ไข	แก้ไข	
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
ราคาผลผลิตตกต่ำ	37 (30.8)	83 (69.2)	78 (65.0)	5 (4.2)	120 (100.0)
ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง	13 (10.8)	107 (89.2)	99 (82.5)	8 (6.7)	120 (100.0)
ขาดแคลนเงินทุน	38 (31.7)	82 (68.3)	65 (54.2)	17 (14.1)	120 (100.0)
ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต	15 (12.5)	105 (87.5)	102 (85.0)	3 (2.5)	120 (100.0)
มีการระบาดของโรคแมลง	73 (60.8)	47 (39.2)	30 (25.0)	17 (14.2)	120 (100.0)
ขาดข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการผลิต	59 (49.2)	61 (50.8)	42 (35.0)	19 (15.8)	120 (100.0)
การใช้เทคโนโลยีที่ทำลายสิ่งแวดล้อม	65 (54.2)	55 (45.8)	49 (40.8)	6 (5.0)	120 (100.0)
ขาดความรู้วิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	45 (37.5)	75 (62.5)	51 (42.5)	24 (20.0)	120 (100.0)
ด้านตัวเกษตรกร					
ขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาอาชีพ	53 (44.2)	67 (55.8)	44 (36.6)	23 (19.2)	120 (100.0)
ขาดแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ	65 (54.2)	55 (45.8)	50 (41.6)	5 (4.2)	120 (100.0)
ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	42 (35.0)	78 (65.0)	71 (59.2)	7 (5.8)	120 (100.0)
สุขภาพไม่แข็งแรง	88 (73.3)	32 (26.7)	25 (20.7)	7 (5.8)	120 (100.0)

ตารางที่ 26 (ต่อ)

สภาพปัญหา	ไม่มีปัญหา	มีปัญหา	การแก้ไขปัญหา		รวม
			ไม่แก้ไข	แก้ไข	
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
ขาดความรู้ในหลักการเศรษฐกิจพอเพียง	46 (38.3)	74 (61.7)	52 (43.4)	22 (18.3)	120 (100.0)
ด้านแรงงาน					
แรงงานในครัวเรือนไม่เพียงพอ	47 (39.2)	73 (60.8)	51 (42.5)	22 (18.3)	120 (100.0)
ค่าจ้างแรงงานแพง	39 (32.5)	81 (67.5)	74 (61.7)	7 (5.8)	120 (100.0)
แรงงานหายาก	35 (29.2)	85 (70.8)	72 (60.0)	13 (10.8)	120 (100.0)
ด้านสังคม					
ขาดการรวมกลุ่มในการผลิตและการแปรรูปผลผลิต	40 (33.3)	80 (66.7)	76 (63.3)	4 (3.4)	120 (100.0)
ขาดผู้นำดำเนินการในท้องถิ่น	41 (34.2)	79 (65.8)	78 (65.0)	1 (0.8)	120 (100.0)
ขาดความสามัคคีภายในกลุ่ม	63 (52.5)	57 (47.5)	56 (46.7)	1 (0.8)	120 (100.0)
ด้านเจ้าหน้าที่					
ได้รับข่าวสารการเกษตรน้อยเนื่องจากมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่น้อย	40 (33.3)	80 (66.7)	77 (64.2)	3 (2.5)	120 (100.0)

แนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับแนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่ผู้วิจัยทำการศึกษามี 10 ประเด็น ประกอบด้วย 1) การประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้สึกรักถิ่นฐานท้องถิ่น 2) รัฐมีการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ 3) ส่งเสริมให้มีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามระบบเกษตรทางเลือก 4) การรวมตัวกันวางแผนการผลิตให้ตรงกับความต้องการในแต่ละพื้นที่ 5) จัดให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งทุนที่ยุติธรรมได้ง่าย 6) การจัดและการพัฒนาทรัพยากรน้ำ

7) ความรู้เพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินสูงสุด 8) การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร 9) รัฐมีการสนับสนุนอาชีพหัตถกรรมเสริมรายได้ และ 10) การนำเครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมมาใช้ในแปลงเกษตรกรรม ดังแสดงในตารางที่ 27 มีรายละเอียด ดังนี้

การประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้สึกรักถิ่นฐานแวดล้อม

เมื่อพิจารณาถึงการประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้สึกรักถิ่นฐานแวดล้อม พบว่า เกษตรกรเกือบทั้งหมดต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์มากถึง ร้อยละ 97.5 ส่วนที่เหลือเพียงส่วนน้อยที่มีความเห็นว่าไม่ต้องการ ร้อยละ 11.7

รัฐมีการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับเกษตรกรในแต่ละพื้นที่

เกี่ยวกับการให้รัฐมีการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐส่งเสริมอาชีพมากถึง ร้อยละ 93.3 ส่วนที่เหลือเพียงส่วนน้อยที่ไม่ต้องการ ร้อยละ 6.7

ส่งเสริมให้มีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามระบบเกษตรทางเลือก

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้มีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามระบบเกษตรทางเลือก พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการให้มีการส่งเสริมการวางแผนถึง ร้อยละ 88.3 เช่นกัน ส่วนที่เหลือไม่ต้องการ ร้อยละ 11.7

การรวมตัวกันวางแผนการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาด

เกี่ยวกับการรวมตัวกันวางแผนการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาด พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการให้มีการรวมกันวางแผนการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาดถึง ร้อยละ 88.3 ส่วนที่เหลือไม่ต้องการ ร้อยละ 11.7

จัดให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งทุนที่ยุติธรรมได้ง่าย

สำหรับการจัดให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งทุนที่ยุติธรรมได้ง่าย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐจัดให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งทุนที่ยุติธรรมได้ง่ายถึง ร้อยละ 85.8 ส่วนที่เหลือไม่ต้องการ ร้อยละ 14.2

การจัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำ

เกี่ยวกับการจัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐมีการจัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำถึง ร้อยละ 84.2 ส่วนที่เหลือไม่ต้องการ ร้อยละ 15.8

ความรู้เพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ความต้องการความรู้เพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการได้รับความรู้เพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดิน ร้อยละ 78.3 ส่วนที่เหลือไม่ต้องการ ร้อยละ 21.6

การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

เมื่อพิจารณาถึงการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรนั้น พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ร้อยละ 75.0 ส่วนที่เหลือไม่ต้องการ ร้อยละ 25.0

รัฐมีการสนับสนุนอาชีพหัตถกรรมเสริมรายได้

สำหรับกรณีการให้รัฐมีการสนับสนุนอาชีพหัตถกรรมเสริมรายได้ พบว่า เกษตรกรมีความต้องการให้รัฐมีการสนับสนุนอาชีพหัตถกรรมเสริมรายได้ ร้อยละ 71.7 ส่วนที่เหลือไม่ต้องการ ร้อยละ 28.3

การนำเครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมมาใช้ในแปลงเกษตรกรรม

เกี่ยวกับการนำเครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมมาใช้ในแปลงเกษตรกรรม พบว่า เกษตรกรมีความต้องการนำเครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมมาใช้ในแปลงเกษตรกรรม ร้อยละ 70.0 ส่วนที่เหลือไม่ต้องการ ร้อยละ 30.0

เมื่อพิจารณาภาพโดยรวมประเด็นที่ควรมีการพัฒนาให้การสนับสนุนแก่เกษตรกรมากที่สุด คือ การประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้สึกรักถิ่นฐานสิ่งแวดล้อม รองลงมาคือ การให้รัฐส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ ได้แก่ การวิจัยหาพืชชนิดใหม่ที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ อาชีพแปรรูปผลผลิตให้มีราคาสูงขึ้น และอาชีพที่เกี่ยวกับการผลิตปัจจัยการผลิตทางการเกษตร โดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอก เป็นต้น การส่งเสริมให้มีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามระบบเกษตรทางเลือก ได้แก่ เกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรผสมผสาน เป็นต้น การรวมตัวกันวางแผนการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาด จัดให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งทุนที่ยุติธรรมได้ง่าย การจัดการและการพัฒนาทรัพยากรน้ำ ความรู้เพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินสูงสุด การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร รัฐมีการสนับสนุนอาชีพหัตถกรรมเสริมรายได้ และการนำเครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมมาใช้ในแปลงเกษตรกรรม ตามลำดับ โดยพิจารณาจากจำนวนเกษตรกรที่ต้องการรับการสนับสนุนในแต่ละประเด็น

จะเห็นได้ว่าการศึกษาประเด็นที่เกษตรกรต้องการได้รับการพัฒนาและสนับสนุนในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมและให้การสนับสนุนที่เหมาะสม ได้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร มากที่สุด เพื่อพัฒนาและยกระดับความสามารถในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรให้สูงขึ้น และช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น

ตารางที่ 27 แนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะ	ต้องการ	ไม่ต้องการ	รวม
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
การประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้สึกรัก สิ่งแวดล้อม	117 (97.5)	3 (2.5)	120 (100.0)
รัฐมีการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับเกษตรกร ในแต่ละพื้นที่	112 (93.3)	8 (6.7)	120 (100.0)
ส่งเสริมให้มีการวางแผนการใช้ประโยชน์ ที่ดินตามระบบเกษตรกรรมทางเลือก	106 (88.3)	14 (11.7)	120 (100.0)
การรวมตัวกันวางแผนการผลิตให้ตรงกับ ความต้องการของตลาด	106 (88.3)	14 (11.7)	120 (100.0)
จัดให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งทุนที่ ยุติธรรมได้ง่าย	103 (85.8)	17 (14.2)	120 (100.0)
การจัดการและการพัฒนาทรัพยากรน้ำ	101 (84.2)	19 (15.8)	120 (100.0)
ความรู้เพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเกิดการ ใช้ประโยชน์ที่ดินสูงสุด	94 (78.3)	26 (21.6)	120 (100.0)
การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร	90 (75.0)	30 (25.0)	120 (100.0)
รัฐมีการสนับสนุนอาชีพหัตถกรรมเสริมรายได้	86 (71.7)	34 (28.3)	120 (100.0)
การนำเครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมมาใช้ในแปลง เกษตรกรรม	84 (70.0)	36 (30.0)	120 (100.0)

ตอนที่ 5 การทดสอบสมมติฐาน

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดตัวแปร ดังนี้

ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยด้านกายภาพ ประกอบด้วย ความพอเพียงของแหล่งน้ำ และระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม 2) ปัจจัยเฉพาะบุคคล ประกอบด้วย อายุ และระดับการศึกษา 3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ ขนาดพื้นที่ถือครอง จำนวนแรงงานทางการเกษตร และหนี้สิน และ 4) ปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วย การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ในชุมชน การเปิดรับข่าวสาร การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น

ตัวแปรตาม คือ ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) ตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน 2) ตามระบบการปลูกพืช 3) ตามการดำเนินงาน ส.ป.ก. และ 4) ตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ได้แสดงในตารางที่ 28 มีรายละเอียด ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ความเพียงพอของแหล่งน้ำ ระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ขนาดพื้นที่ถือครอง จำนวนแรงงานทางการเกษตร หนี้สิน การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ในชุมชน การเปิดรับข่าวสาร การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับ ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน มีเพียงปัจจัยเดียว คือ ความเพียงพอของแหล่งน้ำ โดยมีความสัมพันธ์เป็นบวก และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .207 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

แสดงว่า เกษตรกรที่มีความเพียงพอของแหล่งน้ำที่มากกว่า จะมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน มากกว่า เนื่องจาก เกษตรกรที่มีความพร้อมในด้านแหล่งน้ำจะลดความเสี่ยงในการผลิตได้ ส่งผลให้เกษตรกรกล้าตัดสินใจเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ มีการใช้ประโยชน์ที่ดินตามรูปแบบการผลิตที่อนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม สามารถใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเอง และสามารถเลือกรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือก เช่น เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และไร่นาสวนผสม เป็นต้น

สมมติฐานที่ 2 ความพอเพียงของแหล่งน้ำ ระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม อายุระดับการศึกษา รายได้ ขนาดพื้นที่ถือครอง จำนวนแรงงานทางการเกษตร หนี้สิน การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน การเปิดรับข่าวสาร การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับ ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามระบบการปลูกพืช

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามระบบการปลูกพืช มี 2 ปัจจัย คือ การเปิดรับข่าวสาร โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเป็นลบ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .232 และระดับการศึกษา โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเป็นบวก มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .191 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ทั้งสองปัจจัย

แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่มีจำนวนช่องทางการเปิดรับข่าวสารทางเกษตรมากกว่า ย่อมมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามระบบการปลูกพืชน้อยกว่า เนื่องจาก เกษตรกรที่เปิดรับข่าวสารมากกว่ามัก เป็นผู้นำในท้องถิ่น มีฐานะดี มีความเจริญทางด้านวัตถุ มีโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพมากกว่า จึงมุ่งเน้นการผลิตไปทางเกษตรพาณิชย์ผลิตเพื่อขาย โดยมีความเห็นว่าแนวทางของระบบการปลูกพืชที่นำเสนอ ยุ่งยาก ให้ผลตอบแทนช้าไม่ทันต่อความต้องการ ได้แก่ การปลูกพืชยืนต้นสลับพืชล้มลุก การปลูกพืชยืนต้นสลับกัน ส่งผลให้ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามระบบการปลูกพืชเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม

ส่วนเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า มีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามระบบการปลูกพืชมากกว่า เนื่องจาก เกษตรกรผู้มีการศึกษาสูงกว่า มีมุมมองและตระหนักถึงผลดีผลเสียของการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามระบบการปลูกพืชได้มากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรบางรายที่มีการศึกษาน้อยกว่า มักมีความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงค่อนข้างยาก จึงทำให้มีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามระบบการปลูกพืชน้อยกว่าผู้มีการศึกษาสูงกว่า

สมมติฐานที่ 3 ความพอเพียงของแหล่งน้ำ ระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ขนาดพื้นที่ถือครอง จำนวนแรงงานทางการเกษตร หนี้สิน การเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน การเปิดรับข่าวสาร การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับ ความต้องการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามการดำเนินการ ส.ป.ก.

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และ ปัจจัยด้านสังคม ทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์แบบไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับความต้องการใช้ประโยชน์ในที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามการดำเนินการ ส.ป.ก.

แสดงว่า เกษตรกรในพื้นที่ศึกษาที่มีความแตกต่างกันในปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคม มีการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบการดำเนินการ ส.ป.ก. ไม่แตกต่างกันทั้ง 4 ประเด็นหลัก เนื่องจาก ส.ป.ก.มีแนวทางการดำเนินงานไปในแนวทางเดียวกัน คือ การนำที่ดินรกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ โดยมีการติดตามการทำประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินของเกษตรกรทุกราย เกี่ยวกับประเด็นหลักสามารถผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน โดยสนับสนุนให้มีการขุดสระน้ำขนาดเล็กในแปลงเกษตรกรรมของเกษตรกรเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรมีน้ำเพื่อใช้ในการผลิต ส่วนประเด็นหลักมีการรวมกลุ่มกันผลิตพืชชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มความสามารถในการต่อรองราคา โดยมีความพยายามในการจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และมีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ส่วนประเด็นหลักทำการฟื้นฟูดิน โดยให้การสนับสนุนกิจกรรมในการอนุรักษ์ดิน เช่น ส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก การส่งเสริมให้เลี้ยงโคเกษตรกรนำมูลสัตว์ที่เป็นผลพลอยได้มาเป็นปุ๋ยคอก และการฝึกอบรมเพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถ เช่น การอบรมเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

สมมติฐานที่ 4 ความพอเพียงของแหล่งน้ำ ระยะการเดินทางจากบ้านสู่แปลงเกษตรกรรม อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ขนาดพื้นที่ถือครอง จำนวนแรงงานทางการเกษตร หนี้สิน การเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน การเปิดรับข่าวสาร การมีส่วนร่วมวางแผนการผลิตในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับ ความต้องการใช้ประโยชน์ในที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามวิธีการผลิตที่เหมาะสม

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามวิธีการผลิต การเกษตรที่เหมาะสม มีเพียงตัวแปรเดียว คือ หนี้สิน โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางที่เป็นบวก และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .184 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่มีจำนวนหนี้สินมากกว่า มีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสมมากกว่า เนื่องจาก การผลิตที่เหมาะสมทั้ง 4 ประเด็น คือ ปลุกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน การทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกไว้ใช้เองในแปลง การใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกัน และการปลูกพืชหมุนเวียนไว้ใช้เอง มีความสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรระดับรากหญ้า ไม่จำเป็นต้องลงทุนสูง สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยเป็นการผลิตเพื่อใช้และบริโภคภายในครัวเรือน เป็นการใช้ทรัพยากรร่วมกันเหมาะสมกับผู้ที่มีหนี้สินที่ไม่ต้องการการลงทุนสูง

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มี 4 ปัจจัย ประกอบด้วย ความเพียงพอของแหล่งน้ำ ระดับการศึกษา การเปิดรับข่าวสาร และการมีหนี้สิน โดยความเพียงพอของแหล่งน้ำ และการเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์เป็นลบ ขณะที่ระดับการศึกษาและการมีหนี้สินมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชเนตร (2538) ที่พบว่า การเปิดรับข่าวสาร และการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการจัดการในการใช้ประโยชน์ที่ดินและการอนุรักษ์ดิน ขณะที่สมศักดิ์ (2541) พบว่า การได้รับข่าวสารทางการเกษตร มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อปรับปรุงดินดิน ในทำนองเดียวกันกับดวงฤดี (2543) พบว่าการมีแหล่งน้ำในการเกษตร มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำเกษตรแบบผสมผสาน ส่วนสายชล (2544) พบว่า การศึกษาและการได้รับความช่วยเหลือด้านเงินทุน มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ในประเด็นเดียวกัน ปริชัย(2545) พบว่า การอยู่ใกล้แหล่งน้ำ มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำเกษตรผสมผสาน ในทำนองเดียวกัน ชลัธรัตน์ (2545) พบว่า จำนวนแหล่งข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ทศน์ (2545) พบว่าการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ และหนึ่งฤทัย (2547) พบว่า แหล่งน้ำใช้ทางการเกษตร มีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในแง่การปรับปรุงและอนุรักษ์ดิน แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยดังกล่าวข้างต้นมีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปปรับใช้ในอนาคต ประกอบด้วย การให้การศึกษาที่เหมาะสมแก่เกษตรกร การสนับสนุนแหล่งน้ำให้เพียงพอแก่ประเภทของการผลิต การให้ข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการส่งเสริม และการหาหนทางลดภาระหนี้สินของ

เกษตรกรหรือการสร้างหนี้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ จะส่งผลให้เกษตรกรมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสูงสุด

ตารางที่ 28 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวแปรอิสระ	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง			
	ตามรูปแบบ เกษตรยั่งยืน	ตามระบบการ ปลูกพืช	ตามการดำเนิน การ ส.ป.ก.	ตามวิธีการผลิต ที่เหมาะสม
ปัจจัยด้านกายภาพ				
ความพอเพียงของแหล่งน้ำ	.207*	.096	.010	.116
ระยะการเดินทางจากบ้านสู่ แปลงเกษตรกรรม	.093	-.052	.048	-.029
ปัจจัยเฉพาะบุคคล				
อายุ	.057	.108	.028	.064
ระดับการศึกษา	.165	.191*	.023	.062
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ				
รายได้	-.032	-.059	.049	.045
ขนาดพื้นที่ถือครอง	-.129	-.067	-.085	-.107
จำนวนแรงงานทางการเกษตร หนี้สิน	-.121	-.177	-.028	.048
	.119	.016	.087	.184*
ปัจจัยด้านสังคม				
การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร ต่าง ๆ ในชุมชน	-.009	-.064	-.147	.019
การเปิดรับข่าวสาร	.012	-.232*	-.083	-.038
การมีส่วนร่วมวางแผนการ ผลิตในชุมชน	-.061	.106	.047	.020
การมีส่วนร่วมวางแผนการใช้ ทรัพยากรในท้องถิ่น	-.021	.176	.008	.044

หมายเหตุ: มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง 1) ภูมิหลังบางประการของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา 2) สภาพการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา 3) ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร 4) ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังบางประการของเกษตรกรกับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และ 5) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน จากเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ สถิติเชิงพรรณนาที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนสถิติเชิงอนุมานที่หาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม คือ pearson product moment correlation coefficient

ภูมิหลังบางประการของเกษตรกร

เกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนเพศชายและหญิงใกล้เคียงกัน อายุเฉลี่ย เท่ากับ 50.9 ปี โดยมีอายุสูงสุด เท่ากับ 80 ปี และอายุน้อยที่สุดเท่ากับ 19 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยจบการศึกษาสูงสุด คือ ระดับปริญญาตรี และจบการศึกษาดำสุด คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในขณะที่เกษตรกรบางรายไม่ได้รับการศึกษา รายได้ส่วนใหญ่ของเกษตรกรเป็นรายได้จากภาคเกษตรกรรมเฉลี่ยเท่ากับ 269,533 บาทต่อปีต่อครัวเรือน รายได้สูงสุดเท่ากับ 2,716,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และรายได้ต่ำสุดคือ 1,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ส่วนรายได้นอกภาคเกษตรกรรมเฉลี่ยเท่ากับ 56,624 บาทต่อปีต่อครัวเรือน รายได้สูงสุดเท่ากับ 300,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ส่วนรายได้ต่ำสุด คือ 390 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และรายได้ทั้งหมดเฉลี่ยเท่ากับ 299,588 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ซึ่งมีค่ามากกว่ารายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ 121,668 บาทต่อปีต่อครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2547) รายได้สูงสุดเท่ากับ 3,285,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และรายได้ต่ำสุดเท่ากับ 12,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

รายจ่ายในการประกอบอาชีพของเกษตรกรเฉลี่ย 62,477 บาทต่อปีต่อครัวเรือน โดยมีรายจ่ายในการประกอบอาชีพสูงสุด เท่ากับ 3,530,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และรายจ่ายในการประกอบอาชีพต่ำสุด คือ 500 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ส่วนค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากับ 64,583 บาทต่อปีต่อครัวเรือน โดยมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูงสุด 396,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และค่าใช้จ่ายในครัวเรือนต่ำสุด 15,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ยเท่ากับ 135,127 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ซึ่งมากกว่ารายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ยของประเทศ คือ 87,050 บาทต่อปีต่อครัวเรือน(สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548) โดยค่าใช้จ่ายรวมสูงสุดเท่ากับ 3,663,780 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และค่าใช้จ่ายรวมต่ำสุดเท่ากับ 24,620 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

สำหรับแหล่งเงินทุนในการทำการเกษตรนั้น เกษตรกรมีแหล่งเงินทุนมากกว่า 1 แหล่งโดยแหล่งเงินกู้ที่เกษตรกรนิยมมากที่สุด คือ กองทุนหมู่บ้าน รองลงมา คือ ธ.ก.ส. ส่วนแหล่งเงินกู้ที่เกษตรกรมีการกู้ยืมน้อยที่สุด คือ ธนาคารพาณิชย์และกลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ยเท่ากับ 65,067 บาทต่อครัวเรือน หนี้สินมากที่สุดเท่ากับ 3,500,000 บาทต่อครัวเรือน และหนี้สินน้อยที่สุดเท่ากับ 8,000 บาทต่อครัวเรือน การใช้เงินจากการกู้ยืมนี้ พบว่า เหตุผลในการกู้ยืมเงินของเกษตรกรจะนำเงินเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน อย่างน้อย 2 กลุ่มขึ้นไป โดยจำนวนกลุ่มที่เกษตรกรเป็นสมาชิกมากที่สุด คือ 5 กลุ่ม และจำนวนสมาชิกกลุ่มที่เกษตรกรเข้าร่วมน้อยที่สุด คือ 1 กลุ่ม ทั้งนี้การเข้าร่วมกลุ่มหรือองค์กรส่วนใหญ่ของเกษตรกรมีสถานภาพเป็นสมาชิกทั่วไป มีเพียงส่วนน้อยที่เป็นกรรมการกลุ่ม ทั้งนี้ สถานภาพของเกษตรกรในกลุ่มหรือองค์กรที่เกษตรกรเป็นสมาชิกนั้น พบว่า เกษตรกรเป็นสมาชิกทั่วไปเกินกว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างมีเพียง 2 กลุ่ม คือ การเป็นลูกค้า ธ.ก.ส. และสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน

เกี่ยวกับแหล่งข่าวสารทางการเกษตร พบว่า สื่อที่ได้รับเป็นประจำที่วัดเป็นจำนวนครั้งต่อเดือนมากที่สุด มีเพียงสื่อเดียว คือ โทรทัศน์ โดยอยู่ในเกณฑ์ได้รับบ่อยครั้ง และสื่อที่เกษตรกรเปิดรับน้อยที่สุด คือ พนังงานขายเอกชน ส่วนสื่อที่ไม่ได้รับเป็นประจำที่วัดเป็นจำนวนครั้งต่อปีนั้น พบว่า ทั้งการศึกษาดูงาน และการฝึกอบรม เกษตรกรได้รับนาน ๆ ครั้ง

สภาพการประกอบอาชีพเกษตรกรกรม

อาชีพหลักที่เกษตรกรระบุมากที่สุด คือ การทำไร่ ส่วนอาชีพรองมีหลากหลาย ประกอบด้วย การปลูกไม้ผล ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก ค้าขายภายในหมู่บ้าน และทำนา ตามลำดับ นอกจากนี้พบอาชีพเสริมบ้างประปราย โดยอาชีพเสริมที่พบมากที่สุด คือ รับจ้าง รองลงมา คือ เลี้ยงสัตว์ ค้าขายภายในหมู่บ้าน และปลูกไม้ผล และมีเกษตรกรถึง ร้อยละ 83.3 ไม่มีอาชีพเสริม

ส่วนจำนวนสมาชิกในครัวเรือนนั้น เกษตรกรมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยเท่ากับ 4 คนต่อครัวเรือน โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด 12 คนต่อครัวเรือน และน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน จำนวนสมาชิกวัยแรงงานเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน จำนวนสมาชิกวัยแรงงานมากที่สุด 8 คนต่อครัวเรือน และสมาชิกวัยแรงงานน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน จำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยพึ่งพิง 1-2 คนต่อครัวเรือน มากที่สุด คือ ร้อยละ 56.7 จำนวนสมาชิกวัยพึ่งพิงเฉลี่ยเท่ากับ 2 คนต่อครัวเรือน โดยจำนวนสมาชิกวัยพึ่งพิงมากที่สุด 5 คนต่อครัวเรือน และจำนวนสมาชิกวัยพึ่งพิงน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน แรงงานทางเกษตรในครัวเรือน จำนวน 1-2 คนต่อครัวเรือน มากที่สุด คือ ร้อยละ 65.0 แรงงานทางเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน แรงงานทางเกษตรในครัวเรือนมากที่สุด 7 คนต่อครัวเรือน และจำนวนแรงงานน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน แรงงานจ้างทางเกษตรเฉลี่ย 10 คนต่อครัวเรือน แรงงานจ้างทางเกษตรมากที่สุด 30 คนต่อครัวเรือน และน้อยที่สุด 1 คนต่อครัวเรือน

เกี่ยวกับสภาพการถือครองที่ดินนั้น พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ของตนเองมากที่สุด ช่วง 11-40 ไร่ต่อครัวเรือน คือ ร้อยละ 53.3 พื้นที่ของตนเองเฉลี่ย 31.9 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งมีค่าสูงกว่าพื้นที่ถือครองเฉลี่ยของภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเท่ากับ 19.3 ไร่ต่อครัวเรือน(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2546) พื้นที่ของตนเองสูงสุด 200 ไร่ต่อครัวเรือน และพื้นที่ของตนเองต่ำสุด 0.5 ไร่ต่อครัวเรือน สำหรับการเช่าที่ดินนั้น เกษตรกรเช่าที่ดินผู้อื่นเพื่อทำการเกษตรเฉลี่ย 125.5 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่เช่าผู้อื่นทำการเกษตรสูงสุด 700 ไร่ต่อครัวเรือน และต่ำสุด 2 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้เช่าที่ดินผู้อื่นถึง ร้อยละ 71.7 สำหรับการให้ผู้อื่นเช่าพื้นที่ทำการเกษตรนั้น เกษตรกรให้ผู้อื่นเช่าทำการเกษตรเฉลี่ย 19.8 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าทำการเกษตรสูงสุด 43 ไร่ต่อครัวเรือน และต่ำสุด 4 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนเกษตรกรที่ไม่ให้ผู้อื่นเช่าทำการเกษตรมากถึง ร้อยละ 90.8 ทั้งนี้พื้นที่ที่มีการให้ผู้อื่นเช่าและเช่าจากผู้อื่น มีทั้งเป็นพื้นที่ที่อยู่ในและนอกเขตปฏิรูปที่ดิน

เกี่ยวกับสภาพการได้รับเอกสารสิทธิจาก ส.ป.ก. นั้น เกษตรกรได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินจาก ส.ป.ก. เฉลี่ยเท่ากับ 26.7 ไร่ต่อครัวเรือน โดยพื้นที่ได้รับจาก ส.ป.ก. มากที่สุด

50 ไร่ต่อครัวเรือน และพื้นที่น้อยที่สุด 0.5 ไร่ต่อครัวเรือน สำหรับที่ดินอื่น หมายถึง พื้นที่ที่นอกเหนือจากที่ได้รับจาก ศ.ป.ก. นั้น เกษตรกรมีที่ดินอื่นที่ไม่ได้รับจาก ศ.ป.ก. เฉลี่ยเท่ากับ 40.8 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่อื่นที่ไม่ได้รับจาก ศ.ป.ก. สูงสุด 150 ไร่ต่อครัวเรือน และต่ำสุด 7 ไร่ต่อครัวเรือน โดยที่เกษตรกรไม่มีที่ดินอื่นที่ไม่ได้รับจาก ศ.ป.ก. มากถึง ร้อยละ 85.8 ขณะเดียวกันเกษตรกรที่มีที่ดินอื่นมีเพียง ร้อยละ 14.2

สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินตามชนิดกิจกรรมนั้น เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินโดยปลูกข้าวโพดเฉลี่ย 72.1 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่ปลูกข้าวโพดสูงสุด 700 ไร่ต่อครัวเรือน และต่ำสุด 5 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังเฉลี่ย 49.2 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่ปลูกมันสำปะหลังสูงสุด 180 ไร่ต่อครัวเรือน และต่ำสุด 4 ไร่ต่อครัวเรือน โดยมีเกษตรกรที่ไม่ปลูกมันสำปะหลังถึง ร้อยละ 84.2 สำหรับพื้นที่ปลูกไม้ผลเฉลี่ย 14.1 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่ปลูกไม้ผลสูงสุด 50 ไร่ต่อครัวเรือน และต่ำสุด 0.5 ไร่ต่อครัวเรือน โดยมีเกษตรกรที่ไม่ปลูกไม้ผล ร้อยละ 70.0 พื้นที่ปลูกพืชผักเฉลี่ย 3.4 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่ปลูกผักสูงสุด 10 ไร่ต่อครัวเรือน และต่ำสุด 1 ไร่ต่อครัวเรือน และมีเกษตรกรที่ไม่ปลูกผัก ร้อยละ 62.5 มีเกษตรกรเพียงรายเดียวเท่านั้นที่ปลูกข้าว โดยปลูกเพียง 12 ไร่ มีการเลี้ยงสัตว์จำนวนเล็กน้อย

แหล่งน้ำทางการเกษตร พบว่า เกษตรกรมีความเพียงพอและขาดแคลนของแหล่งน้ำใกล้เคียงกัน โดยแหล่งน้ำที่เพียงพอมีผู้ระบุมากที่สุด คือ 1 แหล่งเท่านั้น สำหรับแหล่งน้ำที่มีอยู่ในพื้นที่ ประกอบด้วย แหล่งน้ำจากธรรมชาติ คือ น้ำฝน คลองธรรมชาติ และแหล่งน้ำตามร่องเขา และแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ สระน้ำขนาดเล็กในไร่นา ฝาย และคลองชลประทาน

สำหรับระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรมนั้น พบว่า เกษตรกรอยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่น้อยกว่า 5 กิโลเมตร มากที่สุด ร้อยละ 54.2 ระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรมเฉลี่ยเท่ากับ 1.7 กิโลเมตร ระยะทางระหว่างบ้านถึงแปลงเกษตรกรรมสูงสุด 15.0 กิโลเมตร และระยะทางต่ำสุด 0.1 กิโลเมตร

แหล่งขายผลผลิตทางการเกษตรมีหลายแหล่ง โดยมีการขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อที่บ้านหรือแปลงเกษตรกรรมมากที่สุด รองลงมา คือ นำไปขายด้วยตนเอง ส่วนที่เหลือ รวบรวมผลผลิตเพื่อขายที่จุดรับซื้อ ขายให้กับสหกรณ์การเกษตร และขายเหมา ตามลำดับ เกษตรกรเกือบทั้งหมดไม่มีการแปรรูปผลผลิต มีเพียงเล็กน้อย คือ การแปรรูปผักเป็นน้ำผักพร้อมดื่ม และการทำมันสำปะหลังเส้น

ในด้านแหล่งปรึกษาด้านการผลิตทางการเกษตรมีหลายแหล่ง อย่างไรก็ตาม เกษตรกรพึ่งตนเองมากที่สุด โดยเกษตรกรตัดสินใจร่วมกันในครัวเรือน และไม่ปรึกษาใครเลย ส่วนที่เหลือเพียงส่วนน้อย

คือ ปริญญาเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ปริญญาผู้นำ เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล ญาติพี่น้อง ผู้ประสบผลสำเร็จในด้านนั้น และเจ้าหน้าที่กลุ่มกสิกรไร้สารพิษ ตามลำดับ

การมีส่วนร่วมในการวางแผนในชุมชนนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและการวางแผนการผลิตในชุมชนอยู่ในเกณฑ์น้อยครั้งมากที่สุด โดยมีเกษตรกรเกินครึ่งเพียงเล็กน้อย คือ ร้อยละ 64.0

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทำการศึกษา ประกอบด้วย 4 รูปแบบ (17 ประเด็นหลัก 18 ประเด็นย่อย) ประกอบด้วย ตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน ตามระบบการปลูกพืช ตามการดำเนินงานของ ส.ป.ก. และตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่อยู่ในเกณฑ์มีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินครั้งหนึ่งของพื้นที่ มี 1 รูปแบบ 2 ประเด็นหลัก 4 ประเด็นย่อย ประกอบด้วย 1) **รูปแบบเกษตรยั่งยืน** ประเด็นหลักการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยมีประเด็นย่อย คือ การใช้ปุ๋ยเคมีตามปริมาณที่ฉลากข้างถุงแนะนำ และใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและสัตว์เหมาะสมตามฉลากข้างบรรจุภัณฑ์แนะนำ 2) **รูปแบบเกษตรยั่งยืน** ประเด็นหลักการใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเอง โดยมีประเด็นย่อย คือ การใช้แรงงานภายในครัวเรือน และการนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง

ส่วนความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องการน้อยกว่าครั้งหนึ่งของพื้นที่ มี 4 รูปแบบ 13 ประเด็นหลัก 9 ประเด็นย่อย ประกอบด้วย 1) **รูปแบบเกษตรยั่งยืน** ประเด็นหลักการผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ โดยมีประเด็นย่อย คือ การปลูกพืชตระกูลถั่วบำรุงดินหลังเก็บพืชหลัก และปลูกพืชคลุมดิน ประเด็นหลักการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยมีประเด็นย่อย คือ การใช้สารสกัดสมุนไพรในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช และใช้การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีผสมผสาน ประเด็นหลักการผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่พึ่งตนเอง โดยมีประเด็นย่อย คือ ใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง ประเด็นหลักการผลิตที่เป็นเกษตรทางเลือก โดยมีประเด็นย่อย คือ การทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และไร่นาสวนผสม 2) **ตามระบบการปลูกพืช** โดยมีประเด็นหลัก คือ การปลูกพืชยืนต้นสลับกัน และการปลูกพืชต่างระดับ 3) **ตามการดำเนินการ ส.ป.ก.** โดยมีประเด็นหลัก คือ การฟื้นฟูดิน การผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน และการรวมตัวกันผลิตพืชชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง

และ4) ตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม โดยมีประเด็นหลัก คือ การทำปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักไว้ใช้เองในแปลง การปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน การใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกันในฟาร์ม และการปลูกพืชหมุนเวียนไว้ใช้เอง

สำหรับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินที่อยู่ในเกณฑ์ไม่ต้องการมี 3 รูปแบบ 7 ประเด็นหลัก 5 ประเด็นย่อย ประกอบด้วย 1) **รูปแบบเกษตรยั่งยืน** ประเด็นหลักการผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ โดยมีประเด็นย่อย คือ การปลูกพืชตระกูลถั่วระหว่างแถวพืชหลัก และการปลูกพืชแนวระดับขวางความลาดเทของพื้นที่ ประเด็นหลักการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยมีประเด็นย่อย คือ การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีกล ประเด็นหลักการผลิตที่เป็นเกษตรทางเลือก โดยมีประเด็นย่อย คือ การเกษตรธรรมชาติ และวนเกษตร 2) **ตามระบบการปลูกพืช** โดยมีประเด็นหลัก คือ การปลูกพืชสลับไม้โตเร็ว การปลูกพืชล้มลุกสลับกัน และการปลูกพืชขึ้นต้นสลับกับพืชล้มลุก 3) **ตามการดำเนินการ ส.ป.ก.** โดยมีประเด็นหลัก คือ การนำที่รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์

เกี่ยวกับรูปแบบความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เกษตรกรรมว่า ไม่ต้องการนำมาดำเนินการในที่ดินเกินครึ่ง ประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ 1) **รูปแบบเกษตรยั่งยืน** ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นหลักการผลิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย คือ การปลูกพืชตระกูลถั่วระหว่างแถวพืชหลัก และการปลูกพืชแนวระดับขวางความลาดเทของพื้นที่ ประเด็นหลักการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย คือ กำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีกล และการกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีผสมผสาน และประเด็นหลักการผลิตในรูปแบบที่เป็นเกษตรทางเลือก ประกอบด้วย 3 ประเด็นย่อย คือ เกษตรธรรมชาติ วนเกษตร และไร่นาสวนผสม 2) **ตามระบบการปลูกพืช** ประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก คือ การปลูกพืชล้มลุกสลับกัน และการปลูกพืชขึ้นต้นสลับกับพืชล้มลุก และ3) **ตามการดำเนินการ ส.ป.ก.** มีเพียงประเด็นหลักเดียว คือ การนำที่รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์

สำหรับแนวทางในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้จากการบูรณาการเกี่ยวกับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับ ส.ป.ก. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ควรมีการพัฒนาเร่งด่วนตามความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มี 5 ประเด็น คือ การปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน การใช้แรงงานภายในครัวเรือน การผลิตที่สามารถผลิตใช้บริโภคในครัวเรือน เกษตรอินทรีย์ และทำปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักไว้ใช้เองในแปลง

ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรกร ประกอบด้วย 7 ประเด็น คือ ปัญหาด้านสภาพที่ดิน ปัญหาด้านแหล่งน้ำ ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาจากตัวเกษตรกร ปัญหาด้านแรงงาน ปัญหาด้านสังคม และปัญหาด้านเจ้าหน้าที่

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ปัญหาดังกล่าว ประกอบด้วย ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต แรงงานหายาก ราคาผลผลิตตกต่ำ ขาดแคลนเงินทุน ค่าจ้างแรงงานแพง ขาดการรวมกลุ่มในการผลิตและการแปรรูปผลผลิต ได้รับข่าวสารการเกษตรน้อยเนื่องจากการติดต่อกับเจ้าหน้าที่น้อย ขาดผู้ดำเนินการในท้องถิ่น ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตตกต่ำ ขาดความรู้ในหลักการเศรษฐกิจพอเพียงแรงงานในครัวเรือนไม่เพียงพอ ขาดความรู้ในการเก็บน้ำและนํ้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาอาชีพ และขาดข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการผลิต

สำหรับในการแก้ไขปัญหา นั้น ในทุกปัญหาเกษตรกรได้ระบุว่ามีการแก้ไขในทุกปัญหา ยกเว้นปัญหาการกระจายตัวของฝนไม่สม่ำเสมอ ปัญหาบ้านและแปลงเกษตรกรรมอยู่ห่างไกลกัน ปัญหาการใช้ที่ดินผิดประเภท และปัญหามีความต้องการนำที่ดินไปใช้นอกภาคเกษตรมากขึ้น ที่ไม่มีการแก้ไขเนื่องจาก เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย และบางปัญหาไม่อาจควบคุมได้

แนวทางในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับแนวทางในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่นำเสนอไว้ในการวิจัยครั้งนี้มี 10 ประเด็น พบว่า ทุกประเด็นเกษตรกรต้องการให้มีการดำเนินการในพื้นที่ ประเด็นที่เกษตรกรต้องการให้มีการดำเนินการมากที่สุดถึง ร้อยละ 97.5 และ ร้อยละ 93.3 คือ การประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้สึกรักหวงแหนสิ่งแวดล้อม และการให้รัฐส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ตามลำดับ

การทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา คือ ความเพียงพอของแหล่งน้ำ การเปิดรับข่าวสาร ระดับการศึกษา และการมีหนี้สินของเกษตรกร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ได้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน และหน่วยงานในท้องถิ่น ในประเด็น ดังนี้

1. การพัฒนาความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับวิธีการพัฒนาความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่ควรดำเนินการในพื้นที่ศึกษาอย่างต่อเนื่อง ควรมีการส่งเสริมทั้งในรูปการจัดฝึกอบรมความรู้ภายใต้การฝึกปฏิบัติจริง การนำไปศึกษาดูงาน กรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จเพิ่มการจูงใจ และการจัดทำแปลงสาธิต รวมถึงการสาธิตวิธีในชุมชน ตามรูปแบบต่าง ๆ ที่พบจากการวิจัยครั้งนี้ คือ

1.1 ตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน

ควรมีการผลักดันและส่งเสริมให้เกษตรกรดำเนินการตามรูปแบบเกษตรยั่งยืนประเด็นย่อย 11 ประเด็น ประกอบด้วย การใช้แรงงานภายในครัวเรือน การทำเกษตรอินทรีย์ การเกษตรทฤษฎีใหม่ การเกษตรผสมผสาน การใช้ปุ๋ยเคมีตามปริมาณที่ฉลากข้างถุงแนะนำ การนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง การปลูกพืชคลุมดิน การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและสัตว์เหมาะสมตามฉลากข้างบรรจุภัณฑ์แนะนำ การใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง การปลูกพืชตระกูลถั่วบำรุงดินหลังเก็บเกี่ยวพืชหลัก และการใช้สารสกัดสมุนไพรในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยส่งเสริมให้มีการดำเนินการเพียงครั้งหนึ่งของพื้นที่ เนื่องจาก เกษตรกรได้ระบุความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในลักษณะดังกล่าวมากกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่าง

1.2 ตามระบบการปลูกพืช

ควรมีการปลักดิน และรณรงค์ให้เกษตรกรดำเนินการตามระบบการปลูกพืช ตาม ประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ การปลูกพืชขึ้นต้นสลับกัน การปลูกพืชต่างระดับ และการปลูกพืชสลับไม้ โตเร็ว โดยส่งเสริมให้มีการดำเนินการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวน้อย กว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ เนื่องจาก เกษตรกรได้ระบุความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในลักษณะดังกล่าว มากกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่าง โดยให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า สภาพพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับเกษตรกรที่มี ที่ดินทำกิน หมู่ 7 บ้านไพรทอง และหมู่ 10 บ้านบุตะโก มีสภาพพื้นที่เพาะปลูกเป็นที่ดอนเนินเขา

1.3 ตามการดำเนินการ ส.ป.ก.

ควรมีการปลักดิน และส่งเสริมให้เกษตรกรดำเนินการตามการดำเนินการ ส.ป.ก. ตาม ประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ การผลิตที่สามารถผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน มีการรวมตัวกันผลิตพืช ชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง ทั้งในพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง และผักต่าง ๆ เป็นต้น และพืชเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ได้แก่ ผัก และไม้ผล เป็นต้น และการผลิตที่ช่วยฟื้นฟูดิน โดยส่งเสริมการทำปุ๋ยหมัก และปุ๋ยคอกจากสัตว์เลี้ยงภายในฟาร์ม เช่น โค และสุกร เป็นต้น โดยส่งเสริม ให้มีการดำเนินการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ เนื่องจาก เกษตรกรได้ระบุความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในลักษณะดังกล่าวมากกว่าครึ่งของกลุ่ม ตัวอย่าง

1.4 ตามรูปแบบวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม

ควรมีการปลักดิน และรณรงค์ให้เกษตรกรตระหนักถึงความจำเป็นในการดำเนินการ ตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม ประกอบด้วยประเด็นหลัก 4 ประเด็น คือ การปลูกพืชสวนครัว เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน โดยเฉพาะบริเวณที่ใกล้แหล่งน้ำ การทำปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักไว้ใช้เองในแปลง การปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง อาจส่งเสริมให้ปลูกเป็นแปลงเล็ก ๆ และการใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูล กันในฟาร์ม เช่น การนำเศษมันสำปะหลังมาเพาะเห็ดฟาง และการนำซังข้าวโพดทำปุ๋ยหมัก โดยส่งเสริม ให้มีการดำเนินการน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ เนื่องจาก เกษตรกรได้ระบุความต้องการใช้ประโยชน์ ที่ดินในลักษณะดังกล่าวมากกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่าง

2. กลยุทธ์การดำเนินการในการขับเคลื่อนความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียงอันประกอบด้วย การเอื้ออำนวย การให้รางวัล และการให้ผลตอบแทน สำหรับ

เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการในเขตปฏิรูปที่ดิน จากผลการวิจัยครั้งนี้ ควรดำเนินการ ดังนี้

2.1 กลยุทธ์ที่ต้องการพัฒนาเร่งด่วน

สำหรับกลยุทธ์ที่ต้องการพัฒนาเร่งด่วนในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 5 ประเด็น คือ การปลูกพืชสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน การใช้แรงงานภายในครัวเรือนเพื่อทำการเกษตร การผลิตที่สามารถผลิตใช้บริโภคในครัวเรือน เกษตรอินทรีย์ และการทำปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักไว้ใช้เองในแปลง เนื่องจาก กลุ่มตัวอย่างมากกว่า ร้อยละ 75 มีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเด็นดังกล่าวทั้งหมด

2.2 กลยุทธ์ที่มีศักยภาพในการพัฒนา

เกี่ยวกับกลยุทธ์ที่มีศักยภาพในการพัฒนาในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ประกอบด้วย 16 ประเด็น คือ การปลูกพืชยืนต้นสลับกัน การปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน การใช้ปัจจัยการผลิตที่เกื้อกูลกันในฟาร์ม การใช้ปุ๋ยเคมีตามปริมาณที่ฉลากข้างถุงแนะนำ การนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและสัตว์เหมาะสมตามฉลากข้างบรรจุภัณฑ์แนะนำ การใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง การปลูกพืชคลุมดิน การปลูกพืชต่างระดับ การฟื้นฟูดิน การปลูกพืชตระกูลถั่วบำรุงดินหลังเก็บพืชหลัก การใช้สารสกัดสมุนไพรในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช การรวมตัวกันผลิตพืชชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง และการปลูกพืชสลับไม้โตเร็ว เนื่องจาก เกษตรกรมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเด็นเหล่านี้ ร้อยละ 50 ถึง ร้อยละ 74 ของกลุ่มตัวอย่าง

2.3 กลยุทธ์ที่ควรแก้ไขในอนาคต

ในกรณีของกลยุทธ์ที่ควรแก้ไขในอนาคตในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ประกอบด้วย 10 ประเด็น คือ การทำไร่นาสวนผสม การปลูกพืชยืนต้นสลับพืชล้มลุก วนเกษตร การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ การปลูกพืชแนวระดับ ขวางความลาดเทของพื้นที่ การปลูกพืชตระกูลถั่วระหว่างแถวพืชหลัก การกำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีกล การปลูกพืชล้มลุกสลับกัน และการนำที่รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ เนื่องจาก เกษตรกรมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเด็นเหล่านี้น้อยกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่าง

3. การพัฒนาศักยภาพของปัจจัยเสริม

การพัฒนาศักยภาพของปัจจัยเสริมในพื้นที่ที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจ ควรดำเนินการ ดังนี้

3.1 ควรส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักการปรับปรุงบำรุงดิน มีการฟื้นฟูสภาพดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ ลดการใช้สารเคมีที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม โดยการรณรงค์ ให้ความรู้ เช่น จัดฝึกอบรม คู่มือ และการประชุมชี้แจงในพื้นที่ เป็นต้น เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินประสบปัญหาเรื่องดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ที่ส่งผลให้ผลผลิตตกต่ำมากกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่าง

3.2 ควรมีการประชาสัมพันธ์ชี้แจง และให้ความรู้ในด้านการจัดการและการพัฒนาทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอันจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้แก่ ทรัพยากรน้ำ ดิน และป่าไม้ เป็นต้น รวมถึงการสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับระบบน้ำ เช่น การสร้างฝายเก็บน้ำ และการจัดการระบบส่งน้ำให้แก่เกษตรกร เป็นต้น เนื่องจากการวิจัยพบ เกษตรกรระบุว่า ประสบปัญหาเรื่องการใช้น้ำ ไม่สามารถเก็บน้ำไว้ใช้เมื่อคราวจำเป็น และขาดความรู้ในการนำน้ำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดมากกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่าง

3.3 ควรส่งเสริมและรณรงค์ให้เกษตรกรนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้ในการผลิต เน้นการใช้ปัจจัยการผลิตในลักษณะพึ่งตนเอง ใช้แรงงานภายในครัวเรือน โดยสร้างความตระหนักรู้ในอาชีพเกษตรกรให้กับคนหนุ่มสาว และชักชวนให้มีการออมเพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ เนื่องจากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ปัญหาที่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินประสบ คือ ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง แรงงานหายากและมีราคาแพง โดยพบมากกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่าง

3.4 รัฐควรจัดให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ยุติธรรมได้อย่างสะดวก ชักชวนให้แหล่งเงินทุนต่าง ๆ สนใจปล่อยกู้ให้กับเกษตรกรมากขึ้น เช่น กองทุนปฏิรูปที่ดินของ ส.ป.ก. และธนาคารพาณิชย์ เป็นต้น และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น ให้การสนับสนุนด้านความรู้ และทักษะในการผลิต การจำหน่าย เนื่องจากผลการวิจัยพบ เกษตรกรว่าประสบปัญหาขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพ ไม่สามารถพัฒนาลดความเสี่ยงในการผลิตได้ และขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกินกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่าง

3.5 รัฐควรส่งเสริม สนับสนุน และมีการประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ เกี่ยวกับความรู้ในการวางแผนการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาด รวมถึงการรวมตัวกันผลิตพืชชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองในการจำหน่ายผลผลิตและซื้อปัจจัยการผลิต ทำความเข้าใจในการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่น เช่น ชนิดพืชที่ให้ผลตอบแทนสูงและเหมาะสมกับพื้นที่ เช่น ดอกเบญจมาศ และผัก เป็นต้น อาชีพหัตถกรรมที่เป็นที่ต้องการของตลาด เช่น จักสาน และเครื่องใช้สอยภายในบ้าน เป็นต้น เนื่องจากการวิจัย พบว่า เกษตรกรขาดข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาด ขาดความเข้าใจในการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสม มากกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่าง

4. การพัฒนาการเรียนรู้ของเกษตรกร

เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ของเกษตรกรอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จากการวิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

4.1 ควรมีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อโทรทัศน์ ในเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอไว้แล้ว ให้เกษตรกรได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ โดยอาจผ่านสื่อสถานีโทรทัศน์ในท้องถิ่น เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า เกษตรกรเปิดรับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด

4.2 ควรใช้สื่อในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากขึ้น โดยการนำข้อมูล ข่าวสารทางการเกษตร นำเสนอผ่านหอกระจายข่าว รวมทั้งมีการจัดฝึกอบรม ความรู้ รวมถึงการฝึกทักษะให้แก่กรรมการกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพมาเป็นตัวอย่าง และเป็นสื่อกลางที่ใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ในชุมชน เนื่องจากการวิจัยพบว่า สื่อทั้ง 2 ชนิดดังกล่าวเป็นสื่อที่มีอยู่แล้วในชุมชน แต่เกษตรกรใช้ประโยชน์จากแหล่งข่าวสารดังกล่าวน้อยมาก

4.3 ควรขยายผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการดำเนินโครงการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยอาศัยช่องทางและโครงการต่าง ๆ ที่เข้าถึงเกษตรกรในพื้นที่อยู่แล้ว เช่น โครงการจังหวัดเคลื่อนที่ คลินิกเกษตรเคลื่อนที่ โรงเรียนเกษตรกร และศูนย์บริการประชาชนเคลื่อนที่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน เป็นต้น ทั้งนี้การดำเนินงาน ควรมีลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม นั้น เกษตรกรระบุว่าการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่ เกษตรกรและเจ้าหน้าที่มีโอกาสสื่อสารและทำงานร่วมกันไม่มากนัก

5. ปัจจัยสำคัญที่ควรนำมาใช้ในการพิจารณา

สำหรับปัจจัยสำคัญที่ควรนำมาใช้ในการพิจารณาในการพัฒนาความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการนำร่องอื่น ๆ ที่มีเงื่อนไขคล้ายคลึงกันนั้น ควรนำเรื่องความเพียงพอของแหล่งน้ำทางการเกษตร ระดับการศึกษา การเปิดรับข่าวสารทางการเกษตร และการเป็นหนี้ ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมาใช้ เนื่องจากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ปัจจัยดังกล่าวมีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาเรื่องเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในเขตพื้นที่ปฏิรูปที่ดินอื่น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

2. ควรศึกษาเรื่องที่เป็นปัญหาที่ได้จากการวิจัยเพื่อค้นหาสาเหตุ และหนทางแก้ไข ในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ ปัญหาด้านกายภาพ เช่น ผลผลิตตกต่ำ แหล่งน้ำไม่เพียงพอ เป็นต้น ปัญหาด้านการผลิต เช่น ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง และแรงงานมีราคาแพง เป็นต้น ปัจจัยด้านการตลาด เช่น ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต และราคาผลผลิตตกต่ำ เป็นต้น ปัญหาด้านสังคม เช่น ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดความรู้และวิธีการดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น รวมถึงศึกษาแนวทางในการดำเนินการความร่วมมือ 3 ประสาน ประกอบด้วย เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ส.ป.ก. และเอกชน(ผู้รับซื้อผลผลิต) ให้เกิดเป็นรูปธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในรูปแบบ contact farming อย่างเป็นรูปธรรม

3. ควรศึกษาเพิ่มเติมในรายละเอียดทั้งลึกและกว้างของรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่นำเสนอไว้แล้วนั้น ทั้ง 4 รูปแบบ คือ รูปแบบเกษตรยั่งยืน ระบบการปลูกพืช การดำเนินการ ส.ป.ก. และวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม เพื่อจักใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมพัฒนาที่ดิน. 2550. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน. (Online).

www.ddd.go.th/thai-htm/gis.htm. 2 สิงหาคม 2549.

กรมวิชาการเกษตร. 2536. เกษตรยั่งยืน อนาคตของการเกษตรไทย. กรมวิชาการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กิติ ตย์คานนท์. 2532. นักบริหารทันสมัย. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดท็อปปริ้นท์.

กฤษณา ศักดิ์ศรี. 2530. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นิยมวิทยา.

_____. 2534. มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรวิทยา.

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ. 2546. เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เกษตรบุปผารินทร์.

คณะเศรษฐศาสตร์. 2544. ข้อเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการเกษตรยั่งยืน. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ: สถาบันบริหารศัตรูพืชโดยชีวภาพ.

เจริญ จันทลักษณ์ และ ผกาพรรณ สกุลมัน. 2546. การเกษตรยั่งยืน หลักการ แนวทางและตัวอย่างระบบฟาร์ม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชนวน รัตนวราหะ. 2534. เกษตรยั่งยืน เกษตรกรรมธรรมชาติ. กรมวิชาการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

_____. 2540. เกษตรกรรมเชิงระบบ: ความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพในระบบเกษตร. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

- ชนินทร จารุจันทร์ และ สุรเชษฐ์ แพทยากุล. 2548. การติดตามการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกร
ในเขตปฏิรูปที่ดิน: กรณีศึกษาการไม่ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเอง. เอกสารวิจัยฉบับที่ 121.
สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.), กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ชลัยรัตน์ เพชรรัตน์. 2545. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ของ
เกษตรกรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดร.ชนี เอมพันธุ์. 2531. อนุรักษ์วิทยา 471 หลักการใช้ที่ดินเบื้องต้น. ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา,
คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการสอน.
- ดวงฤดี โรจนวิเชียร. 2543. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการทำการเกษตรแบบ
ผสมผสาน: กรณีศึกษานักกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์วิทยา
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ถนอมนวล ณ ป้อมเพชร. 2532. การอนุรักษ์ดินในประเทศที่กำลังพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. แปลจาก I. Constantinesco. 1976. **Soil conservation for
developing countries.** ม.ป.ท.
- ทรงพล ภูมิพัฒน์. 2540. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ทัศน์ เกษงค์. 2545. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร
อำเภอสอง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทรัพยากรป่าไม้,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รัชชัย งามสันติวงศ์. 2542. หลักการและวิธีใช้คอมพิวเตอร์ในงานสถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี.
- ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล. 2544. เศรษฐศาสตร์พอเพียง. กรุงเทพฯ: บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.)
จำกัด.

ชนตร ศรีสุข. 2538. การใช้ที่ดินของเกษตรกร อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นิภา เลขสุนทรากร. 2540. ผลของการปลูกถั่วลิสง และถั่วปุยพืชสดแซมข้าวโพดต่อผลผลิตข้าวโพดต่อผลผลิตข้าวโพด และสมบัติของดิน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาปฐพีวิทยา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นันทิยา หุตานุวัตร และ ณรงค์ หุตานุวัตร. 2547. เกษตรกรรมยั่งยืน กระบวนทัศน์ กระบวนการ และตัวชี้วัด. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย).

บุญเกียรติ แสงวันฉ. 2535. การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์สำหรับการวางแผนการใช้ที่ดิน. เอกสารประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง “ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และข้อมูลระยะไกลสำหรับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยโปรแกรมLIWIS”. 25-27 พฤศจิกายน 2535 โรงแรม เวลคัม หาดจอมเทียน เทศบาลเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี.

บุญชัย วณิชยวงศ์วาน. 2544. ปัจจัยทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บรรเจิด พลังกูร. 2523. ทรัพยากรที่ดิน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

บรรจง อภิตกุล. 2527. วิชาการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร.

ปกรณ์ จันทศิริ. 2547. การจัดการที่ดิน เรื่องการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน. รายงานสถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพฯ.

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, เดือน ลินฐพันธ์ประทุม, สุภาพรณ พรหมพิทักษ์, นิรมล ชยุติสาทกิจ, ไพบุลย์ เทวรักษ์, วชิร ทรัพย์มี และ โยธิน ศันสนยุทธ. 2516. จิตวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. แผนกจิตวิทยา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

ประสาร ทิพย์ธารา. 2530. จิตวิทยาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร.

ประเสริฐ ศรีไพโรจน์. 2540. อิทธิพลของฟอสฟอรัสในดินที่มีต่อการผลิตมวลชีวภาพและคุณภาพของ
 โสนแอฟริกัน ที่จะเป็นปุ๋ยพืชสดของข้าวในดินนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประภาภรณ์ เคารพ. 2541. การเปลี่ยนแปลงของโลกกรณีศึกษา: การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และ
 สิ่งปกคลุมดินในประเทศไทย. เอกสารประกอบการสัมมนา. โครงการสหวิทยาการบัณฑิต,
 สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปรีชัย พุดเกิดพันธุ์. 2545. ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรผสมผสาน กรณีศึกษา
 อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์,
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พนิต เข้มทอง. 2528. การศึกษาสำหรับเกษตรกร. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอาชีวศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์,
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พนิต สุวรรณะชญ. 2528. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม,
 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.

พิสิษฐ์ สันธุนิช, พงษ์สันต์ สีจันทร์, คารณ ไทรฟัก และ นุชนาถ มั่งคั่ง. 2547. การใช้ที่ดิน และ
 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติรายงานการประชุมทางวิชาการ. ศูนย์การศึกษการใช้ที่ดิน
 และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พุดสวัสดิ์ อาจละกะ, สมพร อิศรานุรักษ์ และ รัศมี คีรีประทีป. 2536. ระบบเกษตรกรรมที่นำไปสู่
 การเกษตรยั่งยืน ในเกษตรยั่งยืน: อนาคตของเกษตรไทย. กรมวิชาการเกษตร,
 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

พัฒนา สุขประเสริฐ. 2541. เกษตรไทยกับการพัฒนา: มิติของความยั่งยืน. ภาควิชาส่งเสริม และ
 นิเทศศาสตร์เกษตร, คณะเกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ไพบูรณ์ เปลี่ยนบางช้าง. 2543. ความต้องการในการใช้ที่ดินและทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรท้องถิ่น
บริเวณอุทยานแห่งชาติปางสีดา จังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดสระแก้ว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มัตติกา พนมธรนิกุล, จิรวัดน์ เวชแพศย์ และพรชัย ปรีชาปัญญา. 2547. การใช้ประโยชน์ที่ดิน.
เชียงใหม่: คณะเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มูลนิธิสถาบันที่ดิน. 2545. การถือครองและการใช้ประโยชน์จากที่ดิน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สวก.).

วารินทร์ วงศ์หาญเขาว์, อรพรรณ ณ บางช้าง, อธิพล ศรีเสาวลักษณ์, ประทักษ์ สิมะพิชัยเขษฐ์,
ศุภลักษณ์ พินิจภูวดล, อุทิศ ขาวเขียว, จรินทร์ เทศวานิช, บุญชนะ กลั่นคำสอน,
โสภณ ชมชาญ และ สถิตย์พงษ์ สุตชูเกียรติ. 2543. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษา
การถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินและมาตรการทางเศรษฐศาสตร์และกฎหมายเพื่อให้การใช้
ประโยชน์ที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุด. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

วิเชียร เกตุสิงห์. 2526. สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

วิฑูรย์ ปัญญากุล. 2544. เกษตรยั่งยืนวิธีการเกษตรเพื่ออนาคต. แปลจาก Coen Reijntjes, Bertus
Haverkort and Ann Waters-Bayer. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปาปิรุส.

วุฒิชัย ชินวงศ์. 2543. การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อการปลูกพืชฤดูแล้ง: กรณีศึกษา
แหล่งน้ำขนาดเล็กในเขตนํ้าท่วมถึงบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิทยา อธิปอนันต์. 2542. เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเกษตรที่พึ่งพาตนเอง. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริม
การเกษตร.

ศูนย์การศึกษาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. 2547. การใช้ที่ดินและการ
จัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ครั้งที่1. รายงานการประชุมทางวิชาการ.
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เสกศักดิ์ เขยชม. 2544. **ความต้องการพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร.** วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2542. **ทิศทางการพัฒนาชนบทตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง.** เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. กรมส่งเสริมการเกษตร และชมรมศิษย์เก่ายูพีแอลบีแห่งประเทศไทย.

สมชัย จิตสุชน. 2542. **พฤติกรรมที่ไม่พอเพียงกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ.** กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

สมศักดิ์ แจ่มเพียร. 2541. **สภาพการใช้ที่ดินของเกษตรกร ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร.** วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมเจตน์ จันทวัฒน์. 2524. **คำบรรยายหลักการใช้ที่ดิน.** กรุงเทพฯ: ภาควิชาพืชวิทยา, คณะเกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สะอาด บุญเกิด. 2529. **หลักวนเกษตร.** คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุปานิ สนธิรัตน์, อารีย์ เพชรผุด, พวงเพชร วัชรอยู่, วิภา ภักดี, เสาวภา วัชรกิตติ, บัวทอง สว่างโสภากุล, ศิริินภา จามรมาน, จำรอง เงินดี และบังอร ชินกุลกิจนิวัฒน์. 2524. **จิตวิทยาทั่วไป.** แปลจาก Robert E. Silverman. 1984. General phycology . กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา, คณะ สังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุภัททา ปิ่นทะแพทย์. 2542. **พฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาตน.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุเมธ ตันติเวชกุล. 2542. **วันพัฒนา.** กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาชุมชน.

สาขชล มีบำรุง. 2544. ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของสมาชิกโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำรินในจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) 2548. **เศรษฐกิจพอเพียง: แนวพระราชดำริแห่งการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืน.** นิตยสารท้องถิ่น 45 (12) : 9-13.

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครราชสีมา. 2549. **คู่มือวิธีเปิดนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา.** นครราชสีมา: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครราชสีมา.

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.). 2548. **ผืนดินนี้ที่พอให้ แผนแก้ไขปัญหาคความยากจน.** กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. มปท.

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.). 2549ก. **แผ่นดินพระราชทาน.** เอกสารเผยแพร่ฉบับที่ 368. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ Core and Peak.

_____. 2549ข. **ข่าวปฏิรูปที่ดิน.** ปีที่ 27 ฉบับที่ 9 เดือนมิถุนายน 2549. กรุงเทพฯ.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.). 2543. **วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับเศรษฐกิจพอเพียง:เอกสารสรุปการประชุมประจำปี.** กรุงเทพฯ.

สำนักงานประสานงานนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ. 2549. **สมุดบันทึกเศรษฐกิจพอเพียง นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติฯ เนื่องในโอกาสการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี.** กรุงเทพฯ: บริษัทบ้านปู จำกัด(มหาชน). สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. 2543. **วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับเศรษฐกิจพอเพียง.** กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา. 2549. **จดหมายข่าวยุทธศาสตร์ แผนฯ 10**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
บริษัทออนป้า. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.). ปีที่ 4
ฉบับที่ 7.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2546. **สำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2546** ทัวราชอาณาจักร. กรุงเทพมหานคร.
_____. 2547. **รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2547** ทัวราชอาณาจักร. กรุงเทพมหานคร.

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. 2548. **สถิติการเกษตรไทยปีเพาะปลูก 2547/2548**. กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

เสรี พงศ์พิศ. 2542. **เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย**. กรุงเทพฯ:
บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน). 151

เสาวนีย์ เกษมวัฒนา. 2549. **พอเพียงใช้ชีวิตอย่างพอเพียง**. กรุงเทพฯ: หนังสือพิมพ์รายวัน โพสต์ทูเดย์.
วันที่ 12 มิถุนายน 2549.

หนึ่งฤทัย ไชยสมบูรณ์. 2547. **ความต้องการพัฒนาอาชีพเกษตรกรกรมของเกษตรกรตามแนวทฤษฎี
ใหม่ในพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำลำพะยังตอนบน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์**.
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อัจฉรา จิตตลดากร และ บำเพ็ญ เขียวหวาน. 2540. **เอกสารประกอบการสอบชุดวิชา ประสพการณ์
วิชาชีพการจัดการผลิตพืช**. นนทบุรี: สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

อดิศักดิ์ นุสิทธิ์, ทศนีย์ บุญประคอง, วัชร ธรรมวิเศษ, อานุช แก้ววงศ์, ประภาภรณ์ เคารพ, สนั่น
สุพอดิ, ปรีศนา เจียรกุล, ชีรรัตน์ โพธิ์พันธุ์และอุบลวรรณ นนทพันธุ์. 2541.
**การเปลี่ยนแปลงของโลกกรณีศึกษา : การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดินใน
ประเทศไทย**. เอกสารประกอบการสัมมนา. โครงการวิทยาการบัณฑิต,
สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อภิชัย พันธเสน. 2547. **พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

อภิชัย พันธเสน, ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, ศิริพันธ์ พันธเสน และ สุวัจนรา เปี่ยมญาติ. 2549. **สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

อภิพรธ พุกภักดี. 2542. **เกษตรยั่งยืน**. ภาควิชาพืชไร่นา, คณะเกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์.

อรสุดา เจริญรัตน์. 2546. **เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.

Arkin, H. 1974. **Handbook of Sampling for Auditing and Accounting**. New York: McGraw-Hill, Inc.

Maslow, A.H. 1970. **Motivation and Personality**. New York: Harper and Brothers.

Sander, H. C. 1966. **The Cooperative Extension Service**. New Jersey: Prentice-Hall.

Silverman, R.E. 1975. **Psychology**. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

ภาคผนวก

ชุดที่.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของ
เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ชื่อ-สกุล เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์.....

ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่.....ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

หมายเลขโทรศัพท์.....วันที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 ภูมิหลังบางประการของเกษตรกร

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ☐ ลงใน () หน้าข้อความที่ต้องการ และ/หรือกรอกข้อความลงใน
ช่องว่าง กรณีที่ไม่สามารถระบุคำตอบให้ระบุเหตุผลไว้ด้วย

1. เพศ () 1) ชาย () 2) หญิง

2. อายุ.....ปี(ตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไปนับเป็น 1 ปี)

3. ระดับการศึกษาสูงสุด

() 1) ไม่ได้เรียนหนังสือ

() 2) จบการศึกษาต่ำกว่าภาคบังคับ ระบุ.....

() 3) ประถมปีที่ 4

() 4) ประถมปีที่ 6

() 5) ประถมปีที่ 7

() 6) สูงกว่าภาคบังคับ ระบุ.....

() 7) อื่น ๆ (ระบุ).....

4. รายได้ทั้งหมดในครัวเรือน (ปี 2548/2549)

4.1 รายได้จากภาคเกษตร

ที่มาของรายได้	พื้นที่ (ไร่)	ผลผลิตรวม (หน่วย)	ราคา/หน่วย (บาท)	รายได้รวม (บาท)
1. ทำนา				
2. ทำไร่ ระบุ.....				
3. ปลูกล้มผล ระบุ.....				
4. ปลุกผัก ระบุ.....				
5. เลี้ยงสัตว์ ระบุ.....				
6. ประมง ระบุ.....				
7. อื่น ๆ ระบุ.....				
รวมรายได้ภาคเกษตรทั้งหมด	บาท/ปี			

4.2 รายได้นอกภาคเกษตร

ที่มาของรายได้	รายได้ (บาทต่อครั้ง)	จำนวนครั้งใน รอบปี	รวมรายได้ (บาท/ปี)
1. เงินเดือนประจำ			
2. ค่าขาย			
3. รับจ้าง			
4. เงินที่ได้รับจากบุคคลอื่น/ได้เปล่า			
5. อื่น ๆ ระบุ.....			
รวมรายได้นอกภาคเกษตรทั้งหมด	บาท/ปี		

4.3 รวมรายได้ทั้งหมด (ใน + นอกภาคเกษตร).....บาท/ปี

5. รายจ่ายในครัวเรือน(เฉพาะในปี พ.ศ. 2548)

ลำดับที่	ประเภทของรายจ่าย	บาท/เดือน	บาท/ปี
1	ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ		
1.1	ในภาคเกษตร		
1.2	นอกภาคเกษตร เช่น ค่าขาย ทอผ้า		
2	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน		
2.1	อุปโภค-บริโภค(เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง)		
2.2	ค่าน้ำ		
2.3	ค่าไฟฟ้า		
2.4	ค่ารักษาพยาบาล		
2.5	อื่น ๆ		
2.6	อื่น ๆ		

รวมรายจ่ายทั้งหมด.....บาท/ปี(รวมภายหลัง)

6. แหล่งเงินทุนในการทำเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1) ทุนส่วนตัว
- () 2) กู้ยืมจากแหล่งอื่น ๆ ระบุ.....
- () 3) อื่น ๆ ระบุ.....

7. การใช้สินเชื่อของครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

แหล่งกู้ยืม	จำนวนเงินกู้ยืม	จุดประสงค์เพื่อ ^{1/}
1. ธ.ก.ส.		
2. สหกรณ์การเกษตร		
3. ญาติ		
4. เพื่อนบ้าน		
5. อื่น ๆ ระบุ.....		
รวมสินเชื่อทั้งหมด.....บาท		

หมายเหตุ ^{1/} ให้ระบุหมายเลขข้างล่างลงในช่องการใช้จ่ายเงินที่ผู้ซื้อ

1. ประกอบอาชีพทางการเกษตร
2. ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร
3. ใช้จ่ายในครัวเรือน
4. อื่นๆ ระบุ.....

8. การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น

() 1) เป็นสมาชิกกลุ่ม ดังนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ชื่อกลุ่ม/องค์กร	สถานภาพการเป็นสมาชิก		เหตุผลที่เป็นสมาชิก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
	กรรมการ (ระบุตำแหน่ง)	สมาชิกทั่วไป	
1. ช.ก.ส.			
2. สหกรณ์การเกษตร			
3. กลุ่มเกษตรกร			
4. ธนาคารหมู่บ้าน			
5. อื่น ๆ (ระบุ)			

หมายเหตุ * ให้ระบุหมายเลขข้างล่างลงในช่องเหตุผลที่เป็นสมาชิก

1. กู้เงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำ
2. ซื้อปัจจัยการผลิตในราคาถูก
3. ขายผลผลิตได้ราคาดี
4. ได้รับคำแนะนำในเรื่องความรู้ด้านการเกษตร
5. อื่น ๆ ระบุ.....

() 2) ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น เนื่องจาก..... (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ไม่มีเวลาในการร่วมทำกิจกรรม
- () 2. เห็นว่าไม่มีประโยชน์ ไม่น่าสนใจ
- () 3. ขาดคุณสมบัติในการเข้าร่วม
- () 4. ไม่ทราบว่ามีการจัดตั้งกลุ่ม/สถาบันในท้องถิ่น
- () 5. อื่นๆ ระบุ.....

9. การเปิดรับข่าวสารทางเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ประเภทและแหล่งของข่าวสาร	การได้รับข่าวสาร		
	บ่อยครั้ง (3)	นาน ๆ ครั้ง (2)	ไม่เคยเลย (1)
สื่อที่ได้รับเป็นประจำ^{1/}			
1. สื่อมวลชน			
1.1 วิทยู			
1.2 โทรทัศน์			
1.3 หนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ			
1.4 หอกระจายข่าว			
1.5 อินเทอร์เน็ต			
1.6 อื่น ๆ ระบุ.....			
2. สื่อบุคคล			
2.1 เพื่อนบ้าน			
2.2 ญาติพี่น้อง			
2.3 ผู้นำในท้องถิ่น ระบุ.....			
2.4 ประธาน/กรรมการกลุ่ม			
2.5 เจ้าหน้าที่ของรัฐ ระบุ.....			
2.6 อื่น ๆ ระบุ.....			
สื่อที่ไม่ได้รับเป็นประจำ^{2/}			
สื่อกิจกรรม			
1.1 การฝึกอบรม			
1.2 การศึกษาดูงาน			
1.3 อื่น ๆ ระบุ.....			

หมายเหตุ: ^{1/} สื่อที่ได้รับเป็นประจำ (ครั้งต่อเดือน)

บ่อยครั้ง หมายถึง 4 ครั้งต่อเดือน

นาน ๆ ครั้ง หมายถึง 1-3 ครั้งต่อเดือน

ไม่เคยเลย หมายถึง ไม่ได้รับข่าวสาร

^{2/} สื่อที่ไม่ได้รับเป็นประจำ (ครั้งต่อปี)

บ่อยครั้ง หมายถึง 3-4 ครั้งต่อปี

นาน ๆ ครั้ง หมายถึง 1-2 ครั้งต่อปี

ไม่เคยเลย หมายถึง ไม่ได้รับข่าวสาร

ตอนที่ 2 สภาพการประกอบอาชีพเกษตรกรของเกษตรกร

1. อาชีพ

1.1 อาชีพหลัก (อาชีพหลัก หมายถึง อาชีพที่ทำรายได้มากที่สุดหรือทำเป็นประจำสม่ำเสมอเพียงอาชีพเดียว) ตอบได้ 1 ข้อ

() 1) ทำนา	() 6) ประมง ระบุ.....
() 2) ทำไร่ ระบุ.....	() 7) รับจ้าง ระบุ.....
() 3) ปลุกไม้ผล ระบุ.....	() 8) ค้าขาย ระบุ.....
() 4) ปลุกผัก ระบุ.....	() 9) อื่น ๆ ระบุ.....
() 5) เลี้ยงสัตว์ ระบุ.....	

1.2 อาชีพรอง (อาชีพรอง หมายถึง อาชีพที่เกษตรกรทำรองจากการประกอบอาชีพหลัก) ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

() 1) ไม่มี	() 5) เลี้ยงสัตว์
() 2) ทำนา	() 6) ประมง
() 3) ทำสวน ระบุ.....	() 7) ค้าขาย
() 4) ทำไร่ ระบุ.....	() 8) อื่นๆ ระบุ.....

1.3 อาชีพเสริม (อาชีพที่ทำนานๆครั้ง รองจากอาชีพหลักและอาชีพรอง)

() 1) ไม่มี	() 5) เลี้ยงสัตว์
() 2) ทำนา	() 6) ประมง
() 3) ทำสวน ระบุ.....	() 7) ค้าขาย
() 4) ทำไร่ ระบุ.....	() 8) อื่นๆ ระบุ.....

2. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

2.1 จำนวนสมาชิก (บุคคลที่พักอยู่จริงในปัจจุบันในครัวเรือนและที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปที่อื่นชั่วคราว) มีจำนวนทั้งหมด.....คน

2.2 จำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยแรงงาน (15-64 ปี) มีจำนวน.....คน

2.3 จำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยพึ่งพิง จำนวน.....คน

2.3.1 อายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน.....คน

2.3.2 อายุสูงกว่า 64 ปี จำนวน.....คน

3. จำนวนแรงงานในการเกษตร

() 1) เป็นแรงงานในครัวเรือน คน

() 2) เป็นแรงงานจ้าง คน

4. สภาพการถือครองที่ดินและการได้รับสิทธิในที่ดิน (ปี 2548/2549)

4.1 สภาพการถือครองที่ดิน

4.1.1 พื้นที่ของตนเอง.....ไร่

4.1.2 พื้นที่เช่า.....ไร่ ราคาไร่ละ.....บาท

4.1.3 พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่า.....ไร่ ราคาไร่ละ.....บาท

4.2 สภาพการได้รับเอกสารสิทธิจาก ส.ป.ก.

4.2.1 พื้นที่ได้รับจาก ส.ป.ก. จำนวน.....ไร่ ทำการเกษตร.....ไร่
ที่รกร้างว่างเปล่า.....ไร่4.2.1 เป็นพื้นที่อื่น จำนวน.....ไร่ ทำการเกษตร.....ไร่
ที่รกร้างว่างเปล่า.....ไร่

5. แหล่งน้ำและสภาพความเพียงพอของแหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตร

(ทำเครื่องหมาย ☐ ลงในช่องที่ต้องการตอบ)

แหล่งน้ำ	ความเพียงพอของแหล่งน้ำ	
	เพียงพอ*(2)	ขาดแคลน**(1)
แหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น น้ำคลอง		
น้ำชลประทาน		
บ่อบาดาล		
อื่น ๆ ระบุ.....		

หมายเหตุ

* มีน้ำเพียงพอ หมายถึง สภาพที่มีน้ำฝน หรือน้ำจากแหล่งอื่น ที่ได้มาโดยไม่ต้องเสีย

ค่าใช้จ่ายสำหรับการดำเนินการกิจกรรมทางการเกษตรได้เพียงพอตลอดปี

** ขาดแคลนน้ำ หมายถึง สภาพขาดแคลนน้ำที่จะใช้ในการดำเนินการกิจกรรมทางเกษตร โดยไม่มีน้ำในแหล่งน้ำที่จะสูบขึ้นมาใช้งานโดยตรงได้ทันที และให้รวมถึงสภาพที่มีน้ำในแหล่งน้ำแต่อยู่ไกลซึ่งต้องสูบน้ำมาเก็บในบ่อก่อนนำไปใช้งาน ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น

6. ระยะทางจากบ้านถึงแปลงเกษตรกรรม.....กิโลเมตร

7. แหล่งขายผลผลิตทางการเกษตรโดยส่วนใหญ่

- 1 พ่อค้าคนกลางมารับซื้อที่บ้าน/ไร่ เพราะ.....
- 2 นำไปขายด้วยตนเองที่.....เพราะ.....
- 3 รวบรวมผลผลิตเพื่อขายที่.....เพราะ.....
- 4 ขายให้สหกรณ์การเกษตร.....เพราะ.....
- 5 แหล่งอื่น (ระบุ).....เพราะ.....

8. การแปรรูปผลผลิต

- 1 ไม่มี เพราะ.....
- 2 มี (ระบุชนิด).....

9. แหล่งให้คำปรึกษาด้านการผลิตทางการเกษตรมากที่สุด (ตอบได้เพียง 1 ข้อ)

- () 1. ไม่ปรึกษาใครเลย
- () 2. ผู้นำท้องถิ่น (ระบุ).....
- () 3. ร่วมตัดสินใจร่วมกันในครอบครัว
- () 4. ร้านค้าที่ซื้อปัจจัยการผลิต
- () 5. ญาติพี่น้อง
- () 6. ผู้ประสบผลสำเร็จในด้านนั้น ๆ
- () 7. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของรัฐ(ระบุ).....
- () 8. อื่น ๆ (ระบุ).....

10. ท่านได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิตทางการเกษตรในชุมชนให้ตรงกับความต้องการของตลาด เช่น การปลูกผัก การผลิตพืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย เป็นต้น (ตอบได้เพียง 1 ข้อ)

- () 1. บ่อยครั้ง (ระบุ).....
- () 2. นาน ๆ ครั้ง (ระบุ).....
- () 3. ไม่เคยเลย เพราะ.....

11. ท่านได้มีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดการใช้งานทรัพยากรในท้องถิ่นตนเอง เช่น การใช้น้ำ การใช้ประโยชน์จากป่า และการใช้ที่ดิน เป็นต้น (ตอบได้เพียง 1 ข้อ)

- () 1. บ่อยครั้ง (ระบุ).....
- () 2. นาน ๆ ครั้ง (ระบุ).....
- () 3. ไม่เคยเลย เพราะ.....

หมายเหตุ: บ่อยครั้ง หมายถึง 7 – 12 ครั้งต่อปี

นาน ๆ ครั้ง หมายถึง 1 – 6 ครั้งต่อปี

ไม่เคยเลย หมายถึง ไม่เคยเข้าร่วมเลย

ตอนที่ 3 ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

หากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินมีการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นต่อไปนี้ ท่านจะดำเนินการหรือไม่ อย่างไร?

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน				
	เต็ม แปลง (5)	มากกว่า ครึ่งหนึ่งของ เนื้อที่ ทั้งหมด (4)	ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด (3)	น้อยกว่า ครึ่งหนึ่งของ เนื้อที่ทั้งหมด (2)	ไม่ต้องการ (1)
ตามรูปแบบเกษตรยั่งยืน					
1. การผลิตเพื่ออนุรักษ์ ธรรมชาติ					
1.1 การปลูกพืชคลุมดินหรือ ใช้เศษพืชคลุมดินในพื้นที่ เพาะปลูก เช่น ปลูกถั่วแล้ว ตัดคลุมดินในการปลูก ข้าวโพด เป็นต้น					
1.2 การปลูกพืชตามแนวระดับ ขวางความลาดเทของพื้นที่ เช่น ปลูกหญ้าแฝกเพื่อปอง กันการชะล้างพังทลายของ ดินในพื้นที่ลาดเท เป็นต้น					
1.3 การปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อ บำรุงดิน เช่น ถั่วมะแฮะ และถั่วเขียว เป็นต้น					

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน				
	เต็ม แปลง	มากกว่า ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด	ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด	น้อยกว่า ครึ่งหนึ่งของ เนื้อที่ทั้งหมด	ไม่ ต้องการ
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
1.4 การปลูกพืชคลุมตระกูลถั่ว ระหว่างแถวพืชหลัก เช่น ปลูกถั่วเขียวไว้ข้างระหว่าง แถวข้าวโพด เป็นต้น					
2. การผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 2.1 ท่านใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณ ที่เหมาะสมตามคำแนะนำจาก เจ้าหน้าที่และตามความจำเป็น เท่านั้น					
2.4 กำจัดศัตรูพืชและสัตว์โดย วิธีกล เช่น ใช้มือหยิบ นิดพ่นน้ำ เป็นต้น					
2.5 ใช้การป้องกันและกำจัด ศัตรูพืช และสัตว์แบบผสมผสาน เช่น การกำจัดพืชอาศัยร่วมกับ การปลูกพืชทนโรค เป็นต้น					
2.6 การใช้สารสกัดจากธรรมชาติ ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชและสัตว์					
3. การผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่ พึ่งตนเองได้ 3.1 ใช้มูลสัตว์ในการบำรุงดินลด การซื้อปุ๋ยเคมี					
3.2 ใช้สมุนไพรในพื้นที่ในการกำจัด ศัตรูพืชและรักษาสัตว์เอง					

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน				
	เต็ม แปลง (5)	มากกว่า ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด (4)	ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด (3)	น้อยกว่า ครึ่งหนึ่งของ เนื้อที่ทั้งหมด (2)	ไม่ ต้องการ (1)
3.3 ใช้วิธีการในการกำจัดและดัก แมลงศัตรูพืชได้เอง เช่น มือหยิบ ใช้สีสะท้อนแสงไล่แมลงเป็นต้น 3.4 ถิ่นน้ำหรือวิธีอื่นในการกำจัด แมลงโดยไม่ต้องซื้อสารเคมี หรืออุปกรณ์จากภายนอก 3.5 อื่น ๆ(ระบุ).....					
4.2 ทำไร่นาสวนผสม โดยมี การปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ใน บริเวณเดียวกันแต่ไม่เกี่ยวข้อง ใน ลักษณะพึ่งพากัน เช่น ปลูก ผักกิมคัสนา และเลี้ยงสุกรกับวัว ในบริเวณใกล้เคียงกัน เป็นต้น					
4.3 ทำเกษตรอินทรีย์ โดยไม่ ใช้ สารเคมีในการผลิต เช่น มี การปลูกพืชหมุนเวียน ใช้ปุ๋ย หมัก ปุ๋ยคอก และการปลูกพืช คลุมดิน เป็นต้น					

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน				
	เต็ม แปลง (5)	มากกว่า ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด (4)	ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด (3)	น้อยกว่า ครึ่งหนึ่งของ เนื้อที่ทั้งหมด (2)	ไม่ ต้องการ (1)
4.4 ทำนบกั้น โดยทำการผลิตร่วมกับป่าเช่นเลี้ยงโคในป่าไม้ ปาล์วกึ่งที่ต้องการร่วมได้ไม้ป่า เป็นต้น					
4.5 ทำนบกั้นทฤษฎีใหม่ โดยแบ่งพื้นที่เพื่อ 4 กิจกรรม คือ เพื่อกักน้ำ ปาล์วกึ่ง ปาล์วกึ่งไร่ และเลี้ยงสัตว์กับที่อาศัย					
ตามระบบการปลูกพืช 2.1 ปลูกพืชยืนต้นสลับกับพืชล้มลุก เช่น มะม่วงสลับด้วยข้าวโพดหวาน เป็นต้น					
2.2 ปลูกพืชหมุนเวียนหลังนา เช่น ถั่วเขียว ถั่วลิสง ข้าวโพดฝัก เป็นต้น					
2.3 ปลูกพืชล้มลุกสลับกัน เช่น ปาล์วกึ่งตามด้วยฝักหรือพะยอมเห็ดฟาง					
2.4 ปลูกพืชยืนต้นสลับกัน เช่น มะม่วงสลับกันขนุน เป็นต้น					
2.5 ปลูกพืชต่างระดับเช่นมะพร้าวฝักสวนครัวไว้ได้ต้นไม้ใหญ่					
2.6 มีการปลูกพืชเกษตรสลับกับไม้โตเร็ว/ไม้ป่าเช่นมะม่วงสลับกับไผ่ หน่อกล้วยสลับกับต้นสัก เป็นต้น					

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน				
	เต็ม แปลง (5)	มากกว่า ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด (4)	ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด (3)	น้อยกว่า ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด (2)	ไม่ ต้องการ (1)
ตามการดำเนินงานของ ส.ป.ก.					
3.1 นำที่ดินรกร้างว่างเปล่ามา ใช้ ประโยชน์เพื่อการเพาะปลูก หรือ เลี้ยงสัตว์					
3.3 ปลูกพืชคลุมดิน เช่น พืช ตระกูลถั่ว เป็นต้น					
3.3 มีการรวมกลุ่มกันผลิตพืช ชนิดเดียวกันเพื่อเพิ่มความสามารถ ในการต่อรองราคา เช่น การ รวบรวมผลผลิตผักปลอดสารพิษส่ง ขายตามสัญญาซื้อขายล่วงหน้า รวบรวมผลผลิตเพื่อขายให้กับ พ่อค้า เป็นต้น					
ตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสม					
4.1 ปลูกพืชสวนครัวเพื่อลด รายจ่ายในครัวเรือน เช่น พริก มะเขือ และขิง เป็นต้น					
4.2 ทำปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยคอก/วัสดุ เหลือใช้ ไว้ใช้เองในแปลง					
4.3 ปลูกไม้ผลหลังบ้าน เช่น มะม่วง มะขาม และมะนาว เป็นต้น					
4.4 ปลูกไม้ไว้ใช้สอยในครัวเรือน เช่น ไม้ และ ไม้ทำฟืน เป็นต้น					

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน				
	เต็ม แปลง (5)	มากกว่า ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด (4)	ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด (3)	น้อยกว่า ครึ่งหนึ่ง ของเนื้อที่ ทั้งหมด (2)	ไม่ ต้องการ (1)
4.5 ปลุกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง เช่น ตะไคร้หอม และสะเดาเป็นต้น					
4.6 ปลุกหญ้าแฝก ป้องกันการ ชะล้างพังทลายของดิน					
4.8 เลี้ยงไก่เพื่อเป็นอาหารใน ครัวเรือน					
4.9 เพาะเห็ดฟางจากวัสดุเหลือ ใช้ในไร่นา					

ตอนที่4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

1. ท่านประสบปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่
ถ้ามีปัญหาท่านจะแก้ไขอย่างไร?

ปัญหา	ไม่มีปัญหา เพราะ (0)	มีปัญหา		ข้อเสนอแนะเพื่อ แก้ไขเพิ่มเติม
		ไม่แก้ไข เพราะ (1)	แก้ไขโดย (2)	
1.ด้านสภาพที่ดิน 1.1 ดินขาดความอุดม สมบูรณ์				
1.2 ขาดความรู้ในการจัดการ ดิน				

ปัญหา	ไม่มีปัญหา เพราะ (0)	มีปัญหา		ข้อเสนอแนะเพื่อ แก้ไขเพิ่มเติม
		ไม่แก้ไข เพราะ (1)	แก้ไขโดย (2)	
1.3 การใช้ที่ดินผิดประเภท เช่น ดินที่เหมาะสมกับการ ปลูกพืชนำไปทำรีสอร์ท เป็นต้น				
1.4 บ้านและแปลงเกษตร กรรมอยู่ห่างไกล เสีย ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และเสี่ยงต่อการสูญหาย				
1.5 มีความต้องการนำที่ดิน ไปใช้นอกภาคเกษตรมากขึ้น เช่น ที่อยู่อาศัยเชิงกำไรที่ดิน				
1.6 อื่น ๆ (ระบุ).....				
2. ด้านแหล่งน้ำ				
2.1 ขาดแคลนน้ำ เช่น แหล่ง น้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำ สาธารณะที่สร้างขึ้น				
2.2 ขาดแคลนแหล่งเก็บน้ำ ในไร่นา				
2.3 การกระจายตัวของฝน ไม่สม่ำเสมอ				
2.4 ขาดความรู้ในการเก็บน้ำ/ การนำน้ำมาใช้ให้เกิด ประโยชน์ในที่ดินสูงสุด				
2.5 อื่น ๆ (ระบุ).....				

ปัญหา	ไม่มีปัญหา เพราะ (0)	มีปัญหา		ข้อเสนอแนะเพื่อ แก้ไขเพิ่มเติม
		ไม่แก้ไข เพราะ (1)	แก้ไข เพราะ (2)	
3.ด้านการผลิต				
3.1 ทางคมนาคมไม่สะดวก				
3.2 ผลผลิตตกต่ำ				
3.3 ราคาผลผลิตตกต่ำ				
3.4 ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง เช่น ปุ๋ย เป็นต้น				
3.7 มีการระบาดของโรคและ แมลง ในพืชและสัตว์				
3.8 ขาดข้อมูลพื้นฐานในการ วางแผนการผลิต เช่น แหล่ง ตลาด แหล่งปัจจัย การผลิตราคาถูก เป็นต้น				
3.9 การใช้เทคโนโลยีที่ทำลาย สิ่งแวดล้อม				
3.10 ขาดความรู้ในวิธีการ ผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจ พอเพียง เช่น การใช้ปัจจัย การผลิตในฟาร์ม เป็นต้น				
3.11 อื่น ๆ (ระบุ).....				
4. ด้านตัวเกษตรกร				
4.1 ขาดความรู้ความเข้าใจใน การพัฒนาอาชีพ				
4.2 ขาดแรงจูงใจในการ ประกอบอาชีพ				

ปัญหา	ไม่มีปัญหา เพราะ (0)	มีปัญหา		ข้อเสนอแนะเพื่อ แก้ไขเพิ่มเติม
		ไม่แก้ไข เพราะ (1)	แก้ไข เพราะ (2)	
4.3 ขาดการสนับสนุนจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง				
4.4 สุขภาพไม่แข็งแรง				
4.5 ขาดความรู้ในหลักการ เศรษฐกิจพอเพียง				
4.4 อื่น ๆ (ระบุ).....				
5.ด้านแรงงาน 5.1 แรงงานในครัวเรือนไม่ เพียงพอ				
5.2 ค่าจ้างแรงงานแพง				
5.3 แรงงานหายาก				
5.4 อื่น ๆ (ระบุ).....				
6. ด้านสังคม 6.1 ขาดการรวมกลุ่มในการผลิต และการแปรรูปผลผลิต				
6.2 ขาดแหล่งเพิ่มพูนความรู้				
6.3 ขาดความสามัคคีภายใน กลุ่ม				
6.4 อื่น ๆ (ระบุ).....				
7. ด้านเจ้าหน้าที่ 7.1 มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของ รัฐน้อย ทำให้ได้รับ ข่าวสารน้อย				

2. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

ข้อเสนอแนะ	ต้องการเพราะ	ไม่ต้องการเพราะ
1. ส่งเสริมให้มีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในระบบเกษตรทางเลือก เช่น ไร่นาสวนผสม และเกษตรผสมผสาน เป็นต้น		
2. ต้องการความรู้ในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น อบรมเกษตรผสมผสาน การทัศนศึกษาดูงาน และทำแปลงสาธิต เป็นต้น		
3. ต้องการให้รัฐส่งเสริมอาชีพให้เหมาะสมกับเกษตรกรในแต่ละพื้นที่		
4. ให้มีการรวมตัววางแผนการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาด		
5. มีการนำเครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมมาใช้ เช่น การใช้ก๊าซจากมูลสัตว์		
6. ให้มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร		
7. ส่งเสริมให้มีการจัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำ		
8. รัฐควรมีการประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้สึกรักถิ่นฐานท้องถิ่น		
9. รัฐสนับสนุนอาชีพหัตถกรรมเสริมรายได้		
10. จัดให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายและยุติธรรม		
11. อื่น ๆ (ระบุ).....		

5. ข้อเสนอแนะอื่นในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

.....
.....
.....

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ-สกุล	นายทินกร เพ็ญเขียว
วัน เดือน ปีเกิด	21 เมษายน 2511
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี(วิทยาศาสตร์บัณฑิต) สาขาพืชศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ประวัติการทำงาน	พนักงานฝ่ายขายบริษัทเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด พ.ศ. 2533 - 2535 รับราชการสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดร้อยเอ็ด ในตำแหน่ง เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน 3 เมื่อ พ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน ในตำแหน่ง เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน 6ว
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
ผลงานดีเด่น	เกียรติบัตรผลการเรียนดี ประจำปี 2549 ของภาควิชาส่งเสริมและ นิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ทุนในการวิจัย	ได้รับการสนับสนุนเงินทุนในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม